

Guide till kommersiell tvistlösning

Tvistlösningsmetoder och klausuler
i svenska och internationella avtal

2021, Fjärde upplagan

**MANNHEIMER
SWARTLING**

Guide till kommersiell tvistlösning

**TVISTLÖSNINGSMETODER OCH KLAUSULER
I SVENSKA OCH INTERNATIONELLA AVTAL**

Robin Oldenstam
Kristoffer Löf
Jakob Ragnwaldh
Alexander Foerster
Fredrik Ringquist
Robin Rylander
Christoffer Monell

Fjärde upplagan, 2021

GUIDE TILL KOMMERSIELL TVISTLÖSNING

Twistlösningsmetoder och klausuler i svenska och internationella avtal

Författare:

Robin Oldenstam, Kristoffer Löf, Jakob Ragnwaldh, Alexander Foerster,
Fredrik Ringquist, Robin Rylander, Christoffer Monell

Boken kan beställas från:

Jure bokhandel
Artillerigatan 67
114 45 Stockholm
Tel: 08 662 00 80
E-mail: order@jure.se
www.jure.se

Fjärde upplagan, 2021

ISBN 978-91-7223-827-5

© Mannheimer Swartling Advokatbyrå 2021

Omslag: 25AH Design Studio

Produktion: eddy.se ab, Visby 2021

Tryck: Brand Factory AB, Stockholm 2021

Att mångfaldiga innehållet i denna bok, helt eller delvis, utan medgivande av upphovsrättsinnehavarna, är förbjudet enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Förbudet gäller varje form av mångfaldigande såsom tryckning, kopiering, bandinspelning etc.

Guide till kommersiell tvistlösning

**TVISTLÖSNINGSMETODER OCH KLAUSULER
I SVENSKA OCH INTERNATIONELLA AVTAL**

Fjärde upplagan, 2021

Om författarna

ROBIN OLDENSTAM är delägare och leder byråns internationella skiljedomsverksamhet. Han är ledamot i ICC:s skiljedomstol *ICC International Court of Arbitration* i Paris och sitter i redaktionskommittén för branschtidningen *Global Arbitration Review* (GAR). Mellan åren 2010 och 2014 var han också ordförande i den ledande svenska branschföreningen för skiljedomssjurister, *Swedish Arbitration Association* (SAA). Robin Oldenstam har arbetat med tvister i över 25 år och har agerat ombud i ett synnerligen stort antal domstols- och skiljeförfaranden, såväl i Sverige som i utlandet. Han anlitas också ofta som skiljedomare och är s.k. *fellow* vid *Chartered Institute of Arbitrators* (CIArb). Robin Oldenstam är vidare ansvarig för Advokatsamfundets obligatoriska kurs i processteknik och föreläser regelbundet vid bl.a. Stockholms, Uppsala och Göteborgs Universitet.

KRISTOFFER LÖF är delägare och en av två ordförande i Mannheimer Swartlings tvistlösningsgrupp. Han är även del av byråns branschgrupper Energi och Infrastruktur/Entreprenad. Han har varit ombud eller skiljedomare i fler än 100 skiljeförfaranden, i Sverige och utomlands. Kristoffer Löf är styrelseledamot (*Executive Committee*) i *Swedish Arbitration Association* (SAA), medlem av *Advisory Board* i *Stockholm International Hearing Centre* (SIHC), styrelseledamot för stiftelsen *Centrum för rättvisa* och f.d. ordförande för *Young Arbitrators Sweden* (YAS).

JAKOB RAGNWALDH är delägare i byråns tvistlösningsgrupp med särskild inriktning på internationella skiljeförfaranden och leder byråns skiljedomsverksamhet i Asien. Han har stor erfarenhet av internationella skiljeförfaranden inom ramen för SCC, ICC, LCIA, ICSID, HKIAC, VIAC samt s.k. *ad hoc*-förfaranden enligt UNCITRAL:s skiljedomregler och svenska lagen om skiljeförfarande. Förutom svensk rätt har hans ärenden involverat bl.a. kinesisk, rysk, ukrainsk, amerikansk, engelsk,

fransk, tysk, italiensk, estländsk, albansk, saudiarabisk och internationell rätt. Jakob Ragnwaldh är vice ordförande i *Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut* (SCC) och före detta ordförande i styrelsen för *European Federation for Investment Law and Arbitration* (EFILA). Han har haft ett flertal uppdrag som skiljedomare och är regelbundet anlitad som talare på seminarier och konferenser i Sverige och utomlands inom området internationella skiljeförfaranden.

ALEXANDER FOERSTER är delägare i byråns verksamhetsgrupp för tvistlösning och var tidigare verksam vid byråns Tysklandskontor där han arbetade i mer än 20 år. Alexander Foerster är såväl svensk advokat som tysk *Rechtsanwalt* och har uppträtt som ombud i många tyska och svenska domstolar. Han har stor erfarenhet av internationella tvister, särskilt inom energibranschen, och anlitas regelbundet som skiljedomare i förfaranden enligt regelverken för ICC, SCC, DIS, *Swiss Rules* samt enligt de tyska och svenska lagarna om skiljeförfarande. Alexander Foerster är ledamot i *DIS Council*, vilket är ett tillsynsorgan i den tyska skiljedomsinstitutionen. Han är författare till den enda tyskspråkiga kommentaren till SCC:s nya skiljedomsregler och undervisar i internationell skiljeförfaranderätt vid universiteten i Frankfurt och Stockholm.

FREDRIK RINGQUIST är delägare i byråns tvistlösningsgrupp och leder gruppens arbete i Ryssland och resten av CIS-regionen. Han är baserad vid byråns kontor i Moskva, talar flytande ryska och har över 20 års erfarenhet av regionen. Fredrik Ringquist arbetar främst med internationella skiljeförfaranden. Han har också omfattande erfarenhet av svenska domstolstvister med anknytning till skiljeförfaranden, däribland klandertvister, samt av att leda arbetet i tvister inför utländska domstolar, särskilt gällande efterforskning och återföring av tillgångar. Fredrik Ringquists verksamhet omfattar även interna utredningar, bl.a. avseende anti-korruption, anti-penningtvätt och sanktioner.

ROBIN RYLANDER är delägare i byråns tvistlösningsgrupp och inriktar sig huvudsakligen på internationella skiljeförfaranden. Han har agerat i kommersiella skiljeförfaranden under SCC:s, ICC:s, LCIA:s, FAI:s och HKIAC:s regler samt i *ad hoc*-förfaranden. Han har även betydande erfarenhet som ombud i investeringstvister med stater, under bilaterala investeringsavtal, Energistadgefördraget (ECT) och ICSID-konventionen.

Han har även återkommande haft uppdrag som ombud inför svenska domstolar, däribland Högsta domstolen, särskilt i mål med anknytning till skiljeförfaranden.

CHRISTOFFER MONELL är *specialist counsel* i byråns verksamhetsgrupp för tvistlösning och arbetar huvudsakligen med kommersiella tvister, ofta med insolvensrättslig anknytning. Han har under de senaste 20 åren varit ombud i ett stort antal domstolsprocesser och i såväl svenska som internationella skiljeförfaranden. Vidare har han flera års erfarenhet från tjänstgöring i tingsrätt och hovrätt och har därutöver varit skiljedomare i ett flertal mål. Christoffer Monell föreläser regelbundet i bl.a. internationell privat- och processrätt vid Lunds universitet.

I tillägg till de ovan nämnda författarna har många andra på Mannheimer Swartling på olika sätt bidragit till denna guide. Ett stort tack riktas till dem alla för deras insatser. Ett särskilt tack riktas till Susanne Lantto, Daria Yan, Zackarias Ekman, Peder Mühlenbock och Malcolm Robach.

Innehåll

Om författarna	5
1. Förord	15
2. Metoder för tvistlösning	17
3. Allmänna kriterier vid val av tvistlösningsmetod	19
3.1 Verkställighet	19
3.2 Rättssäkerhet	20
3.3 Tid och kostnader	20
3.4 Parts- och avtalsförhållanden	21
3.5 Avtalsrelationens längd	23
3.6 Språk och geografisk neutralitet	23
3.7 Kommersiell känslighet och offentlighet	24
4. Alternativ tvistlösning – ADR	25
4.1 Allmänt	25
4.2 Kontraktuellt påbjuden förhandling	26
4.3 Medling och annan understödjande ADR	28
4.3.1 Inledning	28
4.3.2 Påkallande och verkan av medling	29
4.3.3 Utseende av medlaren	29
4.3.4 Förfarandet inför medlaren	30
4.3.5 Medlings avslutande	30
4.3.6 Verkställighet	31
4.3.7 Kostnader	32

4.3.8	Sekretess m.m.	32
4.3.9	Medlingsinstitut och medlingsregler	32
4.4	Utvärderande ADR	33
4.4.1	Expertavgörande	33
4.4.2	Medlingsnämnd eller ”Dispute Board”	36
4.4.3	Minirättegång	36
4.5	ADR som tvång och gränsen mot andra tvistlösningsformer	37
5.	Twistlösning i nationell domstol	39
5.1	Allmänt	39
5.2	Svenska domstolar	43
5.3	Domstolar inom EU/Lugano-området	46
5.4	Domstolar utanför EU/Lugano-området	47
5.5	Domstolar i USA	47
5.6	Närmare om verkställighet	49
5.7	Gränsen mot andra tvistlösningsformer	52
6.	Skiljeförfarande	53
6.1	Allmänt om skiljeförfarande	53
6.2	Former för skiljeförfaranden	54
6.2.1	Skiljeförfaranden ad hoc	54
6.2.2	Institutionella skiljeförfaranden	55
6.2.3	UNCITRAL:s skiljedomsregler	57
6.2.4	Förenklade skiljeförfaranden	58
6.2.5	Konventionsgrundade skiljeförfaranden	59
6.3	Närmare om för- och nackdelar med skiljeförfaranden	60
7.	Skiljeavtalet	67
7.1	Grundklausul	67
7.2	Sätet för skiljeförfarandet	69
7.3	Språk	71

8.	Allmänna tillägg till skiljeavtalet	73
8.1	Antalet skiljedomare	73
8.2	Skiljedomarnas kvalifikationer	75
8.3	Nämndens behörighet att komplettera avtal m.m.	75
8.4	Frist för skiljedomens meddelande	76
8.5	Domskäl och bindande effekt	77
8.6	Exkluderande av klanderrätt	78
8.7	Valrättsklausuler	78
9.	Några särskilda frågor i skiljeförfaranden	79
9.1	Kombinationsklausuler	79
9.2	Flerpartsförfaranden	80
9.3	Tilläggsavtal m.m.	85
9.4	Avtal med stater och statskontrollerade enheter	86
9.5	Offentlighet och sekretess	90
9.6	Edition och andra bevisfrågor	93
9.7	Interimistiska åtgärder	95
9.8	Kostnadsfördelning i tvister angående anställningsavtal o.d.	98
9.9	Digitalisering	99
10.	Tredjepartsfinansiering	102
10.1	Bakgrund	102
10.2	Finansieringsprocessen	103
10.3	Vissa juridiska frågor	104
11.	Val av tillämplig lag	107
11.1	Huvudavtalets lag	107
11.2	Skiljeavtalets lag	110
11.3	Skiljeförfarandets lag	110
12.	Jämförelse av olika skiljedomsjurisdiktioner	111
12.1	Introduktion	111
12.2	Nordvästeuropa	112

12.2.1	Allmänt	112
12.2.2	Sverige	112
12.2.3	Övriga Norden	114
12.2.4	Storbritannien	115
12.2.5	Schweiz	116
12.2.6	Frankrike	117
12.2.7	Österrike	118
12.2.8	Tyskland	119
12.2.9	Nederländerna	120
12.2.10	Belgien	120
12.3	Sydeuropa	121
12.4	Ryssland och Östeuropa	122
12.4.1	Ryssland	122
12.4.2	Belarus, Kazakstan och Ukraina	128
12.4.3	Polen	129
12.4.4	De baltiska länderna	129
12.4.5	Bulgarien och Rumänien	130
12.4.6	Slovakien, Tjeckien och Ungern	131
12.5	Kina, Taiwan, Hong Kong och Singapore	132
12.5.1	Kina	132
12.5.2	Taiwan	135
12.5.3	Hong Kong	135
12.5.4	Singapore	137
12.6	Övriga Sydostasien	138
12.6.1	Malaysia	138
12.6.2	Thailand	139
12.6.3	Indonesien	140
12.6.4	Vietnam	141
12.6.5	Filippinerna	142
12.6.6	Japan	143
12.6.7	Sydkorea	143
12.7	Australien	144

12.8	Nya Zeeland	146
12.9	Indien	146
12.10	Nordamerika	148
12.10.1	Kanada	148
12.10.2	USA	149
12.11	Central- och Sydamerika	151
12.11.1	Allmänt	151
12.11.2	Brasilien	152
12.11.3	Chile och Uruguay	153
12.11.4	Argentina, Mexiko och Peru	154
12.12	Mellanöstern och Nordafrika	155
12.12.1	Förenade Arabemiraten	156
12.12.2	Qatar	158
12.12.3	Saudiarabien	158
12.12.4	Egypten	159
12.12.5	Israel	160
12.12.6	Turkiet	160
12.12.7	Marocko, Algeriet och Tunisien	161
12.13	Väst-, Central- och Östafrika samt Södra Afrika	162
12.13.1	Ghana	162
12.13.2	Mauritius	162
12.13.3	Nigeria	164
12.13.4	Sydafrika	164

Bilagor

Bilaga 1. Exempel på medlingsavtal	167
Bilaga 2. Exempel på enkel procedur för expertavgörande	173
Bilaga 3. Exempel på ramskiljeavtal	177
Bilaga 4. Tidsjämförelse mellan olika skiljedomsinstitut	181
Bilaga 5. Kostnadsjämförelse mellan olika skiljedomsinstitut	183
Bilaga 6. Modellklausuler	191
Bilaga 7. Stater anslutna till New York- respektive ICSID-konventionen	213

Bilaga 8. Stater anslutna till Bryssel I-förordningen, Lugano- konventionen och 2005 års Haagkonvention	225
Bilaga 9. Rangordning av jurisdiktioners skiljedomsvänlighet	228
Bilaga 10. Register över avtalsklausuler	233

1. Förord

Twistlösningsklausulen hamnar tyvärr alltför ofta i skymundan vid kontraktsskrivning. Redan dess typiska placering – sist i avtalet – leder inte sällan till att den får en sen och styvmoderlig behandling. Dessutom kan även erfarna avtalsförhandlare sakna förståelse för vilka faktorer som avgör om en viss form för twistlösning blir ändamålsenlig. Detta kan ytterligare bidra till att avtal ibland förses med olämpliga twistlösningsklausuler.

Samtidigt som twistlösningsklausulen sällan ägnas den omsorg den förtjänar, kan den i många fall visa sig vara den enskilt viktigaste avtalsbestämmelsen. Oavsett hur väl ett avtal har förhandlats ger det inte mer trygghet än vad som ytterst kan uppnås via den mekanism som enligt avtalet ska användas för att avgöra eventuella tvister.

Alltför ofta tvingas en avtalspart i efterhand konstatera att twistlösningsklausulen inte har fått någon särskilt lyckosam utformning. I bästa fall medför detta bara att twistlösningen blir mertids- och kostnadskrävande än vad som annars hade behövt vara fallet. I värsta fall kan det medföra att parten överhuvudtaget inte kan komma till sin rätt.

Vi har skrivit denna guide med ambitionen att ge konkret vägledning till svenska jurister som har anledning att överväga lämplig twistlösningsklausul för ett kommersiellt avtal. Vi vill samtidigt påpeka att innehållet i guiden är av generell karaktär och inte kan ersätta behovet av professionell rådgivning i det enskilda fallet. Vi vill också påpeka att de rekommendationer som ges i guiden i första hand speglar författarnas personliga uppfattningar och inte är generella uttryck för uppfattningen hos alla på Mannheimer Swartling.

I denna fjärde upplaga av guiden har vi gjort en allmän översyn och uppdatering till de förhållanden som gäller till och med januari 2021. Vi har också lagt till nya avsnitt om tredjepartsfinansiering och digita-

lisering; fenomen som i tilltagande grad påverkar förutsättningarna för kommersiell tvistlösning. Det är vår förhoppning att guiden ska fortsätta att vara ett relevant och praktiskt redskap för svenska jurister vid upprättande av tvistlösningsklausuler.

2. Metoder för tvistlösning

Kommersiella tvister har traditionellt lösts vid statligt inrättade domstolar eller privat genom skiljeförfarande. För stora och medelstora företag i Sverige har skiljeförfarande sedan länge varit den dominerande metoden. Skiljeförfarande har också sedan länge varit den främsta formen för tvistlösning i internationella affärsrelationer.

Domstols- och skiljeförfarande kvarstår alltjämt som de vanligaste formerna för parter att lösa tvister. Under senare år har dock andra, alternativa tvistlösningsformer börjat få en alltmer framträdande plats. Bland dessa märks bl.a. medling.

Något förenklat kan de olika formerna för tvistlösning delas in i två huvudkategorier.

Utvärderande tvistlösningsformer omfattar bl.a. traditionella domstols- och skiljeförfaranden, men också vissa alternativa tvistlösningsformer som t.ex. expertavgöranden. Utmärkande för denna kategori av tvistlösning är att en tredje part utvärderar parternas respektive ståndpunkter och därefter ger uttryck för sin egen uppfattning i tvistefrågan. I vissa fall utgör denna uppfattning endast en oförbindande vägledning för parterna. I andra fall är den juridiskt bindande. Parterna har i de senare fallen avhånt sig den yttersta beslutanderätten i tvistefrågan till en utomstående part.

Understödjande tvistlösningsformer innefattar främst olika former av medling. Utmärkande för denna form av tvistlösning är att den tredje part som parterna har engagerat för att hjälpa dem att lösa tvisten som utgångspunkt inte ger uttryck för någon egen uppfattning i tvistefrågan. I stället försöker den tredje parten att stödja och underlätta för parterna att själva finna en för båda parter acceptabel lösning, byggd på viljan till kompromiss.

Någon absolut skiljelinje mellan utvärderande och understödjande tvistlösning står inte alltid att finna i praktiken. Många förfaranden uppvisar drag från båda dessa kategorier.

I denna guide behandlas såväl domstols- och skiljeförfarande som olika alternativa tvistlösningsformer såsom medling. Med hänsyn till dess alldeles särskilda betydelse för näringslivet, inte minst i internationella förhållanden, har dock skiljeförfarande getts en mer framträdande plats. Ett antal kapitel behandlar således olika aspekter kring sådana förfaranden.

3. Allmänna kriterier vid val av tvistlösningsmetod

Vid val av tvistlösningsmetod är det viktigt att hålla i minnet vilka behov tvistlösningen ska fylla. Behoven kommer som regel att skifta från ett avtal till ett annat. Tvistlösningsmetoden måste därför nog övervägas i varje enskilt fall.

Även om behoven kring tvistlösning skiftar bör följande grundläggande faktorer typiskt sett alltid beaktas.

3.1 VERKSTÄLLIGHET

Sedan en tvist har avgjorts händer det tyvärr att förlorande part inte frivilligt rättar sig efter utgången. Det kan då bli nödvändigt att tvinga fram efterrättelse genom att söka verkställighet av avgörandet, t.ex. utmätning genom kronofogdens försorg. Vinnande part måste då beakta att det endast är domar meddelade av behöriga domstolar och skiljenämnder som kan verkställas. Andra former av avgöranden kan inte verkställas. Detta gäller bl.a. utgången av medling liksom tekniska utlåtanden och utlåtanden från revisorer i värderings- och redovisningsfrågor. Detta gäller även om parterna kan ha avtalat att dylika utlåtanden ska vara bindande, eftersom de endast binder parterna *obligationsrättsligt*, dvs. de får inte mer rättsverkan än ett avtal som parterna ingår i samma fråga. Endast en dom av en behörig domstol eller en skiljedom meddelad av en skiljenämnd är en *exekutionstitel*, dvs. de kan omedelbart ligga till grund för verkställighet.

Om parterna är hemmahörande i olika länder bör även beaktas att domar meddelade av nationella domstolar som utgångspunkt endast erkänns och kan verkställas i samma land. I de flesta länder, däribland Sverige, krävs särskilt lagstöd för att en dom meddelad av ett annat lands

domstol ska kunna erkännas och verkställas (se vidare avsnitt 5.1 nedan). Detsamma gäller i princip för en skiljedom meddelad i ett förfarande som har ägt rum utanför Sverige, även om stödet i lag och i konventioner för erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar är synnerligen brett (se vidare avsnitt 6.3 nedan).

Sammantaget bör en part som ska välja tvistlösningsform alltid överväga om det är viktigt att denna leder till ett verkställbart avgörande. Så är nästan alltid fallet, och då står valet ytterst mellan nationell domstol och skiljeförfarande. Därtill måste parten överväga i vilket land eller i vilka länder verkställighet kan antas behöva sökas och kontrollera att den valda tvistlösningsformen leder till ett avgörande som kommer att kunna verkställas där.

3.2 RÄTTSSÄKERHET

För att en tvistlösningsmekanism ska fylla sin funktion krävs bl.a. att det organ som ska avgöra tvisten är kompetent, opartiskt och grundar sitt avgörande på objektiva och förutsebara kriterier. Det krävs också att båda parter behandlas likvärdigt och får skäligen möjligheter att utföra sin talan. Slutligen krävs att ett avgörande av tvisten kan ske inom rimlig tid.

Tyvärr är rättssäkerhet långtifrån alltid en självklarhet. I många länder är det nationella domstolssystemet såväl korrupt som ineffektivt. Det är visserligen vanligast i fattiga utvecklingsländer eller i länder med totalitärt styre, men kan i varierande grad även förekomma i länder med demokrati och utvecklad marknadsekonomi. Typiskt sett är risken för korruption mindre i skiljeförfaranden, men den kan inte helt bortses från. Frågor om rättssäkerhet gör sig dock inte bara gällande i dessa fall utan i varje form av tvistlösning.

3.3 TID OCH KOSTNADER

Att processa inför domstol eller skiljenämnd kan vara relativt tidsödande. Det gäller särskilt i större och mer komplicerade domstolstvister, där bara förfarandet i första instans kan ta flera år. Om domen därefter överklagas får parterna ofta räkna med ytterligare något år innan tvisten har blivit

slutligt avgjord. En motsvarande komplicerad tvist prövad genom skiljeförfarande tar ofta något mindre tid, även om klander av skiljedomen inför domstol kan tillkomma.

Tvister inför domstolar och skiljenämnder kan också uppfattas som kostsamma. Redan i relativt enkla kommersiella tvister kan kostnaderna för ombudsarvoden m.m. uppgå till hundratusentals kronor, och i större och mer komplicerade ärenden till miljonbelopp. I skiljeförfaranden tillkommer därutöver ersättningen till skiljenämnden och, i förekommande fall, skiljedomsinstitutet.

I ljuset av detta är det förståeligt att intresset har ökat för mer tids- och kostnadsbegränsade tvistlösningsformer som t.ex. förenklade skiljeförfaranden och medling. Den part som överväger en dylik tvistlösningsform bör emellertid vara medveten om att vinsten i tid och kostnader ofta sker till priset av något annat, t.ex. försämrad rättssäkerhet eller avsaknad av verkställbarhet.

3.4 PARTS- OCH AVTALSFÖRHÅLLANDEN

Parts- och avtalsförhållandena är faktorer som ofta förbises vid val av tvistlösningsform, trots att de kan ha mycket stor betydelse. Den som överväger lämpligheten av en viss tvistlösningssklausul bör bl.a. fråga sig följande:

Vem är min huvudman? Är det ett stort bolag, ett litet bolag eller rent av en privatperson? Om det är fråga om ett litet bolag eller en privatperson bör bl.a. kostnaderna och tidsåtgången för olika former av rättsliga förfaranden särskilt beaktas.

Vem är min motpart? Om det är ett utländskt bolag bör bl.a. frågor om erkännande och verkställighet beaktas. Detta gäller i än högre grad om motparten är en utländsk stat, myndighet eller ämbetsverk, eller ett utländskt statligt ägt bolag, då också frågor om statens *suveränitet* och *immunitet* kan få betydelse (se vidare avsnitt 9.4 nedan).

Är det fler än två parter till avtalet? Ett typexempel på detta är aktieägaravtal som ofta kan ha ett stort antal parter. I sådana fall kan t.ex. frågor om vilka som ska vara parter i ett eventuellt rättsligt förfarande behöva övervägas, liksom hur andra parter i avtalet eventuellt ska få lov att

ansluta sig till ett redan pågående förfarande. Flerpartsförfaranden kan ge upphov till många svåra frågor (se vidare avsnitt 9.2 nedan).

Är affärsrelationen uppbyggd kring flera, separata avtal? Typiskt sett bör i så fall frågan om s.k. *kumulation* övervägas, dvs. sammanläggning av tvister som rör de olika avtalen. Ett exempel kan vara reglering av frågor om sekretess i ett sekretessavtal och frågor kring en option i ett optionsavtal; allt i samband med en upplåtelse av nyttjanderätt till ett patent i ett separat licensavtal mellan parterna. Om vart och ett av dessa tre avtal har var sin skiljeklausul, så kan problem uppstå om behov sedermera uppkommer att kunna avgöra frågor angående samtliga avtal inom ramen för ett och samma förfarande (se vidare avsnitt 9.2 nedan). Än större problem kan uppstå om avtalen inte har försetts med samma form för tvistlösning, t.ex. domstolsavgörande enligt optionsavtalet och skiljeförfarande enligt licensavtalet. Det är tyvärr inte ovanligt att så har skett av rent förbiseende hos de som har upprättat avtalen.

För att än mer komplicera bilden kan det vara fråga om både flera avtal och flera parter. Ett typexempel på detta kan vara avtal om entreprenad. Om tvist uppkommer mellan beställaren och generalentreprenören, kan den senare ha ett intresse av att inom ramen för samma förfarande i sin tur kunna få avgjort ansvars- och ersättningsfrågor mot sina underentreprenörer. Underentreprenörerna har dock ingen avtalsrelation med beställaren, utan verkar enligt egna avtal direkt med generalentreprenören. Om inte samtliga dessa närbesläktade tvister kan sammanläggas till ett gemensamt rättsligt förfarande riskerar generalentreprenören att få driva flera parallella processer. Detta innebär såväl ökade kostnader som en risk för motstridiga domar. Beställaren har å sin sida sällan något intresse av ett komplicerat flerpartsförfarande, utan nöjer sig med att hålla generalentreprenören ensamt ansvarig för helheten.

Oaktat de fördelar som kan finnas med att sammanlagga tvister avseende flera, separata avtal med helt eller delvis olika parter, bör svårigheterna med detta inte underskattas (se vidare avsnitt 9.2 nedan).

3.5 AVTALSRELATIONENS LÄNGD

En annan fråga att överväga vid val av tvistlösningsmetod är om parternas affärsrelation är av långvarig eller tillfällig natur. I mer långvariga avtal, t.ex. avtal om serieleveranser, outsourcing o.d., kan i vissa fall parternas behov av en långsiktigt god affärsrelation vara sådant att de som utgångspunkt inte bör avgöra tvister i domstol eller genom skiljeförfarande. Tvister inför domstol och skiljenämnd kan – på grund av den konfrontation som ofta utmärker dessa – ha en negativ inverkan på parternas fortsatta möjlighet att samverka. I dessa fall kan andra, mer kompromissbaserade, tvistlösningssformer som t.ex. medling vara att föredra som ett första steg.

I de fall affärsrelationen är mer momentan, som t.ex. vid en aktieöverlåtelse eller vid annat köp av engångsnatur, så finns det mer sällan skäl att ta särskild hänsyn till parternas fortsatta relationer vid val av tvistlösningsmetod.

3.6 SPRÅK OCH GEOGRAFISK NEUTRALITET

I internationella sammanhang upprättas nästan alla avtal på engelska. Förmågan att tala och förstå engelska brukar vara den minsta gemensamma nämnaren när parter från olika länder ska kommunicera med varandra. Detta innebär ofta att korrespondens, avtal, teknisk dokumentation m.m. upprättas på engelska. Om en tvist uppstår är det därmed en fördel om även tvistlösningsförfarandet kan genomföras på engelska.

Vid avtal mellan parter av olika nationalitet kan det visa sig vara oacceptabelt med tvistlösning i endera partens hemland. Parterna kan då i stället vilja att tvister avgörs i ett ”neutralt” tredje land.

Möjligheten för parterna att förfoga över språk och plats varierar mellan olika former för tvistlösning (se vidare avsnitt 4.1, 5.1, 7.2 och 7.3 nedan). Exempelvis finns större möjligheter att avtala om språk för skiljeförfarande än för tvistlösning i nationell domstol.

3.7 KOMMERSIELL KÄNSLIGHET OCH OFFENTLIGHET

Tvister kan i vissa fall beröra frågor som är kommersiellt känsliga för de inblandade parterna. Det kan därför vara av vikt för dem att tvisterna kan avgöras utan att media, konkurrenter eller andra utomstående kan ta del av inlagor eller närvara vid möten och förhandlingar. Möjligheterna till handläggning av tvister privat eller rent av med skydd av sekretess varierar dock betydligt och är ytterligare en faktor som bör beaktas vid val av tvistlösningsform (se punkterna 4.1, 5.1 och 9.5 nedan). Möjligheterna är generellt sett mindre vid tvistlösning i domstol än i skiljeförfarande.

4. Alternativ tvistlösning – ADR

4.1 ALLMÄNT

Den stora fördelen med domstols- och skiljeförfaranden är att resultatet blir en verkställbar dom. Rättigheter och skyldigheter kan därmed genomdrivas också mot en motvillig part. En part bör därför alltid se till att ingångna avtal ytterst medger ett domstols- eller skiljeförfarande som tvistlösning.

Nackdelarna med domstols- och skiljeförfaranden kan emellertid vara betydande. De kan ofta ta lång tid och föranleda betydande kostnader. Den inneboende konfrontationen i dessa förfaranden kan också försämra parternas möjligheter till fortsatt samarbete. Vidare innebär domstols- och skiljeförfaranden att parterna ger upp kontrollen över lösningen av den uppkomna tvisten och i stället överläter den till en oberoende tredje part. Detta innebär att utgången riskerar att bli såväl överraskande som svårsmält för åtminstone en av parterna. Slutligen är processen inför domstolar och skiljenämnder relativt formalistisk och väsentligen inriktad på ensidig prestation av pengar eller annan fullgörelse. Utrymmet för kreativitet, kommersiella perspektiv och skraddarsydda lösningar, vilka kan gagna båda parterna, är typiskt sett begränsat. Med hänsyn till allt detta är det föga förvånande att intresset för s.k. alternativa tvistlösningsformer eller ADR (*Alternative Dispute Resolution*) har vuxit sig allt starkare på senare år.

I de flesta fall bygger ADR på en ömsesidig vilja till kompromiss och samförstånd mellan parterna. Så är fallet vid t.ex. medling. ADR förekommer dock i flera olika former och kan i vissa fall vara inriktat på en mer regelrätt utvärdering av parternas respektive rättigheter och skyldigheter. Resultatet av denna typ av ADR är ofta någon form av utlåtande av en tredje part som meddelas parterna. Så är fallet vid expertavgöranden i redovisningsfrågor eller tekniska frågor liksom vid utlåtanden av s.k. *Dispute Review Boards* (se vidare avsnitt 4.4 nedan).

Sammantaget omfattar ADR ett brett spektrum av tvistlösningsformer med högst varierande struktur och inriktning. Fördelarna med ADR är att parterna kan bespara sig mycket tid och kostnader jämfört med traditionella metoder för tvistlösning, att ADR medger maximal flexibilitet för parterna vad gäller bl.a. språk, plats och struktur på förfarandet samt att förfarandet kan ske diskret, under sekretess och med bevarande av partsrelationen. Därtill kan ADR anses vara en relativt rättssäker tvistlösningsslag. De flesta former av ADR bygger nämligen på frivillighet. Därmed kan ingen av parterna påtvingas en lösning som den inte är villig att acceptera.

Gemensamt för alla former av ADR är dock att de inte med automatik leder till ett slutligt bindande och verkställbart avgörande. I det fåtal fall som ADR kan ge upphov till en exekutionstitel krävs enighet mellan parterna under hela förfarandet. ADR bör därför aldrig vara ensam tvistlösningsslag i ett avtal. Mer lämpligt är att avtala om ADR som ett inledande moment. Om ett tillfredsställande resultat inte kan uppnås genom ADR måste parten alltid ytterst kunna genomdriva sina rättigheter via ett slutgiltigt domstols- eller skiljeförfarande.

4.2 KONTRAKTUELLT PÅBJUDEN FÖRHANDLING

Kontraktsklausuler som innebär skyldighet för parterna att i första hand försöka lösa uppkomna tvister genom förhandling kan ses som en enkel form av ADR. Sådana klausuler kan antas verka som ett slags påminnelse till parterna att i vart fall försöka nå en förhandlad lösning innan en rättslig process inleds. Ibland föreskrivs att det måste ha gått en viss bestämd minimitid sedan en part tagit initiativ till förhandlingar (s.k. *cooling-off period*) innan någondera parten får inleda en rättsprocess. I andra fall föreskrivs att detta inte får ske innan parterna genomfört faktiska förhandlingar.

Klausuler av detta slag uttrycker en god ambition, men torde i de flesta fall ha ett relativt begränsat värde. En förståndig part kommer i första hand att försöka nå en lösning via förhandlingar med motparten oavsett om det finns en sådan skyldighet i kontraktet. Att reglera detta i kontraktet kan därför framstå som överflödigt. Samtidigt kan regleringar av detta slag potentiellt missbrukas av en part som vill förhindra eller försena en rättslig process, beroende på hur de har formulerats. Om det kan häv-

das att förhandlingsskyldigheten inte har fullgjorts, kan detta nämligen i vissa fall utgöra ett hinder för part att inleda ett rättsligt förfarande.

Sammantaget bör parter som regel undvika att föra in uttryckliga förhandlingsskyldigheter i tvistlösningsklausuler, eftersom nyttan torde vara begränsad och då det finns en risk att sådana regleringar kan missbrukas i obstruerande syften.

Om parterna likväl önskar en uttryckligt reglerad förhandlingsskyldighet, så bör det – till undvikande av ovan omnämnda problem – klart framgå att denna skyldighet inte är ett hinder för en part att när som helst avbryta förhandlingarna och i stället inleda en rättsprocess inför domstol eller skiljenämnd.

Vad gäller själva förhandlingen kan parterna också överväga att ange att denna stegvis ska flytta uppåt i respektive parts beslutsfattande hierarki. Syftet med detta är att stegvis lyfta upp tvisten från den nivå där den har uppstått till en nivå där beslutsfattarna inte har varit personligen inblandade och där tvistefrågorna kan hanteras mer objektivt och med hänsyn till de större kommersiella sammanhangen. En sådan modell kan också skapa incitament för de ursprungligen inblandade personerna att finna en lösning, då de ofta vill undvika att behöva föra tvisten vidare till sina chefer högre upp i organisationen.

En klausul av ovan nämnt slag skulle t.ex. kunna ges följande avfattning (svenska följt av engelska):

Parterna är överens om att tvister dem emellan i första hand ska lösas genom förhandling. Om en tvist uppkommer ska i detta syfte parternas respektive [verkställande direktörer] träffas och försöka förhandla fram en lösning inom [30] dagar från det att ena parten skriftligen till den andra parten har påkallat sådan förhandling. Om någon lösning därvid inte kan uppnås inom nämnda tid ska inom ytterligare [30] dagar parternas respektive [styrelseordförande] träffas och försöka förhandla fram en lösning. Oaktat det föregående får part när som helst inleda en rättslig prövning av uppkommen tvist enligt följande.

[Addera klausul om tvistlösning genom domstol eller skiljeförfarande – se avsnitt 5.1 respektive 7.1 nedan.]

The Parties agree that any disputes that may arise between them shall primarily be solved by way of negotiation. To that end and if a dispute arises, the [Managing Directors] of each party shall meet and attempt to nego-

tiate a settlement within [30] days from written notice from one party to the other party calling for such a negotiation. If no settlement can be reached within the foregoing time-limit, the [Chairman of the Board of Directors] of each party shall meet within another [30] days and attempt to negotiate a settlement. Notwithstanding the foregoing, a party shall be entitled at any time to initiate legal proceedings for resolution of any dispute according to the following.

[Addera klausul om tvistlösning genom domstol eller skiljeförfarande – se avsnitt 5.1 respektive 7.1 nedan.]

4.3 MEDLING OCH ANNAN UNDERSTÖDJANDE ADR

4.3.1 INLEDNING

Medling är en av de vanligaste formerna av ADR. Genom att parterna förmås att förhandla med varandra under medlarens överinseende i en ”trygg” miljö kan eftergifter och kompromisser övervägas utan att parterna behöver känna oro för att äventyra sina rättsliga positioner.

Liksom avtal om domstols- eller skiljeförfarande kan avtal om medling avse antingen framtida tvister eller en redan uppkommen tvist. Sedan 2011 finns det i Sverige en särskild lag som reglerar medling i redan uppkomna privaträttsliga tvister. Det bör noteras att lagen om medling inte är tillämplig på eventuell medling eller förlikningsverksamhet som sker inom ramen för ett domstols- eller skiljeförfarande.

Som nyss angetts är lagen om medling bara tillämplig på medling i *redan uppkomna tvister*. Medling som inleds enligt ett avtal om medling avseende *framtida tvister* omfattas inte av lagens bestämmelser. För att lagen om medling ska vara tillämplig krävs dessutom att parterna antingen (i) är ense om att tvisten ska lösas genom medling; (ii) är skyldiga enligt lag eller annan författning att delta i medling; eller (iii) är skyldiga enligt utländsk domstols beslut eller uppmaning att delta i medling. I praktiken kommer lagens tillämpningsområde därför i huvudsak att inskränkas till avtal om medling som har träffats sedan en tvist redan har uppstått. Detta är en synnerligen betydande inskränkning. Vid en redan uppkommen tvist kan en part nämligen vara ovillig att föreslå medling, av (mer eller mindre befogad) oro för att den andra parten ska uppfatta detta som ett svaghetstecken. Vidare kan parter ha svårare att komma

överens ens om medling då tvisten redan är ett faktum och parternas intressen kring tvistlösningsform kan ha blivit väsentligen olika.

Om medlingen sker inom ramen för lagen om medling har parterna – om de är ense – möjlighet att i efterhand ansöka om verkställighet av en eventuell slutlig överenskommelse (se vidare avsnitt 4.3.6 nedan).

Till skillnad från domstols- och skiljeförfaranden finns det inga utfyllande lagregler som kan utgöra ramverk för hur en medling ska organiseras. Inte ens lagen om medling innehåller något sådant ramverk. Om parterna vill försöka lösa sin tvist genom medling, men inte vill hänvisa medlingen till ett institut (som t.ex. *Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut* som även har regler kring medling), blir det därmed upp till parterna att själva formulera ramarna för medlingen i ett medlingsavtal (se vidare punkten 4.3.9 nedan).

Medlingsavtal kan ta sig många olika former och innehålla mer eller mindre detaljerade regleringar. Nedan följer några av de frågor som parter typiskt sett bör överväga att reglera i ett medlingsavtal.

4.3.2 PÅKALLANDE OCH VERKAN AV MEDLING

Medling kan i och för sig påkallas formlost. Det kan dock vara värt att i medlingsavtalet ange hur påkallelse ska ske och tillse att det också finns angivet en objektiv och bevisbar tidpunkt då medlingen kan anses påbörjad, t.ex. då part har mottagit en skriftlig begäran från den andra parten om att en viss angiven tvist ska underkastas medling. Fördelen med en sådan tidpunkt är att tidsfrister som ska gälla för medlingen kan knytas till den.

Om parterna önskar kan de föreskriva att eventuella preskriptions- och reklamationsfrister ska frysas från påkallelsen fram till dess att medlingen har avslutats. Beträffande talefrister och preskriptionstid inträder motsvarande effekt automatiskt vid medling som regleras av den särskilda lagen om medling.

4.3.3 UTSEENDE AV MEDLAREN

I det fall medlingsavtalet avser en redan uppkommen tvist kan parterna med fördel namnge den person de önskar ska agera medlare direkt i medlingsavtalet. En förutsättning är givetvis att den angivna medlaren har förklarat sig villig att åta sig uppdraget. Om avtalet rör framtida tvis-

ter är det dock sällan lämpligt att namnge medlaren. Risken finns att, om och när en tvist så småningom uppstår, den angivna medlaren inte är tillgänglig och att medlingsavtalet därmed faller. I stället bör medlingsavtalet lämpligen ange hur medlaren ska utses om parterna inte kan enas. Typiskt sett innebär detta att hänvisning görs till någon oberoende tredje part, t.ex. en viss organisation, som ska utse medlaren. Parterna bör därvid tillse att den angivna tredje parten verkligen är villig att utse medlare samt reglera den tid inom vilket så ska ske.

Om parterna så önskar kan de i medlingsavtalet också ange särskilda kompetens- eller erfarenhetskrav som ska ställas på den medlare som ska utses. Viss försiktighet bör dock iaktas med att ställa upp sådana krav, eftersom alltför omfattande krav kan leda till att ingen eller endast ett fåtal medlare som uppfyller kraven kan uppbringas.

4.3.4 FÖRFARANDET INFÖR MEDLAREN

Parterna kan vilja reglera förfarandet inför medlaren så att det får en utformning som de finner ändamålsenlig. Således kan de t.ex. föreskriva att medlingen ska inledas med att parterna utbyter skrifter, vari de redovisar sina respektive ståndpunkter och ges tillfälle att bemöta motpartens påståenden. Vidare kan parterna föreskriva att, sedan en sådan skriftväxling har genomförts, ett möte ska äga rum inför medlaren i syfte att utkristallisera de väsentliga tvistefrågorna och försöka finna lösningar. Typiskt sett bör parter – i vart fall om medlingsavtalet avser ännu okända, framtida tvister – inte hänge sig åt alltför detaljerade regleringar kring förfarandet. Ofta kan det vara lämpligare att avvakta tills en konkret tvist har uppkommit och då besluta om förfarandets utformning i samråd med medlaren. På så vis bibehålls flexibilitet och förfarandet kan skräddarsys för den aktuella tvisten.

4.3.5 MEDLINGS AVSLUTANDE

När och hur en medling ska avslutas bör alltid tydligt regleras i ett medlingsavtal. Otydlighet i detta avseende kan nämligen bl.a. riskera att få konsekvenser för parts möjlighet att gå vidare med en talan inför skiljenämnd, då en icke fullgjord skyldighet att medla i vissa fall skulle kunna utgöra ett processhinder. Därtill bör en medling bedrivas effektivt. Medlingsavtalet bör därför som regel ange en förhållandevis kort tidsfrist

inom vilken medlingen ska vara avslutad om inte parterna kommer överens om något annat. Därutöver bör medlingsavtalet ange att medlingen kan avslutas i förtid om (i) medlaren ger parterna besked om att ytterligare medlingsförsök inte framstår som meningsfulla; (ii) endera parten begär att medlingen ska avbrytas; eller (iii) parterna når en överenskommelse. I det sistnämnda alternativet bör medlingsavtalet lämpligen föreskriva att överenskommelsen ska dokumenteras genom ett skriftligt förlikningsavtal.

4.3.6 VERKSTÄLLIGHET

Som har angetts ovan är utgången av ett medlingsförfarande i princip inte verkställbart. Detta gäller undantagslöst beträffande medling som har inletts under ett avtal om medling i *framtida tvister*. Beträffande medling som har inletts till följd av en *redan uppkommen tvist*, dvs. medling som omfattas av den särskilda lagen därom, så kan en överenskommelse som resulterar från en sådan medling under vissa förutsättningar förklaras verkställbar av domstol. Först och främst krävs dock antingen att parterna gemensamt ansöker om verkställbarhetsförklaring eller att de i själva slutöverenskommelsen (alltså inte medlingsavtalet) ger sitt samtycke till en sådan ansökan. Därutöver ska domstolen efter en sådan ansökan kontrollera att övriga förutsättningar för förlikning och verkställbarhet föreligger. Sammanfattningsvis kan konstateras att det även enligt lagen om medling är omöjligt att på förhand arrangera så att utfallet av medlingen är verkställbart, och det kräver dessutom båda parternas aktiva medverkan.

Slutligen bör noteras att bestämmelserna om verkställbarhetsförklaring inte är tillämpliga på alla medlingsförfaranden som omfattas av lagen. Dessa regler är bara tillämpliga på slutöverenskommelser som har ingåtts i antingen (i) Sverige eller (ii) någon av EU:s medlemsstater (utom Danmark). I det senare fallet krävs dessutom antingen att parterna har sin hemvist eller vanliga vistelseort i Sverige eller att i vart fall två av parterna har sin hemvist eller vanliga vistelseort i olika medlemsstater inom EU. Ingen av dessa medlemsstater får dock vara Danmark.

4.3.7 KOSTNADER

Medlingsavtalet bör reglera hur kostnaderna för medlaren, dvs. dennes arvode och eventuella omkostnader för resa, lokal o.d., ska fördelas mellan parterna. En vanligt förekommande reglering är att parterna svarar solidariskt för kostnaderna gentemot medlaren, men att de sinsemellan svarar för hälften vardera. Vad avser respektive parts egna kostnader (t.ex. för ombud) så brukar typiskt sett anges att dessa ska bäras av parten själv. I anslutning till kostnaderna bör parterna också beakta eventuella skattefrågor (mervärdesskatt, sociala avgifter o.d.). Dessa frågor kan vara komplicerade, särskilt i internationella förhållanden. Parterna kan därför behöva överväga att konsultera skatterättslig expertis.

4.3.8 SEKRETESS M.M.

För att en medling ska vara framgångsrik krävs att parterna känner ett visst mått av trygghet. En part kan knappast förväntas erkänna svagheter i den egna talan eller lämna förlikningserbjudanden om motparten – för det fall någon överenskommelse inte kan uppnås genom medlingen – kan åberopa detta i ett efterföljande domstols- eller skiljeförfarande. Därför föreskrivs i lagen om medling att medlaren och dennes eventuella biträde(n) har (lagstadgad) tystnadsplikt avseende vad de har fått kännedom om i samband med medlingen.

Enligt vår uppfattning bör ett medlingsavtal under alla förhållanden föreskriva bl.a. (i) sekretess för medlaren och parterna vad avser medlingen och vad som där har förekommit; (ii) skyldighet att vid medlingens avslutande återlämna eller låta förstöra handlingar som part har erhållit från motparten med anledning av medlingen; samt (iii) förbud för part att i domstols- eller skiljeförfarande åberopa vad som har förekommit vid medlingen, åberopa medlaren som vittne e.d.

4.3.9 MEDLINGSINSTITUT OCH MEDLINGSREGLER

Flera av de etablerade skiljedomsinstituten har tagit fram särskilda medlingsregler. Bland dessa märks bl.a. *Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut*, som mot en avgift åtar sig att utse medlare och i övrigt bistå med en struktur för medling.

För parter som vill avtala om medling enligt något instituts regelverk finns det särskilda modellklausuler som instituten rekommenderar. I

Bilaga 6 återfinns sådana modellklausuler för de institut där medling är vanligast förekommande.

För parter som vill lösa sina tvister genom medling, men som önskar upprätta sitt eget medlingsavtal, kan det likväl vara klokt att söka inspiration i institutens regelverk. Dessa är ofta väl genomarbetade och kan ge värdefulla insikter om vad parterna bör reglera samt hur dylika regleringar lämpligen kan utformas. Medlingsregler kan laddas ned kostnadsfritt från institutens webbplatser (se Bilaga 6).

I Bilaga 1:1–2 återfinns ett exempel på hur ett enkelt medlingsavtal i en redan uppkommen tvist och med en namngiven medlare skulle kunna utformas. Exemplet måste vid användning anpassas till de aktuella förhållandena. I och med att detta medlingsavtal avser en redan uppkommen tvist innebär det (givet att avtalet lyder under svensk rätt) att det påföljande medlingsförfarandet kommer att omfattas av lagen om medling. Det är däremot inte givet att reglerna om verkställbarhetsförklaring blir tillämpliga, eftersom detta är beroende av var medlingen äger rum och partsställningen.

För medlingsavtal som avser eventuella framtida tvister inom ramen för en viss avtalsrelation, liksom för mer komplexa medlingssituationer i internationella sammanhang, rekommenderar vi i första hand bruk av institutionella regler med tillhörande modellklausuler (se Bilaga 6). Det erinras om att medlingsförfarande som inleds under sådana avtal inte kommer att omfattas av lagen om medling och därmed inte kan leda till en exekutionstitel.

4.4 **UTVÄRDERANDE ADR**

Utvärderande ADR finns i många olika former och det skulle föra för långt att försöka lista dem alla i denna guide. Bland de mer vanligt förekommande återfinns följande.

4.4.1 **EXPERTAVGÖRANDE**

Särskilt inom ramen för större avtal ryms ofta särskilda delfrågor av t.ex. teknisk eller redovisningsmässig natur, som parterna kan vilja överlämna till avgörande av en kvalificerad expert.

Så kan det t.ex. i aktieöverlåtelseavtal föreskrivas att ett s.k. tillträdesboks slut ska upprättas i målbolaget och att köpeskillingen ska justeras med hänsyn till vad detta boks slut utvisar. Om säljare och köpare inte kan enas om tillträdesboks slutet, så föreskriver aktieöverlåtelseavtal ofta att en revisor från en oberoende organisation (typiskt sett en större revisionsbyrå) ska utses för att avgöra tvistefrågorna. Inte sällan föreskriver aktieöverlåtelseavtalet att detta avgörande ska vara bindande för parterna. Ett liknande exempel är aktieägaravtal, där det ofta förekommer regleringar om värdering av parts aktier vid utövande av lösen- eller optionsrätt. Ofta föreskrivs att denna värdering ska utföras av en oberoende tredje part, såsom en revisor, och binda parterna, dvs. en mekanism liknande den för tillträdesboks slut i aktieöverlåtelseavtal.

Motsvarande regleringar återfinns ibland i entreprenadavtal. Om det under entreprenadtiden uppkommer tvist mellan parterna, t.ex. huruvida en viss åtgärd ingår i entreprenaden eller utgör en ändring/ett tillägg och därmed kan berättiga entreprenören till ytterligare ersättning, så kan parternas avtal föreskriva att dylika tvister ska hänskjutas till en expert för avgörande inom en viss, kortare tid. Inte sällan innebär avtalet att parterna ska rätta sig efter expertens avgörande, dock att part som är missnöjd kan föra frågan vidare för slutligt avgörande genom t.ex. skiljeförfarande. Vidare brukar det ofta anges att tvist mellan parterna inte ska påverka entreprenadens fortskridande och att expertens avgörande ska gälla till dess att part klagar och skiljenämnden eventuellt förordnar annorlunda.

En avtalsreglering av expertavgörande måste anpassas till den särskilda kontraktssituationen och den typ av frågor som ska avgöras av experten. De frågor som typiskt sett bör regleras motsvarar delvis de som gäller vid medling (se avsnitt 4.3 ovan) och innefattar bl.a. följande.

- a) Vilka frågor ska kunna hänskjutas för avgörande av experten?
- b) Hur ska expertavgörande påkallas och vilken verkan ska ett sådant påkallande ha på parternas rättigheter och skyldigheter i övrigt?
- c) Hur ska experten utses och vilka kvalifikationskrav ska denne uppfylla?
- d) Hur ska förfarandet inför experten genomföras? Ska experten t.ex. ha rätt att vidta egna utredningsåtgärder eller ska avgörandet endast baseras på information som parterna tillhandahåller experten? I vilken omfattning är parterna skyldiga att tillhandahålla informa-

tion/underlag på uppmaning av experten eller motparten och vilken konsekvens ska det få om part inte tillhandahåller begärd information?

- e) Vilka tidsfrister ska gälla i förfarandet? Hur och när ska förfarandet avslutas? Ofta föreskrivs att förfarandet ska avslutas inom en viss angiven, kortare tid genom att experten skriftligen meddelar parterna sin bedömning av de tvistefrågor som har hänskjutits för avgörande.
- f) Vilken verkan ska expertens avgörande ha? Ska det vara bindande eller endast vägledande för parterna? Ska part ha rätt att klaga på avgörandet och få till stånd en ny prövning, t.ex. inför en skiljenämnd? Vilken verkan ska i så fall expertens avgörande ha i avvaktan på en sådan förnyad prövning?
- g) Hur ska kostnaderna för expertförfarandet hanteras?

I Bilaga 2:1–2 finns ett exempel på hur en enkel reglering kring expertavgörande skulle kunna utformas. Exemplet måste vid användning anpassas till de aktuella förhållandena.

Även i de fall parterna har avtalat att expertavgörandet ska vara slutligt och bindande är avgörandet ingen exekutionstitel. För att part tvångsvis ska kunna genomdriva avgörandet mot en tredskande motpart, måste parten således kunna få avgörandet underkastat prövning inför skiljenämnd eller domstol för att därigenom erhålla en verkställbar dom. Om parterna har avtalat att expertens avgörande ska vara bindande, torde emellertid en skiljenämnd eller domstol inte kunna ompröva expertavgörandets materiella innehåll med mindre det påstås att avgörandet är ogiltigt eller oskäligt på avtalsrättslig grund (t.ex. till följd av allvarliga brister i handläggningen). Det förekommer att det i avtal anges att parterna inte har rätt att angripa expertavgörandet ens på dessa grunder. Även om det är tveksamt huruvida ett sådant avtalsvillkor är verksamt, i och med att det inskränker rätten till rättslig prövning, så är det olämpligt att föra in den typen av begränsningar. Det finns nämligen en stor risk att villkoret kan fördröja en rättslig prövning av sakfrågan eftersom det aktuella villkorets eventuella giltighet kan bli föremål för särskild prövning först.

4.4.2 MEDLINGSNÄMND ELLER ”DISPUTE BOARD”

Parter som t.ex. ska samverka i ett mer omfattande projekt under en längre tid kan ibland vilja ha tillgång till en permanent nämnd för att löpande lösa tvister som uppkommer under projektets gång. Ibland består en sådan nämnd enbart av oberoende experter med relevant sakkunskap; ibland av en senior företrädare (som inte är aktivt involverad i projektet) från var och en av parterna under ledning av en neutral ordförande. Nämnden sammanträder regelbundet under projektets gång och meddelar icke-bindande rekommendationer eller avtalsrättsligt bindande beslut i de olika tvistefrågor som uppkommer. Det finns två huvudtyper av Dispute Boards: *Dispute Review Boards*, som meddelar icke-bindande rekommendationer, och *Dispute Adjudication Boards*, som meddelar avtalsrättsligt bindande beslut. Avsikten med en nämnd av detta slag är att försöka hantera tvistefrågor löpande, så att dessa inte tillåts växa sig för stora eller bli alltför många. Prövningen inför nämnden ter sig relativt odramatisk och är därmed inte så störande för parternas relation under projektet. En part som inte vill nöja sig med nämndens rekommendation eller beslut kan som regel hänskjuta tvistefrågan till slutligt avgörande genom domstols- eller skiljeförfarande.

Administration och regler kring medlingsnämnder tillhandahålls bl.a. av ICC (*ICC Dispute Board Rules*), vars modellregler ger utrymme för antingen en *Dispute Review Board* eller en *Dispute Adjudication Board*. För den som önskar hänvisa till ICC:s regler eller vill använda dem som inspiration för en egen reglering kring medlingsnämnd kan reglerna laddas ned kostnadsfritt från ICC:s webbplats (se Bilaga 6 nedan).

4.4.3 MINIRÄTTEGÅNG

Ibland vill parterna kunna få en indikation på vad utgången kan tänkas bli i ett domstols- eller skiljeförfarande, utan att behöva underkasta sig ett fullskaligt sådant förfarande. Parterna kan då anlita en jurist, t.ex. en pensionerad domare, och låta denne ta del av kortfattade framställningar från parterna vad gäller deras yrkanden och grunder samt den bevisning som parterna finner vara särskilt relevant. Bevisningen är typiskt sett enbart skriftlig, men ibland kan parterna också låta domaren ta del av viss muntlig bevisning i form av några enstaka vittnen eller någon sakkunnig. På basis av parternas kortfattade framställningar resonerar sedan domaren oförbindande kring hur de olika tvistefrågorna sannolikt skulle

falla ut i en fullskalig rättsprocess. Detta ger i sin tur parterna vägledning för att på egen hand kunna träffa en förlikning.

Parter som önskar avtala om en sådan minirättegång kan ta avstamp i de medlingsavtal som återfinns i Bilaga 1:1–2, varefter lämpliga förändringar görs i texten. Parterna bör därvid bl.a. klart ange att det inte är fråga om ett skiljeförfarande och att ”domarens” avgörande endast ska ge parterna juridiskt oförbindande vägledning.

4.5 ADR SOM TVÅNG OCH GRÄNSEN MOT ANDRA TVISTLÖSNINGSFORMER

Som har framhållits ovan bör ADR aldrig utgöra den enda avtalade formen för slutlig tvistlösning. En part måste alltid ytterst ha möjlighet att kunna utverka en bindande och verkställbar dom via domstol eller skiljeförfarande. Däremot kan ADR fungera som ett första led i en avtalad tvistlösning, varigenom parternas tvistefrågor förhoppningsvis kan lösas. Frågan är då om detta första led bör utformas som en obligatorisk fas eller om det ska vara frivilligt för en part att medverka i ADR. Den tänkta fördelen med att t.ex. avtala om obligatorisk medling är att medlingen därmed kan få större genomslag och lösa flera tvister. Vid frivillighet så finns alltid risken att parterna underskattar möjligheterna med medling och inte genomför den såsom avsett i avtalet. Det finns dock ett antal nackdelar med tvingande ADR (jfr avsnitt 4.2 ovan om kontraktuellt påbjuden förhandling).

För det första kan det finnas situationer då en part kan ha goda skäl för att vilja gå direkt till ett förfarande som utmynnar i ett slutligt och verkställbart avgörande. Så kan t.ex. vara fallet om det kan antas att motparten inte kommer att medverka lojalt i ett medlingsförfarande, utan endast kommer att använda det för att obstruera och fördröja ett slutligt avgörande av domstol eller skiljenämnd. En part kan också ha särskilda behov av att få ett juridiskt bindande avgörande i en viss fråga, t.ex. för att få till stånd ett viktigt prejudikat eller för att i ett nästa steg kunna grunda regressanspråk mot någon ansvarig tredje part. Medling syftar till att uppnå en uppgörelse i godo utan att tvistefrågorna underkastas en juridisk prövning och är därför inget alternativ i den situationen. Om parten således är i behov av att få ett juridiskt bindande avgörande i form av en dom, framstår det som tämligen meningslöst att först behöva genomgå

en medling. Dessutom kan en avtalad obligatorisk medlingsfas utgöra ett processhinder för skiljeförfarande. Om en part t.ex. har fått beviljat en interimistisk åtgärd av domstol i avvaktan på medlingens utgång, kan parten därmed riskera att inte kunna väcka talan inför skiljenämnd inom de tidsfrister som normalt föreskrivs när en interimistisk åtgärd beviljas. Den interimistiska åtgärden kan då komma att förfalla på grund av kravet på obligatorisk medling.¹

Av bl.a. de ovan anförda skälen bör medling och annan liknande ADR som regel bygga på frivillighet, så att en part som anser det påkallat kan hoppa över detta led och gå direkt till en behörig domstol eller skiljenämnd för att få sin talan slutligt prövad. Inom särskilda områden, t.ex. entreprenader, kan det dock finnas skäl att upprätthålla den tvingande reglering kring ADR som bl.a. finns som standard i FIDIC-kontrakt.

Det är sällan särskilt svårt att dra gränsen mellan å ena sidan ADR och å andra sidan domstolsförfaranden. Så kan dock vara fallet vad gäller gränsen mellan vissa former av bindande ADR och skiljeförfaranden. Detta gäller bl.a. expertavgöranden. Om parternas avtal föreskriver att dylika avgöranden ska vara tvingande, kan det i vissa fall ifrågasättas om den avtalade regleringen av expertförfarandet i själva verket utgör ett skiljeavtal och förfarandet således utgör ett skiljeförfarande. Detta kan i sin tur få mycket långtgående effekter vad gäller bl.a. kraven på förfarandet och möjligheterna till överprövning; effekter som parterna sällan har beaktat. Det är därför av stor vikt att parterna klargör vad det är för form av tvistlösning de avser med sin reglering och att särskild noggrannhet iakttas vad gäller terminologi m.m. Exempelvis ska experten inte benämnas ”skiljedomare” eller ”skiljeman”.

¹ Denna typ av problem kan även uppkomma t.ex. i vissa typer av arbetsrättsliga tvister som omfattas av förhandlingsskyldighet enligt kollektivavtal.

5. Tvistlösning i nationell domstol

5.1 ALLMÄNT

Det kanske mest utmärkande draget för domstolsprocesser är att parterna har ett förhållandevis begränsat inflytande över hur tvisten handläggs. I stället kommer detta att i huvudsak styras av domstolen med utgångspunkt i tillämpliga processuella regler och domstolens egen arbetssituation.

Verkställighet

En fråga som är mycket betydelsefull när man överväger att låta en eventuell tvist avgöras av nationell domstol är i vilken mån ett kommande avgörande är verkställbart. Rent generellt kan sägas att den territoriella räckvidden av domstolsavgöranden är mycket inskränkt jämfört med vad som gäller för skiljedomar (se vidare avsnitt 5.6 och 6.3 nedan).

Rättssäkerhet

Beträffande rättssäkerhetsaspekten innebär parternas begränsade möjligheter att påverka handläggningen bl.a. att de inte kan välja vilken eller vilka domare som ska avgöra målet. De kan inte heller påverka vilken kompetens och erfarenhet inom det område som tvisten rör som dessa domare bör besitta. Till detta kommer att domstolsväsendet i vissa länder brottas med problem till följd av ineffektivitet, politisk påverkan och annan korruption.

Tid och kostnader

De flesta länder har detaljerade regelverk för hur en domstolsprocess ska genomföras. Parterna kan i regel inte påverka dessa föreskrifter, vilka många gånger är desamma oavsett tvistens omfattning och komplexitet. Detta kan få konsekvenser för bl.a. tidsåtgång och kostnader.

Beträffande tidsaspekten går en domstolsprocess som regel betydligt långsammare än ett skiljeförfarande. Härtill kommer att en domstolsprocess som huvudregel kan drivas i mer än en instans. Handläggningstiderna i domstol är i många fall så långa att en kärande i en kommersiell tvist får räkna med att det kan ta flera år i första instans och ytterligare något år i andra instans innan ett slutligt avgörande meddelas. Enligt vår erfarenhet finns det dessutom större möjligheter för en motsträvig part att obstruera och fördröja en domstolsprocess än ett skiljeförfarande, t.ex. genom separata överklaganden av olika processuella frågor.

Beträffande kostnaderna är det en fördel att parterna i många länder, däribland Sverige, inte behöver betala någon avgift för domstolens handläggning eller dess tillhandahållande av lokaler. I detta ligger även att parterna inte behöver betala något förskott till täckande av sådana kostnader i samband med att tvisten anhängiggörs. Denna fördel förtas dock i de flesta fall av den mer omfattande tidsåtgången och möjligheten att driva målet i mer än en instans. Den största kostnadsposten för att driva en tvist är nämligen sällan skiljenämndens arvode eller avgiften till ett eventuellt skiljedomsinstitut, utan arvodet till parternas respektive ombud. Den kostnadsposten blir i många fall högre i domstol på grund av längre tidsutdräkt samt fler processuella frågor och överklaganden m.m. Sammanfattningsvis är det således tveksamt om det finns belägg för en generell slutsats att totalkostnaden för ett skiljeförfarande skulle vara högre än för motsvarande domstolsprocess. I många fall kan det vara tvärtom.

Partsförhållanden

Partsförhållandena kan vara en faktor som talar för att låta en tvist avgöras av nationell domstol. I domstolsprocesser finns det typiskt sett bestämmelser som möjliggör sammanläggning, s.k. *kumulation*, av flera mål mellan samma parter och till och med av mål mellan olika parter.²

² För svenskt vidkommande kan dock anmärkas att förutsättningarna för kumulation kan vara begränsade när en av parterna är hemmahörande utan-

Sådan sammanläggning kan ofta ske även i ett förhållandevis sent skede av domstolens handläggning. Det krävs således inte någon särreglering redan i tvistlösningsmekanismen bara för att fler än två parter kan bli inblandade i en eventuell framtida tvist. Det bör dock noteras att flera skiljedomsinstitut på senare år har infört regler om olika former av sammanläggning av mål. Detta har i viss mån minskat skillnaderna mellan domstols- och skiljeförfaranden i nu aktuellt hänseende.

En annan faktor där partsförhållandena kan ha betydelse är tillgången till interimistiska åtgärder. Om parterna har hemvist i någon av EU:s medlemsstater (med undantag för Danmark) och deras tvist ska lösas av domstol kan de nämligen använda sig av EU:s kvarstadsförordning avseende bankmedel för att utverka en säkerhetsåtgärd i anslutning till ett sådant domstolsförfarande.³ Denna möjlighet finns däremot inte vid skiljeförfaranden (se vidare avsnitt 9.7 nedan).

Språk och plats

Parternas begränsade möjligheter att påverka handläggningen i domstol innebär att de inte heller kan välja vilket språk som förfarandet ska bedrivas på. Således genomförs domstolsprocesser regelmässigt på domstolslandets språk. I internationella förhållanden innebär detta ofta att i vart fall en av parterna behöver processa på ett främmande språk. Denna part behöver då regelmässigt anlita såväl ett särskilt lokalt ombud som tolk samt ordna med översättning av inlagor och skriftliga bevis som inte är upprättade på domstolslandets språk.

Beträffande platsen för domstolsförfaranden är i internationella förhållanden den enkla utgångspunkten att talan får väckas i det land där svaranden har sin hemvist, om parterna inte har avtalat annat. Denna

för EU/Lugano-området; detta talar i sig för användning av prorogationsklau-suler (jfr strax nedan).

³ Genom kvarstadsförordningen infördes i januari 2017 ett alternativt regelverk för kvarstad över (enbart) bankmedel till säkerhet för privaträttsliga ford-ringsanspråk i gränsöverskridande tvister. Den främsta fördelen med detta förfarande är att borgenären genom en ansökan hos domstol i ett land kan få ett kvarstadsbeslut som är omedelbart verkställbart mot bankmedel i flerta-let av EU:s medlemsstater. Vidare ger kvarstadsförordningen möjligheter för borgenären att i vissa situationer få fram information om gäldenärens bank-konton.

reglering har i sig en viss avhållande effekt, eftersom det primärt är den part som vill inleda rättslig prövning, dvs. käranden, som drabbas av nackdelarna av att behöva processa i ett annat land och därtill i motpartens hemvist. Enligt vår uppfattning bör emellertid platsen för ett domstolsförfarande alltid regleras uttryckligen genom ett s.k. *prorogationsavtal*, dvs. ett avtal om att tvisten ska prövas av en viss domstol eller åtminstone av domstolarna i ett visst land, inte minst för att en sådan reglering ökar förutsägbarheten. Ofta finns det nämligen flera alternativa fora till svarandens hemvist. Dessa valmöjligheter kan i sin tur skapa en kapplöpningssituation där det gäller för parterna att väcka talan först i ett för dem så fördelaktigt forum som möjligt (s.k. *forum shopping*).

För det fall parterna väljer domstolsförfarande som tvistlösningsmetod bör de alltså, när så är möjligt, träffa prorogationsavtal om åtminstone vilket lands domstolar som ska vara behöriga att pröva tvisten och samtidigt utesluta prövning i andra domstolar. Beroende på omständigheterna kan det då också vara lämpligt att peka ut en viss namngiven domstol. Detta förutsätter dock att det aktuella landets domstolsväsende har undersökts så att korrekt benämning används och att den utpekade domstolen är behörig att pröva tvisten i fråga. Många länder har domstolar som enbart handlägger vissa typer av mål och det kan – såsom är fallet i bl.a. USA – även finnas en funktionell fördelning mellan federala domstolar och delstatliga domstolar. Normalt är det inte heller tillåtet att avtala att talan ska väckas direkt i högre instans. Det bör också noteras att vissa domstolar kan vara exklusivt behöriga, vilket innebär att parternas avtalsfrihet är inskränkt. Så kan t.ex. vara fallet vad gäller fastighets- och patenträttsliga tvister, där det kan finnas specialdomstolar med exklusiv behörighet.

En enkel prorogationsklausul (i detta fall innebärande exklusiv behörighet för svensk domstol) kan formuleras på följande sätt (svenska följt av engelska):

Tvist i anledning av detta avtal eller rättsförhållande som härrör ur detta avtal ska, med uteslutande av andra tillämpliga fora, avgöras av domstol i Sverige med [...] tingsrätt som första instans.

Any dispute arising out of or in connection with this agreement or any legal relation resulting therefrom shall, with the exclusion of other applicable fora, be settled by the courts of Sweden with the District Court of [...] as the court of first instance.

Om domstolarna i ett visst land är behöriga att pröva tvisten, tillåter de nationella forumreglerna normalt sett att genkärsmål och andra närliggande tvister mellan parterna kumuleras med det först väckta målet. Det bör dock noteras att prorogationsavtal som pekar ut ett visst lands domstolar eller en viss namngiven domstol som *exklusivt behöriga* kan orsaka problem i flerpartsförhållanden om inte alla berörda parter har ingått identiska prorogationsavtal.

Ytterligare en faktor som måste beaktas är att många rättssystem (framförallt anglosaxiska länder, men även Sverige) tillämpar principen om *forum non conveniens*. Denna princip innebär att domstolarna kan avvisa en talan som inte anses ha tillräckligt stark anknytning till domstolslandet. Det är med andra ord inte säkert att ett prorogationsavtal kommer att respekteras av den utpekade domstolen om det inte finns en tillräcklig koppling mellan, å ena sidan, parterna eller tvisteföremålet och, å andra sidan, domstolslandet. Det bör dock noteras att denna princip inte är accepterad vid tillämpning av Brysselinstrumenten (se avsnitt 5.2 nedan). Detta innebär bl.a. att domstolarna inom EU är skyldiga att respektera parternas prorogationsavtal, oavsett var parterna har sin hemvist.

Offentlighet

Utmärkande för domstolar är att förfarandet i stor utsträckning präglas av offentlighet, vilket leder till att allmänhet, konkurrenter och media kan få insyn i känsliga affärsmässiga förhållanden.

5.2 SVENSKA DOMSTOLAR

Rättssäkerhetsmässigt ligger de svenska domstolarna generellt sett långt framme. Det bör dock noteras att domarnas erfarenheter av komplicerade kommersiella tvister ofta är begränsade, särskilt vid de mindre tingsrätterna. Vidare avskaffades parternas bestämmande inflytande över rättens sammansättning i tingsrätt genom en reform som trädde i kraft den 1 juli 2016. Detta innebär att parterna inte längre kan kräva att målet ska avgöras av tre domare, utan målet kan avgöras av en ensam domare om tingsrätten anser det tillräckligt med hänsyn till tvistens omfattning och svårighetsgrad. Sedan 2008 gäller även ett generellt krav

på prövningstillstånd vid överklagande till hovrätt. En missnöjd part kan därmed inte vara säker på att kunna få till stånd en överprövning inför hovrätt. Mot bakgrund av Högsta domstolens praxis kan konstateras att hovrätterna åtminstone inledningsvis var oväntat stränga med att bevilja prövningstillstånd. Enligt vår erfarenhet beviljas dock numera vanligtvis prövningstillstånd i kommersiella tvister av viss storlek och komplexitet. I detta sammanhang bör även noteras att möjligheterna att i hovrätten föra in ny bevisning respektive att begära omförhör med befintliga förhörspersoner har begränsats kraftigt genom 2008 års rättegångsreform. Dessa senare förändringar torde väsentligt ha försämrat utsikterna till att få till stånd en ändrad bevisvärdering i hovrätten.

Det är enligt svensk rätt möjligt för parterna att avtala om att inte överklaga en dom som meddelas med anledning av en uppkommen eller framtida tvist som kan härledas till ett visst angivet rättsförhållande. Genom att utnyttja denna möjlighet kan parterna i viss mån begränsa domstolsprocessens varaktighet. Inte minst mot bakgrund av de ovan nämnda förändringarna i hovrättsprocessen (vilka minskar sannolikheten för en annan utgång efter ett överklagande) anser vi att denna möjlighet – trots risken för att målet mot parternas vilja kan komma att avgöras av en ensam tingsrättsdomare – åtminstone i vissa fall kan övervägas som ett alternativ till skiljeförfarande. Så skulle kunna vara fallet när en potentiell tvist endast rör svenska förhållanden och begränsade värden samt förutsatt att det inte finns särskilda behov av diskretion och ett icke-offentligt avgörande.

Ett avtal om att parterna inte ska ha rätt att överklaga tingsrättens dom kan utformas på följande sätt (svenska följt av engelska):

Parterna förbinder sig att inte överklaga tingsrättens dom.

The parties undertake not to appeal the judgment rendered by the District Court.

Kostnaderna för själva förfarandet är en faktor som i viss mån talar för svensk domstol. En svensk part slipper t.ex. anlita lokalt ombud och undkommer i stor utsträckning översättningskostnader. Vidare saknar tvisteföremålets värde betydelse för den avgift domstolarna tar ut i samband med att talan väcks. Ansökningsavgiften i många andra länder, t.ex. Danmark och Tyskland, beräknas utifrån tvisteföremålets värde och kan därmed uppgå till belopp motsvarande tiotusentals eller t.o.m. hundratu-

sentalas kronor om tvisten gäller mycket stora värden. Som jämförelse tar de svenska domstolarna enbart ut en avgift om för närvarande 2 800 kr när det omstämda beloppets storlek överstiger ett halvt prisbasbelopp (dvs. 23 800 kr för 2021).

I svenska domstolar kan *handläggningstiden* för kommersiella tvister bli relativt lång. Detta beror huvudsakligen på att dessa mål (till skillnad från vad som är fallet i många andra länder) inte koncentreras till vissa domstolar eller ens vissa domare. I stället handläggs de oftast av domare som även ansvarar för bl.a. brottmål och familjerättsliga mål, vilka har förtur framför kommersiella tvister. Till detta kommer att ett stort antal tingsrätter är organiserade i större beredningsenheter, vilket bl.a. innebär att det ofta först är i förhållandevis nära anslutning till huvudförhandlingen som det utses en domare som är specifikt ansvarig för målet. Enligt vår erfarenhet leder detta ofta till förlängda handläggningstider, särskilt vad gäller mer komplicerade mål.

Beträffande *parts- och avtalsförhållanden* erbjuder rättegångsbalken, givet att svensk domsrätt föreligger, generösa möjligheter till kumulation. Det gäller både flera mål mellan samma parter och mål mellan olika parter, vilka avser tillräckligt närliggande rättsförhållanden.

Som antytts ovan kan det av *språkliga* skäl vara en fördel för en svensk part om en eventuell tvist avgörs av svensk domstol, eftersom förfarandet kommer att äga rum på svenska. Dessutom står staten för eventuella tolkkostnader i anslutning till parts- och vittnesförhör i domstol.

För svenskt vidkommande gäller som huvudregel att det är möjligt att skriftligen avtala att uppkommen eller framtida tvist som härrör ur ett visst angivet rättsförhållande får väckas vid viss domstol eller att för tvisten en viss domstol ensam ska vara behörig, dvs. att ingå *prorogationsavtal* (med undantag för tvingande forum och specialdomstolar). För att vara giltiga bör prorogationsklausuler som regel tas in direkt i huvudavtalet eller åtminstone i eventuella allmänna bestämmelser eller standardvillkor. De ovan nämnda Brysselinstrumenten är något mer generösa än rättegångsbalken och accepterar även prorogationsavtal som har ingåtts i enlighet med partsbruk eller, om det rör sig om internationell handel, i enlighet med allmänt handelsbruk eller sedvänja. Beviskravet för handelsbruk och sedvänja är dock mycket högt, vilket gör att det sällan är en framkomlig väg för en part som vill hävda förekomsten av ett prorogationsavtal.

I svensk domstol gäller som huvudregel att förhandlingar och inlagor m.m. som ges in till domstolen är *offentliga*. Möjligheterna att bevara exempelvis företagshemligheter är således begränsade. Vidare krävs i praktiken att domstolen särskilt uppmärksammas på eventuella sekretessfrågor för att sekretessen ska kunna bevaras. Erfarenhetsmässigt är många svenska domstolar ovana vid att uppmärksamma sekretessfrågor i kommersiella tvistemål och det förekommer tyvärr fortfarande att även känsliga uppgifter lämnas ut.

5.3 DOMSTOLAR INOM EU/LUGANO-OMRÅDET

Även om de västeuropeiska ländernas rättssystem har likheter ska man vara medveten om att de rättsliga traditionerna skiljer sig åt från land till land. Just domstolsprocesserna uppvisar relativt stora olikheter vad gäller t.ex. skriftväxlingens bedrivande, rätten till muntlig förhandling, domarens roll i bevisupptagningen, proceduren för verkställighet och formella krav på parternas ombud. I sammanhanget kan nämnas att EU-kommissionen årligen upprättar en sammanställning som jämför domstolsväsendena i EU:s medlemsstater utifrån effektivitet, kvalitet och oberoende (se https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/eu-justice-scoreboard_en).

För en svensk part kan vissa *rättssäkerhetsaspekter* tala mot tvistlösning i ett annat europeiskt lands domstolar. I detta sammanhang bör observeras att många av EU:s senast tillkomna medlemsstater fram till relativt nyligen har haft markant annorlunda och synnerligen formalistiska rättssystem samt att det i vissa av dessa länder finns betydande problem med korruption (se <http://www.transparency.org/>). Därtill kommer att *handläggningstiderna* i vissa länder, t.ex. Italien, är så långa att de i sig utgör en fara för rättssäkerheten.

Beträffande *kostnaderna* kan återigen nämnas att det förekommer att såväl ersättningen för parts ombudskostnad som ansökningsavgiften till domstolen baseras på tvisteföremålets värde, vilket är fallet t.ex. i Tyskland och Österrike. Detta kan medföra att faktiska kostnader som en part har haft inte ersätts om inte tvisteföremålets värde är väldigt högt. Särskilt om stora värden står på spel kan domstolsavgiften också medföra att skillnaden i kostnad mellan, å ena sidan, domstolsprocess och, å andra sidan, skiljeförfarande blir mindre än förväntat. Därutöver tillkommer

nödvändigheten att processa på ett främmande språk. Detta leder bl.a. till att behovet av att anlita lokalt ombud, översätta dokument och anlita tolk ofta är betydligt större i domstolsprocesser än i skiljeförfaranden, vilket i sig är kostnadsdrivande.

Avslutningsvis är det inte ovanligt att möjligheterna till någon form av *sekretess* även i kommersiella tvistemål är betydligt större i utländska domstolar inom EU/Lugano-området än i Sverige.

5.4 DOMSTOLAR UTANFÖR EU/LUGANO-OMRÅDET

De tillkommande osäkerhetsfaktorer som har diskuterats i avsnitt 5.3 ovan gör sig i många fall gällande i än högre grad när det är fråga om länder utanför EU/Lugano-området.

Innan man accepterar tvistlösning vid en domstol utanför EU/Lugano-området bör man därför noggrant undersöka rättsväsendet i landet i fråga. Det finns betydande risk för att standarden för *rättssäkerhet*, i termer av de processuella reglerna, och för *handläggningstiderna* generellt sett sjunker utanför de väletablerade demokratierna i Europa, Nordamerika, Australien, Nya Zeeland och Japan. Till detta kommer att en del länder, t.ex. Indien och Kina samt länder i det forna östblocket, Afrika och Sydamerika, har betydande problem med korruption och statlig inblandning i domstolsväsendets verksamhet.

5.5 DOMSTOLAR I USA

I kommersiella förhållanden är det även när parterna kommer från olika länder förhållandevis sällsynt att någon av parterna insisterar på att eventuella tvister ska avgöras av nationell domstol. Parter från USA kan dock vara angelägna om att tvister ska avgöras av amerikansk domstol och ibland insistera på detta även i internationella kommersiella avtal.

I detta sammanhang bör inledningsvis noteras att både de federala och de delstatliga domstolarna i USA i princip är behöriga att avgöra kommersiella tvister. Det beror på rättsfrågan och parternas hemvist om tvisten ska avgöras av federal eller delstatlig domstol. Flertalet kommersiella tvister av någon betydelse där ena parten inte är hemmahörande i

USA faller dock under federal domstols behörighet (i första instans *United States District Court*). Det innebär att det är dessa domstolar som har störst erfarenhet av den typen av tvister. Om en tvist väcks vid delstatlig domstol bör man regelmässigt som utländsk part argumentera för att tvisten faller under federal domstols behörighet och försöka få tvisten överflyttad till en sådan domstol.

En prorogationsklausul till en viss federal domstol i USA kan exempelvis formuleras på följande sätt:

The [United States District Court for the Southern District of New York] shall have exclusive jurisdiction over matters arising out of or in connection with this Agreement. Each party irrevocably waives any objection, including any objection to the laying of venue or based on the grounds of forum non conveniens, which they may now or hereafter have to the bringing of any action or proceeding in such jurisdiction in respect of this Agreement or other documents relating thereto.

Det bör noteras att vissa amerikanska domsagor (ibland benämnda *judicial hellholes*) särskilt bör undvikas på grund av osäkerhet kring rättsäkerhet och förutsägbarhet, i synnerhet när ena parten är en kommersiell part. Det handlar i de flesta fall om domstolar i mindre *counties* (ungefär motsvarande län) i sydöstra USA, men det bör även noteras att domstolarna i t.ex. Los Angeles County har rykte om sig att döma ut orimligt höga skadestånd (jfr strax nedan och se t.ex. <https://www.judicialhellholes.org/>). Däremot anses domstolarna i New York generellt mycket kompetenta och särskilt den federala domstolen *United States District Court for the Southern District of New York* (Manhattan) har stor erfarenhet av internationella tvister och bjuder sällan på några negativa överraskningar. På senare år har dock denna domstols arbetsbörda ökat på grund av ett stort antal grupprättegångar.

Utländska parter bör försöka undvika juryrättegångar, eftersom de till följd av jurymedlemmarnas bristande juridiska kompetens tenderar att vara mer oförutsägbara och mindre rättssäkra än rättegångar som avgörs av juristdomare. Som huvudregel kan jämbördiga parter med bindande verkan avstå sin rätt till juryrättegång, vilket kan ske genom t.ex. följande klausul:

Each party hereby expressly waives any right to trial by jury of any matter arising out of or in connection with this Agreement, whether now existing

or hereafter arising, and whether founded in contract or tort or otherwise. Each party hereby agrees and consents that any such matter shall be decided by court trial without a jury, and that any party to this Agreement may file an original counterpart or a copy of this clause with any court as written evidence of the consent of the signatories hereto to the waiver of their right to trial by jury.

Även de amerikanska domstolarnas möjlighet att enligt materiell delstatlig rätt döma ut straffskadestånd (*punitive damages*), som går utöver den faktiska skadan, är ett fenomen som bör regleras i parternas avtal. Kommersiella parter har typiskt sett anledning att exkludera denna typ av skadestånd, vilket kan ske genom exempelvis följande tillägg:

The Parties hereby expressly waive and forego any right to punitive, exemplary or similar damages unless a mandatory statute requires that compensatory damages be increased in a specific manner.

5.6 NÄRMARE OM VERKSTÄLLIGHET

Erkännande av svenska avgöranden utomlands

Med hänsyn till Sveriges medlemskap i EU ska en dom som meddelats av en svensk domstol *erkännas* inom EU samt i Schweiz, Norge och Island. Beroende på i vilket land erkännande aktualiseras sker detta med stöd av antingen Bryssel I-förordningen eller Luganokonventionen. Enligt Bryssel I-förordningen kan en svensk dom även *verkställas* inom EU utan någon verkställbarhetsförklaring, medan det inom Lugano-området fortfarande krävs ett s.k. *exekvaturförfarande*. Enligt vår erfarenhet är förfaranden för erkännande och verkställighet av domstolsdomar ofta både problematiska och förhållandevis tidsödande, eftersom de i huvudsak regleras av nationell rätt och därmed inte är anpassade till exempelvis nationella skillnader i utformningen av domar och beslut. Till detta kan komma ytterligare problem i vissa stater inom EU i form av ineffektivitet och korruption.

En svensk dom i en kommersiell tvist kan som huvudregel inte verkställas i länder utanför EU/Lugano-området, såsom exempelvis USA, Ryssland eller Kina (och vice versa). I den mån man har att göra med en motpart från ett sådant land talar det således med styrka för att man

bör låta eventuella tvister avgöras genom skiljeförfarande (se dock vidare strax nedan om 2005 års Haagkonvention om avtal om val av domstol).

Erkännande av utländska avgöranden i Sverige

Domar som har meddelats av en domstol i ett EU/Lugano-land *erkänns* och *verkställs* i Sverige (domar som faller under Luganokonventionen kräver dock exekvatur för att kunna verkställas). Sedd för sig talar verkställighetsfrågan således inte med någon större styrka mot att låta tvister avgöras av domstol i ett annat EU/Lugano-land än Sverige. I detta sammanhang bör vidare noteras att det i skrivande stund gällande handelsavtalet mellan EU och Storbritannien med anledning av brexit inte omfattar erkännande och verkställighet av domar. Storbritannien har vidare den 8 april 2020 ansökt om tillträde till Luganokonventionen, men denna ansökan har i skrivande stund inte behandlats av övriga anslutna parter. Åtminstone tills vidare omfattas domar som meddelats i Storbritannien således inte av Brysselinstrumenten (se dock vidare strax nedan om 2005 års Haagkonvention om avtal om val av domstol).

Domar från länder utanför EU/Lugano-området kan som huvudregel *inte verkställas* inom dessa områden (det finns en del begränsade undantag för före detta kolonier o.d. samt i vissa länder såsom Tyskland i de fall där ömsesidig verkställighet är garanterad). För svenskt vidkommande gäller detta hinder exempelvis även i förhållande till USA och länder inom Samväldet (*Commonwealth of Nations*). Detta innebär att räckvidden av en dom som har meddelats i ett land utanför EU/Lugano-området är starkt territoriellt begränsad.

I den mån det utländska domstolsförfarandet uppfyller grundläggande rättssäkerhetskrav, så kan emellertid en dom som har meddelats av en domstol utanför EU/Lugano-området i vissa fall läggas till grund för en senare talan i Sverige. En förutsättning för detta är bl.a. att parterna uttryckligen har avtalat om det forum som har prövat tvisten eller att det är fråga om ett tvingande exklusivt forum. Formellt sett är det i dessa fall inte fråga om ett exekvaturförfarande, utan om en prövning i sak som dock helt bygger på den utländska domen. Räckvidden av denna möjlighet – som enbart har etablerats i praxis och saknar uttryckligt lagstöd – är dock mycket oklar.

2005 års Haagkonvention om avtal om val av domstol

I 2005 års Haagkonvention om avtal om val av domstol finns regler om vilken domstol som är behörig när parter har träffat ett prorogationsavtal som pekar ut en eller flera domstolar i en konventionsstat. Konventionen innehåller även regler om erkännande och verkställighet av utländska domar som meddelats av en domstol som valts av parterna.⁴ EU har tillträtt konventionen, vilket innebär att den för svenskt vidkommande (och flertalet övriga medlemsstater) trädde i kraft den 1 oktober 2015. Dock har konventionen endast trätt i kraft i förhållande till en handfull stater vid sidan av EU:s medlemmar (bl.a. Singapore och Storbritannien, se vidare strax nedan).⁵ Konventionen medför således utökade möjligheter till verkställighet av domar, men det är viktigt att kontrollera såväl att den utpekade domstolen är hemmahörande i en konventionsstat som att motparten har tillgångar i någon av konventionsstaterna.

Som ett led i brexit har Storbritannien per den 1 januari 2021 tillträtt 2005 års Haagkonvention, med därtill hörande möjlighet till erkännande och verkställighet av domar. I sammanhanget kan anmärkas att i vart fall Storbritannien anser att konventionen har varit gällande för staten utan avbrott sedan den 1 oktober 2015.

⁴ Konventionen är tillämplig på ”exklusiva prorogationsavtal” i internationella mål på privaträttens område. Konventionen är dock inte tillämplig om en av parterna är en konsument eller om det är fråga om ett anställningsavtal. Även vissa andra avtalstyper är undantagna från konventionens tillämpningsområde. Med exklusivt prorogationsavtal avses ett skriftligt avtal mellan två eller flera parter som anvisar domstolarna i en konventionsstat eller en eller flera specifika domstolar i en konventionsstat till att lösa tvister som uppstått eller kan komma att uppstå i samband med ett visst rättsförhållande. Ett prorogationsavtal ska anses vara exklusivt om inte parterna uttryckligen har angett något annat. Skyldigheten att erkänna och verkställa en dom förutsätter att domen har meddelats av en domstol i en konventionsstat som anvisats i ett exklusivt prorogationsavtal. Konvention ska tillämpas på exklusiva prorogationsavtal som ingås efter det att konventionen trätt i kraft i den stat där den utsedda domstolen är belägen. Vidare är konventionen inte tillämplig på förfaranden som inleddes innan den trädde i kraft i den stat där den berörda domstolen är belägen.

⁵ För en fullständig förteckning över anslutna stater, se Bilaga 8 nedan.

5.7 GRÄNSEN MOT ANDRA TVISTLÖSNINGSFORMER

Gränsen mellan å ena sidan domstolsförfaranden och å andra sidan ADR och skiljeförfaranden är sällan svårdragen. Det förekommer dock valrättsklausuler som stadgar att tvister under visst belopp ska avgöras av domstol medan övriga tvister ska avgöras genom skiljeförfarande.

Enligt vår uppfattning är denna typ av valrättsklausul direkt olämplig, eftersom tvisteföremålets värde kommer att avgöra vilken av två ömsesidigt uteslutande tvistlösningsmetoder som blir tillämplig. Det föreligger således en uppenbar risk för att ett påbörjat domstolsförfarande kommer att behöva avbrytas därför att kändens krav växer över tiden eller för att motparten gör en kvittningsinvändning eller väcker ett genkärsmål. Denna typ av reglering inbjuder också till missbruk genom att en av parterna t.ex. kan framställa ett högre krav än vad som är befogat för att därigenom tvinga in motparten i ett skiljeförfarande.

Utöver de praktiska problem som denna typ av valrättsklausul för med sig, så riskerar klausulen att bedömas som oskälig om det bara skulle vara en av parterna som har rätt att välja mellan skiljeförfarande och domstol (s.k. ensidig valrättsklausul).

En annan typ av valrättsklausul som tyvärr inte är ovanlig är klausuler som stadgar att tvister som avser obestridda fakturor ska prövas i domstol, medan övriga tvister ska avgöras av skiljenämnd. Även den här typen av reglering riskerar att skapa fler problem än den löser, eftersom ursprungligen obestridda fakturakrav snabbt kan bli tvistiga. Det blir då osäkert om domstol fortfarande är behörig att pröva en tvist om fakturorna. På motsvarande sätt kan det uppkomma komplikationer i kvittningssituationer eftersom i sig ostridiga fordringar är undandragna skiljenämndens behörighet. Den här typen av klausuler bör därför undvikas i än högre grad än klausuler där valrätten är kopplad till tvisteföremålets värde.

I detta sammanhang förtjänar därför att noteras att en ansökan om betalningsföreläggande inte förtar part möjligheten att senare påkalla ett skiljeförfarande. För svenska förhållanden innebär detta att det går att åstadkomma en summarisk prövning av ostridiga fordringar utan särskild reglering i skiljeavtalet.

Sammanfattningsvis bör valrättsklausuler som regel undvikas. Detta gäller särskilt sådana klausuler som pekar ut två ömsesidigt uteslutande tvistlösningsmetoder.

6. Skiljeförfarande

6.1 ALLMÄNT OM SKILJEFÖRFARANDE

Genom ett skiljeavtal kan parter komma överens om att tvister dem emellan ska avgöras av skiljedomare i stället för av domstol. Skiljeavtalet innebär således att parterna avstår från rätten att få tvister prövade av allmän domstol till förmån för ett privat förfarande som i sin helhet bekostas av parterna själva.

Parterna har långtgående möjligheter att avtala om hur ett skiljeförfarande ska genomföras. Utöver parternas avtal regleras förfarandet av skiljeförfarandelagen i det land där förfarandet ska äga rum (*lex arbitri*). För Sveriges vidkommande innebär det lagen om skiljeförfarande (LSF).

LSF är till stor del inspirerad av UNCITRAL:s modellag – en ”exempel­lag” som tagits fram av FN och som medlemsländerna kan anta för att ha ett skiljedomssystem som ansluter till internationell standard. Det som nedan sägs om LSF gäller därför i flertalet länder som har baserat sina skiljeförfarandelagar på modellagen.

Även om LSF är relativt kortfattad och innehåller många bestämmelser som parterna kan avvika ifrån genom avtal, är det regelverk som LSF tillhandahåller en förutsättning för att skiljeförfarandet ska kunna fungera. LSF innehåller bl.a. regler som kompletterar parternas skiljeavtal i den mån parterna inte kan komma överens. I LSF finns även regler som syftar till att förhindra obstruktion av förfarandet. Vidare innefattar LSF bestämmelser som är avsedda att säkerställa att vissa grundläggande rättssäkerhetsprinciper iakttas och regler som gör det möjligt att få en skiljedom helt eller delvis upphävd på grund av allvarliga processuella eller formella fel.

I internationella affärer är skiljeförfarande ofta överlägset domstolsprocessen, eftersom stödet för erkännande och verkställighet av skiljedomar är synnerligen brett runtom i världen. Skiljedomar är således betydligt mer internationellt gångbara än domstolsdomar. En annan viktig

anledning till att välja skiljeförfarande som tvistlösningsform är möjligheten för parterna att påverka valet av skiljedomare. I en domstolsprocess har parterna inget inflytande över vilka specifika domare som kommer att pröva deras tvist. I ett skiljeförfarande kan parterna som regel välja vem eller vilka personer som ska avgöra tvisten och kan då utse skiljedomare som de anser vara särskilt skickliga eller som har viss relevant erfarenhet. I internationella affärsförhållanden anses det också ofta vara en fördel att skiljenämnden kan bestå av personer från olika länder – inklusive parternas respektive länder – och inte, som i domstol, bara av personer av en nationalitet.

Vidare har parterna i ett skiljeförfarande stora möjligheter att själva bestämma hur tvisten ska handläggas. Skiljeförfarandet medger betydligt större flexibilitet än en domstolsprocess och ger parterna utrymme att anpassa handläggningen efter vad omständigheterna kräver. Det är dessutom ett förfarande i en instans. Ett typiskt skiljeförfarande är därför kortare än motsvarande domstolsprocess.

För- och nackdelarna med skiljeförfaranden utvecklas närmare i avsnitt 6.3 nedan.

6.2 FORMER FÖR SKILJEFÖRFARANDEN

6.2.1 SKILJEFÖRFARANDEN AD HOC

Skiljeförfaranden brukar delas upp i två kategorier: institutionella skiljeförfaranden respektive skiljeförfaranden *ad hoc*. Ett institutionellt skiljeförfarande administreras av ett skiljedomsinstitut (t.ex. SCC, ICC eller LCIA), som utövar visst inflytande och kontroll över skiljeförfarandet. Ett skiljeförfarande *ad hoc* administreras autonomt av den för tvisten sammansatta skiljenämnden (därav uttrycket *ad hoc*).

Valet av typ av skiljeförfarande sker normalt sett i skiljeavtalet. Om parterna anger att skiljeförfarandet ska ske i enlighet med exempelvis SCC:s regler, följer av detta att SCC också kommer att administrera skiljeförfarandet. Om parterna inte anger någonting i fråga om regler, utan endast att tvister ska avgöras genom skiljeförfarande, är det endast de regler som finns i aktuellt lands skiljeförfarandelag som reglerar förfarandet. Ett skiljeavtal kan också hänvisa till regler för förfarandet som går utöver skiljeförfarandelagen, utan att för den skull avtala om insti-

tionellt skiljeförfarande. De vanligaste reglerna att då hänvisa till är UNCITRAL:s skiljedomregler. De reglerna ser ut som de flesta skiljedomsinstituts regler, men förfarandet är likväl *ad hoc*.

Ett exempel på en grundskiljeklausul för *ad hoc*-skiljeförfarande finns i avsnitt 7.1 nedan.

6.2.2 INSTITUTIONELLA SKILJEFÖRFARANDEN

Det finns ett stort antal skiljedomsinstitut runt om i världen som administrerar skiljeförfaranden. Bland de mer kända instituten kan nämnas ICC (*International Court of Arbitration of the International Chamber of Commerce*), SCC (*Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut*), LCIA (*London Court of International Arbitration*), HKIAC (*Hong Kong International Arbitration Centre*), CIETAC (*China International Economic Trade Arbitration Commission*), AAA (*American Arbitration Association*) och dess internationella avdelning ICDR (*International Centre for Dispute Resolution*), ICAC (*International Commercial Arbitration Court at the Chamber of Commerce and Industry of the Russian Federation*), DIS (*Deutsche Institution für Schiedsgerichtsbarkeit*) samt SCAI (*Swiss Chambers' Arbitration Institution*).

Nedan följer en översikt av de ovan nämnda instituten och vilka typer av förfaranden som de administrerar.

Institut	Administrativt säte	Förenklat förfarande	Medling	Regler reviderade
SCC	Stockholm	Ja	Ja	2017
ICC	Paris, New York, Hong Kong m.fl.	Ja	Ja	2021
AAA	New York	Ja	Ja	2013
LCIA	London	Nej	Ja	2020
SCIA	Genève, Lugano och Zürich	Ja	Ja	2012
CIETAC	Peking	Ja	Ja	2015
ICAC	Moskva	Ja	Nej	2018
DIS	Köln och Berlin	Ja	Ja	2018
HKIAC	Hong Kong	Ja	Ja	2018

Ett instituts ”administrativa säte” avser endast den geografiska placeringen av institutets centrala administration och hindrar inte att skiljeförfaranden enligt institutets regler kan ha *säte* i andra länder (se avsnitt 7.2 nedan).

Skiljedomsinstitutet tillhandahåller färdiga regelpaket för hur ett skiljeförfarande ska genomföras och administreras. Ett skiljedomsinstituts regler inkorporeras i skiljeavtalet genom hänvisning, vilken enklast görs genom att föra in institutets modellklausul i huvudavtalet (se Bilaga 6). Om en tvist uppkommer enligt ett sådant skiljeavtal, får den part som vill initiera ett skiljeförfarande ge in påkallelseskriften till det aktuella skiljedomsinstitutet. Institutet administrerar sedan förfarandet i enlighet med sina regler. För detta tar institutet ut en avgift (se Bilaga 5 för en kostnadsjämförelse mellan de olika instituten).

Typiska uppgifter för ett skiljedomsinstitut är att företa en första preliminär prövning av om det finns behörighet för institutet och skiljenämnden att pröva tvisten; att utse skiljenämndens ordförande eller, om skiljeavtalet så föreskriver, den ensamme skiljedomaren; att inhämta förskott från parterna och administrera ersättningen till skiljedomarna; samt att pröva eventuella jävsinvändningar mot skiljedomarna.

Ett institutionellt förfarande har flera fördelar. Framförallt är det praktiskt att genom en enkel hänvisning kunna inkorporera ett relativt komplett regelverk i skiljeavtalet. De etablerade skiljedomsinstitutens regler är väl genomarbetade och har löpande reviderats och uppdaterats av erfarna jurister. Skiljedomsinstitutens regler innehåller ofta bestämmelser som syftar till att lösa olika problem som kan dyka upp i ett skiljeförfarande och som inte alltid regleras i den på orten tillämpliga skiljeförfarandelagen. Vidare ger ett instituts regelverk och det administrativa stöd som institutet tillhandahåller viss stadga och förutsebarhet åt förfarandet. Bland annat innehåller flera institutionella regelverk bestämmelser som anger hur skiljedomarnas arvode ska beräknas. Detta ger parterna möjlighet att på förhand göra en rimligt säker uppskattning av kostnaderna för förfarandet.

I vissa fall kan ett institutionellt förfarande även vara mer effektivt än ett *ad hoc*-förfarande. Ett exempel på detta är när motparten försöker obstruera och fördröja förfarandet genom att inte utse skiljedomare. Har tvisten uppstått under ett *ad hoc*-skiljeavtal får part typiskt sett vända sig till en lokal domstol och begära att domstolen utser en skiljedomare för motpartens räkning. Innan domstolen kan fatta ett sådant beslut behöver

motparten ofta delges och beredas tillfälle att yttra sig. Om motparten vägrar acceptera delgivning och dessutom har hemvist i ett annat land kan denna process ta lång tid och i värsta fall leda till att skiljeförfarandet överhuvudtaget inte kan genomföras. Omfattas tvisten däremot av ett skiljeavtal som t.ex. föreskriver att SCC:s regler ska tillämpas, kommer institutets styrelse att utse skiljedomare för den obstruerande partens räkning. Enligt reglerna krävs det inte att motparten formellt delges och förfarandet kan fortgå utan att den obstruerande parten medverkar. På motsvarande sätt innehåller skiljedomsinstitutens regler ofta bestämmelser som överlåter till instituten att pröva invändningar om jäv mot skiljedomare, vilket normalt innebär ett effektivare förfarande än om motsvarande prövning hade gjorts av domstol.

Vid verkställighet av en skiljedom är det i vissa länder en klar fördel att skiljedomens har meddelats i enlighet med ett välrenommerat skiljedomsinstitutets regler. Den mest uppenbara nackdelen med institutionella skiljeförfaranden är att det i jämförelse med ett *ad hoc*-förfarande tillkommer en avgift till skiljedomsinstitutet. En annan aspekt som kan uppfattas som en nackdel är att det som regel tar något längre tid att sätta igång ett institutionellt förfarande jämfört med ett *ad hoc*-förfarande. Enligt vår erfarenhet brukar det t.ex. ta cirka två till tre månader innan den inledande administrationen hos institut som SCC eller ICC har klarats av och skiljenämnden kan börja handlägga målet. Startsträckan är normalt något kortare vid ett *ad hoc*-förfarande, i vart fall om båda parterna lojalt medverkar. Om det är parter från olika länder inblandade är dock institutionellt förfarande i princip alltid att föredra.

För jämförelser av genomsnittlig tidsåtgång från det att påkallelse-skriften registreras hos skiljedomsinstitutet till dess att skiljedom meddelas och av kostnader hos olika skiljedomsinstitut, se Bilaga 4 och 5.

Ett antal modellklausuler för olika institutionella förfaranden återfinns i Bilaga 6.

6.2.3 UNCITRAL:S SKILJEDOMSREGLER

UNCITRAL:s skiljedomsregler kan sägas vara ett mellanting mellan *ad hoc*-förfaranden och institutionella förfaranden. Reglerna har tagits fram inom ramen för UNCITRAL (*United Nations Commission on International Trade Law*) och speglar en vedertagen internationell standard. Genom att varken anknyta till något enskilt lands skiljeförfarande-

lag eller till något enskilt institut, kan UNCITRAL:s skiljedomsgreger i många fall vara en neutral och bra kompromiss som parterna kan enas om. Reglerna reviderades senast 2010. Det är alltså parter till avtal som kan hänvisa till dessa greger i sina skiljeavtal och reglerna är inte att förväxla med UNCITRAL:s modellag för skiljeförfaranden, som är för stater att använda som modell i sin lagstiftning.

Vid hänvisning till UNCITRAL:s skiljedomsgreger bör parterna också ange en s.k. *appointing authority*. Den institution som sålunda anges får bl.a. rollen att utse skiljedomare om tvisten ska avgöras av en ensam skiljedomare, eller att utse skiljedomare för motpartens räkning om nämnden ska bestå av tre skiljedomare och motparten försöker obstruera förfarandet genom att inte utse skiljedomare. Flertalet skiljedomsinstitut är villiga att åta sig rollen som *appointing authority*, däribland SCC och ICC.

För närmare formulering av ett skiljeavtal med hänvisning till UNCITRAL:s skiljedomsgreger – se modellklausulerna i Bilaga 6.

6.2.4 FÖRENKLADE SKILJEFÖRFARANDEN

Ibland är kostnaderna för att genomföra ett fullt skiljeförfarande inte motiverade med beaktande av det underliggande avtalets karaktär eller storleken på det omtvistade beloppet. Ett fullt skiljeförfarande innefattar typiskt sett tre skiljedomare, omfattande inlagor och muntlig slutförhandling. I sådana situationer kan det finnas anledning att i stället för ett ordinarie *ad hoc*-förfarande eller institutionellt förfarande föreskriva att tvister ska lösas genom s.k. förenklat skiljeförfarande.

Ett förenklat skiljeförfarande innebär som regel att parterna, antingen genom att hänvisa till ett skiljedomsinstituts regler om förenklat skiljeförfarande eller genom att själva konstruera ett förenklat *ad hoc*-förfarande, avtalar om att tvisten ska avgöras av en ensam skiljedomare i stället för tre. Vidare brukar ett förenklat skiljeförfarande innebära att skiljedom ska meddelas inom en viss kortare tidsfrist (tre månader enligt SCC-reglerna), att antalet skrifter begränsas, att muntlig förhandling endast hålls om part begär det och skiljedomaren anser det lämpligt, samt att omfattningen av själva skiljedomens kan begränsas.

För enklare tvister är förenklade skiljeförfaranden ett tids- och kostnadseffektivt alternativ. Det passar dock inte alla tvister. De fördelar i tids- och kostnadshänseende som ett förenklat skiljeförfarande medför måste balanseras mot den minskade möjligheten att i detalj behandla

komplexa frågor inom ramen för den förenklade handläggningen. Det är därför vanligt att i skiljeavtalet ange att tvister upp till ett visst belopp ska avgöras genom förenklat skiljeförfarande, medan tvister avseende högre belopp ska avgöras genom vanligt skiljeförfarande. Det kan dock blir lite väl trubbigt att dra gränsen vid ett visst belopp, eftersom även tvister om låga belopp kan röra komplicerade frågor, och tvärtom. Det är därför ofta ett bättre alternativ att ha en kombinationsklausul som anger att tvist ska lösas genom förenklat skiljeförfarande om inte skiljedomsinstitutet beslutar om annat. Då ges parterna möjlighet att när tvisten uppstått argumentera för om den lämpar sig för förenklat skiljeförfarande eller inte.

För exempel på modellklausuler avseende förenklade skiljeförfaranden, se Bilaga 6.

6.2.5 KONVENTIONSGRUNDADE SKILJEFÖRFARANDEN

Ett konventionsgrundat skiljeförfarande är ett förfarande som genomförs enligt ett skiljeavtal som har sitt ursprung i en folkrättslig konvention.

Den vanligaste typen av konventionsgrundade skiljeförfaranden är s.k. investeringstvister angående bilaterala eller multilaterala investerings-skyddsavtal. Det finns för närvarande ca 2 000 bilaterala investeringsavtal. USMCA-avtalet (tidigare NAFTA) mellan USA, Kanada och Mexiko samt *the Energy Charter Treaty* (ECT) är exempel på multilaterala avtal som innefattar skydd för investeringar. Dessa folkrättsliga traktat innehåller som regel också tvistlösningsmekanismer, dels för tvister som uppkommer mellan parterna till traktaten (dvs. mellan de avtalsslutande staterna), dels för tvister som uppkommer mellan den ena staten och privata parter (investerare) från den andra staten, beträffande investeringar som den privata parten har gjort i den förstnämnda staten.

Eftersom en privat investerare inte är part till den folkrättsliga traktaten, innehåller denna ofta ett stående anbud från de avtalsslutande staterna att beträffande tvister rörande investeringar träffa skiljeavtal med investerare i enlighet med en eller flera skiljedomsregler. Det är sedan upp till investeraren att acceptera anbudet och på så vis etablera ett bindande skiljeavtal med staten.

De vanligast förekommande skiljedomsreglerna för konventionsgrundade skiljeförfaranden är UNCITRAL:s skiljedomsregler samt *the International Convention for Settlement of Investment Disputes* (ICSID)

skiljedomsregler. Också SCC:s skiljedomsregler är relativt vanligt förekommande i konventionsgrundade skiljeförfaranden.

Möjligheten att få till stånd en rättslig prövning genom skiljeförfarande i ett neutralt forum är en viktig del av skyddet för utländska investeringar, och antalet investeringstvister i enlighet med folkrättsliga traktat har ökat markant de senaste åren. Samtidigt har vissa kritiska röster höjts mot dessa skiljeförfaranden, bl.a. med påståenden om bristande transparens och demokratisk förankring, ofta som en del i en mer allmän kritik av den tilltagande globaliseringen. Framtiden får utvisa om modellen med skiljeförfaranden vid investeringstvister på sikt kommer att ersättas av någon form av internationella investeringsdomstolar.

6.3 NÄRMARE OM FÖR- OCH NACKDELAR MED SKILJEFÖRFARANDEN

Liksom vad avser övriga former för tvistlösning, finns det för- och nackdelar med skiljeförfaranden. Följande bör särskilt beaktas.

Verkställighet

En skiljedom meddelad i Sverige är i princip verkställbar i Sverige på samma sätt som en svensk domstolsdom. Vad gäller erkännande och verkställighet av *utländska* skiljedomar regleras detta av New York-konventionen från 1958. Konventionen har till dags dato ratificerats av 166 stater. Enligt New York-konventionen ska en skiljedom meddelad i en konventionsstat kunna erkännas och verkställas i samtliga konventionsstater. Det innebär att skiljedomar är internationellt verkställbara i väsentligt större uträkning än domstolsdomar.

Det bör emellertid påpekas att erkännande och verkställighet enligt New York-konventionen inte sker automatiskt, utan via ett särskilt förfarande, s.k. *exekvatur*. Detta förfarande sker inför de nationella domstolarna i det land där verkställighet söks. En följd av att *exekvaturförfarandet* sker inför de nationella domstolarna är att en part som söker erkännande och verkställighet av en skiljedom kan drabbas av vissa av de olägenheter som ovan har angivits kring domstolsförfaranden (se avsnitt 5 ovan och jfr avsnitt 12 nedan). Dessa negativa aspekter är dock typiskt sett mer begränsade vid exekvaturförfaranden än i vanlig dom-

stolsprocess, dels då New York-konventionen ger relativt lite utrymme för domstolarna att vägra erkännande och verkställighet, dels då verkställighet kan sökas i flera olika jurisdiktioner där svaranden kan antas ha tillgångar.

Rättssäkerhet

När det gäller rättssäkerhet innehåller LSF liksom de flesta utländska skiljeförfarandelagar regler som föreskriver att skiljenämnden ska vara oberoende och opartisk. Varje skiljedomare är därtill skyldig att informera parterna om omständigheter som eventuellt kan påverka bedömningen av skiljedomarens oberoende eller opartiskhet. De flesta institutionella regler innehåller även bestämmelser som förhindrar att en tvist mellan parter från olika länder kan avgöras av en ensam skiljedomare från den ena partens hemland, eller att ordföranden i en skiljenämnd med tre skiljedomare har samma nationalitet som en av parterna.

Enligt vår erfarenhet fungerar de etablerade regelsystemen relativt väl och det finns som huvudregel ingen anledning att välja bort skiljeförfarande med hänvisning till att prövningen inte skulle vara opartisk. I enstaka fall kan det dock t.ex. inträffa att en partsutsedd skiljedomare inte förhåller sig opartisk i förhållande till den part som har utsett vederbörande. Den andra parten måste då överväga om den ska försöka få skiljedomaren avsatt på grund av jäv eller om parten ska förlita sig på de kvarstående två skiljedomarna som en opartisk majoritet.

Det går i de flesta länder inte att överklaga en skiljedom på grund av att skiljedomarna har gjort en felaktig rättslig eller bevismässig bedömning. Avsaknaden av möjlighet att överklaga på materiella grunder är givetvis en nackdel för en part som anser sig ha drabbats av ett felaktigt utslag från skiljenämnden. Ur denna synvinkel medger skiljeförfarandet inte samma nivå av rättssäkerhet som ett domstolsförfarande. Å andra sidan kan en part påverka utsikterna till en materiellt riktig dom i skiljeförfaranden genom att välja kompetenta och erfarna skiljedomare och en skiljenämnd bestående av tre skiljedomare. Risker för att tre skiljedomare ska missta sig vid rättstillämpning eller bevisvärdering är generellt lägre än att en ensam skiljedomare ska göra det.

Tid och kostnader

Jämfört med domstolsprocesser är skiljeförfaranden som regel betydligt mer effektiva. Som påpekats ovan är skiljeförfarandet i princip ett eninstansförfarande, eftersom en skiljedom inte kan överklagas på materiell grund. Även om det inte är ovanligt att större skiljeförfaranden kan pågå i ett eller ett par år, är handläggningstiden från det att tvisten påbörjas till slutlig skiljedom som regel betydligt kortare än i en motsvarande domstolsprocess.

Om det är viktigt med ett snabbt avgörande är således skiljeförfarande som utgångspunkt att föredra framför domstol. Vilken typ av skiljeförfarande bör då väljas? Återigen blir det en fråga om att väga olika intressen mot varandra. Ett skiljeförfarande med en ensam skiljedomare går som regel snabbare än ett förfarande med tre skiljedomare, men innebär samtidigt bl.a. att part inte kan utse sin egen skiljedomare samt en lägre grad av rättssäkerhet. Ett *ad hoc*-förfarande tar i normalfallet något kortare tid än ett institutionellt förfarande. Som påpekats ovan gäller detta emellertid inte i alla situationer och särskilt inte när motparten försöker obstruera och fördröja förfarandet. Den i särklass snabbaste lösningen är ett förenklat skiljeförfarande (se avsnitt 6.2.4 ovan). Denna typ av förfarande lämpar sig dock inte för komplicerade tvister eller tvister som rör större belopp. Det finns med andra ord inte något generellt svar på frågan om vilket alternativ som bör väljas, utan en bedömning måste göras i varje enskilt fall.

Vad gäller tidsåtgången kan konstateras att varje tvist är unik och innehåller en mängd parametrar som påverkar tidsåtgången. Val av institut och skiljeförfaranderegler är en av dessa parametrar. Det finns tyvärr inte så mycket tillgänglig statistik som visar handläggningstiderna för skiljetvister som administreras av de olika instituten. Vidare är den statistik som finns begränsad till olika genomsnittsmätningar som inte tar hänsyn till att tvisternas omfattning kan skilja sig åt högst väsentligt. Även om tillgänglig statistik således har sina uppenbara brister ger den ändå en viss indikation om tidsåtgången hos de olika instituten. För en sammanställning av genomsnittliga handläggningstider, se Bilaga 4.

I ett skiljeförfarande är det parterna som står för skiljedomarnas arvode och kostnader samt eventuella avgifter till skiljedomsinstitut. Jämfört med en domstolsprocess där käranden endast betalar en liten ansökningsavgift innebär detta förstås en merkostnad. Det är dock tveksamt om det

finns belägg för en generell slutsats att skiljeförfarande är ett dyrare sätt att lösa tvister än en domstolsprocess. Den största kostnadsposten för att driva en tvist är oftast inte avgiften till institutet eller skiljenämndens arvode, utan arvudet till ombud och eventuella sakkunniga. Internationella undersökningar pekar på att kostnaderna för ombud och sakkunniga typiskt sett utgör ca 70 procent av de totala kostnaderna och att arvudet till skiljenämnden och eventuell avgift till ett skiljedomsinstitut de resterande 30 procenten. Som påpekats ovan är handläggningstiden från det att tvisten påbörjas till meddelande av slutlig dom som regel betydligt kortare i ett skiljeförfarande än i domstol, inte minst eftersom skiljeförfaranden endast sker i en instans (bortsett från eventuell klanderprocess). En kortare handläggningstid innebär typiskt sett färre processuella frågor och färre inlagor, vilket i sin tur leder till att ombudsarvudet blir lägre. Ytterligare en faktor är att en slutförhandling i ett skiljeförfarande ofta är kortare än motsvarande huvudförhandling i en domstolsprocess. Det leder också till att ombudskostnaderna kan hållas nere. Det är således snarast så att totalkostnaden för ett effektivt bedrivet skiljeförfarande ofta blir lägre än för motsvarande domstolsprocess.

I de flesta *ad hoc*-förfaranden begär skiljedomarna som ett villkor för att åta sig uppdraget att parterna ställer säkerhet för deras arvode i form av förskott. Skiljedomarna gör sig sedan typiskt sett betalda av förskottet i samband med att skiljedomen meddelas.

Ett institutionellt skiljeförfarande innefattar som regel följande tre kostnadsposter: (i) en registreringsavgift till institutet; (ii) en administrativ avgift till institutet; och (iii) skiljedomarnas arvode.

Reglerna hos de flesta skiljedomsinstitut föreskriver som ett villkor för att skiljedomarna ska pröva tvisten att parterna betalar förskott. Institutet använder sig av olika system för att fastställa förskott och beräkna administrativ avgift och arvode till skiljenämnden. Enligt vissa instituts regler beräknas förskottet i enlighet med schablonmässiga tabeller som baseras på tvisteföremålets värde. Så är bl.a. fallet med SCC och ICC. Möjlighet finns då att relativt säkert förutspå de slutliga kostnaderna för förfarandet. Hos andra institut varierar kostnaderna beroende på en rad faktorer, såsom tvisteföremålets värde, tvistens svårighetsgrad, nedlagd tid, skiljedomarnas skicklighet m.m. Följaktligen blir det då svårare att förutse de slutliga kostnaderna.

För att mer praktiskt illustrera hur reglerna för att bestämma kostnaderna kan skilja sig åt mellan olika institut, innehåller Bilaga 5 tre exempel

där tvisteföremålets värde antingen är EUR 100 000, EUR 1 000 000 eller EUR 10 000 000 och där skiljenämnden består av antingen tre skiljedomare eller en ensam skiljedomare. Det är viktigt att notera att även andra kostnader vanligtvis tillkommer, som t.ex. skiljenämndens omkostnader för resor och logi m.m.

Om inget annat har avtalats är det normalt skiljenämnden som beslutar om hur kostnaderna för skiljeförfarandet slutligt ska fördelas mellan parterna. Typiskt sett blir därmed utgången avgörande, dvs. vinnande part får sina kostnader ersatta av förlorande part.

Partsförhållanden

Ett skiljeavtal kan i vissa situationer åsidosättas för att det anses oskäligt. Detta kan bli aktuellt främst i förhållanden där ena parten är näringsidkare och andra parten konsument. Man bör i dessa fall undvika att avtala om skiljeförfarande. Även i en del andra fall, t.ex. i anställningsavtal, kan skiljeförfarande som tvistlösningsform kräva tilläggsregleringar för att inte riskera att framstå som oskäligt (se avsnitt 9.8 nedan).

Om parterna till avtalet är från olika länder är skiljeförfarande typiskt sett att föredra framför domstol eftersom en skiljedom är internationellt verkställbar i väsentligt högre utsträckning än en dom meddelad av domstol. Vidare är de normer som påverkar ett skiljeförfarande internationellt färgade på ett annat sätt än vad som är fallet med de normer som styr domstolsprocessen. Det skapar förutsättningar för att pröva tvister genom en procedur som ser ungefär likadan ut i de flesta länder och som inte är starkt färgad av nationella rättegångsregler. Skiljeförfarande lämpar sig därför särskilt väl som tvistlösningsform i internationella förhållanden. Enligt vår erfarenhet är det även betydligt lättare i en internationell avtalsförhandling att komma överens med motparten om att tvister ska avgöras genom skiljeförfarande än att tvisten ska avgöras vid domstol i någon parts hemland. Förhandlingen av tvistlösningsklausulen brukar snarare kretsa kring var ett skiljeförfarande ska äga rum och enligt vilka regler.

Det finns flera fördelar med att välja skiljeförfarande om motparten är en stat eller ett statskontrollerat organ eller bolag. Detta gäller särskilt i fall då det inte går att utesluta att domstolarna i motpartens hemland kan låta sig påverkas av den egna statens inblandning eller annars lider av korruption. Tyvärr är det inte alldeles ovanligt att lokala domstolar inte

klaras av att hantera ett anspråk mot den egna staten på ett rättssäkert och neutralt sätt. Det kan då vara av avgörande betydelse att kunna få till stånd en prövning av en oberoende skiljenämnd med säte i ett neutralt tredje land samt att ha möjligheten att söka verkställighet i andra länder än i motpartsstaten.

Avtalsförhållanden

Vad gäller frågan om hur avtalets karaktär påverkar val av tvistlösningsform bör hållas i minnet att vissa typer av frågor eller tvister inte kan avgöras av skiljedomare, utan har förbehållits allmänna domstolar. Man brukar säga att dessa frågor inte är *skiljedomsmissiga* (eng. *arbitrable*). Enligt LSF är en tvist *skiljedomsmissig* om parterna kan förfoga över frågorna genom förlikning. I normalfallet är denna begränsning inte något problem eftersom den avser frågor som ändå inte omfattas av kommersiella avtal. Det bör dock hållas i minnet att frågan om huruvida en tvist är möjlig att förlika kan styras av utländsk rätt (se avsnitt 11.2 nedan). Om huvudavtalet avser ett område som är föremål för omfattande offentlig reglering i ett annat land (t.ex. oljeutvinning, gruvdrift eller annan exploatering av naturtillgångar), kan det vara en god idé att undersöka om det finns lokala regler som begränsar en skiljenämnds behörighet att pröva vissa typer av tvister och i vad mån dessa begränsningar kan komma att påverka ett eventuellt skiljeförfarande. Generellt fungerar dock skiljeförfarande bra för de allra flesta typer av kommersiella avtal.

Situationen där flera separata men närliggande avtal mellan två eller flera parter föreligger bör uppmärksammas särskilt. Dessa frågor behandlas i avsnitt 9.2 nedan.

Skiljeförfarandets flexibla karaktär gör att det kan anpassas efter parternas avtalsrelation. En tvist är dock ofta en betydande påfrestning för den kommersiella relationen mellan avtalsparterna. Detta kanske inte har någon större betydelse om tvisten rör ett momentant avtal, t.ex. ett köpeavtal mellan två parter som inte avser att göra ytterligare affärer med varandra. Påfrestningen kan bli betydligt svårare i långvariga avtalsrelationer, som t.ex. forsknings- och utvecklingsavtal, avtal om serieleveranser, outsourcing, licensavtal och långvariga entreprenader. Vid utformningen av tvistlösningsmekanismer för sådana relationer kan det finnas anledning att strukturera mekanismen så att tvister kan lösas utan att onödigt påfresta parternas långsiktiga relation. En lösning kan vara att

komplettera skiljeavtalet med ett antal tilläggsprocedurer eller alternativa tvistlösningsmekanismer som kan genomgå innan ett eventuellt skiljeförfarande inleds. Denna typ av tvistlösningsmekanismer i flera steg eller kombinationer behandlas närmare under avsnitt 4 ovan och avsnitt 9.1 nedan.

Språk

Till skillnad från vad som är fallet vid domstol kan parterna i sitt skiljeavtal själva bestämma vilket *språk* som ska användas i förfarandet. Detta är förstås en stor fördel i internationella kommersiella förhållanden där ofta engelska är förhärskande.

Offentlighet och sekretess

Handlingar som ges in till domstol och förhandlingar i domstol blir som huvudregel offentliga. Huvudregeln i ett skiljeförfarande är i stället att förfarandet är *privat*, dvs. inte offentligt, vilket innebär att utomstående varken har rätt att ta del av handlingar eller att närvara vid förhandlingar.

Det antas ofta att skiljeförfarandet inte bara är privat, utan också hemligt och belagt med sekretess. I vissa länder är det så, men inte i Sverige. Skiljedomsinstitutet och skiljenämnden är bundna av sekretess, men parterna är det som utgångspunkt inte. Det innebär att de får berätta att ett skiljeförfarande pågår och även ge information om det, i den omfattning som de i övrigt får berätta om de frågor som skiljeförfarandet rör (ofta är dock själva avtalet som tvisten rör föremål för en sekretessklausul). Frågan om *sekretess* för själva skiljeförfarandet, dvs. en skyldighet för parterna att inte låta utomstående veta att det pågår ett skiljeförfarande eller ta del av vad som förevar inom ramen för skiljeförfarandet, disponerar parterna över och kan reglera särskilt i sitt skiljeavtal (se avsnitt 9.5 nedan). Detta är inte möjligt i ett domstolsförfarande där det är domstolen som exklusivt beslutar om eventuell sekretess i enlighet med tillämpliga lagregler. Skiljeförfarandets privata natur och möjligheten att särskilt avtala om sekretess gör att det lämpar sig särskilt väl för tvister som involverar känslig information.

7. Skiljeavtalet

7.1 GRUNDKLAUSUL

Parter som önskar använda sig av skiljeförfarande som tvistlösningsmetod måste ingå ett skiljeavtal. Följande grundläggande krav ställs för att ett giltigt skiljeavtal ska anses föreligga.

Ett skiljeavtal måste utformas så att det täcker tvister avseende ett definerat rättsförhållande. Det går t.ex. inte att avtala om att *”alla framtida tvister mellan A och B ska avgöras genom skiljeförfarande”*. Som regel löser man detta enkelt genom att i skiljeavtalet ange att det ska vara tillämpligt på tvister i anledning av det kommersiella avtal vari skiljeavtalet har inkluderats (ofta som en avslutande klausul i avtalet).⁶

Ett annat grundläggande krav är att det tydligt framgår av skiljeavtalet att parterna har avsett att tvister ska avgöras genom skiljeförfarande och inte någon annan form av tvistlösning. Skiljeavtalet bör således alltid inkludera ordet ”skiljeförfarande” eller ”skiljedom”. I de fall skiljeavtalet kombineras med andra typer av tvistlösningsmekanismer är det viktigt att det tydligt framgår när skiljeavtalet ska vara tillämpligt i förhållande till de andra tvistlösningssystemerna.

Skiljeavtalet är som regel uppbyggt kring en grundklausul som uppfyller ovan nämnda krav och till vilken man sedan kan göra olika tillägg. Bland de tillägg som typiskt sett alltid bör göras, i vart fall i internationella relationer, märks skiljeförfarandets geografiska ”säte” (se avsnitt 7.2 nedan) samt förfarandets språk (se avsnitt 7.3 nedan).

En typisk grundklausul för ett *ad hoc*-skiljeförfarande kan se ut enligt följande (svenska följt av engelska):

⁶ Inte sällan görs ett tillägg så att skiljeavtalet även ska täcka tvister som kanske inte härrör direkt ur det kommersiella avtalet, men väl ur ett nära sammanhängande avtal eller rättsförhållande. För att ett sådant tillägg ska fungera krävs att det närliggande rättsförhållandet kan identifieras.

Tvister i anledning av detta avtal ska avgöras genom skiljedom i enlighet med lagen om skiljeförfarande. Skiljeförfarandets säte ska vara [...]. Språket för skiljeförfarandet ska vara [...].

Any dispute arising out of or in connection with this agreement shall be settled by arbitration in accordance with [the Swedish Arbitration Act]. The seat of the arbitration shall be [...]. The language of the arbitration shall be [...].

I den mån parterna har beslutat sig för att använda ett institutionellt förfarande rekommenderar vi starkt att man använder sig av de modellklausuler som respektive skiljedomsinstitut har tagit fram. Om parterna formulerar egna klausuler för institutionella förfaranden finns risken att de använder felaktiga benämningar på instituten eller att de modifierar grundläggande delar av institutens regler, vilket kan leda till att reglerna inte fungerar eller att instituten vägrar att administrera hela eller delar av förfarandet. I värsta fall kan det leda till att inget institut anser sig behöricht att ta upp tvisten (s.k. *patologisk skiljeklausul*).

Modellklausulen för ett institutionellt förfarande enligt SCC:s regler ser ut som följer (svenska följt av engelska):

Tvister som uppstår i anledning av detta avtal ska slutligt avgöras genom skiljedom enligt Skiljedomsregler för Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut.

Any dispute, controversy or claim arising out of or in connection with this contract, or the breach, termination or invalidity thereof, shall be finally settled by arbitration in accordance with the Arbitration Rules of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce.

Utöver grundklausulen tillkommer vissa av SCC rekommenderade tilllägg (svenska följt av engelska):

Skiljenämnden ska bestå av [tre skiljedomare/en skiljedomare].

Skiljeförfarandets säte ska vara [...].

Språket för förfarandet ska vara [...].

[...] lag ska tillämpas på tvisten.

The arbitral tribunal shall be composed of [three arbitrators/a sole arbitrator].

The seat of arbitration shall be [...].

The language to be used in the arbitral proceedings shall be [...].

This contract shall be governed by the substantive law of [...].

7.2 SÄTET FÖR SKILJEFÖRFARANDET

Med *sätet* för skiljeförfarandet avses den geografiska plats som bestämmer skiljeförfarandets nationalitet. Inte sällan brukar förhandlingen om sätet börja med att båda parterna intar ståndpunkten att skiljeförfarandet ska äga rum i deras respektive hemland, för att sedan sluta i någon form av kompromiss. I många fall fungerar det bra att förlägga förfarandet till en neutral plats. Ett exempel på detta är när sätet för skiljeförfaranden förläggs till Stockholm då ena parten är från Västeuropa eller Nordamerika och den andra parten från Östeuropa eller Kina. Ibland blir valet av säte mindre lyckat. Detta beror enligt vår erfarenhet ofta på att parterna inte har insett vilken betydelse sätet har för skiljeförfarandet och att det inte bara handlar om geografi, goda kommunikationer och boende.

Flera viktiga rättsverkningar är knutna till just sätet för förfarandet. I den mån parterna inte har träffat avtal om tillämplig lag för *skiljeavtalet* (jfr avsnitt 11.2 nedan) kan detta komma att regleras av förfarandelandets lag (så är fallet bl.a. i Sverige). Detta innebär att valet av säte bl.a. kan komma att avgöra om tvisten är *skiljedoms*mässig, om parterna har ingått ett giltigt skiljeavtal samt hur skiljeavtalet ska tolkas (jfr avsnitt 6.3 ovan).

Sätet för förfarandet kommer att avgöra nationaliteten på skiljeförfarandet och därmed vilket lands skiljeförfarandelag som kommer att fungera som *bakgrunds*rätt i egenskap av *lex arbitri*. Denna lag reglerar bl.a. förutsättningarna för att parterna vid behov ska kunna få domstolsassistans med t.ex. kvarstad, edition och vittnesförhör under ed. Bakgrunds-rätten reglerar även förutsättningarna och proceduren för klander av skiljedom samt om och i vilken utsträckning skiljedomarna kan komplettera, rätta och tolka en skiljedom. Exempelvis kan klandertalan väckas endast i det land där förfarandet anses ha ägt rum, dvs. i *sätets* land.

Sätet för förfarandet kan även ha stor betydelse för verkställigheten, eftersom New York-konventionen tillåter de tillträdande staterna att göra *reciprocitetsförbehåll*. En skiljedom som har meddelats i en stat som inte

har tillträtt konventionen kan således inte verkställas i stater som har gjort ett sådant förbehåll (se Bilaga 7). Det kan anmärkas att Sverige inte har gjort något sådant förbehåll, utan erkänner och verkställer skiljedomar från alla stater.

Även habilitetsreglerna för skiljedomarna är beroende av sätet för förfarandet. I vissa länder finns krav på att en skiljedomare ska ha viss nationalitet, finnas upptagen på en särskild lista eller vara medlem i ett lokalt advokatsamfund.

Mot bakgrund av de ovan angivna frågornas stora betydelse rekommenderar vi att det regelmässigt redan i skiljeavtalet tas in en bestämmelse om sätet för förfarandet. Om frågan inte har reglerats när tvist väl har uppkommit kan det ofta vara för sent, eftersom parterna då av taktiska skäl kan ha helt olika uppfattning om var tvisten ska avgöras.

Vad gäller själva valet av geografisk plats kan följande generella rekommendationer lämnas.

- Sätet bör ligga i ett land som har ratificerat New York-konventionen (se Bilaga 7).
- Sätet bör ligga i ett land som är att betrakta som skiljedomsvänligt (angående olika jurisdiktioner, se avsnitt 12 nedan och tabellen i Bilaga 9).

Det bör noteras att den faktiska handläggningen av förfarandet inte nödvändigtvis behöver ske på den ort som har angetts som säte för skiljeförfarandet. Sammanträden och överläggningar kan om önskvärt äga rum på annan plats. Det kan därför ibland finnas anledning att göra åtskillnad mellan, å ena sidan, *sätet* för skiljeförfarandet (som en juridisk, teknisk angivelse) och, å andra sidan, *platsen för handläggningen* (som en praktisk, geografisk angivelse). Om sätet respektive den fysiska platsen för förhandlingar och möten ska vara densamma (vilket ofta är avsett), bör detta vara en ort med goda kommunikationer och övriga faciliteter (hotell, konferensrum m.m.).

Om det saknas avtal om säte för förfarandet bestämmer skiljenämnden alternativt institutet det. Som exempel på det senare innebär LCIA:s regler att förförandet som utgångspunkt ska hållas i London om inget annat har avtalats. CIETAC tillämpar som huvudregel en liknande lösning, men med Peking eller annan stad där CIETAC har ett skiljedomscenter eller underkommission som säte för förfarandet, och ICAC föreskriver

Moskva. I vart fall de två senare städerna bör som utgångspunkt undvikas som säten för skiljeförfaranden (se avsnitt 12.5.1 respektive 12.4.1 nedan). Parterna gör därför bäst i att själva avtala om sätet i stället för att lämna det till ett institut eller skiljenämnden att bestämma.

Som framgår av grundklausulerna ovan görs val av säte genom ett enkelt tillägg (svenska följt av engelska).

Sätet för skiljeförfarandet ska vara [stad, land].

The seat of the arbitration shall be [city, country].

Om man som kompromiss överväger att avtala att *sätet* respektive den fysiska platsen för förhandlingar och möten ska vara olika, så kan detta uttryckas som följer:

The seat of the arbitration shall be [arbitration-friendly country]. *Without prejudice to the foregoing, the parties and the Arbitral Tribunal may arrange meetings and conduct hearings in* [other country].

En sådan kompromiss kan t.ex. övervägas om motparten är från ett mindre skiljedomsvänligt land och insisterar på att skiljeförfarandet ska äga rum i det landet.

7.3 SPRÅK

En generell rekommendation är att aldrig lämna frågan om förfarandespråk oreglerad. Detta är förstås särskilt viktigt i internationella avtal. (Det kan ofta vara överflödigt att reglera språket i tvister mellan två svenska parter, även om exempelvis ägarförhållandena kan spela in.) Som regel kan det vara lämpligt att välja samma språk som kontrakt och korrespondens mellan parterna har upprättats på så att dessa handlingar inte behöver översättas vid en eventuell tvist. Vidare bör man försöka undvika att avtala om att förfarandet ska genomföras på något udda språk eftersom detta dels kan orsaka en mängd praktiska problem och merkostnader för översättning och tolkning, dels kan medföra svårigheter att hitta kompetenta ombud och skiljedomare som besitter de nödvändiga språkkunskaperna. En allmän rekommendation om parterna är

från olika länder är att upprätta kontraktshandlingar på engelska och att välja engelska som språk för skiljeförfarandet.

Om parterna inte har avtalat om språket beslutar som regel skiljenämnden om detta. ICC:s, LCIA:s och SCC:s regler samt *Swiss Rules* anger att skiljenämnden ska bestämma tillämpligt språk för det fall parterna inte har kommit överens om det. Enligt CIETAC:s regler ska förfarandet som huvudregel genomföras på kinesiska om parterna inte avtalat om något annat språk. Motsvarande regel fast med hänvisning till ryska gäller för det ryska institutet ICAC. För att undvika risken för olämpliga språkval av skiljenämnden eller utifrån institutionella regler bör parter alltid ange det språk som ska tillämpas på förfarandet.

Val av språk sker genom ett enkelt tillägg till skiljeavtalet (i detta exempel med angivande av engelska som språk).

The language to be used in the arbitral proceedings shall be English.

8. Allmänna tillägg till skiljeavtalet

Utöver de ovan nämnda standardtilläggen beträffande sätet och språket för skiljeförfarandet kan det ibland finnas anledning att överväga andra tillägg. Nedan följer förslag på vissa allmänna tillägg som beroende på situationen kan vara lämpliga att inkludera genom ett tillägg till grundklausulen i skiljeavtalet.

8.1 ANTALET SKILJEDOMARE

Det är inte ovanligt att skiljeavtalet särskilt anger hur många skiljedomare som ska avgöra tvisten. Generellt medför skiljenämnder med tre ledamöter en högre grad av rättssäkerhet. De lämpar sig därför särskilt väl i mer komplicerade tvister om stora värden. Skiljenämnder bestående av en ensam skiljedomare medför generellt en lägre grad av rättssäkerhet, men är som regel mer tids- och kostnadseffektiva.

Om parterna överväger att ta in en reglering av antalet skiljedomare bör de ta hänsyn till följande.

Utgångspunkten för ett *ad hoc*-förfarande är enligt såväl LSF som de flesta andra skiljeförfarandelagar att tvister ska avgöras av tre skiljedomare. Parterna väljer därvid var sin skiljedomare och dessa två skiljedomare väljer i sin tur en tredje skiljedomare som ofta får rollen som skiljenämndens ordförande. Reglerna om utseende av skiljedomare i LSF är, i likhet med de flesta andra skiljeförfarandelagar, inte konstruerade för att hantera situationer där parterna har angett att antalet skiljedomare ska vara något annat än tre. Parterna bör därför iaktta viss försiktighet vad gäller att ange ett annat antal skiljedomare i *ad hoc*-förfaranden och, om de t.ex. önskar att skiljenämnden ska bestå av en ensam skiljedomare, särskilt reglera hur denne ska utses.

Om parterna i ett svenskt *ad hoc*-förfarande önskar att tvister ska avgöras av en ensam skiljedomare, kan detta t.ex. regleras med följande tillägg till grundklausulen (svenska följt av engelska):

Skiljenämnden ska bestå av en ensam skiljedomare att utses av parterna gemensamt. Om parterna inte har kunnat enas om skiljedomare inom [30] dagar från det att part har mottagit påkallelse av skiljeförfarande från den andra parten, så ska endera part äga rätt att enligt 12 § 3 stycket lagen om skiljeförfarande vända sig till [Stockholms] tingsrätt med begäran om att tingsrätten ska utse skiljedomare för parternas räkning.

The tribunal shall consist of a sole arbitrator to be jointly appointed by the parties. If the parties have been unable to agree on an arbitrator within [30] days from receipt by a party of a request for arbitration from the other party, then either party may apply to the [Stockholm] District Court for the court to appoint the arbitrator on behalf of the parties according to Section 12 paragraph 3 of the Arbitration Act.

Vad gäller institutionella förfaranden medger regelverken ofta en viss flexibilitet. Om det blir en eller tre skiljedomare avgörs som regel av det ifrågavarande institutet när en tvist väl har uppkommit, varvid institutet tar hänsyn till det omtvistade beloppets storlek och övriga omständigheter. Vid ICC-förfaranden är utgångspunkten en ensam skiljedomare, men ICC kan besluta att tvisten i stället ska avgöras av tre skiljedomare. I de flesta fall framstår det som lämpligt att behålla denna flexibilitet, då parterna inte alltid kan förutse storleken och arten av de tvister som i framtiden kan uppkomma. I de flesta fall saknas därför skäl att ange antalet skiljedomare i skiljeavtalet.

Om parterna ändå vill försäkra sig om att tvister alltid avgörs av en alternativt tre skiljedomare i ett institutionellt förfarande, kan detta regleras med följande tillägg till institutets grundklausul (svenska följt av engelska):

Skiljenämnden ska bestå av en ensam skiljedomare.

The tribunal shall consist of a sole arbitrator.

alternativt

Skiljenämnden ska bestå av tre skiljedomare.

The tribunal shall consist of three arbitrators.

Om skiljeavtalet hänvisar till ICC:s skiljedomregler bör det observeras att ICC:s förenklade regler blir tillämpliga om det omtvistade beloppet understiger USD 3 miljoner. Målet ska då avgöras av en ensam skiljedomare och detta gäller oaktat om parterna i skiljeavtalet uttryckligen har föreskrivit att skiljenämnden ska bestå av tre skiljedomare. Om parterna vill vara säkra på att tvister avgörs av tre skiljedomare, bör de därför antingen hänvisa till något annat institut än ICC eller uttryckligen avtala bort tillämpningen av ICC:s förenklade regler.

8.2 SKILJEDOMARNAS KVALIFIKATIONER

Det händer att parter i skiljeavtalet anger att en skiljedomare ska ha vissa kvalifikationer eller att en viss identifierad person ska pröva eventuella tvister. Denna typ av tillägg i skiljeavtalet kan ge upphov till en mängd problem och bör i de flesta fall undvikas. Ett snävt eller otydligt formulerat kvalifikationskrav kan t.ex. medföra svårigheter eller rentav göra det omöjligt att hitta en lämplig skiljedomare. Vidare skulle en skiljedom eventuellt kunna klandras med hänvisning till att en skiljedomare inte har uppfyllt skiljeavtalets kvalifikationskrav. Slutligen, om en viss person har angetts som skiljedomare redan i skiljeavtalet riskerar det att göra skiljeavtalet omöjligt att verkställa om den namngivna personen skulle visa sig vara otillgänglig.

8.3 NÄMNDENS BEHÖRIGHET ATT KOMPLETTERA AVTAL M.M.

Om Sverige är säte för skiljeförfarandet har skiljedomarna som utgångspunkt inte rätt att komplettera eller ändra parternas avtal utöver vad som följer av allmänna principer för avtalstolkning. I den mån parterna önskar att skiljedomarna ska ges en utökad rätt att komplettera eller ändra avtalet, måste det ske genom ett avtal mellan parterna (jfr 1 § 2 st. LSF).

Ett direkt och uttryckligt sådant avtal kan formuleras enligt följande (svenska följt av engelska):

Skiljenämnden ska ha rätt att komplettera avtalet enligt 1 § 2 st. lag om skiljeförfarande.

The arbitrators shall be entitled to supplement the agreement according to Section 1 paragraph 2 of the Arbitration Act.

Frågan om det är lämpligt att införa en sådan tilläggsbestämmelse måste bedömas utifrån avtalets karaktär och de typer av tvister som sannolikt kan komma att uppstå. Enligt vår uppfattning bör ett sådant tillägg inte göras om det inte finns särskilda skäl. Sådana skäl kan t.ex. finnas i långvariga avtal där förutsättningarna kan komma att ändras över tid och det kan vara svårt att förutse och i förväg reglera alla situationer.

Även rätt för skiljemännen att inte pröva tvisten utifrån tillämplig lag, utan enbart efter billighet (*ex aequo et bono* eller som *amiable compositeurs* o.d.) förutsätter överenskommelse därom. Det torde endast i undantagsfall vara lämpligt att i ett skiljeavtal avseende framtida tvister ta in en bestämmelse av sådant slag. I den mån parterna eftersträvar en friare prövning kan det i stället vara lämpligt att överväga medling som en del av tvistlösningsmekanismen (se avsnitt 4.3 ovan).

8.4 FRIST FÖR SKILJEDOMENS MEDDELANDE

LSF innehåller ingen frist för skiljedomens meddelande. Det bör uppmärksammas att en frist som har avtalats av parterna i ett *ad hoc*-förfarande endast kan förlängas genom ny överenskommelse mellan parterna. Om den avtalade fristen visar sig vara för snålt tilltagen – vilket den t.ex. kan bli om en av parterna försöker obstruera förfarandet – blir följden att skiljeavtalet riskerar att förfalla. Parterna bör därför som regel undvika att avtala om frister för skiljedoms meddelande och i stället förlita sig på skiljenämndens allmänna skyldighet att handlägga mål skyndsamt. Om parterna likväl önskar avtala om en tidsfrist är det i allmänhet lämpligt med en tilläggsbestämmelse som ger skiljedomarna själva rätt att förlänga fristen (svenska följt av engelska):

Skiljedom ska vara meddelad inom [...] månader från det att part mottog den andra partens påkallande av skiljeförfarande. Skiljenämnden äger, om den bedömer det lämpligt, efter samråd med parterna förlänga fristen för skiljedomens meddelande en eller flera gånger.

An award shall be rendered within [...] months from receipt by one party of a request for arbitration from the other party. The arbitrators may, if they consider it appropriate, after consultation with the parties prolong the period for rendering an award one or more times.

Den initiala frist som anges bör uppgå till minst 6 månader, så att skiljenämnden hinner konstitueras och därefter vid behov kan förlänga fristen.

SCC:s regler innehåller en sexmånadersfrist för meddelande av skiljedom med en möjlighet för institutet att förlänga fristen efter ansökan från skiljenämnden. Till skillnad från exemplet ovan räknas de 6 månaderna från den dag då tvisten hänskjuts till skiljenämnden. Det är i vilket fall snarare regel än undantag att förlängning sker. Motsvarande frister och möjlighet till förlängning återfinns hos de flesta skiljedomsinstitut.

8.5 DOMSKÄL OCH BINDANDE EFFEKT

I vissa internationella sammanhang är det inte självklart att skiljedomar motiveras med domskäl. Det kan därför ibland finnas anledning att överväga en tilläggsbestämmelse som särskilt anger att skiljedomen ska motiveras (svenska följt av engelska):

Skiljedomen ska innehålla domskäl.

The award shall be reasoned.

En annan fråga som uppkommer vid verkställighet av skiljedomar i vissa jurisdiktioner är huruvida skiljedomen kan anses slutlig och bindande mellan parterna. Vid verkställighet i bl.a. Ryssland och Kina efterfrågas som regel bevis på detta. Det kan då vara en fördel om detta framgår direkt av skiljeklausulen. Ett tillägg enligt nedan kan underlätta verkställighetsprocessen (svenska följt av engelska):

Skiljedomen är slutlig och bindande mellan parterna.

The award shall be final and binding between the parties.

8.6 EXKLUDERANDE AV KLANDERRÄTT

Om en skiljedom som meddelas i Sverige avser en tvist mellan parter som inte har hemvist eller fast driftställe i Sverige och tvisten rör ett kommersiellt förhållande, har parterna möjlighet att genom uttrycklig skriftlig överenskommelse träffa ett s.k. *undantagsavtal*. Ett sådant avtal medför dels att parterna kan inskränka eller utesluta möjligheten till klander, dels att verkställighet i Sverige ska ske enligt reglerna för verkställighet av utländsk skiljedom (dvs. efter exekvatur). En bestämmelse av detta slag bör dock föras in i skiljeavtalet endast efter mycket noggrant övervägande.

8.7 VALRÄTTSKLAUSULER

Skiljeklausuler som syftar till att ge den ena men inte den andra parten möjlighet att välja mellan olika alternativ för hur, var och enligt vilka regler en tvist ska lösas bör som regel undvikas. Risken med denna typ av ensidiga klausuler är att de beroende på omständigheterna kan anses oskäliga eftersom de strider mot principen att parterna ska behandlas lika. Dylika valrättsklausuler kan bl.a. leda till tillämpningsproblem och, i värsta fall, till att skiljeavtalet anses ogiltigt. Vad särskilt gäller tvistlösningsklausuler som föreskriver valrätt mellan domstol och skiljeförfarande, se avsnitt 5.7 ovan.

9. Några särskilda frågor i skiljeförfaranden

9.1 KOMBINATIONSKLAUSULER

Med en ”kombinationsklausul” menas ett avtal om tvistlösning som innehåller alternativa tvistlösningsformer. De flesta etablerade skiljedomsinstitut har tagit fram olika typer av kombinationsklausuler. SCC tillhandahåller t.ex. en kombinationsklausul som föreskriver förenklat skiljeförfarande i första hand med möjlighet för institutet att, med beaktande av målets svårighetsgrad, tvisteföremålets värde och övriga omständigheter, förordna om ordinärt skiljeförfarande. Denna kombinationsklausul ger även institutet behörighet att vid ordinärt skiljeförfarande bestämma om skiljenämnden ska bestå av en eller tre skiljedomare. SCC har även utformat en version där inledande medling och efterföljande skiljeförfarande kombineras. SCC:s kombinationsklausuler återfinns i Bilaga 6.

Allmänt kan sägas att en kombinationsklausul passar särskilt bra när det är svårt att förutse vilken omfattning och karaktär en framtida tvist kan komma att få. Kombinationsklausulen ger i dessa fall möjligheten att i högre grad än annars kunna anpassa formerna för tvistlösning efter de särskilda omständigheter som föreligger när en tvist väl bryter ut. Genom att delegera beslutet att välja tvistlösningsform till en oberoende tredje part, i form av ett skiljedomsinstitut, undviker man även att parterna fastnar i en olämplig lösning bara för att de inte kan enas om hur tvisten bör prövas.

Enligt vår erfarenhet bör man dock undvika att använda kombinationsklausuler som kopplar tvistlösningalternativen till olika beloppsgränser. Det finns en uppenbar risk att någon av parterna missbrukar denna typ av regleringar genom att t.ex. framställa ett högre krav än vad som är befogat i syfte att undvika ett förenklat skiljeförfarande eller att andra gränsdragningsproblem uppstår. Som har utvecklats i avsnitt 5.7

ovan är det särskilt olämpligt att kombinera domstols- och skiljeförfaranden, dvs. att föreskriva domstol för tvister upp till ett visst belopp och skiljeförfarande för tvister över detta belopp, då dessa tvistlösningsformer är ömsesidigt uteslutande och prövningen av vilken tvistlösningsform som ska gälla inte enkelt kan delegeras till en enda tredje part.

Vidare bör man som regel undvika att på egen hand modifiera de färdiga kombinationsklausuler som tillhandahålls av instituten. Det finns flera exempel på hur ”hemmasnickrade” kombinationsklausuler har gett upphov till tillämpningsproblem och i vissa fall inte har gått att tillämpa överhuvudtaget (s.k. *patologiska skiljeklausuler*).

En nackdel med kombinationsklausuler är att flexibiliteten och delegeringen till institutet naturligen medför ett visst mått av osäkerhet beträffande vilken tvistlösningsform som slutligen kommer att tillämpas.

9.2 FLERPARTSFÖRFARANDEN

Som har berörts ovan finns det anledning att noga överväga valet av tvistlösningsmekanism i situationer där fler än två parter är inblandade. Det samma gäller när flera separata men närliggande avtal finns inom ramen för ett eller flera närliggande rättsförhållanden. Nedan benämner vi båda dessa situationer ”flerpartsförfaranden”.

Utgångspunkten för tvistlösning såväl i domstol som genom skiljeförfarande är att varje enskilt rättsförhållande utgör ett separat mål. När sådana rättsförhållanden har nära samband med varandra (och har uppstått ur samma eller närliggande avtal) finns det som regel anledning att överväga ett samordnat tvistlösningsförfarande.

Om alla inblandade parter har kommit överens om att lösa tvister vid en viss domstol (se avsnitt 5.1 ovan), finns ofta möjlighet att åstadkomma en gemensam handläggning (kumulation). Problem med flerpartsförfaranden kan emellertid uppstå när parterna har valt skiljeförfarande som tvistlösning. Det omfattar bl.a. följande frågor:

- Hur ska skiljenämnden konstitueras när tvist uppstår mellan fler än två parter?
- Hur ska sammanläggning och gemensam handläggning åstadkommas när tvist uppstår mellan flera parter rörande flera separata men närliggande avtal?

Det första problemet uppstår eftersom det är en grundläggande princip att parterna i ett skiljeförfarande ska behandlas lika. Likabehandlingsprincipen innebär att om en part har rätt att utse skiljedomare, så ska övriga parter ges motsvarande rätt. Vidare anses det i vissa länder inte vara möjligt för en part att på förhand avtala bort rätten att behandlas lika vad gäller utseende av skiljedomare, eftersom detta anses strida mot *ordre public*. Sammantaget innebär detta att om en part påkallar skiljeförfarande mot tre motparter och var och en av motparterna insisterar på att utse sin egen skiljedomare, så kan den påkallande parten tvingas att driva tre separata skiljetvister med tre olika skiljenämnder (jfr avsnitt 8.1 ovan). Parten kan därmed bl.a. riskera kraftigt ökade kostnader och motstridiga avgöranden.

Det andra problemet uppstår eftersom skiljeförfaranden förutsätter att samtliga inblandade parter är bundna av det skiljeavtal enligt vilket tvisten ska lösas. Utgångspunkten är att det inte går att tvinga fram en sammanläggning av tvister enligt olika skiljeavtal.

Hur ska då flerpartsproblematiken hanteras? Det finns inte någon generell lösning utan varje flerpartssituation måste övervägas individuellt. Några generella synpunkter kan emellertid lämnas.

Det första övervägandet man bör göra är om det överhuvudtaget ligger i en viss parts intresse att etablera en samordnad tvistlösning. Det kan ju faktiskt förhålla sig så att det gagnar parten i fråga att tvister mellan flera parter rörande olika avtal hålls separerade.

Om det finns en önskan om samordning kan olika lösningar övervägas beroende på de specifika parts- och avtalsförhållandena.

Flera parter till ett avtal

I situationen där det finns fler än två parter, men bara ett avtal och en skiljeklausul, kan det vara lämpligt att välja ett institutionellt skiljeförfarande. Parterna bör då välja ett institut vars regler innefattar en mekanism för att utse en skiljenämnd trots att det är fler än två parter till skiljeavtalet.

Bl.a. SCC:s, ICC:s, LCIA:s och CIETAC:s regler samt *Swiss Rules* innehåller bestämmelser för att hantera situationen då det finns flera parter till ett skiljeavtal. Lösningen som tillhandahålls är att vardera "sida" utser var sin skiljedomare och att institutet utser en ordförande. Om de olika "sidorna" inte kan komma överens internt om en gemensam skiljedomare

eller om ”alla tvistar mot alla” (dvs. det finns inga tydliga ”sidor”), så utser institutet samtliga skiljedomare. Därigenom behandlas alla parter lika.

Skiljeförfaranden *ad hoc* bör som utgångspunkt undvikas när det finns fler än två parter till ett avtal. LSF innehåller visserligen en bestämmelse motsvarande det ovan beskrivna, dvs. att om ett skiljeförfarande har påkallats mot flera motparter och dessa inte kan enas om valet av skiljedomare, kan tingsrätten utse skiljedomare för alla parter. Att behöva vända sig till tingsrätten innebär dock bl.a. att tvisten blir offentlig. Det är vidare typiskt sett mer tidskrävande att låta tingsrätten utse skiljedomarna än om ett skiljedomsinstitut gör detta. Slutligen kan skiljedomsinstitut antas ha betydligt större kunskap om potentiellt lämpliga skiljedomare än tingsrätten, särskilt i internationella tvister. Ett skiljedomsinstitut kan därmed som utgångspunkt antas göra mer lämpliga val än tingsrätten.

Två parter med flera avtal

Har två parter träffat flera separata men närliggande avtal kan ett alternativ vara att upprätta ett gemensamt skiljeavtal (gärna i huvudavtalet om det finns ett sådant) och i detta skiljeavtal ange att det ska tillämpas även på tvister som uppkommer angående övriga relaterade avtal. Ett sådant gemensamt skiljeavtal kan t.ex. utformas enligt följande (svenska följt av engelska):

Tvist i anledning av detta avtal och/eller [avtal B och/eller C] ska slutligt avgöras genom skiljedom enligt Skiljedomsregler för Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut.

Any dispute, controversy or claim arising out of or in connection with this contract and/or [contract B and/or C], or the breach, termination or invalidity of any or all of the foregoing contracts, shall be finally settled by arbitration in accordance with the Arbitration Rules of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce.

I de relaterade avtalen kan sedan en enkel hänvisning föras in som säger att tvister som rör det relaterade avtalet ska avgöras enligt skiljeavtalet som finns intaget i huvudavtalet. En sådan hänvisning kan t.ex. utformas enligt följande (svenska följt av engelska):

Skiljeavtalet inkluderat i punkten [...] i [avtal A] ska vara tillämpligt även på tvister i anledning av detta avtal.

The arbitration agreement included in Section [...] of [contract A] shall also be applicable to disputes under this contract.

Ovanstående skrivningar medför att en skiljeklausul kan tillämpas på tvister angående alla relaterade avtal. Det kan noteras i detta sammanhang att SCC:s regler innehåller bestämmelser som möjliggör sammanläggning av flera skiljeförfaranden. Tillämpningen av denna bestämmelse är emellertid beroende av ett antal parametrar som SCC har att bedöma och säkerställer inte att skiljenämnden slutligen kommer att anse sig behörig att pröva tvister som rör flera avtal. Vi rekommenderar därför att frågan om möjligt regleras särskilt i parternas avtal.

Flera parter och flera avtal

När det både finns fler än två parter och fler än ett avtal kan ett alternativ vara att upprätta ett separat dokumenterat ramskiljeavtal mellan samtliga inblandade parter och därigenom inordna parterna och de olika avtalen under ett övergripande skiljeavtal.

I de underliggande separata avtalen kan sedan en enkel hänvisning till ramskiljeavtalet göras. På detta sätt blir samtliga parter bundna av ett och samma skiljeavtal, vilket blir tillämpligt även på tvister uppkomna i anledning av de underliggande avtalen. Eftersom ramskiljeavtalet har fler än två parter behöver proceduren för att utse skiljedomare regleras särskilt. Ett alternativ är då att använda en modellklausul från något av de ovan nämnda instituten som tillhandahåller en mekanism för hur nämnden ska utses när parterna är fler än två.

Ett exempel på ett ramskiljeavtal (svenska följt av engelska):

[A], [B] och [C](tillsammans "Parterna") har ingått följande avtal: [...], [...] och [...] (tillsammans "Avtalen").

Parterna är överens om att samtliga tvister i anledning av ett eller flera av Avtalen ska slutligt avgöras genom skiljedom enligt Skiljedom regler for Stockholms Handelskammares Skiljedomsinstituts. Skiljeförfarandets säte ska vara [...]. Språket för skiljeförfarandet ska vara [...].

[A], [B] and [C] (jointly the "Parties") have entered into the following contracts; [...], [...] and [...] (jointly the "Contracts").

The Parties agree that any dispute, controversy or claim arising out of or in connection with any or all of the Contracts, or the breach, termination or invalidity thereof, shall be finally settled by arbitration in accordance with the Arbitration Rules of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce. The seat of the arbitration shall be [...]. The language of the arbitration shall be [English].

Hänvisningar kan sedan föras in i de underliggande avtalen enligt följande (svenska följt av engelska):

Twister i anledning av detta avtal ska avgöras i enlighet med [ramskiljeavtalet], vilket ska vara tillämpligt på detta avtal.

Disputes arising out of or in connection with this contract shall be resolved in accordance with the [umbrella arbitration agreement], which shall be applicable to this contract.

För att även åstadkomma en sammanläggning av tvister mellan flera parter i anledning av flera närliggande avtal och gemensam handläggning i ett skiljeförfarande (trots att alla parter kanske inte vill medverka till detta när en tvist väl har brutit ut), krävs ytterligare tillägg till ramskiljeavtalet. Vad som är viktigt att tänka på när man skriver en skiljeklausul som möjliggör sammanläggning är att klausulen inte bör tillåta att parter släpps in i ett pågående skiljeförfarande i ett sent skede. Ska sammanläggning ske bör det ske så tidigt som möjligt under förfarandet. Vidare bör klausulen alltid tillse att institutet eller nämnden ges behörighet att vägra sammanläggning om den finner sammanläggning olämpligt. Ett exempel på hur ett ramskiljeavtal med tillägg för sammanläggning av tvister kan utformas finns i Bilaga 3:1–2.

Ett annat alternativ är att använda ett ramskiljeavtal och välja institutionella regler som medger sammanläggning av tvister mellan olika parter/utvidgning av tvister till att omfatta fler parter.

SCC:s regler medger sammanläggning av tvister mellan olika parter angående olika avtal. En förutsättning för detta är att parterna har kommit överens om sammanläggning och att de olika tvisterna täcks av samma skiljeavtal eller, om tvisterna inte täcks av samma skiljeavtal,

att yrkandena härrör från närliggande transaktioner och skiljeavtalen bedöms vara kompatibla.⁷ Liknade regleringar finns bl.a. i ICC:s och LCIA:s regler samt i *Swiss Rules*. Väljer man att använda sig av ett ram-skiljeavtal i kombination med institutionella regler som tillåter sammanläggning bör ett enkelt tillägg i skiljeavtalet göras för att förtydliga att parterna har accepterat att sammanläggning av olika tvister i anledning av olika underliggande avtal ska få ske. Tillägget bör då även hänvisa till ett institut vars regler medger att så sker. Ett sådant tillägg kan utformas enligt följande (svenska följt av engelska):

Parterna är överens om att tvister i anledning av ett eller flera av Avtalen ska få sammanläggas och handläggas gemensamt i ett skiljeförfarande i enlighet med [relevanta institutionella regler].

The Parties agree that any disputes arising out of or in connection with any or all of the Contracts may be consolidated into one arbitration proceeding in accordance with [relevant institutional rules].

9.3 TILLÄGGSAVTAL M.M.

Det är ganska vanligt att avtalsförhållanden som sträcker sig över en längre period förändras med tiden. Detta brukar resultera i att parterna kommer överens om att göra justeringar och tillägg till det ursprungliga avtalet eller att ersätta det med ett nytt avtal.

Huruvida det rör sig om ett tilläggsavtal eller ett helt nytt avtal påverkar hur man bör hantera tvistlösningsbestämmelsen. Utgångspunkten är att ett avtal som endast har justerats genom ett tilläggsavtal täcks av skiljeavtalet i det ursprungliga avtalet (eftersom avtalet alltså utgör samma rättsförhållande). Skulle det ursprungliga avtalet däremot ha ersatts eller

⁷ Det finns även en möjlighet för SCC:s styrelse att på vissa villkor inkludera en tredje part i ett redan pågående förfarande. En förutsättning är att begäran kommer i ett tidigt skede av förfarandet. Om krav görs gällande med tillämpning av olika skiljeavtal krävs även att skiljeavtalen anses kompatibla. Vidare krävs att SCC:s styrelse i övrigt anser det lämpligt med en utvidgning av förfarandet. Även om styrelsen har beslutat om utvidgning är det skiljenämnden som har att slutligen bestämma om den anser sig ha behörighet att pröva en utvidgad tvist i alla delar.

ändrats i sådan grad att det får anses ha uppstått ett nytt, fristående avtal, och därmed ett nytt rättsförhållande, är utgångspunkten att skiljeavtalet i det ursprungliga avtalet inte är tillämpligt.

Är det fråga om ett tilläggsavtal som endast till viss del förändrar det ursprungliga avtalet – och önskar parterna att den ursprungliga tvistlösningsbestämmelsen ska täcka även avtalet i förändrad form – bör man undvika att inkludera en tvistlösningsbestämmelse även i tilläggsavtalet. Om så görs kan det nämligen uppfattas som att avtalen har avsetts vara separata och att detsamma även gäller tvistlösning. I dessa fall rekommenderas att parterna i stället klargör att tilläggsavtalet utgör en integrerad del av det ursprungliga avtalet. Ett sådant klargörande kan t.ex. utformas enligt följande:

Detta [tilläggsavtal] utgör en integrerad del av [huvudavtalet]. Med undantag för vad som uttryckligen angetts i [tilläggsavtalet], är [huvudavtalet] oförändrat och ska fortsätta gälla på samma sätt som tidigare.

This [amendment] constitutes an integral part of the [main agreement]. Save for what has been explicitly stated in the [amendment], the [main agreement] shall remain unchanged and continue to apply as before.

Om tillägg eller förändringar av det ursprungliga avtalsförhållandet medför att ett nytt fristående avtalsförhållande uppstår, bör det avtalsförhållandet behandlas på samma sätt som ett nytt avtal. Gränsdragningen mellan ursprungligt och nytt avtal är inte alltid självklar och ett allmänt råd är att klargöra parternas avsikt avseende denna fråga vid avtalsskrivningen.

9.4 AVTAL MED STATER OCH STATSKONTROLLERADE ENHETER

Vid val av tvistlösningsform i avtal med stater eller statskontrollerade enheter uppkommer ett antal särskilda frågor. Aspekter att tänka på när en stat är direkt eller indirekt motpart är bl.a. att staten är suverän och att den disponerar över sin egen lagstiftning.

Suveräniteten innebar ursprungligen att en stat inte gick att stämma vare sig i det egna landets domstolar eller i andra länders domstolar, såvida staten inte gått med på detta. Rättsläget nu för tiden är att en stat

inte kan åberopa suveränitet vad avser kommersiella transaktioner och att den således inte är immun mot anspråk enligt avtal avseende sådana transaktioner. Oaktat det föregående kan en stat alltså i vissa fall anses immun mot eventuell efterföljande *verkställighet* av en domstols- eller skiljedom.

Att en stat kan disponera över sin egen lagstiftning innebär i princip att staten som avtalsmotpart ensidigt kan förändra de rättsliga spelreglerna i sin egen jurisdiktion. En stat utformar t.ex. den inhemska legala ramen för mottagandet av utländska investeringar. Denna rättsliga ram kan komma att variera i takt med statens politiska omkastningar.

Om man har en stat som motpart bör man av naturliga skäl inte acceptera att tvister ska avgöras genom domstolsförfarande i motpartsstatens egna domstolar. Detta gäller generellt, men särskilt när avtalspartens domstolar inte med säkerhet kan antas stå fria från statligt inflytande och korruption. Ett avtal med en stat bör således som tvistlösningsmetod föreskriva åtminstone domstolsförfarande i ett annat land eller, vilket ofta är att föredra, skiljeförfarande med sätet för förfarandet utanför staten. Det kan vid avtal med stater vara en fördel att välja ett väletablerat skiljedomsinstitut med erfarenhet av att hantera tvister där stater är parter. Både SCC och ICC kan vara bra val (se modellklausuler i Bilaga 6), liksom UNCITRAL:s skiljedomregler för *ad hoc*-förfaranden (med SCC eller ICC som "*appointing authority*").

Ett annat alternativ är att välja tvistlösning enligt ICSID-konventionen. En fördel är att en skiljedom som meddelats i ett ICSID-förfarande är direkt verkställbar som en nationell dom i de länder som har anslutit sig till konventionen. Man bör dock vid val av ICSID-förfarande som tvistlösning alltid kontrollera att staten i fråga har ratificerat ICSID-konventionen (se Bilaga 7). Det ska också framhållas att en förutsättning för att det ska vara möjligt att avtala om ett ICSID-förfarande är att tvisten rör en investering i enlighet med definitionen enligt ICSID-konventionen.

ICSID:s modellklausul ser ut som följer:

The [Government]/[name of constituent subdivision or agency] of [name of Contracting State] (hereinafter the "Host State") and [name of investor] (hereinafter the "Investor") hereby consent to submit to the International Centre for Settlement of Investment Disputes (hereinafter the "Centre") any dispute arising out of or relating to this agreement for settlement by [conciliation]/[arbitration]/[conciliation followed, if the dispute remains

unresolved within [time limit] of the communication of the report of the Conciliation Commission to the parties, by arbitration] *pursuant to the Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of Other States (hereinafter the "Convention")*.

En part som ingår avtal med en stat eller en statskontrollerad enhet bör överväga att göra vissa tillägg till ovanstående klausul.

Det är bl.a. vanligt att staten framställer jurisdiktionsinvändningar eller invändningar som går ut på att motparten inte uppfyller kravet på att ha gjort en investering, vilket krävs för att ICSID- konventionen ska anses tillämplig. Följande tillägg syftar till att minska risken för framgång med denna typ av invändningar (även om det inte med fullständig säkerhet utesluter en sådan risk).

The Parties agree (i) that the transactions relating to this agreement constitute an "investment", and (ii) that [Company] is an investor of [nationality] nationality, both within the meaning of the ICSID Convention.

Vidare bör övervägas att låta avtalet innehålla en ventilklausul som möjliggör annan tvistlösning för det fall att det inte går att etablera jurisdiktion enligt ICSID-konventionen. Ett exempel:

Should the ICSID Centre or the arbitral tribunal, as the case may be, decline jurisdiction over any dispute arising out of or in connection with this agreement, then such dispute may be referred to [alternative arbitration clause].

Ett annat tillägg som bör övervägas för det fall att parterna väljer att inkludera en ICSID-skiljeklausul i avtalet är en bestämmelse som säkerställer att rätten till tvistlösning genom skiljeförfarande inte förloras om avtalet skulle överlåtas till en part från en jurisdiktion som inte har ratificerat ICSID-konventionen.

The Parties agree that if this agreement is validly assigned or transferred to a party of a country for which the ICSID Convention is not applicable or if the ICSID Convention otherwise would cease to apply with respect to any of the Parties hereto before any arbitration has been initiated as per [reference to the ICSID arbitration clause], then the [reference to ICSID arbitration clause] shall be automatically replaced by the following text [insert other arbitration clause].

Vidare bör, oavsett om skiljeavtalet avser ICSID eller annan form för skiljeförfarande, ett avtal med en stat, ett statligt organ eller ett statligt bolag alltid innehålla en uttrycklig förklaring från statens sida om att avtalet är av kommersiell natur och att staten avsagt sig alla rättigheter att invända statlig suveränitet vid såväl ett rättsligt förfarande som vid efterföljande verkställighet. Ett exempel:

[The state] hereby confirms that this agreement is of purely commercial nature. [The state] irrevocably waives any sovereign immunity for itself and any of its property with respect to service of process, any form of legal proceedings hereunder and the enforcement and execution of any award rendered by an arbitral tribunal constituted pursuant to this agreement.

När det gäller statens möjligheter att genom lagstiftning förändra avtalsinnehållet eller förutsättningarna för avtalet, är detta något som inte kan förhindras. Visst skydd kan dock uppnås om lagen som är tillämplig på avtalet är en annan än ifrågavarande stats lag (se avsnitt 11.1 nedan). Vidare kan avtalet utformas så att det innehåller vissa avtalsrättsliga sanktioner mot denna typ av åtgärder. Slutligen är denna typ av åtgärder ofta brott mot investeringsskyddsavtal som många stater är bundna av.

Det är även lämpligt att kontrollera förekomsten av och villkor för just investeringsskyddsavtal. Om lämpligt avtal saknas eller innehåller oförmånliga villkor, bör möjligheten att etablera skydd via andra länders avtal övervägas. Detta kan t.ex. åstadkommas genom att investeringen görs genom ett bolag etablerat i en särskild jurisdiktion.

Sammanfattningsvis bör följande övervägas vid avtal med stater, statliga myndigheter eller bolag:

- Välj skiljeförfarande i stället för domstol.
- Välj ett institutionellt förfarande och ett väletablerat institut som SCC, ICC eller ICSID.
- Kräv att staten uttryckligen avsäger sig rätten att invända statlig suveränitet såväl vad avser det rättsliga förfarandet som vid efterföljande verkställighet.
- Överväg avtalsrättsliga sanktioner för missbruk av lokal lagstiftningsrätt.
- Kontrollera om något lämpligt investeringsskyddsavtal kan erbjuda skydd.

9.5 OFFENTLIGHET OCH SEKRETESS

Som har nämnts ovan är en av fördelarna med de olika formerna av privat tvistlösning, främst skiljeförfarande, att inlagor och förhandlingar är åtkomliga endast för parterna. Så länge som inte någon av parterna har intresse av att ge offentlighet åt tvisten kommer den därför i de flesta fall att förbli okänd för omvärlden.

Tidigare antogs det allmänt att skiljeförfaranden, utöver att vara privata (dvs. icke-offentliga), även innebar att parterna var skyldiga att iaktta någon form av "sekretess". Så är emellertid fallet endast i vissa länder, däribland England och Frankrike. Någon sådan skyldighet anses inte föreligga i Sverige. Om sekretess verkligen är en viktig fråga för parterna – vilket inte alls är givet – bör de därför särskilt avtala om detta. I detta sammanhang kan åter framhållas att redan det förhållandet att det är fråga om privat tvistlösning i stor utsträckning räcker för att tvisten inte ska komma till allmänhetens kännedom. Vidare bör beaktas att i den mån det blir fråga om verkställighet eller klander av den kommande skiljedomen, kommer dessa frågor i stor utsträckning att handläggas vid domstol. Även dessa typer av domstolsförfarande är som huvudregel offentliga, vilket innebär att såväl den privata aspekten som eventuella sekretessåtaganden kan bli svåra (för att inte säga omöjliga) att upprätthålla.

En lämplig och effektiv reglering av sekretess vid skiljeförfaranden kräver en hel del eftertanke och förutsätter att åtminstone följande fyra aspekter beaktas: (a) vilka aktörer ska omfattas av sekretessåtagandet; (b) vilket material ska omfattas av åtagandet; (c) vilka påföljder ska aktualiseras vid brott mot åtagandet och (d) vilka situationer ska undantas från åtagandet?

Vilka aktörer ska omfattas?

Ett sekretessåtagande bör i första hand rikta sig mot parterna, eftersom det typiskt sett endast är parterna som kan antas ha något reellt intresse av att avslöja vad som har förekommit under skiljeförfarandet. Skiljedomarna anses som utgångspunkt vara skyldiga att iaktta sekretess redan som en del av sitt uppdragsavtal. Dessutom innehåller många institutionella regler uttryckliga sekretessåtaganden för skiljedomarna och skiljedomsinstitutet. Vad gäller vittnen och experter kan man i och för sig

tänka sig att de i vissa fall kan ha intresse av att avslöja vad som framkommit under skiljeförfarandet. Eftersom sådana personer inte är parter till själva skiljeavtalet får eventuella sekretessåtaganden träffas separat med dem.

Vad ska omfattas?

Frågan om vilket material, dvs. vilka dokument och övrig information, som ska omfattas av åtagandet måste besvaras från fall till fall baserat på hur känsligt ärendet är och övriga omständigheter. Som en tumregel är det inte lämpligt med breda och ospecificerade åtaganden, som omfattar allt som har att göra med skiljeförfarandet; dels då det sällan är påkallat med så omfattande åtaganden, dels då det blir svårt att överblicka åtagandets konsekvenser i relation till exempelvis den informationsskyldighet som en part kan ha i vissa fall. Ju mer omfattande åtagandet är, desto mer arbete måste läggas på att utforma undantagsbestämmelserna.

Vilka påföljder?

De påföljder som ska stå till buds vid brott mot sekretessåtagandet bör anges uttryckligen i åtagandet. Det är ett generellt problem vid brott mot sekretessåtaganden att det kan vara svårt, för att inte säga omöjligt, att visa att överträdelsen har medfört någon kvantifierbar skada. Det bör därför övervägas om någon form av avtalat vite (eng. *liquidated damages*) ska utgå vid brott mot sekretessåtagandet. Vitet bör i så fall kombineras med en rätt till skadestånd om det kan visas att den verkliga skadan överstiger vitet. Om påföljderna inte har reglerats uttryckligen kan ett påstått brott mot sekretessåtagandet i värsta fall användas för att förhala skiljeförfarandet (t.ex. genom att en part försöker hävda att sekretessbrottet utgör ett väsentligt brott mot skiljeavtalet, vilket berättigar parten att häva skiljeavtalet).

Vilka undantag?

Som antytts ovan kommer sekretessåtagandets omfattning att avgöra behovet av undantagsbestämmelser. Det är lätt att underskatta antalet situationer som kan uppkomma där någon av parterna har fullt legitima skäl för att lämna ut information som rör tvisten. Först och främst är det lämpligt att ange att sekretessåtagandet inte omfattar information som

behöver lämnas ut till följd av tvingande lagstiftning, domstolsbeslut e.d., t.ex. information som lämnas till revisorer, aktieägare och olika myndigheter. Vidare bör beaktas att en lång rad fall kan uppkomma där en av parterna har en avtalsgrundad skyldighet, eller i vart fall en legitim kommersiell anledning, att lämna ut information som rör tvisten. Det kan i dessa fall röra sig om t.ex. försäkringsfrågor eller s.k. *due diligence* inför en förestående företagsöverlåtelse. Om dessa situationer har lämnats oreglerade kan parten hamna i en situation där den inte kan fullgöra ett av sina åtaganden eller bevaka legitima intressen utan att samtidigt bryta mot ett annat åtagande.

Mot bakgrund av det ovan nämnda skulle en sekretessklausul i anslutning till ett skiljeavtal exempelvis kunna formuleras på följande sätt (svenska följt av engelska):

Part åtar sig att iaktta sekretess avseende (a) beslut och domar i skiljeförfarandet, liksom (b) allt material som har tillkommit för och getts in i skiljeförfarandet och (c) alla övriga dokument ingivna av den andra parten i samband med skiljeförfarandet om dessa inte kan visas redan vara allmänt tillgängliga. Undantag från sekretess enligt det föregående gäller enbart (i) för skyldighet som må följa av tvingande lag, föreläggande från behörig domstol eller myndighet; (ii) för vad som skäligen må följa av parts legitima intresse av att skydda, fullgöra eller hävda legala rättigheter eller skyldigheter eller (iii) för att verkställa eller klandra skiljedom. [Part ska vid varje brott mot detta sekretessåtagandet utge ett normerat skadestånd till den andra parten om [...] kronor samt ska den andra parten äga rätt till ersättning för eventuell ytterligare skada som denne kan påvisa.]

Each party undertakes to keep confidential (a) all orders and awards in the arbitration, together with (b) all materials submitted in the proceedings and created for the purpose of the arbitration and (c) all other documents submitted by the other party in the proceedings unless such documents are already in the public domain. Exceptions to the foregoing shall only apply to the extent that disclosure may be required of a party (i) due to mandatory law, an order of a competent court or public authority; (ii) to protect, fulfil or pursue a legitimate legal right or obligation; or (iii) to enforce or challenge an award. [In case of a breach of the foregoing confidentiality undertaking, the breaching Party shall pay liquidated damages to the non-breaching party of [...] SEK for each occasion of breach. In addition, the non-breaching party shall be entitled to compensation from the breaching party for any cost, loss

or damage, which the non-breaching party can show that it has suffered over and above the liquidated damages.]

Som nämnts ovan anger reglerna för de flesta skiljedomsinstitut att skiljedomarna, institutet och dess organ ska iaktta sekretess. Så är fallet bl.a. vad avser SCC:s, ICC:s, LCIA:s och CIETAC:s regler samt *Swiss Rules*. Vissa instituts regler går längre och föreskriver (med vissa undantag) att även parterna ska iaktta sekretess. Sådana bestämmelser återfinns hos bl.a. LCIA, DIS och i *Swiss Rules*.

9.6 EDITION OCH ANDRA BEVISFRÅGOR

Frågor om bevisning blir ofta centrala vid tvister mellan parterna i ett avtal. Det kan därför vara av värde att fundera över detta redan när avtalet upprättas.

Utgångspunkten i de flesta skiljeförfaranden är att parterna själva ska svara för bevisningen. Förutom bevisning om fakta i tvisten är huvudprincipen i internationella skiljeförfaranden att såväl innehållet i som tolkningen av den rätt som ska tillämpas på själva tvisten i viss mening är bevisfrågor som det i första hand ligger på parterna att hantera.

Typiskt sett kommer bevisfrågorna att styras av lagen i det land där skiljeförfarandet har sitt säte (se vidare avsnitt 7.2 ovan och avsnitt 11.3 nedan). Om parterna i skiljeklausulen har hänvisat till ett institutionellt förfarande, finns det ofta hjälpregler om bevisföring och bevisvärdering i institutets skiljedomsregler. Till detta kommer regelverket i *IBA Rules on the Taking of Evidence in International Commercial Arbitration* (IBA Rules), som numera får sägas utgöra best practice i internationella skiljeförfaranden. IBA Rules uppdaterades senast 2010 och innehåller bl.a. bestämmelser om framläggande av dokument, edition, fakta- och expertvittnen, syn samt bestämmelser om upptagande och värdering av denna bevisning vid förhandling inför skiljenämnden. Det framgår uttryckligen av IBA Rules att parterna kan välja att göra hela eller delar av reglerna tillämpliga eller nöja sig med att låta nämnden använda sig av IBA Rules som en icke bindande inspirationskälla. Även om det ligger nära till hands att anta att skiljenämnder i allmänhet kommer att snegla på IBA Rules har parterna alltså möjlighet (och anledning) att komplettera förfarandereglerna genom att i skiljeklausulen, oavsett om det är fråga

om ett *ad hoc*- eller institutionellt förfarande, hänvisa till hela eller delar av IBA Rules.

Genom en hänvisning till IBA Rules står det klart att parterna är överens om bl.a. att respektive part är skyldig att lägga fram alla de dokument som åberopas till stöd för partens egen talan, att part på vissa villkor och med vissa angivna undantag är skyldig att ta fram dokument som efterfrågas av motparten, att vittnen tillåts avge skriftliga vittnesattester, och vidare att vittnen ska höras muntligen inför skiljenämnden med möjlighet för motparten att hålla motförhör. Det kan vara av intresse att hänvisa till IBA Rules t.ex. om sätet för skiljeförfarandet är ett kontinentaleuropeiskt land där rättstraditionen mer bygger på skiljenämndens egen undersökning av faktiska förhållanden än på parternas fria bevisföring. Exempelvis är det inte alldeles självklart i den kontinentaleuropeiska rättstraditionen att en part kan tvinga fram dokumentation från motparten, att motförhör med motpartens vittnen ska tillåtas eller ens att en muntlig förhandling för bevisupptagning ska hållas. Det kan också finnas skäl att hänvisa till IBA Rules för att undvika eller begränsa alltför vidlyftiga s.k. *discovery*-förfaranden, som är vanligt förekommande i den anglosaxiska rättstraditionen (särskilt den amerikanska). Vid ett *discovery*-förfarande kan en part bl.a. åläggas att tillhandahålla en mycket stor mängd dokument som inte behöver ha direkt betydelse som bevisning i tvisten. Ett *discovery*-förfarande kan därför ta mycket tid och resurser i anspråk, vilket parter utanför USA ofta vill undvika.

IBA Rules tillåter bl.a. att nämnden på eget initiativ utser en egen sakkunnig. Utseende av en sådan sakkunnig kan emellertid leda till ökade kostnader och andra oönskade konsekvenser för parterna. Vi rekommenderar därför att denna möjlighet för skiljenämnden under alla förhållanden avtalas bort, så att parterna själva får stå för all sakkunnigbevisning.

Eftersom det kan vara svårt att i förväg bedöma hur omfattande en eventuell tvist kommer att bli, riskerar förfarandet att förlora i flexibilitet om IBA Rules inkorporeras fullt ut som en tvingande del av skiljeavtalet. Vi anser därför att det oftast är bättre att endast göra en oförbindande hänvisning till IBA Rules, eftersom parterna och skiljenämnden då har större möjligheter att anpassa förfarandet till tvistens omfattning. En sådan oförbindande hänvisning minskar också risken för efterföljande klander grundat i att skiljenämnden har handlagt en bevisfråga i strid med IBA Rules.

Mot bakgrund av ovanstående överväganden kan en icke bindande hänvisning till IBA Rules lämpligen göras i skiljeklausulen på följande sätt (tillägget i andra meningen innebär att nämnden inte har rätt att utse en egen sakkunnig).

The arbitrators may use the IBA Rules on the Taking of Evidence in International Arbitration as guidelines, but are not bound by those rules. In any event, Article 6 of the aforementioned rules shall not apply.

Förutom bestämmelser om bevisning som är intagna i tvistlösningsklausulen kan det ibland också vara lämpligt att överväga om bestämmelser i avtalet i övrigt ska innehålla regleringar av bevisfrågor. Exempelvis kan parterna många gånger redan vid avtalsslutet förutse att viss typ av dokumentation kan komma att bli central i händelse av tvist. I avtalet kan då stadgas att en part är skyldig att på förfrågan från den andra parten ta fram denna dokumentation (s.k. materiell edition). Sådan dokumentation kan t.ex. avse försäljningssiffror, löpande bokföring eller avtal med tredje part, vilka kan vara av betydelse t.ex. vid beräkningen av eventuell skada till följd av avtalsbrott. Om detta inte är reglerat i avtalet kan det ibland vara svårt att tvinga en part att lämna ut den typen av uppgifter i en tvist, bl.a. eftersom uppgifterna kan påstås innefatta företagshemligheter. Slutligen finns det också en möjlighet att i avtalet reglera vem som i händelse av tvist ska ha bevisbördan för ett visst rättsförhållande eller rättsfaktum oavsett hur denna skulle ha placerats enligt allmänna regler om bevisbörda.

9.7 INTERIMISTISKA ÅTGÄRDER

Även i skiljeförfaranden kan det ta tid innan kändanden kan komma till sin rätt. Det har därför utvecklats rättsliga verktyg som ska säkerställa kändandens intressen under den tid som den rättsliga prövningen pågår. Dessa *interimistiska åtgärder* kan syfta exempelvis till att hindra svaranden från att undandra sin egendom från framtida verkställighet eller till att på annat sätt bevara *status quo* mellan parterna i avvaktan på utgången av skiljeförfarandet. Man ser förhållandevis ofta stadganden om att parternas skiljeklausul inte hindrar dem från att ansöka om säkerhetsåtgärd i nationell domstol och att en sådan ansökan inte ska anses strida mot

skiljeklausulen eller innebära att parten har av sagt sig rätten att påkalla skiljeförfarande, exempelvis:

Nothing in this Agreement shall prevent either party from seeking provisional measures from any court of competent jurisdiction, and no such request shall be deemed incompatible with the agreement to arbitrate or a waiver of the right to arbitrate.

Eftersom en ansökan om interimistisk åtgärd som görs hos domstol normalt sett inte hindrar att tvisten senare eller samtidigt avgörs genom skiljeförfarande är den här typen av tillägg i det stora flertalet fall överflödiga; detta gäller i synnerhet när det är fråga om institutionella förfaranden. Det kan dock finnas pedagogiska skäl till att understryka parternas möjlighet att vända sig till domstol i dessa frågor.

Enligt den svenska lagen om skiljeförfarande kan käranden under skiljeförfarandets gång välja mellan att vända sig med en ansökan om interimistiska åtgärder till skiljenämnden eller till domstol. Även om skiljenämnden således i och för sig kan fatta beslut om interimistiska åtgärder, är sådana beslut i princip inte verkställbara eftersom de inte utgör skiljedomar och de kan heller inte förklaras verkställbara av svensk domstol. Trots detta kan parterna troligen i viss utsträckning avtala att skiljenämnden ska vara behörig att meddela särskild skiljedom även i interimistiska frågor. Detta förutsätter dock att det klart och tydligt framgår av parternas avtal att det är fråga om en materiell rättighet; det räcker sannolikt inte med att det t.ex. av tillämpliga institutionella regler framgår att förordnande avseende en interimistisk fråga får ske i form av särskild skiljedom. Vidare kan skiljenämnden inte fatta beslut om interimistiska åtgärder utan motpartens hörande, vilket medför att motparten blir förvarnad om åtgärden (jfr strax nedan). I detta sammanhang kan även erinras om att skiljenämndens kompetens är begränsad till parterna i skiljeförfarandet, medan domstol kan fatta interimistiska beslut med verkan mot tredje part.

De ovan anförda förhållandena talar i vart fall vad gäller svenska förfaranden för att käranden i första hand bör vända sig direkt till domstol för det fall behov av interimistisk åtgärd uppkommer (det kan dock återigen framhållas att även den typen av ärenden som utgångspunkt är offentliga när de handläggs i domstol). Det bör vidare noteras att en sådan ansökan inte behöver göras hos domstolen i det land där skiljeförfarandet

har sitt säte, utan kan ske t.ex. i det land där motparten har sin hemvist. Beträffande domsrätt för ansökningar om interimistiska åtgärder gäller normala tillämpliga processuella regler. För europeiska förhållanden bör t.ex. observeras att Bryssel I-förordningen och Luganokonventionen innehåller en specialregel som medger att talan om interimistiska åtgärder bl.a. får väckas i ett land där motparten har tillgångar, förutsatt att det finns en koppling mellan den sökta åtgärden och tillgången i fråga. I sammanhanget bör dock samtidigt erinras om att EU:s särskilda kvarstadsförordning avseende bankmedel inte är tillämplig när tvisten avgörs genom skiljeförfarande (jfr avsnitt 5.1 ovan).

Beträffande skiljeförfaranden som äger rum utomlands kan förhållandena vara något annorlunda än i Sverige. Som har antytts ovan är det i och för sig mycket ovanligt att skiljeavtalet utgör hinder mot att ansöka om interimistisk åtgärd hos domstol. I vissa rättsordningar är det emellertid så att ansökan om interimistisk åtgärd i första hand ska göras hos skiljenämnden, som kan begära assistans från domstol om svaranden inte frivilligt inrättar sig efter skiljenämndens beslut. Ansökan hos domstol kan endast göras om åtgärden brådskar eller det finns något annat vägande skäl. Vidare förekommer det i vissa rättsordningar att även en skiljenämnds beslut om interimistiska åtgärder är verkställbart i sig eller kan förklaras verkställbart av domstol. Även dessa frågor visar vikten av att sätet för skiljeförfarandet väljs med omsorg.

Som framgått ovan kan nationell domstol besluta om säkerhetsåtgärd redan innan ett skiljeförfarande inleds. Detta är naturligtvis en stor fördel för kåranden, eftersom det kan ta förhållandevis lång tid innan skiljenämnden har konstituerats, medan domstolen kommer att hantera frågan om säkerhetsåtgärd skyndsamt. Flera skiljedomsinstitut, däribland SCC och ICC, har dock infört regler om utseende av s.k. interimistisk skiljedomare (*emergency arbitrator*), som på ett konfidentiellt sätt ska kunna handlägga frågor om säkerhetsåtgärder innan skiljenämnden har konstituerats. Även om den interimistiske skiljedomarens beslut är bindande för parterna i avvaktan på den slutliga skiljedomen så är det (i vart fall enligt svensk rätt) inte en skiljedom och är därmed inte verkställbart.

9.8 KOSTNADSFÖRDELNING I TVISTER ANGÅENDE ANSTÄLLNINGSAVTAL O.D.

Såsom har anförts i avsnitt 3.3 ovan kan tvister som rör kommersiella förhållanden bli relativt kostsamma. Kostnadernas storlek och frågan om vilken av parterna som slutligen ska bära dem kan därför påverka valet av tvistlösningsmekanism. Frågan om kostnadsfördelningen förtjänar särskilda överväganden när en av parterna kan uppfattas som särskilt skyddsvärd. Detta kan vara fallet t.ex. i tvister som rör arbetstagare (inklusive VD), handelsagenter eller konsulter med enskild firma.

I Sverige är utgångspunkten i skiljeförfaranden att förlorande part ska ersätta vinnande part för dennes samtliga kostnader, vilket även omfattar den vinnande partens del av skiljedomarnas arvode, eventuell avgift till skiljedomsinstitut etc. Beträffande institutionella skiljeförfaranden är det mycket vanligt att reglerna föreskriver att skiljenämnden har rätt (men inte skyldighet) att förplikta förlorande part att ersätta motpartens kostnader. Så är fallet i t.ex. SCC:s och ICC:s regler.

Mot denna bakgrund kan det vara lämpligt att redan i skiljeklausulen begränsa en skyddsvärd parts risk för att behöva stå för den vinnande partens kostnader, eftersom en obegränsad sådan skyldighet under vissa förhållanden – t.ex. då en arbetstagare framstår som klart ekonomiskt underlägsen arbetsgivaren – kan medföra att skiljeklausulen anses oskäligen och därmed lämnas utan avseende.

För att begränsa kostnadsexponeringen för den skyddsvärda parten kan det som utgångspunkt vara lämpligt att avtala om en mindre omfattande tvistlösningsmekanism, såsom ett *ad hoc*-förfarande med en ensam skiljedomare eller ett förenklat institutionellt förfarande, t.ex. enligt SCC:s regler för förenklat skiljeförfarande (se avsnitt 6.2.4 ovan).

För att ytterligare minska risken för jämkning kan det också vara lämpligt att skiljeklausulen kompletteras med en bestämmelse som innebär att den skyddsvärda parten i händelse av förlust inte annat än undantagsvis behöver stå för någon del av kostnaderna hänförliga till skiljenämnden och (i förekommande fall) skiljedomsinstitutet. Detta innebär att skiljeförfarandet, ur t.ex. en arbetstagares synvinkel, i kostnadshänseende blir mer likställt med en arbetstvist inför domstol. Det går också att utöka den starkare partens kostnadsansvar så att utgångspunkten är att den skyddsvärda parten i händelse av förlust inte heller behöver ersätta den vinnande partens ombudskostnader.

Ett allmänt råd beträffande utformningen av denna typ av tilläggsbestämmelser vad gäller arbetsrättsligt relaterade tvister är att det bör anges klart och tydligt vilka kostnader som avses. Ett tillägg om kostnadsfördelning kan då formuleras t.ex. enligt följande (svenska följt av engelska):

[Arbetsgivaren] ska, oaktat utgången i tvisten, stå för samtliga ersättningar och andra kostnader hänförliga till skiljenämnden [och skiljedomsinstitutet]. [Arbetsgivarens] utökade kostnadsansvar enligt det föregående förut-sätter dock att [Arbetstagaren] har haft skälig anledning att få sin sak prö-vad och att [Arbetstagaren] inte genom vårdslös processföring har orsakat onödiga sådana kostnader.

[The Employer] shall, regardless of the outcome of the dispute, bear all fees and other costs related to the arbitral tribunal [and the arbitration insti-tute]. [The Employer's] increased responsibility for costs as per the foregoing shall, however, be conditional upon [the Employee] having had a reasona-ble cause to have his/her claims arbitrated and [the Employee] not having caused unnecessary such costs through negligence during the proceedings.

Genom att skevfördelningen är tillämplig endast om arbetstagaren har haft ”*skälig anledning*” till prövning och inte genom vårdslöshet har orsakat onödiga kostnader, så undviker man att denna part inleder eller förorsakar ett skiljeförfarande i obstruktionssyfte eller gör invändningar enbart för att åsamka motparten kostnader. Det innebär däremot inte att skevfördelningen bara slår till när utgången av tvisten framstår som sär-skilt oviss.

9.9 DIGITALISERING

Precis som nästan alla andra områden förändras tvistlösningen av den snabba digitaliseringen.

SCC var bland de första skiljedomsinstitutet att lansera en plattform för digital målhantering (*SCC Platform*). Plattformen tillhandahålls av SCC men sköts under skiljeförfarandet av skiljenämnden. Tanken är att all kommunikation i skiljeförfarandet ska ske genom den. Utöver att skicka meddelanden och beslut genom plattformen, laddar parterna upp alla sina inlagor och bevis där, i särskilda mappar. Allt oftare kommer parter och skiljenämnd överens om att detta ska ersätta de ofta omfat-

tande bevispärmar som historiskt har producerats i många exemplar och skickats till skiljedomare, ombud och parter. I de nya ICC-reglerna som lanserades 2021 medger även ICC elektroniskt ingivande och har slopat kravet på att inlagor och annan kommunikation ska ges in i fysisk form (artikel 3(1)).

Även slutförhandlingar i skiljeförfaranden kan numera ske helt digitalt. Sedan länge har vittnen och experter ibland hörts över video av praktiska skäl, t.ex. när ett vittne som inte är så centralt skulle behöva företa en onödigt lång resa för att inställa sig vid förhör. När corona slog till våren 2020 accelererade utvecklingen och hela slutförhandlingar – även mycket stora sådana – har genomförts helt digitalt, där skiljedomare, ombud, parter och vittnen deltagit via *Teams*, *Zoom*, *Skype* eller *WebEx* från separata platser. I de nya ICC-reglerna framgår uttryckligen att skiljenämnden har befogenhet att förordna om digital förhandling (artikel 26(1)). De allra flesta är ense om att det åtminstone i skiljeförfaranden i Sverige är möjligt för en skiljenämnd att förordna om detta, också mot en parts vilja, även utan en sådan uttrycklig regel.

Även när omständigheterna inte kräver en helt digital förhandling på grund av smittorisk eller stängda gränser, kommer sannolikt digitala lösningar fortsätta att spela en viktig roll i förhandlingar. De flesta föredrar nog att som utgångspunkt ha alla aktörer närvarande i samma rum, men vi tror att vi kommer att se en ökad användning av video för t.ex. vittnen på annan ort. Planeringssammanträden och andra möten under skiljeförfarandets gång kommer troligen att ske primärt över video, åtminstone i internationella skiljeförfaranden med aktörer på olika platser.

Digitaliseringen bidrar i de flesta avseenden till att effektivisera, men i vissa avseenden också till motsatsen. I takt med att det blir tekniskt möjligt att gå igenom och hantera allt större datamängder, tenderar också processmaterialet att växa. Ett stort projekt eller en stor transaktion kan ha genererat tiotusentals eller till och med miljontals epostmeddelanden. Dessa fanns det tidigare ingen möjlighet att gå igenom, utan processmaterialet begränsades till exempelvis avtal, brev och de viktigaste epostmeddelandena, som partsföreträdare hade sparat och själv hänvisat ombuden till. I dag kan all projekt- eller transaktionsdokumentation läggas i en stor databas med viss AI-funktionalitet och ombuden kan vaska fram betydligt fler dokument av relevans för tvistefrågorna. Detta kan förstås vara positivt, men det kan också leda till spretigare och mer vildvuxen bevisning. Det kan gå att lägga pussel med små brottstycken

av den stora bevisningen för att berätta en berättelse som kanske inte är direkt rättvisande. Att tillrättalägga en sådan berättelse tar tid, men även detta underlättas förstås av att ha tillgång till den fullständiga dokumentationen och att med teknisk hjälp sortera och processa informationen så att den blir överskådlig.

Det är också möjligt att med dessa moderna databaser analysera bevisningen för att få fram ”metabevisning” om vad bevisen säger på aggregerad nivå. Det är exempelvis möjligt att ta fram grafer och diagram som visar under vilka tidsperioder en viss fråga diskuterades som mest intensivt, när frågan dök upp och mellan vilka personer den framförallt behandlades.

10. Tredjepartsfinansiering

10.1 BAKGRUND

Sedan en tid tillbaka har olika former av tredjepartsfinansiering av tvister varit vanligt förekommande inom de stora anglosaxiska jurisdiktionerna som England, Australien och USA. På senare år har sådan finansiering blivit allt vanligare även i Kontinentaleuropa. Tredjepartsfinansiering förekommer även i Sverige, såväl i internationella skiljeförfaranden med utländska parter som i tvister med svenska parter. Tredjepartsfinansiering av tvister kan ha formen av t.ex. försäkring eller *crowdfunding*, men den vanligaste formen är s.k. *third party funding* (TPF). De flesta större aktörerna som erbjuder TPF har sitt säte i USA eller England, men det finns även skandinaviska aktörer på marknaden.

Det saknas en enhetlig definition av TPF. Med TPF avses typiskt sett att en utomstående finansiär som inte är part i tvisten finansierar en parts talan mot en viss ersättning för det fall parten når framgång. Finansieringen tillhandahålls således på en *no-win-no-pay*-basis i utbyte mot en på förhand överenskommen avkastning. Tredjepartsfinansiering är framförallt tillgängligt för en kående eller för en svarande med motkrav. För parter utan ekonomiska krav är tredjepartsfinansiering också tillgänglig, men då i formen av olika försäkringslösningar. Finansieringen omfattar en parts ombudskostnader och övriga kostnader för tvisten (t.ex. ersättning till skiljedomare och skiljedomsinstitut). I vissa fall ersätter finansiären också kostnaden för motpartens kostnader för tvisten, om den finansierade parten blir skyldig att ersätta dessa.

Tredjepartsfinansiering är oreglerat i svensk rätt. Det finns därför inga rättsliga hinder mot att använda TPF eller andra former av tredjepartsfinansiering.

Tredjepartsfinansiering av tvister lanserades för aktörer som inte hade egna medel att driva rättsprocesser med. Under 1990-talet växte finansieringsformen fram i Australien. Marknaden bestod då av processer relate-

rade till konkurser. I dag används TPF även av finansiellt starka aktörer. Skälen kan t.ex. vara att rättsprocessen inte ska påverka likviditeten eller att kraftigt minska den finansiella risken med att driva en process.

TPF är tillgängligt i såväl domstolsförfaranden som skiljeförfaranden. Med hänsyn till domstolsförfarandens tidsutdräkt och att tvisteföremålets värde ofta är större i skiljeförfaranden är dock skiljeförfaranden mest intressanta för investerare. Det gäller särskilt investeringstvister där tvisteföremålet ofta är stort och den ekonomiska balansen mellan parterna i tvisten inte sällan är ojämn.

10.2 FINANSIERINGSPROCESSEN

TPF initieras vanligtvis med en kontakt mellan partens ombud och finansiären. Ibland kontaktas flera potentiella finansiärer. Partens ombud sammanställer ofta viss grundläggande information om tvisten, ibland en mer utförlig bedömning av sannolikheten till framgång. Finansiären vidtar därefter en egen undersökning av tvisten för att bedöma om finansiering ska erbjudas och på vilka villkor. Finansiären undersöker bl.a. möjligheterna till framgång i tvisten och möjligheterna att få en framtida dom verkställd. Undersökningen innefattar därför såväl en bedömning av omständigheterna och bevisningen som den tillämpliga rättsordningen. Eftersom känslig information delas med finansiären är det klokt att ingå ett sekretessavtal redan på ett tidigt stadium.

Om finansiären därefter erbjuder finansiering regleras parternas mellanhavanden i ett finansieringsavtal. De viktigaste villkoren i avtalet är storleken på finansieringen och ersättningen som finansiären ska erhålla om finansierade parten når framgång. Finansieringen regleras vanligtvis genom att ange ett takbelopp som ska täcka partens alla kostnader i förfarandet. Finansiärens ersättning uttrycks ofta som en andel av processutfallet (normalt mellan 20 och 40 procent), ofta med angivande av ett lägsta belopp (t.ex. storleken på finansieringen med viss multipel). Det ligger i finansiärens intresse att få snabb avkastning på investeringen. I finansieringsavtalet regleras därför normalt att den finansierade parten får behålla en större andel av processutfallet ju snabbare tvisten löses, t.ex. genom förlikning.

Finansieringsavtalet innehåller också andra villkor. Normalt stipulerar avtalet att den finansierade parten har en generell skyldighet att infor-

mera och samarbeta med finansiären under tvistens gång. Finansiären vill normalt sett ta del av inlagorna och annat material i tvisten (t.ex. handläggningsbeslut). I övrigt ges finansiären normalt sett ingen möjlighet att påverka processen. Om finansiären t.ex. skulle ha ett intresse av att vara delaktig vid valet av skiljedomare eller andra processuella ställningstaganden kan det regleras det i finansieringsavtalet.

I en internationell kontext förenas ibland TPF med att även ersättningen för partens ombud är beroende av utgången i tvisten. Det regleras genom s.k. *contingency fee agreements*. Sådana arvodesavtal minskar investeringskostnaden för det fall att den finansierade parten inte är framgångsrik i processen. I Sverige är advokatens möjlighet att ingå sådana avtal, som då benämns riskavtal, ytterst begränsad. En advokat får inte ta en ersättning som är baserad på en kvotandel av utfallet från processen, men andra lösningar där advokatens ersättning i viss mån är beroende av utgången i tvisten kan vara tillåtna.

Villkoren i finansieringsavtalet kan vara avgörande för om det är ett ekonomiskt klokt beslut att söka finansiering för en tvist. Det är därför att rekommendera att en part som är intresserad av att söka finansiering kontaktar flera aktörer som erbjuder finansiering för att bedöma vilken som erbjuder mest förmånliga villkor.

Information som delas mellan part och finansiär omfattas inte av samma sekretessregler som information som delas mellan part och ombud (i Sverige förutsatt att ombudet är advokat). För att den känsliga informationen som delas mellan part och finansiär ska vara skyddad kan det vara att föredra att kommunikationen dem emellan går genom partens ombud.

10.3 VISSA JURIDISKA FRÅGOR

En finansiärs medverkan i en tvist (oavsett om det är ett domstolsförfarande eller ett skiljeförfarande) väcker ett antal juridiska frågor. Några frågor som framförallt berör skiljeförfaranden är (i) om den finansierade parten måste informera om finansiärens medverkan, (ii) om relationer mellan en finansiär och en skiljedomare kan utgöra jäv; och (iii) olika frågor relaterade till fördelningen av kostnaderna för förfarandet.

Förutom lagstiftning i Hong Kong och i Singapore om att en finansierad part ska informera om finansiärens medverkan i skiljeförfarandet

saknas statlig reglering av TPF. På senare år har ett antal skiljedomsinstitut i olika utsträckning infört regler eller policys som tar sikte på TPF. Vid användandet av TPF är det därför viktigt att ta ställning till vilka regler som är tillämpliga på förfarandet och vad som stadgas om TPF.

I övrigt finns exempel på självreglering av TPF i England och Wales. Organisationen *the Association of Litigation Funders of England and Wales* (ALF) har tagit fram en uppförandekod som organisationens medlemmar åtar sig att följa. Medlemskapet i organisationen är frivilligt men ett stort antal av aktörerna inom TPF på den engelska marknaden är i dag medlemmar.

För att adressera avsaknaden av regelverk tillämpliga på TPF tillsattes 2013 en arbetsgrupp av ICCA och Queen Mary, University of London. Arbetsgruppens resultat publicerades i april 2018 (ICCA-QMUL-rapporten) och innehåller ett antal lösningsförslag på de juridiska frågor som uppkommer vid användningen av TPF i internationella skiljeförfaranden.

I september 2019 antog SCC en policy av innebörd att part i ett skiljeförfarande som administreras av SCC ska upplysa övriga aktörer i skiljeförfarandet om utomstående med ett finansiellt intresse i tvistens utgång. Det omfattar bl.a. finansiärer. Liknande regler har antagits av andra skiljedomsinstitut, bl.a. ICC, SIAC och HKIAC. Anledningen till att informationsskyldigheten har ansetts central är att andra rättsliga frågor eller överväganden inte kan aktualiseras om övriga aktörer i processen inte känner till finansiärens medverkan eller identitet.

En sådan fråga är skiljedomares jäv, dvs. om relationer mellan en medverkande finansiär och en skiljedomare kan utgöra jäv. I SCC:s policy från september 2019 anges att utsedda eller påtänkta skiljedomare ska beakta finansiärens medverkan och identitet vid bedömningen av om skiljedomaren är opartisk och oberoende. Detsamma gäller om det föreligger omständigheter som kan vara ägnade att rubba förtroendet för skiljedomarens opartiskhet eller oberoende, som skiljedomaren i så fall ska upplysa om.

I *IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration* (IBA Guidelines), vars regler normalt tillämpas vid frågor om skiljedomares oberoende och opartiskhet, behandlas TPF och utomstående finansiärer. Enligt *General Standard 6* kan, vid bedömningen av en skiljedomares oberoende och opartiskhet, en utomstående med ett direkt ekonomiskt intresse i utgången av tvisten anses bära identiteten av parten i

tvisten. Relationer mellan skiljedomare och finansiär, t.ex. att finansiären i andra skiljeförfaranden finansierat part som valt samma skiljedomare, kan vara ett sådant förhållande som innebär att skiljedomarens opartiskhet och oberoende kan ifrågasättas.

En tredje kategori av frågor som aktualiseras vid TPF rör fördelningen av förfarandekostnader och vad som ska anses utgöra förfarandekostnader. I ICCA-QMUL-rapporten uppställs ett antal förhållningsregler som får anses vara det rådande synsättet i internationella skiljeförfaranden. Avseende fördelningen av förfarandekostnader påverkar inte TPF den allmänna huvudregeln att den förlorande parten ska ersätta den vinnande partens kostnader. Den omständigheten att investeraren har betalat partens kostnader innebär inte att kostnaderna inte är ersättningsgilla. Om parten har en skyldighet att betala investeraren så anses kostnaden ha uppstått för parten. I vissa fall har även parts kostnader för att erhålla finansiering ansetts vara kostnader som motparten ska ersätta.

11. Val av tillämplig lag

I tvister med internationell anknytning uppkommer som regel frågan om vilket lands lag som ska tillämpas. Denna fråga kan aktualiseras avseende (i) huvudavtalet, (ii) skiljeavtalet/skiljeklausulen och (iii) skiljeförfarandet. I sammanhanget kan även anmärkas att den mycket viktiga frågan om *skiljedomsmässighet* (*arbitrability*), dvs. vilka frågor som en skiljenämnd alls är behörig att pröva, kan påverkas av samtliga dessa faktorer och därmed av den eller de rättsordningar som är tillämpliga på dem (se vidare avsnitt 6.3 ovan).

11.1 HUVUDAVTALETS LAG

Såvitt gäller kommersiella förhållanden mellan jämbördiga parter är utgångspunkten att avtalsfrihet gäller. Det innebär att parterna som regel har möjlighet att avtala om vilket lands lag som ska vara tillämplig på deras avtal. I den mån parterna inte har kommit överens kommer denna fråga att avgöras av domstol eller skiljenämnd med utgångspunkt i de lagvalsregler som är tillämpliga i det land där det rättsliga förfarandet äger rum. Inom EU har principerna för lagval för avtalsförpliktelser blivit harmoniserade genom den s.k. Rom I-förordningen.⁸ I tvister som avgörs i andra länder kan det dock vara mer vanskligt att förutsäga vilket lands lag som kommer att tillämpas på parternas materiella rättsförhållande.⁹ Det bör emellertid noteras att moderna institutionella regler ofta inne-

⁸ Ett motsvarande regelverk gäller enligt den s.k. Rom II-förordningen för utomkontraktuella anspråk. Parterna kan (efter att den skadevällande händelsen har inträffat) även i den typen av tvister komma överens om den tillämpliga lagen.

⁹ Med anledning av brexit kan nämnas att Storbritannien har infört nationell lagstiftning som knyter an till de båda Rom-förordningarna.

håller bestämmelser som innebär att skiljenämnden i avsaknad av lagvals klausul ska tillämpa den materiella lag eller de rättsregler som skiljenämnden i det enskilda fallet anser lämpligast.

Det är tämligen vanligt att det i lagvals klausuler särskilt stadgas att parternas hänvisning till ett visst lands lag enbart ska avse den materiella rätten, men däremot inte lagvalsreglerna. Syftet med detta är att undvika s.k. återförvisning (*renvoi*) via den utpekade rättsordningens lagvalsregler. Denna typ av kvalifikation framstår numera i de flesta fall som överflödig; det kan bl.a. nämnas att Rom I-förordningen i princip utesluter återförvisning.

Enligt vår uppfattning bör parterna i ett internationellt avtal alltid ange vilket lands lag som ska vara tillämplig, eftersom detta på ett enkelt sätt undanröjer all osäkerhet kring denna fråga. En lagvals klausul skapar således förutsägbarhet för båda parter och underlättar även domstolens respektive skiljenämndens arbete.

Följande kan vara värt att överväga vad avser tillämplig lag i de fall part inte lyckas få motparten att acceptera lagen i det land där parten själv har sin hemvist.

- Välj en lag som liknar den i hemvisten. För svenskt vidkommande finns en betydande rättslikhet med främst de övriga nordiska länderna. Motsvarande gäller, om än i lägre grad, för bl.a. tysk och nederländsk rätt.
- En svensk part bör som utgångspunkt undvika engelsk, amerikansk eller annan anglosaxisk rätt, eftersom dessa rättsordningar i delar uppvisar betydande skillnader mot svensk rätt. Beträffande engelsk rätt bör även beaktas vilka framtida konsekvenser brexit kan få för parternas förpliktelser; se vidare avsnitt 12.2.4 nedan.
- Undvik lagen i små, udda jurisdiktioner eller i jurisdiktioner som nyligen har genomgått stora rättsliga förändringar (t.ex. stater som relativt nyligen har gått från totalitärt, kommunistiskt styre till mer eller mindre välfungerande demokrati och marknadsekonomi), eftersom det kan vara svårt att få information om gällande rätt, vars innehåll kan vara osäkert och under betydande förändring.

Ibland förekommer det att parter i stället för att ange ett visst lands lag, hänvisar till "lex mercatoria", "internationellt vedertagen praxis" o.d. Det finns i och för sig inte något som hindrar parterna från att göra en sådan

hänvisning och det kan övervägas som kompromiss särskilt vid avtal med främmande stater eller statskontrollerade organ. Vår uppfattning är dock att sådana hänvisningar som utgångspunkt bör användas med stor försiktighet, eftersom det ofta är svårt att med bestämdhet fastställa innehållet i, och tillämpningsområdet för, de allmänna principer som det hänvisas till, vilket leder till rättsosäkerhet.

Särskilt under den senaste tjugoårsperioden har det dock skett en betydande kodifiering av den internationella handelsrätten, vilken exempelvis har utmynnat i UNIDROIT:s Principles of International Commercial Contracts och de europeiska samarbetena Principles of European Contract Law och Draft Common Frame of Reference. Samtliga dessa regelverk är tänkta att vara tämligen heltäckande vad avser uppkomst, tolkning, fullgörande och upphörande av avtal samt påföljder vid avtalsbrott. Vidare är de kommenterade och har även gett upphov till viss rättspraxis. De är därmed inom sina respektive tillämpningsområden klart mer förutsägbara och rättssäkra än de ovan nämnda abstrakta principerna. Samtidigt har det gjorts gällande att även hänvisningar till dessa regelverk i själva verket leder till att lagvalsfrågan alltjämt är öppen; detta gäller i synnerhet om tvisten prövas av nationell domstol. Hänvisning till nu angivna regelverk är således bättre lämpade för avtal som innehåller en skiljeklausul. Det kan likväl inte uteslutas att regler i nationell rätt kan komma att ha betydelse i en eventuell tvist.

Många länder i främst mellanöstern tillämpar muslimsk rätt (*sharia*) eller är åtminstone starkt påverkade därav. Även om de flesta av dessa länder har blandade rättssystem, där den kommersiella rätten bygger på t.ex. en tidigare kolonialmakts regelverk, förekommer det att även den kommersiella rätten bygger direkt på sharia. På ett generellt plan kan sägas att sharia i många fall kan fungera även i kommersiella förhållanden. Det bör samtidigt noteras att sharia i realiteten inte är ett enhetligt regelverk, utan att det finns betydande skillnader i tolkning och tillämpning mellan olika länder. Dessa faktorer gör att vi, i tillägg till de allmänna reservationerna ovan, avråder från att hänvisa till sharia som tillämplig lag i kommersiella förhållanden. I vart fall krävs en mer ingående analys av innebörden av sharia i förhållande till den aktuella jurisdiktionen i fråga och dess påverkan på parternas avtal.

11.2 SKILJEAVTALETS LAG

Enligt den s.k. *separabilitetsprincipen* anses huvudavtalet och skiljeavtalet (skiljeklausulen) vara två separata avtal även om de t.ex. är intagna i samma kontrakt. Detta får bl.a. till följd att två olika rättsordningar kan vara tillämpliga på de olika avtalen. För svenskt vidkommande är ytterligare en konsekvens av denna princip att en generell lagvalsklausul i huvudavtalet inte nödvändigtvis anses omfatta skiljeavtalet om detta inte uttryckligen anges.

Parterna har i och för sig möjlighet att träffa ett avtal om val av tillämplig lag även angående skiljeavtalet. I den mån något sådant särskilt lagval inte har tagits in i skiljeklausulen gäller i skiljeförfaranden med säte i Sverige att skiljeavtalet lyder under lagen i det land där skiljeförfarandet med stöd av parternas avtal ska äga rum (dvs. svensk rätt). Internationellt anses huvudregeln emellertid ofta vara att en eventuell lagvalsklausul om något annat inte sägs omfatta såväl huvudavtalet som skiljeavtalet.

Skiljeavtalets lag reglerar bl.a. om ett giltigt skiljeavtal alls har kommit till stånd, om det finns några särskilda formaliakrav, om skiljeavtalet är ogiltigt på grund av exempelvis oskälighet, och hur skiljeavtalet ska tolkas.

11.3 SKILJEFÖRFARANDETS LAG

Beträffande frågan om vilket lands lag som ska tillämpas på själva skiljeförfarandet (dvs. vilka processuella regler som ska tillämpas av skiljedomarna) är utgångspunkten lagen i det land där skiljeförfarandet har sitt *säte* (*lex arbitri*). Även i den mån det kan vara möjligt för parterna att avtala om att skiljeförfarandet ska regleras av lagen i ett annat land än där förfarandet ska ha sitt *säte*, framstår en sådan reglering som klart olämplig. Exempelvis riskerar en sådan reglering att medföra problem beträffande assistans av domstol (avseende t.ex. bevisupptagning och beviljande av interimistiska åtgärder) och klander av skiljedomen. Om parterna vill att sammanträden o.d. ska äga rum på en viss plats, men av någon anledning vill undvika det landets skiljeförfarandelag, rekommenderar vi därför att de i stället förlägger *sätet* för skiljeförfarandet till ett annat land (jfr avsnitt 7.2 ovan).

12. Jämförelse av olika skiljedomsjurisdiktioner

12.1 INTRODUKTION

Nedan följer korta beskrivningar av ett antal jurisdiktioners generella lämplighet som säte för skiljeförfaranden. Urvalet har gjorts med utgångspunkt i de länder som det kan antas vara mer vanligt att svenska företag har affärer med. Vid bedömningen har vi bl.a. tagit hänsyn till om landet har ratificerat New York-konventionen och om landets skiljeförfarandelagstiftning i allt väsentligt kan anses motsvara UNCITRAL:s modellag. Vi har även tagit hänsyn till landets korruptionsnivå samt domstolarnas självständighet och effektivitet (med utgångspunkt i *Transparency International*s globala korruptionsindex (www.transparency.org) och, såvitt avser EU:s medlemsländer, EU-kommissionens *Rapport om rättsstatsprincipen 2020* och dess *Resultattavla för rättsskipningen i EU 2020*), med därtill hörande risker för otillbörligt agerande i samband med skiljeförfaranden och utdragna domstolsprocesser vid klander av skiljedomar. Slutligen har vi även tagit hänsyn till i vilken omfattning internationellt vedertagna standarder för skiljeförfaranden tillämpas och om det finns något välrenommerat skiljedomsinstitut.

I Bilaga 9 nedan har jurisdiktionernas skiljedomsvänlighet rangordnats utifrån de ovan nämnda kriterierna. Det bör framhållas att rangordningen med nödvändighet har betydande inslag av subjektivitet. Vidare kan nämnas att jurisdiktioner, vars lagstiftning och inställning i och för sig kan betraktas som skiljedomsvänlig, men som har förhållandevis begränsad erfarenhet av att hantera internationella skiljeförfaranden, har placerats lägre i rangordningen än motsvarande skiljedomsvänliga jurisdiktioner med lång och omfattande erfarenhet av internationella skiljeförfaranden. Den stabilitet och förutsebarhet som följer av ett under lång

tid uppbyggt förtroendekapital inom internationella skiljeförfaranden har således getts extra vikt.

12.2 NORDVÄSTEUROPA

12.2.1 ALLMÄNT

I stort sett samtliga länder i Nordvästeuropa får anses vara skiljedomsvänliga och där återfinns också några av de mest frekvent brukade sätena för skiljeförfaranden såsom Paris, Stockholm, London, Wien, Genève och Zürich. Samtliga länder i regionen är också sedan länge anslutna till New York-konventionen och i många av dem finns en lång tradition av att använda skiljeförfaranden för tvistlösning. Korruptionsnivån hos myndigheter och domstolar är generellt låg och parter kan som regel räkna med kompetent stöd från de nationella domstolarna för att upprätthålla skiljeavtal och få skiljedomar erkända och verkställda. Flertalet länder har därtill relativt moderna lagar som reglerar skiljeförfaranden och som antingen har baserats på, eller i vart fall influerats av, UNCITRAL:s modellag. Till de senare hör bl.a. den svenska lagen om skiljeförfarande. Det är ovanligt med nationella särdrag, som kan överraska utländska parter, liksom lokala krav som kan försvåra för parter att fritt välja skiljedomare och ombud. I vissa länder finns dock inslag i lagstiftningen kring skiljeförfaranden som i någon mån avviker från internationellt vedertagen standard. Dessa avvikelser är dock få och sällan av ett slag som nämnvärt negativt påverkar parter i internationella avtal.

12.2.2 SVERIGE

Skiljeförfarande som metod för lösning av kommersiella tvister har en mycket lång och stark tradition i Sverige. I själva verket torde huvuddelen av alla betydande svenska kommersiella tvister avgöras genom skiljeförfarande. Bland annat tack vare Sveriges rykte som neutral plats för att lösa öst-/västrelaterade handelstvister under det kalla kriget är Sverige sedan flera decennier ett naturligt val som säte för internationella skiljeförfaranden. Det har lett till att det finns gott om erfarna ombud och skiljedomare och till att domstolarna åtminstone i de större städerna är förhållandevis vana att hantera frågor med skiljedomsrättslig anknytning.

Sverige har ratificerat New York-konventionen utan några förbehåll. Korruptionsnivån hos myndigheter och domstolar är bland de lägsta i världen samtidigt som effektiviteten är förhållandevis hög. Det går således att räkna med kompetent och rimligt tidseffektivt stöd från svenska domstolar.

Även om LSF i formell mening inte är baserad på UNCITRAL:s modellag är den modern och anses till sitt innehåll i allt väsentligt motsvara modellagens bestämmelser.¹⁰ LSF uppdaterades så sent som 2019, varvid förändringar vidtogs för att ytterligare stärka skiljeprocessen och effektivisera skiljeförfaranderelaterade domstolsprocesser. Under samma år avgjorde Högsta domstolen det s.k. *Belgormålet* (NJA 2019 s. 171), vilket ytterligare väsentligt har stärkt presumtionen för skiljedomars giltighet i klanderprocesser.

Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut (SCC) grundades 1917. Mycket tack vare Sveriges ställning avseende öst-/västtvister har SCC under de senaste årtiondena utvecklats till en av världens ledande tvistlösningsinstitutioner och har en god måltillströmning. SCC och dess sekretariat har således en lång och gedigen erfarenhet av att hantera såväl nationella som internationella skiljeförfaranden. SCC:s regler revideras kontinuerligt och de senaste versionerna trädde i kraft den 1 januari 2017. SCC ligger därtill långt framme vad gäller digitaliseringen av skiljeförfaranden och handlägger numera alla skiljemål via en användarvänlig, digital plattform.

Sett i ett internationellt perspektiv är kostnadsnivån för skiljeförfaranden i Sverige låg, samtidigt som handläggningstiden är förhållandevis kort. Detta framgår bl.a. av genomsnittlig tid och genomsnittliga kostnader för förfaranden vid SCC jämfört med andra ledande skiljedomsinstitut (se Bilaga 4 och 5).

Sammantaget talar det ovan nämnda starkt för att i första hand förlägga sätet för skiljeförfaranden till Sverige och välja SCC:s skiljedomsregler. Till detta kommer att det för en svensk part naturligtvis är en stor fördel att kunna bedriva processen på hemmaplan.

¹⁰ Det kan dock nämnas att 2006 års justeringar i modellagen inte har implementerats i Sverige.

12.2.3 ÖVRIGA NORDEN

Danmark, Norge och Finland får alla anses vara skiljedomsvänliga länder. De har alla ratificerat New York-konventionen. Norge har gjort förbehåll och tillämpar inte konventionen på tvister som avser fast egendom i Norge. Danmark tillämpar konventionen endast på domar som härrör ur tvister som är kommersiella enligt dansk rätt. Finland har inte gjort några förbehåll.

Korruptionsnivån är, liksom i Sverige, mycket låg och det finns kompetent domstolsstöd i samtliga länder. Lagarna om skiljeförfaranden är relativt moderna och i stor utsträckning baserade på UNCITRAL:s modellag. Det är inte möjligt att överpröva skiljedomar materiellt i något av dessa länder. Samtliga länder tillåter utländska advokater att praktisera i landet som ombud och skiljedomare.

I Finland är det mest etablerade institutet *the Finland Arbitration Institute* (FAI), som är en del av den finska handelskammaren. FAI reviderade sitt regelverk så sent som år 2020 och har på senare år haft en ökande måltillströmning. Institutet har ambitionen att attrahera såväl inhemska som internationella skiljetvister.

I Norge finns *the Oslo Chamber of Commerce*, men dess regler verkar användas sällan och bör därför undvikas. De flesta skiljeförfaranden i Norge är i stället *ad hoc*-förfaranden enligt den norska skiljeförfarandelagen. Vår erfarenhet är att *ad hoc*-förfaranden i Norge fungerar förhållandevis bra, men ofta är de relativt starkt präglade av norsk domstolsprocess. Sedan ett par år finns även de s.k. *NOMA Rules* för tvister inom shipping och off-shore-industrin. Dessa regler, som har tagits fram av *the Nordic Offshore and Maritime Arbitration Association* och ökat i popularitet, kan beskrivas som semi-institutionella och med fokus på enkelhet och effektivitet.

I Danmark är *the Danish Institute of Arbitration* (DIA) det mest väl-etablerade institutet. DIA:s regler uppdaterades 2013. Även Island får anses vara ett relativt skiljedomsvänligt land, även om i vart fall de flesta inhemska tvister företrädesvis avgörs i domstol. Landet har tillträtt New York-konventionen utan förbehåll och har en låg korruptionsnivå. Landets lag om skiljeförfarande är inte baserad på UNCITRAL:s modellag.

Även om Finland, Norge och Danmark har betydligt mindre erfarenhet av att hantera internationella skiljeförfaranden än Sverige och SCC, fungerar det således förhållandevis bra att förlägga skiljeförfaranden

till dessa länder. Vid ett lokalt institutionellt förfarande är FAI i Finland dock att föredra framför motsvarigheterna i Norge och Danmark, främst på grund av detta instituts mer internationella fokus och ledning. Även skiljeförfaranden i Norge under *NOMA Rules* kan fungera väl om tvisten rör shipping eller off-shore. Ett alternativ till *ad hoc*-förfarande eller de lokala institutionella reglerna är att ha sätet för skiljeförfarandet i Danmark, Norge eller Finland, men använda SCC:s eller ICC:s regler (vilka ofta används av parter från de övriga nordiska länderna). Island får anses vara ett acceptabelt säte, men de lokala aktörerna har betydligt mindre erfarenhet av att hantera internationella skiljeförfaranden än övriga nordiska länder.

12.2.4 STORBRITANNIEN

Korruptionsnivån i Storbritannien är låg och parter kan räkna med kompetent stöd från de lokala domstolarna i skiljedomsrelaterade frågor. London är ett populärt säte för skiljeförfaranden, inte minst för parter inom Samväldet (*Commonwealth of Nations*), och *the London Court of International Arbitration* (LCIA) är ett av de mest väletablerade skiljedomsinstituten i världen. LCIA uppdaterade sina skiljedomsregler i oktober 2020 och har haft en stadigt ökande måltillströmning de senaste decennierna.

Storbritannien är anslutet till New York-konventionen, men tillämpar den bara i förhållande till andra anslutna stater.

Den brittiska *Arbitration Act 1996* är inte baserad på UNCITRAL:s modellag, men har betydande likheter med den.

Enligt paragraf 69 i *Arbitration Act 1996* kan en skiljedom överklagas till domstol "*on a point of law*", dvs. på grund av felaktig rättstillämpning. Detta är en väsentlig avvikelse från internationell standard, som regelmässigt endast erbjuder parter möjlighet att klandra en skiljedom på grund av grova processuella eller formella fel och utesluter möjligheten att klaga på skiljedomarnas rättstillämpning. Bestämmelsen är inte tvingande, men det är osäkert om allmänt hållna stadganden av innebörd att en skiljedom är "*final and binding*" (som ofta finns i skiljedomsinstitutens standardregler) är tillräckliga för att avtala bort tillämpningen av paragrafen. För säkerhets skull bör den som avser att förlägga sätet för ett skiljeförfarande till Storbritannien överväga följande tillägg i skiljeklausulen:

Any right of appeal under Section 69 of the Arbitration Act 1996 is excluded.

Konsekvenserna av Storbritanniens utträde ur EU är svåröverblickbara. I skrivande stund har EU och Storbritannien träffat ett handelsavtal, vilket emellertid inte är heltäckande. Sannolikt påverkas tvistlösning genom skiljeförfarande dock inte i någon avgörande utsträckning. Exempelvis kvarstår möjligheten att verkställa skiljedomar enligt New York-konventionen. Som nämnts i avsnitt 5.6 ovan är läget mer flytande vad gäller tvistlösning vid brittisk domstol och möjligheten till verkställighet inom EU. Avtalsparter bör även överväga vilka konsekvenser brexit kan få i fall då engelsk rätt ska tillämpas på parternas förpliktelser. På grund av osäkerheten kring utvecklingen av engelsk rätt utanför EU (eftersom nuvarande engelsk rätt till stora delar bygger på EU-rätt) bör parter tills vidare överväga att ange annan lag än engelsk rätt som tillämplig på avtal.

Vad gäller skiljeförfarande i London bör slutligen noteras att förfaranden där tenderar att bli betydligt dyrare än i andra erkända säten för skiljeförfaranden, såsom Stockholm, Paris, Genève och Zürich. Av denna anledning bör Storbritannien undvikas som säte om möjlighet finns att i stället avtala om säte i exempelvis Sverige eller Schweiz.

12.2.5 SCHWEIZ

Om ett skiljeförfarande ska förläggas utanför Sverige är Genève och Zürich de säten som vi i första hand rekommenderar. Schweiz är ett mycket skiljedomsvänligt land och särskilt i Genève och Zürich finns en stor erfarenhet och kompetens avseende internationella skiljetvister. Parterna kan även räkna med en generellt sett snabb och kompetent hantering av skiljedomsrelaterade frågor i de lokala domstolarna. Den schweiziska lagen om internationella skiljeförfaranden innehåller inga betydande avvikelser från UNCITRAL:s modellag. Däremot finns det särskild lagstiftning om skiljeförfaranden mellan inhemska parter som i större utsträckning präglas av den lokala processordningen för domstolstvister. Under sommaren 2020 reformerades den internationella lagen om skiljeförfaranden (*Bundesgesetz über das internationale Privatrecht*) för att modernisera regelverket och ytterligare främja Schweiz som plats för internationella skiljeförfaranden. En del av ändringarna kodifierar den schweiziska högsta domstolens skiljedomsvänliga rättspraxis. I direktiven till lagstiftaren uttalades att varje ny bestämmelse

skulle reglera bara så mycket som är nödvändigt och så lite som möjligt för att skydda partsautonomin. Det nya regelverket har trätt i kraft den 1 januari 2021. Schweiz är anslutet till New York-konventionen utan några reservationer.

De sju handelskamrarna i Schweiz (Basel, Bern, Genève, Neuchatel, Ticino, Vaud och Zürich) har sedan 2004 sammanslagit sina respektive skiljedomsregler och bildat en enhetlig organisation som ska administrera skiljeförfaranden, *Swiss Chambers' Arbitration Institution*. Skiljeförfarandereglerna, de s.k. *Swiss Rules*, är numera enhetliga och tillämpas i den senaste versionen från 2012. Organisationen har bildat ett beslutsorgan, "Court" (eller "Gerichtshof" i den tyska versionen) som består av internationellt erfarna skiljedomare och advokater. Denna Court fattar beslut i en rad processuella frågor, t.ex. utseende av skiljedomare, antal skiljedomare, jäv, sammanläggning av tvister och platsen för skiljeförfarandet. Den vanliga administrationen sköts av ett sekretariat som är underställt en generalsekreterare.

Swiss Rules har fått en omfattande tillämpning i internationella skiljetvister. Särskilt för internationella entreprenadtvister med anknytning till Mellanöstern och Afrika har parterna inte sällan valt att förlägga skiljeförfaranden till Genève. Förutom Genève är Zürich den mest renomméerade platsen för skiljeförfaranden. I övrigt spelar det inte så stor roll var i Schweiz skiljeförfarandet äger rum. Om en part vill klandra skiljedomen ska målet alltid anhängiggöras vid Schweiz högsta domstol (*Bundesgericht*), som har en mycket skiljedomsvänlig inställning och handlägger ärenden mycket skyndsamt (i regel inom 6 månader). I och med reformen av skiljeförfarandelagen kan en ansökan om klander av skiljedom utformas på engelska. Ur ett svenskt perspektiv kan handläggningen av skiljeförfaranden med säte i Schweiz och schweiziska skiljedomare dock emellanåt framstå som något formalistisk och med vissa inkvisitoriska drag. Dessutom är *Bundesgericht* väldigt sträng mot en part som under skiljeförfarandet inte omedelbart gör invändningar mot eventuella processuella fel.

12.2.6 FRANKRIKE

Frankrike är ett av världens mest populära säten för internationella skiljeförfaranden. ICC:s framstående skiljedomsinstitut är beläget i Paris,

och Världsbanken har etablerat ett ”*Hearing Centre*” i Paris där huvudförhandlingar i investeringstvister handlagda av ICSID regelbundet hålls.

Det finns en stor kompetens och erfarenhet relaterad till internationella skiljeförfaranden i Frankrike. Parter kan också räkna med ett kompetent stöd från de lokala domstolarna. Den franska lagstiftningen om internationella skiljeförfaranden genomgick under 2011 en omfattande modernisering då en rad icke lagfästa principer kodifierades och vissa tidigare oklara frågor förtydligades. Den franska lagen om skiljeförfaranden är inte direkt baserad på UNCITRAL:s modellag, men innehåller inga väsentliga avvikelser från den.

Sammantaget är Frankrike, efter Schweiz, ett av de bästa valen av säte för ett internationellt skiljeförfarande utanför Sverige. I jämförelse med Sverige kan handläggningen i ett typiskt franskt skiljeförfarande dock uppfattas som mer formalistisk och inkvisitorisk. Frankrike är anslutet till New York-konventionen. Det är i Frankrike möjligt att verkställa en internationell skiljedom som upphävts av en domstol i sitt ursprungsland. Landet har en låg korruptionsnivå.

12.2.7 ÖSTERRIKE

I likhet med närliggande länder är Österrike ett skiljedomsvänligt land där det finns en stor erfarenhet av internationella förfaranden. Österrikes skiljedomslag, uppdaterat 2013, har till stor del influerats av UNCITRAL:s modellag och domstolsstödet är kompetent. Det viktigaste skiljedomsinstitutet i Österrike är *Vienna International Arbitration Centre* (VIAC). VIAC:s regler ändrades 2013 och 2018 för att anpassas till internationella trender inom skiljeförfarandevärlden, såsom förkortning och effektivisering av handläggningen samt *multi-party*- och *multi-contract*-förfaranden. Det tillkom även regler för förenklade förfaranden. Sammantaget är Österrike ett av de bättre valen av säte för ett internationellt skiljeförfarande i Europa och särskilt uppskattat av parter från Central- och Sydosteuropa. Precis som i Tyskland och Schweiz kan handläggningen i Österrike dock ibland upplevas som något mer formalistisk och inkvisitorisk än i Sverige. Det bör därtill särskilt observeras att det kan uppstå relativt höga kostnader om statliga domstolar ska assistera i förfarandet (t.ex. bevisupptagning) eller vid klandertalan. Detta beror på att domstolsavgifterna beräknas på basis av tvisteföremålets värde. Å andra sidan har ärenden med anknytning till skiljeförfaranden (dvs.

framför allt klanderprocesser och förfaranden rörande skiljenämndens behörighet och utseende) koncentrerats till en avdelning på den österrikiska högsta domstolen som handlägger ärenden mycket skyndsamt.

12.2.8 TYSKLAND

Även Tyskland är ett mycket skiljedomsvänligt land som kan rekommenderas som säte för internationella skiljeförfaranden. Tysklands skiljeförfarandelag reviderades 1998 och är till stor del baserad på UNCITRAL:s modellag. Parterna kan räkna med ett kompetent domstolsstöd och tyska domstolar anses vara mycket försiktiga med att intervensera i skiljeförfaranden. Det är inte möjligt att överpröva skiljedomar materiellt i Tyskland. Det mest framstående skiljedomsinstitutet i Tyskland är *Deutsche Institution für Schiedsgerichtsbarkeit* (DIS), som efter en omfattande utredning införde nya regler 2018. Syftet med reformen var att göra regelverket mer acceptabelt för internationella parter och att anpassa förfarandet till de senaste trenderna. Detta var inte minst ett krav som ställts av de företag som regelbundet använder DIS för skiljeförfaranden, bl.a. de stora tyska maskin- och anläggningsleverantörerna. Till skillnad mot t.ex. SCC:s och ICC:s regler finns alltså inga regler om en interimistisk skiljedomare. Däremot kan framhållas att det tyska domstolssystemet, som parallellt med ett skiljeförfarande kan hantera ärenden med ett interimistisk yrkande, är förhållandevis effektivt. Beroende på omständigheterna kan därför behovet av en interimistisk skiljedomare vara mindre i Tyskland än i andra länder.

Den genomsnittliga tiden för handläggningen av ett skiljeförfarande i Tyskland är vid en internationell jämförelse relativt kort. Det hänger samman med att tyska skiljedomare ofta anser sig kunna ta en ganska aktiv roll under förfarandet. Det återspeglas även i den nya bestämmelsen i DIS-reglerna om att ett utförligt planeringssammanträde (*case management conference*) ska hållas, under vilket en relativt omfattande lista av frågor ska diskuteras för att sträma åt processen.

Sett med svenska ögon kan det kännas ovant att tyska skiljedomare ser sig manade att aktivt verka för en förlikning av tvisten. DIS-reglerna innehåller en särskild bestämmelse i frågan. Den tillämpas dock väldigt varsamt i internationella mål. Erfarna skiljedomare brukar fråga parterna innan de kommer med egna förslag om förlikning.

Om sätet för skiljeförfarandet ska förläggas till Tyskland bör så lämpligen ske till något av de större ekonomiska centren som Frankfurt, Hamburg eller Düsseldorf, där det finns överrätter som är vana att hantera klanderprocesser.

12.2.9 NEDERLÄNDERNA

I likhet med grannländerna är korruptionen i Nederländerna låg. *Netherlands Arbitration Institute* är det mest väletablerade skiljedomsinstitutet för internationella förfaranden. Den nederländska lagen om skiljeförfaranden (*Code of Civil Procedure – Book Four: Arbitration*) är visserligen inte direkt baserad på UNCITRAL:s modellag, men har till stor del influerats av den. En av de mer framträdande avvikelserna från modellagen och internationell standard följer av artikel 1046 i den nederländska skiljeförfarandelagen. Enligt den bestämmelsen kan ett skiljeförfarande tvångsvis kumuleras med ett annat skiljeförfarande i Nederländerna om en part ansöker om detta hos *the Provisional Relief Judge of the District Court in Amsterdam*. Två förutsättningar för en sådan kumulation är att parterna inte har avtalat bort rätten att ansöka om kumulation och att skiljeförfarandena anses ha tillräcklig koppling till varandra. För den som avser att välja ett säte för skiljeförfarande i Nederländerna och vill undvika riskerna för tvångsvis kumulation, kan följande tillägg i skiljeklausulen övervägas:

There shall be no right to have arbitral proceedings consolidated as per Article 1046 of the Code of Civil Procedure – Book Four: Arbitration.

En intressant och i skrivande stund mycket aktuell specialreglering avser möjligheten till elektroniska hjälpmedel under förfarandet, dvs. en *online arbitration*. Som regel får parterna skicka inlagor och annat processmaterial elektroniskt och skiljenämnden har möjlighet att besluta om vittnes- eller expertförhör genom videokonferens eller t.o.m. om en virtuell huvudförhandling.

12.2.10 BELGIEN

Belgien antog 2013 en ny lag om skiljeförfarande baserad på UNCITRAL:s modellag. En mindre uppdatering av denna lag trädde i kraft 2017. Vissa särdrag i de belgiska reglerna för skiljeförfaranden kvarstår dock. Noter-

bart är att skiljeförfaranden i Belgien uppvisar mer inkvisitoriska drag än vad vi i Sverige är vana vid. Exempelvis ger den belgiska lagen skiljenämnden rätt att på eget initiativ kalla och förhöra vittnen och experter. Det ledande skiljedomsinstitutet i Belgien är CEPANI (*Centre Belge pour l'Étude et la Pratique de l'Arbitrage National et International*). Belgien har tillträtt New York-konventionen och korruptionsnivån i de belgiska domstolarna och myndigheterna är låg.

Sammantaget är Belgien internationellt sett ett relativt bra val som säte för ett skiljeförfarande. De mer etablerade skiljedomsjurisdiktionerna såsom Sverige, Schweiz, Frankrike eller Österrike är dock att föredra om möjligheten finns. Om sätet för skiljeförfarande trots allt förläggs till Belgien rekommenderar vi ICC-reglerna framför CEPANI:s regler.

12.3 SYDEUROPA

De större länderna i södra Europa (Grekland, Italien, Portugal och Spanien) har regelverk för skiljeförfaranden som åtminstone i teorin får anses relativt skiljedomsvänliga. Det är enbart den italienska lagen som inte bygger på UNCITRAL:s modellag. Vidare är samtliga dessa fyra länder anslutna till New York-konventionen.

Trots detta framstår Portugal och Grekland, och i än högre grad Italien, som mindre lämpliga säten för skiljeförfaranden, bl.a. på grund av de mycket långa handläggningstiderna i domstol. De kan indirekt påverka skiljeförfaranden negativt, t.ex. vid klander av skiljedom. Det bör även noteras att korruptionsnivåerna i Grekland och Italien upplevs vara bland de högsta i EU, medan nivåerna i Spanien och Portugal är medelhöga.

I Italien, Portugal och Spanien finns legala frister inom vilka en skiljedom ska meddelas. Effekten av att fristen inte hålls är i Italien och Portugal att skiljedomen kan klandras. Så är inte fallet i Spanien. I Spanien och Portugal kan skiljenämnden själv under vissa förutsättningar förlänga fristen. I Italien krävs parternas samtycke eller ett beslut från nationell domstol.

Den italienska lagstiftningen om skiljeförfarande innehåller även andra inslag som avviker från internationellt vedertagen standard. Med undantag för förfaranden angående bolagsinterna tvister har skiljenämnder i Italien inte behörighet att fatta beslut i interimistiska frågor. Säker-

hetsåtgärder m.m. måste alltså begäras hos nationell domstol (jfr avsnitt 9.7 ovan). Vidare har parter i ett italienskt förfarande under vissa förutsättningar möjlighet att avtala om att en skiljedom ska kunna överklagas till nationell domstol. Den typen av avtal bör undvikas. Enligt bestämmelser i tvingande lag är t.ex. skiljedomar i arbetsrättsliga tvister också överklagbara i Italien. Parterna kan vidare avtala om att skiljeförfarandet ska vara ett s.k. ”*arbitrato irrituale*” (ett ”informellt skiljeförfarande”). Procedurmässigt är *arbitrato irrituale* att jämställa med ett reguljärt skiljeförfarande, men skiljedomen som förfarandet mynnar ut i har enbart kontraktuell verkan mellan parterna och kan därför inte verkställas. *Arbitrato irrituale* bör därför undvikas. Italienska justitiedepartementet har på senare år åtagit sig uppdraget att reformera och modernisera denna lagstiftning, och ett särskilt utskott (*the Alpa Commission*, med den italienske professorn Guido Alpa i spetsen) har utsetts i detta syfte. Någon tydlig tidslinje för arbetet har dock inte bestämts.

I Spanien slöt sig nyligen flera spanska skiljedomsinstitut samman för att gemensamt skapa *Centro Internacional de Arbitraje de Madrid* (CIAM) – ett institut i Madrid ägnat åt internationella skiljeförfaranden handlagda på spanska, portugisiska, engelska eller franska. CIAM påbörjade sin verksamhet i januari 2020, och kommer av allt att döma främst handlägga spanskspråkiga internationella skiljeförfaranden i Sydeuropa och Latinamerika.

Sammantaget kan de sydeuropeiska staterna till nöds fungera som säten för skiljeförfaranden, men om möjlighet finns är säte i t.ex. Sverige, Schweiz, Österrike eller Frankrike klart att föredra.

12.4 RYSSLAND OCH ÖSTEUROPA

12.4.1 RYSSLAND

Skiljeförfarande i Ryssland har länge präglats av en motsättning mellan ett i formellt hänseende relativt skiljedomsvänligt regelverk (grundat på UNCITRAL:s modellag) och en praxis som alltför ofta varit annat än skiljedomsvänlig. Den osäkra rättstillämpningen har medfört att inte bara utländska parter utan även många ryska sådana regelmässigt valt bort skiljeförfarande i Ryssland till förmån för mer etablerade säten i framförallt Nordvästeuropa.

Under senare år (2015–2016) har lagstiftningen genomgått omfattande förändringar med det uttalade syftet att göra Ryssland mer attraktivt som säte för skiljeförfarande. Förhoppningarna inför reformen var höga men resultatet är att regelverket rört sig längre bort från modellagens riktmärken. Partsautonomin har försvagats i flera viktiga avseenden och reformen har även i övrigt introducerat en rad överraskande särdrag i lagstiftningen.

Även om lagstiftningens otydlighet gör rättsläget svårbedömt bör utgångspunkten vara att det numera i praktiken råder ett förbud mot institutionellt skiljeförfarande med säte i Ryssland om det aktuella institutet saknar tillstånd från justitiedepartementet i Ryssland att verka som en *”permanent arbitration institution”*. Ryska skiljedomar som meddelas enligt reglerna hos ett institut som saknar sådant tillstånd måste anses löpa hög risk att upphävas eller vägras verkställighet av rysk domstol. Skiljeklausuler av detta slag bör därför inte ingås, och ingångna klausuler bör om möjligt omförhandlas.

Tillståndskravet motiverades från ryskt statligt håll av en önskan att reducera det stora antalet skiljedomsinstitut som verkade i landet (däribland ett betydande antal oseriösa sådana). Förhoppningen var att detta skulle öka de ryska domstolarnas förtroende för skiljeförfarande i Ryssland och därmed reducera mängden ryska skiljedomar som upphävs eller vägras verkställighet.

En mängd krav uppställs för att få tillstånd som *”permanent arbitration institution”* i Ryssland. Till dessa hör att det ska finnas en lista på rekommenderade skiljedomare bestående av minst 30 personer med vissa kvalifikationskrav. Minst en tredjedel av skiljedomarna på listan ska ha rysk doktorsexamen i juridik. Dessutom ska minst hälften ha åtminstone 10 års erfarenhet som skiljedomare eller som domare i rysk domstol. Även utländska skiljedomsinstitutioner kan få tillstånd, men det förutsätter bl.a. att ryska staten finner att institutionen har en *”widely acknowledged international reputation”*.

Ett par år efter att reformen genomfördes kan konstateras att endast en bråkdel av tillståndsansökningarna har beviljats, och att flera respekterade institut har nekats tillstånd – ibland efter flera försök. Kritiska röster menar att politiska hänsyn tidvis varit bestämmande i processen.

I skrivande stund är följande skiljedomsinstitut, i varierande utsträckning, behöriga att administrera skiljeförfaranden med säte i Ryssland:¹¹

- *International Commercial Arbitration Court at the Chamber of Commerce and Industry of the Russian Federation* (ICAC)
- *Maritime Arbitration Commission at the Chamber of Commerce and Industry of the Russian Federation* (MAC)
- *Arbitration Center at the Russian Union of Industrialists and Entrepreneurs* (RSPP)
- *Russian Arbitration Center at the Institute of Modern Arbitration* (RAC)
- *Hong Kong International Arbitration Centre* (HKIAC)
- *Vienna International Arbitration Centre* (VIAC)

Det bör noteras att Ryssland, liksom en del andra jurisdiktioner, har olika regelverk för inhemska respektive internationella skiljeförfaranden med säte i landet. Detta syns också i tillståndsfrågan på så sätt att det fordras ett särskilt tillstånd att administrera vardera typ av skiljeförfarande. ICAC, MAC, RSPP och RAC, vilka samtliga är ryska institutioner, är behöriga att administrera såväl inhemska som internationella skiljeförfaranden med säte i Ryssland, medan de ovan nämnda utländska instituten (HKIAC och VIAC) tills vidare endast har tillstånd att administrera internationella förfaranden.

Reformen har även medfört att vissa skiljeförfaranden som tidigare ansågs internationella numera sannolikt är att bedöma som inhemska. Tidigare kvalificerades ett skiljeförfarande mellan två ryska parter i princip som internationellt om en av parterna hade utländskt ägande. Denna bestämmelse har nu utgått ur lagstiftningen, varför ett internationellt skiljeförfarande som huvudregel förutsätter att minst en av parterna är utländsk. Skiljeförfarande i Ryssland enligt HKIAC:s eller VIAC:s regler torde därför inte komma i fråga när ryska bolag med utländskt ägande ingår avtal med andra ryska bolag.

Av betydelse är också vad ändringen kan innebära vad gäller parters möjligheter att välja tvistlösning utanför Ryssland i avtal med rysk kopp-

¹¹ Ytterligare ett skiljedomsinstitut – *National Center for Sports Arbitration at the Sports Arbitration Center* – har erhållit tillstånd men lämnas utanför redogörelsen med hänsyn till den särpräglade typ av tvister som det administrerar.

ling. Detta då ryska domstolar traditionellt tagit avstamp i den ryska definitionen av internationellt skiljeförfarande när de bedömt om tvister med rysk koppling kan avgöras genom skiljeförfarande utanför Ryssland. Enkelt uttryckt har domstolarna i regel accepterat överenskommelser om skiljeförfarande utomlands om skiljeförfarandet kvalificerats som internationellt enligt ryskt synsätt. Frågan har ännu inte avgjorts i rysk domstol, men det finns anledning att anta att utvidgningen av vilka skiljeförfaranden som är inhemska på motsvarande sätt innebär en inskränkning av rätten att slita skiljetvister utanför Ryssland. Således kan utländska skiljedomar i tvister mellan ryska bolag möta verkställighetshinder i Ryssland även i de fall där ett av eller t.o.m. båda bolagen har utländskt ägande.

En annan aspekt av reformen är att endast "*permanent arbitration institutions*" ges rätt att administrera s.k. "*corporate disputes*", vilka annars inte är skiljedomsrättsliga. Enligt den ryska definitionen innefattar detta begrepp alla tvister avseende bildandet och styrningen av samt deltagandet i ryska bolag, och då inte minst tvister enligt aktieöverlåtelse- eller aktieägaravtal avseende sådana bolag. Även "*corporate disputes*" delas upp i internationella och inhemska tvister med effekter på vilket slags tillstånd som fordras för att administrera målen. För att lagligen kunna administrera vissa typer av "*corporate disputes*" krävs vidare att skiljedomsinstitutet har antagit särskilda skiljedomsregler. Dessutom innebär reformen att parter i skiljeförfaranden som administreras av "*permanent arbitration institutions*" har möjlighet att få bistånd av ryska domstolar i form av edition och liknande åtgärder. Ytterligare en rättighet som tillkommer parter i skiljeförfaranden som administreras av sådana institut är möjligheten att ingå avtal som utesluter rysk domstols behörighet att pröva klander av skiljedom.

Det finns en rad omständigheter som medför att vi inte kan rekommendera skiljeförfarande med säte i Ryssland.

För det första har den ryska regleringen av skiljeförfarande efter reformen blivit så pass särpräglad och komplex att den inte kan anses uppfylla de krav på klarhet som kännetecknar regleringen i ett rekommenderat säte. De olika tillståndskraven innebär en höjd risk att skiljeklausuler blir svårtolkade eller t.o.m. overksamma. Det räcker inte att ett skiljedomsinstitut med tillstånd att verka som "*permanent arbitration institution*" identifieras i klausulen. Det aktuella institutet måste dessutom ha "rätt" tillstånd, vilket i sin tur beror på hur relativt svårtolkade regler om vad

som utgör internationella respektive inhemska skiljeförfaranden tillämpas. Hänsyn måste också tas till att tillstånd som lämnats till skiljedomsinstitut sedermera kan återkallas. *Ad hoc*-skiljeförfarande är i princip fortfarande tillåtet i Ryssland men omgärdas av omfattande begränsningar och skiljedomsinstitut utan tillstånd har förbjudits att tillhandahålla all form av service till förfaranden av detta slag, exempelvis som "*appointing authority*".

För det andra saknar landet ett skiljedomsinstitut av internationell standard med tillstånd att administrera såväl internationella som inhemska skiljeförfaranden (HKIAC och VIAC håller denna standard, men har inte samma breda behörighet som de ryska instituten). De mest etablerade ryska skiljedomsinstituten – ICAC och MAC – har skiljedomsregler som i flera avseenden är omoderna och överraskande ur ett internationellt perspektiv. Till dessa hör att parterna i regel inte har direktkontakt med skiljenämnden utan att kommunikationen i stället sker genom institutets sekretariat, inte sällan med betydande dröjsmål som följd. Ett annat särdrag i internationellt perspektiv är att en stor del av de medel som parterna erlägger för att bekosta skiljeförfarandet tillkommer ICAC/MAC. Skiljedomarna får låg ersättning, med följden att få internationellt etablerade skiljedomare kan tänka sig att acceptera uppdrag enligt reglerna. RAC och RSPP har modernare skiljedomsregler och arbetssätt, men är fortfarande relativt nya och obeprövade skiljedomsinstitut. Liksom ICAC och MAC anses RAC och RSPP stå den ryska staten nära.

För det tredje innebär bristerna i det ryska domstolssystemet (inklusive korruption och politisk inblandning) att lokala domstolar alltför ofta meddelar beslut, däribland inom ramen för klanderförfaranden, som inte är skiljedomsvänliga eller av andra skäl är otillfredsställande. Detta gäller även efter reformen och den utgallring av skiljedomsinstitut som denna har medfört. Flertalet avgöranden av detta slag avser inskränkningar i partsautonomin utifrån ett snävt synsätt vad gäller vilka frågor som är skiljedomsmässiga enligt rysk rätt. Inte minst finns en besvärande tendens att ryska domstolar upphäver skiljedomar på grund av bristande skiljedomsmässighet när dessa avser avtal som helt eller delvis innefattar finansiering med ryska statliga medel. Detta blir särskilt problematiskt om man beaktar den stora roll som ryska statliga bolag spelar i ekonomin. Parter kan i viss mån begränsa dessa risker genom att komma överens om att skiljedomar inte ska kunna angripas genom klander, men avtal av detta slag hindrar inte ryska domstolar från att pröva om förut-

sättningar för verkställighet föreligger, för det fall verkställighet begärs i landet.

Sammantaget gäller beträffande motparter från Ryssland att man som huvudregel bör välja tvistlösning utanför Ryssland, i vart fall vad gäller ekonomiskt eller i övrigt betydelsefulla avtal. Skiljeförfarande är i regel att föredra framför domstolsförfarande, inte minst på grund av de större chanserna till verkställighet i Ryssland (svenska domstolsdomar är i princip inte verkställbara i Ryssland).

Skiljeförfarande med säte i Stockholm (och då särskilt enligt SCC:s regler) har överlag gott rykte i Ryssland, och det förekommer att svenska bolag lyckas övertyga sina ryska motparter om en sådan ordning för tvistlösning trots att det inte rör sig om ett neutralt forum i formell mening. Om den svenska parten är beredd att acceptera rysk materiell rätt på avtalet torde i regel chanserna att den ryska sidan går med på Stockholm som säte för skiljeförfarandet öka. Möjligen kan vissa ryska parter även tänkas bli mer mottagliga för skiljeförfarande med säte i Stockholm om tvisten administreras av ett skiljedomsinstitut med tillstånd att verka som "*permanent arbitration institution*" i Ryssland, t.ex. HKIAC eller VIAC, eftersom detta kan tolkas som att ryska staten "godkänt" institutet i vidare mening. Annars kan möjliga kompromisser som säte vara Frankrike, Schweiz, Singapore, Österrike, Hong Kong eller England. Vad gäller verkställighet av utländska skiljedomar i Ryssland bör noteras att ryska domstolar inte är främmande att neka verkställighet även vid till synes bagatellartade fel eller oklarheter i skiljeklausuler. Parterna bör därför i möjligaste mån använda sig av modellklausuler eller i övrigt försäkra sig om att det inte finns något utrymme för missförstånd om vad parterna har avtalat beträffande skiljeförfarande.

Det finns förstås situationer då det inte går att undvika tvistlösning i Ryssland. Det kan bero på styrkeförhållandena mellan parterna i avtalsförhandlingarna. Även i andra situationer (t.ex. när motparten endast har tillgångar i Ryssland) kan skiljeförfarande utanför Ryssland framstå som en omväg ur verkställighetssynvinkel. Den första frågan blir då om skiljeförfarande eller domstolsförfarande i Ryssland bör väljas.

Det ryska domstolssystemet uppvisar inkvisitoriska drag och formalistiska bevisregler som är främmande för många svenska parter. Ytterligare risker är förekomsten av korruption och politiska påtryckningar. Samtidigt kan domstolsförfarande i Ryssland vara en relativt snabb och kostnadseffektiv lösning trots att det är ett flerstansförfarande. Om

ryskt domstolsförfarande väljs bör parterna i första hand avtala om att tvisten ska lösas vid en handelsdomstol i en av Rysslands större städer, t.ex. Moskva eller S:t Petersburg, där det finns en vana att hantera affärsrättsliga tvister med internationella inslag.

Överlag anser vi dock att skiljeförfarande i Ryssland är att föredra framför domstolsförfarande i landet. Detta gäller inte minst om parterna avtalar bort möjligheten att klandra skiljedomen. Som tidigare nämnts är det av avgörande betydelse att parterna väljer ett skiljedomsinstitut som har tillstånd att verka som "*permanent arbitration institution*" samt även tillstånd att administrera den aktuella typen av skiljeförfarande. I de fall det står klart att skiljeförfarandet skulle kvalificera som internationellt enligt rysk rätt (dvs. primärt fall där minst en av parterna är icke-rysk) rekommenderar vi skiljeförfarande enligt HKIAC:s eller VIAC:s regler. I andra fall förordar vi att ICAC eller RAC väljs.

12.4.2 BELARUS, KAZAKSTAN OCH UKRAINA

Belarus, Kazakstan och Ukraina har alla tillträtt New York-konventionen. Såväl Belarus som Ukrainas lagstiftning om internationella skiljeförfaranden bygger på UNCITRAL:s modellag, och Kazakstan har moderniserat sin lagstiftning under senare år i syfte att göra skiljeförfarande i landet mer attraktivt. Trots detta bör dessa tre jurisdiktioner undvikas som säten för skiljeförfaranden. Det beror främst på att domstolarna inte sällan upphäver skiljedomar på oklara grunder eller i övrigt utan fog ingriper i skiljeförfaranden. Den höga korruptionsnivån och politiska turbulensen bidrar ytterligare till att länderna bör undvikas som säte för skiljeförfarande.

Kazakstan har försökt att råda bot på dessa problem genom att, med förebild i *Dubai International Financial Centre*, grunda *Astana International Financial Centre* (AIFC). Inom ramen för AIFC bildades 2018 *International Arbitration Centre*, som är tänkt att administrera skiljeförfaranden med internationellt erkända skiljedomare och enligt engelsk rättstradition. Enligt regelverket kan meddelade skiljedomar varken upphävas eller vägras verkställighet av de ordinarie domstolarna i Kazakstan. Samtidigt saknas tydliga riktlinjer för hur den kazakiska kronofogdemyndigheten rent praktiskt ska hantera verkställigheten av domarna. Det återstår därför att se hur detta experiment kommer att falla ut i praktiken.

Parter från Belarus, Kazakstan och Ukraina föredrar inte sällan själva att förlägga viktiga kommersiella tvister till etablerade europeiska skiljeförfarandejurisdiktioner. För det fall den lokala motparten inte accepterar Stockholm som säte för skiljeförfarande, bör det finnas goda utsikter att komma överens om skiljeförfarande i Schweiz, Frankrike, Österrike, Tyskland alternativt England.

12.4.3 POLEN

Polens lagstiftning om skiljeförfarande bygger på UNCITRAL:s modelllag. Landet är även anslutet till New York-konventionen. Med tanke på den – i jämförelse med andra stater från det forna östblocket – relativt låga korruptionsnivån kan Polen vara att föredra som säte för ett internationellt skiljeförfarande framför andra östeuropeiska länder. I jämförelse med jurisdiktioner som har en mer etablerad tradition av att lösa internationella tvister genom skiljeförfaranden är korruptionsnivån i Polen dock förhållandevis hög. Därtill bör nämnas att regeringspartiet i Polen sedan år 2015 har genomfört omfattande reformer som kritiker anser har försvagat domstolsväsendets oberoende. Mot denna bakgrund har EU bl.a. inlett ett överträdelseförfarande mot staten. Sammantaget och då landet alltjämt är relativt oprövat för internationella skiljeförfaranden rekommenderar vi inte att välja Polen som säte, om inte förhandlingssituationen så kräver. Om en polsk motpart inte är villig att acceptera Stockholm som säte, torde det typiskt sett finnas relativt goda möjligheter att få denne att gå med på skiljeförfarande i Schweiz, Frankrike, Österrike eller Tyskland.

12.4.4 DE BALTISKA LÄNDERNA

De baltiska länderna är alla anslutna till New York-konventionen. Av de tre länderna är det enbart Lettlands lagstiftning som inte bygger på UNCITRAL:s modelllag. Gemensamt för samtliga baltiska länder är dock att förekomsten, och följaktligen även erfarenheten, av tvistlösning genom internationella skiljeförfaranden är jämförelsevis begränsad. Lettland och Litauen brottas dessutom med, ur ett europeiskt perspektiv, relativt omfattande korruptionsproblem. Därtill har stora delar av bankväsendet i Baltikum under senare år varit indraget i penningtvättsskandaler av olika slag, vilket inte ingjutit förtroende för jurisdiktionerna.

I tillägg till detta finns det i Lettland åtskilliga nationella särdrag som gör landet mindre lämpligt som säte för ett internationellt skiljeförfarande. Exempelvis är skiljedomar från *ad hoc*-förfaranden inte verkställbara. *Ad hoc*-förfaranden med Lettland som säte bör därför undvikas under alla omständigheter. Vidare saknas möjlighet att klandra lettiska skiljedomar. Den kanske mest framträdande egenheten beträffande skiljeförfaranden i Lettland är dock förekomsten av ett stort antal oseriösa skiljedomsinstitut. År 2014 antog Lettland en ny lag om skiljeförfarande vars främsta syfte är att begränsa antalet skiljedomsinstitut av detta slag. I numeriska termer förefaller reformen ha haft viss effekt. Antalet skiljedomsinstitut var nere i 76 år 2016 jämfört med ca 200 år 2009. Samtidigt är det tydligt att Lettland alltjämt brottas med detta problem. Dessutom har instituten ofta förvillande lika namn. Det finns kända fall där parter har utnyttjat otidigheter i skiljeklausuler och avsiktligen inlett skiljeförfaranden vid olika skiljedomsinstitut, som sedan har resulterat i motstridiga skiljedomar. Tyvärr erbjuder inte lokal domstolspraxis någon effektiv lösning på problemet.

I jämförelse med Lettland får Estland och Litauen betraktas som relativt skiljedomsvänliga länder. Den begränsade erfarenheten av internationella skiljeförfaranden i dessa länder, och den relativt höga korruptionsnivån i Litauen, medför dock att vi generellt sett inte kan rekommendera någon av de baltiska staterna som säte för skiljeförfarande. Om motparter från Baltikum inte accepterar Stockholm som plats för skiljeförfarande torde det i regel finnas relativt goda möjligheter att få dem att gå med på skiljeförfarande i Schweiz, Frankrike, Österrike eller Tyskland. Vad gäller i synnerhet estniska motparter torde skiljeförfarande i Finland vara ett alternativ som ofta kan accepteras.

12.4.5 BULGARIEN OCH RUMÄNIEN

Såväl Bulgarien som Rumänien är anslutna till New York-konventionen. Bulgariens lagstiftning om skiljeförfaranden bygger på UNCITRAL:s modellag, men det gör inte Rumäniens, där den främsta inspirationskällan varit fransk lagstiftning och praxis avseende skiljeförfaranden. Trots att lagstiftningen i Bulgarien bygger på modellen innehåller den avvikelser från internationellt vedertagen standard i skiljeförfaranden, t.ex. får tvister beträffande ägande av fast egendom enligt bulgarisk lag inte avgöras av en skiljenämnd. Korruptionsnivån i de båda länderna, som

är bland de högsta i EU, bidrar till att varken Bulgarien eller Rumänien kan rekommenderas som säte för internationella skiljeförfaranden. Om en bulgarisk eller rumänsk motpart invänder mot skiljeförfarande med säte i Stockholm, torde det i regel finnas goda utsikter att finna en kompromiss om skiljeförfarande i exempelvis Frankrike eller Österrike.

12.4.6 SLOVAKIEN, TJECKIEN OCH UNGERN

Slovakien, Tjeckien och Ungern är alla anslutna till New York-konventionen. Såväl Slovakiens som Ungerns lagstiftning om skiljeförfaranden bygger på UNCITRAL:s modellag. Samtliga tre länder lider av relativt omfattande problem med korruption i domstolar och myndigheter, i vart fall jämfört med nordvästeuropeiska länder. Detta gäller särskilt Ungern, där den politiska utvecklingen under senare år gått i auktoritär riktning med negativa konsekvenser för domstolssystemets oberoende.

I likhet med Ryssland och Lettland har Slovakien haft problem med oseriösa skiljedomsinstitut. I syfte att komma till rätta med problemet har landet tillgripit tämligen radikala metoder. Slovakiens lag om skiljeförfarande från år 2014 föreskriver vilka organisationer som har rätt att bilda skiljedomsinstitut. Övriga institut upplöstes den 1 januari 2017.

Tjeckiens lagstiftning om skiljeförfarande innehåller en rad egenheter. För det första saknar skiljenämnder rätt att meddela säkerhetsåtgärder. Därutöver innehåller den tjeckiska skiljeförfarandelagen en regel om att en skiljedom kan klandras om nytt bevismaterial blir tillgängligt eller om det efter skiljedomens meddelande har blivit möjligt att föra in bevisning i målet som det inte var möjligt att föra in tidigare.

År 2017 antogs en ny lag om skiljeförfarande i Ungern. Lagen syftar primärt till att uppdatera regelverket så att det överensstämmer med 2006 års ändringar i UNCITRAL:s modellag. I anslutning till detta gick landets ledande skiljedomsinstitut (*Arbitration Court of the Hungarian Chamber of Commerce and Industry*) samman med två andra ungerska institut (*Permanent Arbitration Court for Energy Matters* och *Permanent Arbitration Court for Money and Capital Markets*) och bildade ett nytt skiljedomsinstitut under namnet *Commercial Arbitration Court*. Detta skiljedomsinstitut är ett av tre inhemska skiljedomsinstitut som tillåts verka i landet (övriga två har behörighet i tvister avseende sport respektive jordbruk).

Sammantaget kan varken Slovakien, Tjeckien eller Ungern, på grund av den relativt höga korruptionsnivån och betydande avvikelser från modellagen och internationella standarder, rekommenderas som säten för internationella skiljeförfaranden. Parter från dessa länder uppträder emellertid regelbundet i skiljeförfaranden i Schweiz, Frankrike, Tyskland och Österrike. Om motparter från Slovakien, Tjeckien och Ungern inte går med på skiljeförfarande i Stockholm torde det därför finnas relativt goda utsikter att få dem att acceptera ett säte i något av dessa länder. Av geografiska och historiska skäl är skiljeförfarande i Österrike särskilt populärt i regionen.

12.5 KINA, TAIWAN, HONG KONG OCH SINGAPORE

12.5.1 KINA

Liksom inom andra områden av det kinesiska rättssystemet utvecklas regelverken för – och synen på – internationella skiljeförfaranden steg för steg i Kina. Det har inneburit att förutsättningarna för att hålla internationella skiljeförfaranden i Kina har förbättrats på senare år. En viktig del i denna utveckling har varit den modernisering och anpassning till en mer internationell standard som har skett av de skiljedomsregler som används av Kinas främsta skiljedomsinstitut – *China International Economy and Trade Arbitration Commission* (CIETAC). Detta ägde senast rum genom de nya regler som antogs 2015 och de nya regler för investeringstvister som antogs 2017. Kina är sedan 1987 anslutet till New York-konventionen och även i fråga om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar har Kina på senare år påbörjat en utveckling i positiv riktning.

Kina har dock lång väg kvar att gå innan det kan betraktas som en skiljedomsvänlig jurisdiktion. Folkrepubliken Kinas skiljeförfarandetag trädde i kraft 1995 och reviderades senast 2017. Den är i vissa avseenden influerad av UNCITRAL:s modellag, men innehåller också många regler som skiljer sig från modellagen och som kan vara överraskande för utländska parter. Först och främst finns en del begränsningar i fråga om *partsautonomi*. Till exempel är *ad hoc*-förfaranden inte tillåtna i Kina, utan parterna måste alltid ange ”en utvald skiljedomskommission” i skiljeföravtalet. Med detta avses enligt gängse uppfattning något av de ungefär

250 kinesiska skiljedomsinstitut som har registrerats enligt kinesisk lagstiftning för att administrera skiljeförfaranden, såsom CIETAC, *Beijing Arbitration Commission* (BAC) och *Shanghai International Economic and Trade Arbitration Commission* (SHIAC). Det är oklart huruvida skiljeklausuler som föreskriver skiljeförfarande enligt utländska instituts skiljedomregler med säte i Kina uppfyller den kinesiska lagens krav på en giltig skiljeklausul. Även om det finns ny rättspraxis som antyder att en ICC-klausul med säte i Kina skulle vara giltig råder alltjämt viss oklarhet i frågan. Om ett skiljeförfarande enligt ett utländskt instituts skiljedomregler skulle äga rum i Kina är det dessutom oklart om skiljedomen kan verkställas i Kina och om kinesiska domstolar kan meddela interimistiska säkerhetsåtgärder i anslutning till skiljeförfarandet.

De kinesiska domstolarnas utövande av sin stöd- och kontrollfunktion i förhållande till skiljeförfaranden är också något som måste tas i beaktande. Domstolarnas hantering av frågor rörande upprätthållande av skiljeavtal, klander av skiljedomar och andra frågor som kan uppkomma med anledning av ett skiljeavtal eller skiljeförfarande är fortfarande förknippat med betydande osäkerhet.

Ett särskilt nationellt särdrag är dessutom att den grundläggande principen att skiljenämnden har rätt att avgöra sin egen behörighet (*kompetenz-kompetenz*) inte gäller i Kina. Det är i stället det av parterna valda skiljedomsinstitutet och allmän domstol som primärt är behöriga att besluta om skiljeavtalets giltighet och andra jurisdiktionsfrågor. Det ökar risken för ovidkommande hänsynstaganden och protektionism. Ett annat nationellt särdrag är att vare sig skiljenämnd eller skiljedomsinstitut, utan endast domstol, har rätt att besluta om interimistiska säkerhetsåtgärder. Domstolen meddelar typiskt sett sådana beslut utan parts hörande och utsikterna att framgångsrikt överklaga besluten är i praktiken dåliga.

Mot bakgrund av det ovanstående är det, vid ingående av avtal med parter från Kina, vår bestämda rekommendation att förlägga sätet för skiljeförfaranden till ett tredje, skiljedomsvänligt land. En bra kompromiss i detta avseende, vilken ofta accepteras av kinesiska parter, är *Singapore* (se avsnitt 12.5.4 nedan) eller *Hong Kong* (se avsnitt 12.5.3 nedan).

Det måste framhållas att kinesisk rätt innehåller vissa begränsningar av parternas rätt att fritt avtala om skiljeförfarande utanför Kina. Kinesiska domstolar accepterar skiljeförfarande utanför Kina endast om avtalet har en *internationell anknytning*. Hong Kong anses vid tillämpningen av dessa regler vara "utanför Kina".

Denna begränsning i parternas avtalsfrihet ställer inte till några problem om det rör sig om ett avtal mellan ett utländskt bolag och ett kinesiskt bolag. Ett avtal anses nämligen ha internationell anknytning om en av parterna är ett utländskt bolag. Kinesiska dotterbolag till utländska bolag anses emellertid inte vara utländska, utan kinesiska, vid tillämpningen av denna bestämmelse. Det innebär inte att det är uteslutet att ett avtal mellan ett kinesiskt dotterbolag i en utländsk koncern och ett kinesiskt bolag ändå skulle kunna anses ha internationell anknytning om det är uppenbart att avtalsföremålet avser förhållanden utanför Kina. Som tumregel gäller dock att avtal mellan kinesiska dotterbolag till utländska bolag och andra kinesiska bolag inte anses ha internationell anknytning. Därför avråder vi generellt från skiljeförfarande utanför Kina i dessa avtal.

För det fall sätet för skiljeförfarandet på grund av kinesisk rätt måste vara i Kina eller sätet skulle bli Kina av annat skäl är det viktigt att välja rätt kinesiskt skiljedomsinstitut. Som nämnts ovan finns i Kina ungefär 250 skiljedomsinstitut. De flesta av dessa har bildats på lokal eller regional nivå och har som regel liten eller ingen erfarenhet av internationella skiljeförfaranden. Dessutom är de skiljedomsregler som tillämpas vid dessa institut sällan anpassade till internationella skiljeförfaranden och kan ha överraskande innehåll. Risken för oegentligheter är också större vid lokala och regionala skiljedomsinstitut än vid mer välkända, centrala kinesiska skiljedomsinstitut. BAC och SHIAC är de mest välkända av de lokala skiljedomsinstituten. Även dessa två skiljedomsinstitut handlägger dock huvudsakligen inhemska kinesiska skiljeförfaranden och kan som regel inte rekommenderas för utländska parter eller deras kinesiska dotterbolag.

Vår rekommendation är som sagt i första hand att undvika att ha skiljeförfarande i Kina. Om det inte går att undvika att sätet för skiljeförfarandet är i Kina, rekommenderar vi CIETAC. CIETAC är det skiljedomsinstitut som hanterar flest internationella skiljeförfaranden och har störst erfarenhet på området. Även om CIETAC steg för steg har förbättrat sin verksamhet och i vissa avseenden anpassat reglerna till en mer internationell standard är det viktigt att känna till att det fortfarande finns vissa särdrag, som kan överraska utländska parter. Dessa innefattar bl.a följande: (i) CIETAC utser ibland en kinesisk ordförande trots att den ena parten är från Kina; (ii) CIETAC lägger sig ibland i målets handläggning på sätt som inte är förenligt med internationell standard (även om detta

förfarandesätt numera är mindre markant); och (iii) utländska parter upplever ibland att de inte får möjlighet att utföra sin talan fullt ut. I kraft av en inkvisitorisk processordning styr skiljenämnden ibland förfarandet utan känsla för parternas intressen och önskemål, med korta frister, begränsningar av antalet inlagor, kort tid för vittnesförhör, skiljedomare som kontrollerar vittnesförhören och till och med har rätt att höra vittnen utan att parterna är närvarande, korta slutförhandlingar m.m.

Utländska parter gör därför klokt i att förse CIETAC:s modellklausul med särskilda tillägg för att försöka förbättra utgångsläget, t.ex. genom att ange engelska som språk för förfarandet, att förfarandet ska vara kontradiktoriskt (snarare än inkvisitoriskt), att parterna ska ha rätt att utse skiljedomare (inklusive ordförande) utanför CIETAC:s lista av skiljemän, att ordföranden ska vara av annan nationalitet än parterna m.m. Ett exempel på en sådan anpassad CIETAC-skiljeklausul framgår av Bilaga 6.

12.5.2 TAIWAN

Taiwan har en betydande exportindustri och taiwanesiska bolag är därför, trots att territoriet är relativt litet, förhållandevis vanligt förekommande motparter i avtalsförhandlingar.

Parter som sluter avtal med taiwanesiska bolag bör *inte* gå med på att förlägga skiljeförfaranden till Taiwan. Taiwanesisk skiljeförfarandelag avviker i många avseenden från UNCITRAL:s modellag. Till följd av att få stater erkänner Taiwan som en självständig stat är Taiwan vidare inte anslutet till New York-konventionen. Vid ingående av avtal med taiwanesiska bolag bör därför en tredje, skiljedomsvänlig jurisdiktion väljas som säte för skiljeförandet. *Singapore* eller *Hong Kong* är återigen bra alternativ och accepteras ofta av taiwanesiska bolag. Skiljedomar meddelade i Singapore eller Hong Kong verkställs dessutom i Taiwan enligt taiwanesisk lagstiftning.

12.5.3 HONG KONG

Hong Kong är statsrättsligt sett en del av Kina, men intar som *Special Administrative Region* (SAR) en särställning i många avseenden, där ibland på skiljeförfaranderättens område. Hong Kong är en egen jurisdiktion med i förhållande till Kina helt separat lagstiftning på det kommersiella området och med ett eget domstolsväsende. Dock har de senaste

årens händelser i Hong Kong och dess närmare relation till Fastlandskina inneburit att Hong Kong delvis förlorat sin attraktivitet som en plats för internationella skiljeförfaranden. Denna utveckling har främst gynnat Singapore, som numer allmänt anses vara förstahandsvalet för internationella skiljeförfaranden i Asien (se avsnitt 12.5.4 nedan).

Såväl lagstiftning som domstolsväsende i Hong Kong har sin grund i engelsk rätt, även om Hong Kong sedan överlämningen från Storbritannien 1997 har antagit egen lagstiftning. Jurisdiktionen är mycket skiljedomsvänlig och präglad av låg grad av oönskad inblandning från domstolarnas sida och en låg korruptionsnivå.

Hong Kongs skiljeförfarandelag (*Arbitration Ordinance*) bygger helt och hållet på UNCITRAL:s modellag och innehåller således inga nationella särdrag eller överraskande regler som avviker från internationell standard, varken för inhemska eller internationella skiljeförfaranden. Handläggningstiderna för klander och verkställighet av skiljedomar är förhållandevis korta.

Hong Kong är vidare anslutet till New York-konventionen. Av folkrättsliga skäl gäller dock inte konventionen i förhållande till det kinesiska fastlandet. Mellan Kina och Hong Kong har därför ingåtts ett särskilt arrangemang, vilket innebär att skiljedomar meddelade i endera jurisdiktionen erkänns och verkställs i den andra enligt i stort sett samma principer som gäller mellan två traktatsparter till New York-konventionen. I praktiken kan det många gånger vara enklare och snabbare att beviljas verkställighet i Kina av en skiljedom meddelad i Hong Kong än t.ex. av en skiljedom meddelad i London eller Singapore. En omständighet som underlättar verkställighet av skiljedomar från Hong Kong är att Kinas högsta domstol, Högsta Folkdomstolen, har utfärdat ett bindande utlåtande riktat till samtliga domstolar i Kina med innebörden att skiljedomar från Hong Kong, oavsett om det är *ad hoc*-skiljedomar eller skiljedomar utfärdade i ett institutionellt skiljeförfarande, ska verkställas i Kina utan några onödiga frågor från domstolarna. Därtill infördes den 1 oktober 2019 en ny mekanism avseende interimistiska åtgärder mellan Kina och Hong Kong – ”Säkerhetsåtgärdsarrangemanget” – vilket innebär att parterna i skiljeförfaranden som administreras av institutioner eller deras permanenta kontor i Hong Kong nu kan begära interimistiska åtgärder från domstolarna i Fastlandskina. Detta är viktigt med tanke på att kinesiska domstolar generellt saknar befogenhet att bevilja interimistiska åtgärder till stöd för utländska skiljeförfaranden, och att

interimistiska åtgärder som erhållits från en interimistisk skiljedomare eller skiljenämnden i det utländska skiljeförfarandet inte kan verkställas av kinesiska domstolar. Hong Kong är det första och hittills enda undantaget från denna regel.

Hong Kong är hemvist för ett välrenommerat skiljedomsinstitut – *Hong Kong International Arbitration Centre* (HKIAC). År 2019 handlade HKIAC totalt 308 skiljeförfaranden, varav drygt 80 procent var internationella. HKIAC har ett antal olika regler, utformade för att passa tvister på olika områden, med olika tvisteföremål och av olika storlek. För internationella skiljeförfaranden är *HKIAC Administered Rules for Arbitration* (Hong Kong Rules) bäst lämpade.

Som antytts ovan går det naturligtvis också bra att välja ett annat internationellt skiljedomsinstitut än HKIAC, såsom ICC, för skiljeförfarandet i Hong Kong (helst med permanent kontor i Hong Kong för att kunna utnyttja Säkerhetsåtgärdsarrangemanget).

Sammanfattningsvis är Hong Kong en av de mest sofistikerade jurisdiktionerna i Asien vad gäller skiljeförfaranden och ligger väl i paritet med de främsta europeiska skiljedomsjurisdiktionerna, såsom Stockholm, Paris, London, Genève och Zürich.

12.5.4 SINGAPORE

Singapore har länge varit ett av världens ledande säten för internationella skiljeförfaranden. Enligt *2018 International Arbitration Survey* räknas Singapore som det tredje mest populära sätet för skiljeförfaranden, efter London och Paris.

Singapores rättssystem baseras på den brittiska rättstraditionen. Domstolarna i Singapore anses vara effektiva, opartiska och intar allmänt en mycket positiv inställning till skiljeförfarande. Därför är risken för överraskande inblandning från domstolarnas sida mycket låg. Singapore har under många år rankats av *Transparency International* som ett av världens länder med lägst korruption. Liksom i Hong Kong bygger landets skiljeförfarandelaik på stor utsträckning på UNCITRAL:s modellag och handläggningstiderna för klander och verkställighet är relativt korta. Landet är anslutet till New York-konventionen sedan 1986.

Singapores skiljedomsinstitut – *Singapore International Arbitration Centre* (SIAC) – registrerade år 2019 ett för SIAC rekordhögt antal mål: 479 skiljeförfaranden, varav 87 procent var internationella. SIAC:s regler

för internationella skiljeförfaranden reviderades senast 2016 och speglar internationell standard. År 2016 antog också SIAC ett särskilt regelverk för investeringstvister. SIAC meddelade i juli 2020 att 2016 års regelverk ska uppdateras och detta arbete pågår vid denna guides publikation. Värt att notera är att SIAC-reglerna kräver att skiljedomar i förfaranden enligt reglerna förutsätter institutets godkännande innan de meddelas (jfr *Scrutiny of the Award* i ICC-reglerna).

Singapore är ett land med stor mångfald och fyra officiella språk (engelska, kinesiska, malajiska och tamil). Denna mångfald, tillsammans med infrastruktur i världsklass och socialpolitisk stabilitet, stärker Singapores attraktivitet som en plats där parter från olika delar av världen vill slita sina tvister. Av historiska och kulturella skäl har Singapore varit särskilt populärt för tvister relaterade till Kina, Indien och Sydostasien. Till exempel har SIAC representantkontor i Indien, Kina och Sydkorea.

Som noterats ovan får Singapore betraktas som förstahandsvalet för skiljeförfaranden i Asien.

12.6 ÖVRIGA SYDOSTASIEN

Förutom Hong Kong och Singapore är det i Sydostasien bara Malaysia som kan betraktas som en någorlunda skiljedomsvänlig jurisdiktion. Vi avråder från att förlägga skiljeförfaranden till någon annan jurisdiktion i Sydostasien.

12.6.1 MALAYSIA

Malaysia kan betraktas som ett förhållandevis skiljedomsvänligt land med en modern skiljeförfarandelag som bygger på UNCITRAL:s modellag (senast reviderad 2018). Landet är även anslutet till New York-konventionen med reservationen att den enbart tillämpas på tvister som är kommersiella enligt malaysisk rätt. Korruptionsnivån i Malaysia är för regionen i stort relativt låg men betydligt högre än i Västeuropa, Hong Kong och Singapore. *Asia International Arbitration Centre* (AIAC, tidigare *Kuala Lumpur Regional Centre for Arbitration*) är det ledande skiljedomsinstitutet i Malaysia. AIAC:s regler bygger i stor utsträckning på UNCITRAL:s skiljedomsregler. Malaysiska parter hyser oftast ett stort förtroende för skiljeförfaranden som tvistlösningsmetod och domsto-

larna ger generellt sitt stöd åt skiljeförfaranden i landet. Malaysisk rätt bygger på engelsk rätt och Malaysia är följaktligen en *common law*-jurisdiktion.

När avtal ingås med malaysiska parter rekommenderar vi i första hand val av en annan, neutral skiljedomsvänlig jurisdiktion, såsom Singapore eller Hong Kong. Singapore är ofta det enklaste alternativet för malaysiska parter att acceptera, eftersom Singapore geografiskt gränsar till Malaysia och är etniskt och kulturellt närbesläktat. Om sätet för skiljeförfarande trots allt förläggs till Malaysia rekommenderar vi ICC-reglerna framför AIAC:s regler. Om det rör sig om ett avtal mellan ett lokalt dotterbolag till ett utländskt bolag och ett annat malaysiskt bolag är det dessutom viktigt att avtala bort de särregler som annars tillämpas på inhemska skiljeförfaranden i Malaysia. Enligt engelskt mönster finns möjlighet i inhemska skiljeförfaranden att överklaga rättsfrågor till domstol. Det är emellertid möjligt att avtala att inhemska skiljeförfaranden ska behandlas som internationella. Nedan följer ett förslag till en sådan skiljeklausul:

All disputes arising out of or in connection with the present contract shall be finally settled under the Rules of Arbitration of the International Chamber of Commerce by one or more arbitrators appointed in accordance with the said Rules.

The parties expressly agree that the subject-matter of the arbitration agreement relates to more than one State, and therefore expressly agree that any arbitration arising out of or in connection with this contract shall be deemed as an international arbitration in accordance with the Malaysian Arbitration Act of 2005 (Act 646) or any subsequent act replacing or amending the Malaysian Arbitration Act of 2005 (Act 646). For the avoidance of doubt, the parties expressly agree to exclude the application of all the provisions set forth in Part III of the Malaysian Arbitration Act of 2005 (Act 646).

12.6.2 THAILAND

Thailand är lågt rankat i *Transparency International*s korruptionsindex och landets domstolsväsende ingjuter inte förtroende.

Thailand har inte någon lång skiljedomstradition och kan inte betraktas som en skiljedomsvänlig jurisdiktion. Även om Thailand är anslutet till New York-konventionen och dess skiljeförfarandelag från 2002 (*Arbitration Act B.E. 2545*) i stort sett är baserad på UNCITRAL:s modellag

så har Thailand ofta kritiserats för sin negativa inställning till skiljeförfaranden. Den thailändska regeringen har t.ex. förbjudit skiljeklausuler i en del särskilda avtal mellan offentliga och privata aktörer.

Det är relativt lätt att klandra en skiljedom i thailändsk domstol och ett beslut avseende klander kan dessutom överklagas. Det kan därmed ta mycket lång tid innan en skiljedom i praktiken kan anses slutgiltig. Det finns ett flertal exempel då thailändska domstolar har upphävt eller ogiltigförklarat skiljedomar på tveksamma grunder. Denna risk är särskilt hög i skiljemål där saken rör något kontroversiellt och/eller allmänt intresse.

Ytterligare ett exempel på att Thailand inte är en skiljedomsvänlig jurisdiktion är att landets arbetslagstiftning historiskt har inskränkt utländska juristers möjlighet att agera som skiljedomare eller ombud i skiljeförfaranden i Thailand, genom att ställa upp krav på arbetstillstånd även om det bara rör sig om en förhandling i landet. Det har förekommit att parter i skiljeförfaranden utnyttjat dessa bestämmelser och åberopat att motpartens ombud och/eller skiljedomare saknat arbetstillstånd i syfte att försvåra för den utländska motparten. Trots en ny revidering av skiljeförfarandelagen 2019, som uttryckligen syftar till att lösa detta problem, är det fortfarande osäkert hur revideringen tillämpas i praktiken av landets migrationsmyndighet.

Sammanfattningsvis avråder vi från att gå med på att förlägga sätet för ett skiljeförfarande till Thailand. I synnerhet vid ingående av avtal med thailändska bolag bör skiljeförfarandets säte i stället förläggas till ett tredje, skiljedomsvänligt land, t.ex. Hong Kong eller Singapore. Om det trots allt skulle vara nödvändigt att ha sätet för skiljeförfarandet i Thailand rekommenderar vi att ICC-reglerna tillämpas. Vi avråder från både *ad hoc*-skiljeförfarande i Thailand och val av något lokalt skiljedomsinstitut.

12.6.3 INDONESIA

Indonesien är lågt rankat av *Transparency International* och domstolsväsendet i landet ingjuter inte förtroende.

Det förekommer att indonesiska domstolar anser sig ha jurisdiktion även i de fall parterna avtalat om skiljeförfarande. Även om domstolsväsendets respekt för skiljeavtal har ökat på senare år finns det enligt indonesisk lag fortfarande vissa möjligheter att hänskjuta en talan till

domstol trots att det finns ett skiljeavtal. Om saken rör något av allmänt intresse finns det vidare visst utrymme för en tredje part att föra talan i allmän domstol. Trots förekomsten av ett giltigt skiljeavtal finns det med andra ord risk för att en tvist hamnar i allmän domstol i Indonesien.

Även om Indonesien är anslutet till New York-konventionen sedan 1981 har parter ofta stött på svårigheter vid verkställighet av utländska skiljedomar i landet. Den nu gällande skiljeförfarandelagen (*Law Number 30 of 1999 on Arbitration and Alternative Dispute Resolution*) har visserligen klargjort att utländska skiljedomar är verkställbara i Indonesien. Som nämnts är dock korruptionsnivån hög och domstolarna agerar inte alltid på ett förutsebart sätt.

Indonesiens främsta skiljedomsinstitut är *Badan Arbitrase Nasional Indonesia* (BANI). Många tvister som handläggs av institutet rör olja och gas eller entreprenader. BANI:s regler och praxis följer den indonesiska domstolsproceduren nära.

Vid avtalsslut med indonesiska bolag som inte går med på skiljeförfarande i Europa bör sätet för skiljeförfarandet i stället förläggas till Singapore eller Hong Kong. Av geografiska och kulturella skäl är Singapore ofta ett förstahandsval för indonesiska parter när de måste gå med på skiljeförfarande utanför Indonesien. Såväl skiljeförfarande under SIAC:s regler som ICC-reglerna med Singapore som säte brukar få acceptans hos indonesiska parter. Det kan dock nämnas att den statsägda regulatoriska myndigheten BPMIGAS brukar insistera på att alla tvister hänförliga till avtal som sluts mellan BPMIGAS och utländska investerare ska lösas genom skiljeförfarande i Indonesien under BANI:s regler.

12.6.4 VIETNAM

Vietnam är lågt rankat i *Transparency International*s korruptionsindex. En ny skiljeförfarandelag trädde i kraft 2011, men den avviker från UNCITRAL:s modellag i flera avseenden. Landets domstolar är varken kända för snabbhet eller opartiskhet. Dessutom är tillgången på kvalificerade och språkkunniga skiljedomare i Vietnam begränsad.

Vietnam är anslutet till New York-konventionen. En vietnamesisk domstol kan dock enligt vietnamesisk lag vägra verkställighet om domstolen finner att en skiljedom strider mot grundläggande principer i den vietnamesiska lagstiftningen. Det är i praktiken något oklart hur vittgå-

ende begreppet ”grundläggande principer i den vietnamesiska lagstiftningen” kan komma att tolkas av vietnamesiska domstolar.

Det är dock värt att nämna att den vietnamesiska staten på senare år har uttryckt starkt stöd för skiljeförfarande som tvistlösningsmetod. Det har vidtagits en mängd åtgärder för att främja skiljeförfarande i landet, t.ex. etablerades *Ho Chi Minh City Commercial Arbitration Association* (HCCAA) 2018 med syfte att bl.a. förbättra skiljedomares professionalitet i landet. Samma år blev Vietnam medlem i UNCITRAL och utbildningar för lokala domare genomfördes, vilket har lett till vissa positiva förändringar avseende erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar.

En part som vill avtala om skiljeförfarande med en vietnamesisk motpart rekommenderas att komma överens om ett säte i ett tredje land. Vietnamesiska parter brukar vara villiga att gå med på skiljeförfarande i det geografiskt närliggande Hong Kong eller Singapore.

12.6.5 FILIPPINERNA

Även om den filippinska staten till viss del uttryckt ett starkt stöd för skiljeförfarande som tvistlösningsmetod går det inte att bortse från att Filippinerna är ett land med mycket hög korruptionsnivå och att dess domstolsväsende är långsamt och ineffektivt.

Filippinerna är anslutet till New York-konventionen, men det har förekommit att filippinska domstolar valt att inte tillämpa konventionen fullt ut. I stället har de tillämpat filippinsk nationell lagstiftning när det gäller erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar. Framtiden får utvisa om det ökade stöd för skiljeförfaranden som på senare år uttryckts av lagstiftaren kommer att ändra på detta så att New York-konventionen får fullt genomslag.

Vi rekommenderar utländska parter som ingår avtal med filippinska parter att inte gå med på skiljeförfarande i Filippinerna, utan att i stället försöka komma överens om skiljeförfarande i en neutral skiljedomsvänlig jurisdiktion. Singapore och Hong Kong accepteras ofta av filippinska parter, bl.a. tack vare att de ligger en kort flygresa från Manila och att det går direktflyg varje dag mellan länderna. ICC-reglerna accepteras ofta av filippinska parter, men även SIAC:s eller HKIAC:s regler är välkända i Filippinerna.

12.6.6 JAPAN

Det japanska domstolssystemet är som regel effektivt och pålitligt. I inhemska japanska tvister är det ofta billigare att föra talan i domstol än genom skiljeförfarande. Japanska företag har därför traditionellt sett varit förhållandevis negativt inställda till skiljeförfaranden. I takt med allt större japanska investeringar utomlands och tvister relaterade därtill har dock japanska parter blivit mer benägna att använda sig av skiljeförfarande som tvistlösningsform.

Japan införde en ny skiljeförfarandelag baserad på UNCITRAL:s modellag 2003. Japans största skiljedomsinstitut – *Japan Commercial Arbitration Association* (JCAA) – gav 2018 ut tre nya regelverk: regler för kommersiella skiljeförfaranden, regler för skiljeförfaranden med ”civil law-karaktär” och administrativa regler för skiljeförfaranden i enlighet med UNCITRAL:s regelverk (alla trädde i kraft 1 januari 2019). Japan är anslutet till New York-konventionen.

Ramverket för skiljeförfaranden i Japan får numera anses vara i linje med internationell standard. Japans föregående administration (den s.k. ”*Abe-administrationen*”) investerade en hel del resurser för att lansera nya, moderna förhandlingslokaler i Tokyo som planerades vara klara för eventuella skiljeförfaranden i anslutning till de olympiska spelen 2020 (som sköts upp till 2021). Japan kan dock inte sägas vara någon stor nation när det gäller skiljeförfaranden. Eftersom skiljeförfaranden ännu har en relativt svag förankring i Japan rekommenderas utländska parter som avtalar med japanska företag att försöka komma överens om skiljeförfarande i ett tredje land. Japanska parter är regelmässigt villiga att hitta en kompromiss på denna punkt som passar båda parter. Vår rekommendation, om den japanska parten inte är villig att acceptera Stockholm, är i första hand Singapore. ICC-reglerna med säte i Singapore kan ofta vinna acceptans av det skälet att ICC har sin måladministration och sitt regionala kontor där. Japanska parter föreslår ibland New York som neutral kompromiss, men vi anser Singapore vara ett bättre alternativ för europeiska parter.

12.6.7 SYDKOREA

Skiljeförfarande som tvistlösningsform har ökat i popularitet i Sydkorea på senare år, delvis tack vare stöd från regerings- och näringslivshåll och delvis tack vare internationella influenser. Sydkoreas domstolar har inta-

git en skiljedomsvänlig hållning och har visat sig neutrala i förhållande till utländska parter.

Sydkoreas skiljeförfarandelag – *Korean Arbitration Act 1999* (KAA) – reviderades senast 2016. Den följer i stor utsträckning UNCITRAL:s modellag. Förutsättningarna för en sydkoreansk domstol att vägra erkänna och verkställa en skiljedom följer också modellagen. Domstolarna har hittills visat stor respekt för skiljedomar och tolkat begreppet *public policy* snävt. Sydkorea är anslutet till New York-konventionen sedan 1973. År 2017 trädde *Arbitration Industry Promotion Act* i kraft, vilken syftar till att bl.a. främja skiljedomsindustrin och utveckla landet till ett centrum för skiljeförfarande. I jämförelse med Västeuropa, Singapore och Hong Kong är korruptionsnivån i Sydkorea dock förhållandevis hög.

Sydkoreas enda skiljedomsinstitut är *the Korean Commercial Arbitration Board* (KCAB), vilket grundades 1966. Även om KCAB är det enda koreanska skiljedomsinstitut som har en lagstadgad rätt att tillhandahålla tvistlösningstjänster, finns det inte något hinder för utländska institut att agera i landet. T.ex. har flera ICC-förfaranden haft sitt säte i Sydkorea. Liksom i flera närliggande länder är medling populärt i Sydkorea. KCAB har sedan länge administrerat medlingsförfaranden.

KCAB:s skiljedomsregler föreskriver att en part får företrädas av det ombud den önskar. Endast medlemmar av *the Korean Bar Association* har dock rätt att praktisera sydkoreansk lag i Sydkorea. Det innebär att utländska parter ofta företräds av både utländska och sydkoreanska ombud i skiljeförfaranden i Sydkorea.

Även om Sydkorea kan accepteras som säte för internationella skiljeförfaranden är det ännu inte något förstahandsval. Vår rekommendation för parter som avtalar med bolag från Sydkorea är därför att försöka komma överens om skiljeförfarande i ett tredje, neutralt land såsom Singapore eller Hong Kong. Sydkoreanska parter som sluter avtal med utländska parter brukar i regel kunna acceptera dessa säten.

12.7 AUSTRALIEN

Australien kan inte sägas vara en betydande jurisdiktion när det gäller internationell tvistlösning. Ett skäl till detta är landets geografiska läge, som gör det förhållandevis svårtillgängligt. Australien får dock anses vara ett någorlunda skiljedomsvänligt land med en lagstiftning som under-

stödjer skiljeförfaranden. Lagstiftaren har under senare år vidtagit en rad åtgärder för att ytterligare förenkla och förbättra skiljedoms klimatet i landet. Bland annat reviderades landets skiljeförfarandelag (*International Arbitration Act*) 2015 och 2018, vilken bygger på UNCITRAL:s modelllag. *The Supreme Court of Victoria* i Melbourne och *the Supreme Court of New South Wales* i Sydney har listor med domare som är särskilt utsedda att hantera frågor relaterade till skiljeförfaranden. Detta är tänkt att bl.a. skapa mer enhetlighet i rättstillämpningen avseende skiljedomsfrågor.

Australian Centre for International Commercial Arbitration (ACICA) och *Australian International Disputes Centre* (AIDC) – de australiensiska skiljedomsinstitut som administrerar internationella tvister – har upplevt en viss ökning av antalet skiljeförfaranden under senare år. Mot den bakgrunden åtog sig ACICA under våren 2020 uppdraget att revidera och modernisera sina skiljedomsregler, vilket i skrivande stund beräknas vara klart 2021.

Australien är anslutet till New York-konventionen och det finns inte något som tyder på att det skulle vara svårt att få en utländsk skiljedom erkänd och verkställd i landet. Vidare är Australien förhållandevis korruptionsfritt. Sedan 1991 är Australien även anslutet till ICSID-konventionen.

Det bör dock noteras att skiljeförfarande i Australien traditionellt sett främst använts för att lösa inhemska entreprenadtvister. Domstolsinblandningen i inhemska australiensiska skiljeförfaranden har enligt engelskt mönster varit förhållandevis hög med bl.a. en rätt för parter att överklaga skiljenämndens bedömning av rättsfrågor.

När det är möjligt rekommenderar vi europeiska parter som sluter avtal med australiensiska parter att i första hand välja ett neutralt och skiljedomsvänligt säte utanför Australien. För att kunna mötas på ”halva vägen” mellan Australien och Europa är Hong Kong och Singapore bra alternativ. Måste skiljeförfarandet trots allt förläggas till Australien rekommenderar vi ICC-reglerna framför de lokala australiensiska skiljedomsinstitutens regler samt att skiljeförfarandets säte förläggs till Sydney eller Melbourne. Domstolarna i övriga delstater har mindre erfarenhet av internationella skiljeförfaranden.

12.8 NYA ZEELAND

Nya Zeeland är ett skiljedomsvänligt land med ett välfungerande domstolsväsende som respekterar och understödjer skiljeförfaranden som tvistlösningsmetod. Nya Zeeland är anslutet till New York-konventionen och landets skiljeförfarandelag, som under 2019 genomgick en modernisering, är baserad på UNCITRAL:s modellag. Nya Zeeland är vidare ett av världens minst korrumperade länder.

Förekomsten av internationella skiljeförfaranden i Nya Zeeland är dock låg. Det mest etablerade skiljedomsinstitutet, *the Arbitrators' & Mediators' Institute of New Zealand* (AMINZ), anlitas främst vid inhemska förfaranden. Sedan 2010 finns även *the New Zealand Dispute Resolution Centre* (NZDRC), vilket tillhandahåller regelverk och service avseende olika typer av tvistlösning.

I likhet med vår rekommendation avseende Australien, och med hänsyn till att tvistande parter i Nya Zeeland ofta har svårt att hitta erfarna skiljedomare att anlita, råder vi i första hand europeiska parter som sluter avtal med nyzeeländska parter att förlägga skiljeförfarandet till en annan, neutral jurisdiktion. Hong Kong och Singapore är bra alternativ, men även London tenderar att accepteras av nyzeeländska parter.

12.9 INDIEN

Indiens skiljeförfarandelag baseras numera till stora delar på UNCITRAL:s modellag. Skiljeförfarandelagen genomgick två större revideringar 2015 och 2019. Revideringarna var del av reformer som genomförts på senare år för att harmonisera de indiska skiljedomsrättsliga lagarna med internationellt vedertagen standard. Det finns dock fortfarande avvikelser från modellagen, vilket gör det svårt att tillämpa internationell rättspraxis på området. Indiska domstolar har under senare år, genom ett antal vägledande domar, begränsat domstolars möjligheter att intervensera under skiljeförfaranden. Indien har emellertid en mycket lång väg att gå innan landet kan betecknas som skiljedomsvänligt.

Historiskt sett framstår indiska domstolar inte som skiljedomsvänliga. De har visat en tydlig tendens att intervensera under olika faser av skiljeförfaranden, särskilt i samband med utseende av skiljedomare, begäran om interimistiska åtgärder och efter att skiljedomens har meddelats. Vid

flera tillfällen har indiska domstolar t.o.m. intervenerat i skiljeförfaranden med säte utanför Indien, när ena parten eller egendom i tvisten har haft en anknytning till landet. Därtill har indiska domstolar i vissa fall undanröjt skiljedomar med hänvisning till att de strider mot "*the interests of India*". Skiljedomar har även undanröjts för att deras materiella innehåll har stridit mot indisk lag. Indiska domstolar och myndigheter lider också i mycket stor utsträckning av ineffektivitet och mycket långa handläggningstider. Förekomsten av korruption i landet är hög.

Skiljeförfaranden i Indien försvåras också av det begränsade antalet internationellt erfarna skiljedomare som finns i landet. Dessa skiljedomare, vilka vanligtvis är före detta domare, är ofta väldigt dyra och upp-tagna. Under senare år har det indiska skiljedomsinstitutet ökat i popularitet. *Mumbai Centre for International Arbitration* har ett eget regelverk och leds av en internationellt erkänd styrelse. Det har fått stort genomslag, även om det inte hunnit hantera särskilt många anmärkningsvärda tvister sedan det öppnades 2016. En majoritet av skiljeförfaranden i Indien genomförs fortfarande *ad hoc*, vilket innebär att det sällan utövas någon central kontroll över skiljeförfarandet eller skiljedomarna. Indien har också, genom revideringarna till skiljeförfarandelagen 2019, inrättat organet *Arbitration Council of India*, vars funktion är att betygssätta skiljedomsinstitut, tillsätta skiljedomare och utveckla riktlinjer för att etablera en enhetlig standard för skiljeförfaranden i Indien. Organet har dock kritiserats för att det till stora delar består av statliga tjänstemän och är dåligt representerat av andra aktörer med intressen i skiljeförfaranden.

Indien är anslutet till New York-konventionen, med förbehållet att den endast tillämpas på skiljedomar som härrör ur tvister som är kommersiella enligt indisk lag. För att en utländsk skiljedom ska vara verkställbar i Indien krävs det att den meddelats i ett land vars anslutning till New York-konventionen har meddelats i *the Official Gazette of India*.

Även om de ovan nämnda reformerna är positiva är de beskrivna problemen allvarliga ur tvistlösningssynpunkt. Därför bör sätet för skiljeförfaranden inte förläggas till Indien. I stället bör sätet förläggas till ett tredje, skiljedomsvänligt land. Det är sannolikt en fördel om detta är ett land vars anslutning till New York-konventionen har meddelats i *the Official Gazette of India*, exempelvis Hong Kong, Singapore, Frankrike, Sverige, Schweiz, Tyskland eller Österrike. Även Storbritannien hör till denna lista över länder och kan tänkas vara en jurisdiktion som en indisk part har lättare att acceptera än andra västeuropeiska alternativ. Singa-

pore är ett säte som indiska avtalsparter gärna accepterar och kan därför vara en bra kompromiss.

I avtal med en indisk part bör parterna noga överväga hur skiljeklausulen ska formuleras, även om sätet förläggs utanför Indien. Det rekommenderas att (efter noggrant övervägande) uttryckligen välja en tillämplig lag för skiljeklausulen och att förlägga lagvalet för huvudavtalet till en separat klausul. Det bör även nämnas i skiljeklausulen att parterna ska kunna verkställa en eventuell skiljedom i hela världen. Nedan följer ett förslag till formulering av ett tillägg till en ordinär skiljeklausul, i fall då motparten är indisk:

The applicable law to this arbitration agreement shall be exclusively [arbitration-friendly third country] law.

The parties may enforce, and request the recognition of, the award(s) anywhere in the world.

12.10 NORDAMERIKA

12.10.1 KANADA

Kanada får anses vara ett skiljedomsvänligt land med lång tradition av att lösa tvister genom skiljeförfaranden. Kanada har sedan 1986 varit anslutet till New York-konventionen. Konventionen tillämpas i hela Kanada, dvs. i samtliga tio provinser och tre territorier, dock endast avseende skiljedomar i tvister som är kommersiella enligt kanadensisk lag.¹² Den federala skiljeförfarandelagen i Kanada är baserad på UNCITRAL:s modellag och gäller för kommersiella ärenden som berör staten eller dess företag samt sådant som faller under den exklusiva federala jurisdiktionen ("maritime and admiralty matters"). Övriga tvister faller under provinsernas och territoriernas respektive jurisdiktioner. Alla delstater har antagit UNCITRAL:s modellag, i vissa fall inklusive 2006 års justeringar.

Det bör noteras att skiljeförfarandena kan variera något beroende på till vilken delstat sätet för förfarandet är förlagt. Det kan nämnas att Quebecs lagstiftning till stor del bygger på det franska rättssystemet, medan

¹² Detta förbehåll gäller dock inte i Quebec.

övriga provinser och territorier tillämpar en rättsordning som grundar sig på ett *common law*-system.

Korruptionsnivån i Kanada är mycket låg och det finns ett kompetent domstolsväsende. Det är inte möjligt att överpröva skiljedomar materiellt och utländska advokater tillåts att praktisera både som ombud och skiljedomare i landet.

Kanada har flera skiljedomsinstitut och bland de främsta är *ADR Chambers*, *the ADR Institute of Canada*, *the British Columbia International Commercial Arbitration Centre* och *the Canadian Commercial Arbitration Centre*. Vid *ad hoc*-förfaranden kan alla institut förutom det sistnämnda agera "*appointing authority*", vilket innebär att institutet utser skiljedomare. Även ICC är aktivt i Kanada genom *the Arbitration Committee of the Canadian Chamber of Commerce*.

12.10.2 USA

USA är ett förhållandevis skiljedomsvänligt land och har i likhet med Kanada en lång tradition av skiljeförfaranden som metod för tvistlösning. USA är sedan 1970 anslutet till New York-konventionen, med förbehåll att konventionen endast tillämpas på skiljedomar från andra konventionsstater avseende tvister vilka bedöms vara kommersiella enligt amerikansk rätt.

I USA finns såväl en federal skiljeförfarandelag, *Federal Arbitration Act* (FAA), som skiljeförfarandelagar på delstatsnivå. Ett antal delstater har även skiljedomsregler som gäller för internationella förfaranden, men skiljeförfaranden som avser internationella avtal regleras i princip av FAA om inte parterna har avtalat annat. FAA har sedan länge varit i behov av viss översyn och modernisering, men politiska låsningar har hittills hindrat det från att ske. Som framgår nedan innebär det att vissa tillägg kan behöva göras i skiljeavtalet.

USA är säte för ett av de mer välkända skiljedomsinstituten i världen – *American Arbitration Association* (AAA). Korruptionsnivån hos myndigheter och domstolar i USA är generellt låg och utländska parter kan (med vissa lokala undantag, se avsnitt 5.5 ovan) som regel räkna med kompetent stöd från de amerikanska domstolarna för att upprätthålla skiljeavtal och få skiljedomar erkända och verkställda. Det finns ingen möjlighet att överpröva skiljedomar materiellt i USA. Vissa domstolar tillämpar dock principen om "*manifest disregard of the law*", vilket innebär att skiljedo-

mar i undantagsfall kan undanröjas när skiljenämnden underlåtit att tillämpa gällande rätt. En svensk part som accepterar USA som säte bör i första hand se till att förlägga sätet för skiljeförfarandet till New York.

En aspekt att beakta vad gäller USA är att skiljeförfaranden, enligt många bedömare, tenderar att bli dyrare där än i de flesta västeuropeiska länder (England undantaget).

Vidare är det i viss mån oklart om det enligt FAA krävs, för att en domstol ska ha jurisdiktion att erkänna och verkställa en skiljedom, att parterna till skiljeavtalet uttryckligen har angett att skiljedomar får ges in till domstol för att verkställas. För säkerhets skull bör parter därför ange detta i sitt skiljeavtal, varvid följande tillägg i skiljeklausulen kan övervägas:

Judgment upon any award(s) rendered by the arbitrator(s) may be entered in any court having jurisdiction thereof.

Om parterna inte har överenskommit annat ger den federala skiljeförfarandelagen skiljedomarna behörighet att utdöma s.k. straffskadestånd (*punitive damages*). För att undvika den här, för svenska förhållanden, främmande typen av skadestånd bör följande tillägg i skiljeklausulen övervägas:

The arbitrators are not empowered to award punitive damages. Each party hereby waives any right to seek or recover punitive damages with respect to any dispute resolved by arbitration.

Huvudregeln i USA är att vardera part får stå sina egna ombudskostnader. I skiljeförfaranden i USA blir därför som regel endast kostnaderna för skiljedomarnas arvoden föremål för allokering efter utgången i målet. Det amerikanska synsättet avviker därmed från internationell standard, enligt vilken den förlorande parten i regel åläggs att ersätta den vinnande parten för dennes ombudskostnader. Om parterna vill att skiljedomarna ska allokera kostnaderna i skiljeförfarandet enligt internationell standard bör detta därför klargöras. Följande tillägg i skiljeavtalet kan därvid övervägas:

The arbitrators are authorized to include in their award an allocation to any party of such costs and expenses, including attorney's fees, as the arbitrators

shall deem reasonable based on the outcome of the arbitration and other relevant circumstances.

De flesta länder erkänner principen att en skiljenämnd är behörig att besluta om sin egen behörighet. I USA tillämpas dock inte denna princip. I stället krävs som regel att parterna uttryckligen har gett skiljenämnden sådan behörighet. Följande tillägg till skiljeavtalet bör därför övervägas:

The arbitral tribunal shall have the power to rule upon any challenge to its own jurisdiction.

De ovan nämnda tilläggen är i många fall obehövliga om parterna har avtalat om ett institutionellt förfarande. Flertalet av de välkända skiljedomsinstituten har nämligen skrivningar i sina regler som hanterar dessa frågor i enlighet med internationell standard. En part som avser att ingå avtal om institutionellt skiljeförfarande med säte i USA bör dock kontrollera innehållet i det valda institutets regler. Om en sådan kontroll inte ger ett entydigt svar, bör parten för säkerhets skull överväga att ta in skrivningar med det innehåll som har föreslagits ovan. Det kan vidare särskilt noteras att inte alla delstater medger att utländska advokater får vara ombud ens i internationella skiljeförfaranden. Vi rekommenderar därför att, för säkerhets skull, kontrollera att det tilltänkta sätet för skiljeförfarandet ligger i en delstat som tillåter utländska ombud i internationella skiljetvister. Så är t.ex. fallet i New York.

12.11 CENTRAL- OCH SYDAMERIKA

12.11.1 ALLMÄNT

Även om ett flertal sydamerikanska länder har anslutit sig till New York-konventionen, är kompetensnivån hos de nationella domstolarna i många fall låg vad gäller skiljeförfaranden. Därtill är graden av korruption i flera av dessa länder förhållandevis hög, med Chile och Uruguay som främsta undantag. Dessutom finns ett antal oroande exempel på sydamerikanska domstolar som på olika sätt har ingripit i skiljeförfaranden eller som på oklara grunder har underkänt skiljedomar.

Därför bör man i avtal med parter från sydamerikanska länder om möjligt förlägga sätet för skiljeförfarandet till ett tredje, skiljedomsvänligt

och rättssäkert land (t.ex. i Nordamerika eller Västeuropa). Om behov uppkommer av en kompromiss kan parterna överväga att visserligen förlägga sätet för skiljeförfarandet till ett sådant tredje land, men att uttryckligen tillägga att möten och förhandlingar under skiljeförfarandet likväl får äga rum i det sydamerikanska landet (se avsnitt 7.2 ovan).

12.11.2 BRASILIEN

Vad gäller internationella skiljeförfaranden sågs Brasilien länge som Latinamerikas svarta får. Landet hade tidigare en erkänt fientlig inställning till skiljeförfaranden. I takt med den ekonomiska utvecklingen har denna inställning dock förändrats, och sedan millennieskiftet har de brasilianska domstolarnas syn på skiljeförfaranden avsevärt förbättrats. I juli 2015 antogs dessutom nya tillägg i den brasilianska skiljedomslagen för att ytterligare främja utövandet av skiljeförfaranden samt återspegla den praxis som utvecklats. År 2017 öppnade ICC en lokalavdelning i São Paulo, vilken handlägger inhemska skiljeförfaranden. Allt detta har lett till att antalet skiljeförfaranden med säte i Brasilien har ökat kraftigt under senare år. I vissa lokala domstolar förefaller emellertid spår av den tidigare negativa inställningen leva kvar. Korruptionsgraden i nationella domstolar och myndigheter har ökat de senaste åren och är hög i ett internationellt perspektiv.

Brasilien ratificerade New York-konventionen år 2002. Landet har även en modern lagstiftning om skiljeförfaranden, som i många avseenden liknar UNCITRAL:s modellag. En avvikelse från modellagen och internationellt vedertagen standard är dock att en svarandepart som inte går med på att ett skiljeförfarande inleds behöver stämmas in i lokal brasiliansk domstol. Den lokala domstolen kan därefter förordna om inledande av ett skiljeförfarande.

Ett av de mest betydelsefulla tilläggen från 2015 är att lagen numera uttryckligen tillåter offentliga enheter (exempelvis statsägda bolag) att ingå skiljeavtal avseende kommersiella, ekonomiska angelägenheter. Det finns dock kvar vissa särreglingar avseende bl.a. tillämplig lag och förfarandespråk när offentliga enheter är involverade. Genom 2015 års tillägg har även parternas frihet att välja skiljedomare och möjligheterna att utforma skiljeförfarandet efter egna önskemål stärkts.

Sammantaget är vår rekommendation att om möjligt undvika att förlägga skiljeförfaranden till Brasilien. Det främsta skälet är den relativt

omfattande korruptionen i landet samt de nationella särdragen i lagstiftning och praxis kring skiljeförfaranden. Om ett skiljeförfarande ändå måste förläggas till Brasilien rekommenderar vi ett institutionellt förfarande hos ICC eller ICDR med São Paulo som säte. I São Paulo finns, utöver ICC:s lokalavdelning, några av Brasiliens främsta inhemska skiljedomsinstitut, såsom *Chamber of Conciliation, Mediation and Arbitration Ciesp/Fiesp*, *Arbitration and Mediation Center attached to the American Chamber of Commerce for Brazil – São Paulo* (AMCHAM), *Center for Arbitration and Mediation of the Chamber of Commerce Brazil-Canada* (CAM-CCBC) och CAMARB – *Business Mediation and Arbitration Chamber – Brazil*. Innan det avtalas om att förlägga ett internationellt skiljeförfarande till något av dessa inhemska institut bör emellertid en närmare kontroll av institutets regelverk och renommé göras.

12.11.3 CHILE OCH URUGUAY

Korruptionsnivåerna i Chile och Uruguay är låga och skiljer sig därmed avsevärt från övriga sydamerikanska länder. Båda länderna anses ha bland de starkaste skiljedoms traditionerna i Latinamerika.

Chile ratificerade New York-konventionen utan förbehåll redan 1975. Det fanns likväl tidigare flera begränsningar i den nationella lagstiftningen avseende internationella skiljeförfaranden. År 2004 fick Chile en ny skiljeförfarandelag för internationella skiljeförfaranden, vilken är baserad på UNCITRAL:s modellag.

För inhemska skiljeförfaranden gäller en äldre lagstiftning som till stor del motsvarar de regler som gäller för domstolsförfaranden. Som exempel kan nämnas att en skiljenämnd anses vara en del av det allmänna domstolsväsendet, närmast att likna vid en tingsrätt. Skiljedomarna anses därför få sin behörighet genom lagstiftningen, vilket leder till att en skiljedom är föremål för domstolskontroll och kan överklagas materiellt. En annan konsekvens är att vissa typer av inhemska tvister (såsom aktieägartvister och tvister rörande maritim handel) är föremål för tvingande skiljeförfarande.

Det ledande skiljedomsinstitutet i Chile är *Santiago Arbitration and Mediation Center* (CAM Santiago). År 2006 gick *Chilean-North American Chamber of Commerce* (AmCham) och andra bilaterala handelskammare ihop med CAM Santiago för att skapa ett internationellt skiljedoms-

institut. CAM Santiago administrerar både nationella och internationella skiljeförfaranden.

Uruguay ratificerade New York-konventionen utan förbehåll 1983. Landet saknade tidigare en separat lagstiftning om internationella skiljeförfaranden, men en sådan infördes 2018. Även Uruguays lag om internationella skiljeförfaranden är baserad på UNCITRAL:s modellag. Lagen fångar dock inte upp samtliga tillägg i 2006 års version och innehåller även vissa andra avvikelser. Uruguay har sedan tidigare uppfattats som en neutral plats för tvister mellan brasilianska och argentinska parter. Den tidigare ålderdomliga skiljedomsrättsliga lagstiftningen medförde dock svårigheter att attrahera andra internationella skiljeförfaranden.

Trots de båda ländernas låga korruptionsnivå samt en skiljedomsvänlig lagstiftning och rättspraxis vad gäller internationella skiljeförfaranden, finns det en risk att de stora kontrasterna mellan reglerna för internationella respektive inhemska skiljeförfaranden skapar osäkerhet hos användarna. Detta kan i sin tur riskera att påverka tolkningen och tillämpningen av lagstiftningen för internationella skiljeförfaranden, särskilt vid behov av utfyllnad. Denna risk tycks särskilt hög i Uruguay eftersom den aktuella lagstiftningen är så pass ny och erfarenheten av icke-regionala skiljeförfaranden framstår som tämligen låg.

Mot bakgrund av det ovanstående bör man, åtminstone tills det har uppnåtts en större harmonisering mellan regelsystemen, försöka undvika Chile och Uruguay som säte för ett skiljeförfarande. För det fall man inte kan undvika Sydamerika som säte är dessa länder dock att föredra framför övriga länder i regionen, inte minst med tanke på den förhållandevis låga korruptionsnivån.

12.11.4 ARGENTINA, MEXIKO OCH PERU

Argentinas lagstiftning om internationella skiljeförfaranden är från 2018 och bygger till stora delar på UNCITRAL:s modellag. Jämfört med tidigare regler innebär 2018 års lag en klar förbättring. Överlag har landets syn på skiljeförfaranden utvecklats positivt under den senaste femårsperioden.

Även Mexiko och Peru har modern lagstiftning som till stora delar är baserad på UNCITRAL:s modellag. Under 2015 genomgick lagstiftningen i Peru vissa revideringar. Numera kan exempelvis en person som dömts för ett brott inte vara skiljedomare.

Alla tre länder har ratificerat New York-konventionen (Mexiko 1971, Peru 1988 och Argentina 1989). Det främsta skiljedomsinstitutet i Mexiko är *Mexican Arbitration Center* (CAM). I Peru är det ledande skiljedomsinstitutet *Arbitration Center of the Lima Chamber of Commerce*, vars nya skiljeförfaranderegler trädde i kraft i januari 2017. Argentina har flera skiljedomsinstitut och bland de främsta kan nämnas *Tribunal de Arbitraje General de la Bolsa de Comercio de Buenos Aires*, *Centro de Mediación y Arbitraje Comercial de la Cámara Argentina de Comercio* (CEMAC) och *Cámara Arbitral de la Bolsa de Cereales de Buenos Aires*.

Graden av korruption bland myndigheter och domstolar är mycket hög i Mexiko, hög i Peru och förhållandevis hög i Argentina. Vi rekommenderar därför att man inte förlägger sätet för skiljeförfaranden till något av länderna. För det fall det inte går att undvika Sydamerika som säte bör man, som nämnts ovan, i stället försöka förlägga sätet till Chile, alternativt Uruguay, där korruptionsnivåerna är betydligt lägre.

12.12 MELLANÖSTERN OCH NORDAFRIKA

De flesta länder i Mellanöstern och Nordafrika är inte fullt fungerande demokratier. I många fall har de dessutom en relativt omodern lagstiftning, och i vissa av länderna präglas lagstiftningen av religiöst inflytande i form av sharia. Domstolarnas obundenhet till statsmakterna kan i många fall också ifrågasättas. Bristande transparens och korruption kan således i vissa fall vara ett betydande problem.

Ett av de äldre skiljedomsinstitutet i Mellanöstern är *Cairo Regional Center for International Commercial Arbitration* (CRCICA), som etablerades redan 1979. Antalet skiljedomsinstitut i regionen har ökat markant under senare år. Bland dessa märks *Dubai International Arbitration Centre* (DIAC), *DIFC-LCIA Arbitration and Mediation Centre* (DIFC-LCIA), *Qatar International Center for Conciliation and Arbitration* (QICCA) och *Saudi Center for Commercial Arbitration* (SCCA). Även om dessa och liknande institutioner har antagit skiljeförfaranderegler som till stor del speglar internationell standard och i övrigt uppvisar höga ambitioner för sin verksamhet, är några av dem fortfarande relativt oprövade i internationella sammanhang. Det återstår således att se om de över tid verkligen kan visa sig motsvara internationella krav på t.ex. oberoende, rättssäkerhet och effektivitet, och om de får fullt stöd i detta av lokala

domstolar och myndigheter. Under tiden medför osäkerheten i dessa avseenden tillsammans med det vidare riskläget i regionen att utländska parter i första hand bör försöka förlägga sätet för skiljeförfaranden till ett tredje, skiljedomsvänligt land, och hänvisa till regelverken hos de mer etablerade skiljedomsinstituten, såsom ICC, SCC, ICDR eller LCIA.

12.12.1 FÖRENADE ARABEMIRATEN

Dubai är ett av sju emirat i Förenade Arabemiraten. Emiratet har tack vare sitt liberala ekonomiska och sociala klimat samt sitt strategiska geografiska läge utvecklats till ett nav för handel av varor och tjänster i regionen. Detta gäller inte minst finansiella och juridiska tjänster. Viktiga förklaringar till denna utveckling kan vara den relativt låga korruptionen i Dubai och den autonoma ”*offshore*”-jurisdiktion – *Dubai International Financial Center* (DIFC) – som har skapats i emiratet. DIFC är en självständig jurisdiktion i Dubai med ett autonomt rättsväsende och egna lagar tillämpliga på civilrättsliga och kommersiella rättsförhållanden med anknytning till jurisdiktionen. Vilka regler som tillämpas på ett internationellt skiljeförfarande, och vilka domstolar som kommer att hantera frågor i anslutning till förfarandet, är således beroende på om parterna väljer Dubai eller DIFC som säte. New York-konventionen är tillämplig i båda jurisdiktionerna.

År 2016 ändrades Förenade Arabemiratens strafflag, så att det i artikel 257 stadgas att skiljedomare som agerar partiskt och orättvist ska straffas med temporärt frihetsberövande. Efter omfattande kritik om att straffstadgandet försvårade möjligheterna att locka kompetenta skiljedomare till Förenade Arabemiraten, vilket hotade landets ställning som ett regionalt centrum för skiljeförfaranden, justerades bestämmelsen år 2018 på så sätt att det nu framgår att den inte omfattar skiljedomare. Det sagda illustrerar dock att det finns krafter i landet som inte är skiljedomsvänliga.

Förenade Arabemiraten – offshore

DIFC:s lag om skiljeförfarande bygger på UNCITRAL:s modellag. I motsats till ”*onshore*”-Dubai och övriga emirat, där rättssystemet bygger på sharia med influenser av kontinental *civil law*-tradition, är DIFC en *common law*-jurisdiktion, influerad av engelsk lag, med sitt eget domstolssystem där engelska är officiellt språk. I november 2015 återupptogs

DIFC-LCIA Arbitration Center, som är ett samarbete mellan DIFC och LCIA. DIFC-domstolarna (dvs. inte de ordinarie domstolarna i Förenade Arabemiraten) utövar tillsyn över skiljedomarna, bl.a. vad gäller klander och verkställighet.

Sedan 2013 finns även en motsvarighet till DIFC i Abu Dhabi – ett annat emirat i Förenade Arabemiraten. Denna andra autonoma ”*off-shore*”-jurisdiktion i landet benämns *Abu Dhabi Global Market* (ADGM). Upplägget är mycket likt det som gäller i DIFC. Således har ADGM ett från Förenade Arabemiraten fristående rättssystem som bygger på engelsk rätt och engelska domstolstraditioner. Vidare har även ADGM antagit en lag om skiljeförfarande som vilar på UNCITRAL:s modellag. År 2018 bildades *ADGM Arbitration Centre*, vilket inte är ett skiljedomsinstitut i egentlig mening utan snarare ett *hearing centre* som primärt är tänkt att användas vid skiljeförfaranden med ADGM som säte. Att notera är att ICC har öppnat ett representationskontor i ADGM.

Förenade Arabemiraten – onshore

Sedan 2018 har Förenade Arabemiraten en lag om skiljeförfarande som bygger på UNCITRAL:s modellag. Lagen tillämpas i ”*onshore*”-skiljeförfaranden, dvs. utanför DIFC och ADGM. Den tidigare lagstiftningen i Förenade Arabemiraten byggde inte på modellagen och innehöll ett antal avvikelser från internationellt vedertagen standard. Reformen ses därför som ett steg i skiljedomsvänlig riktning. Trots detta kvarstår en del särdrag. T.ex. är vissa tvister som rör agent- och distributörsförhållanden fortfarande inte skiljedomsförfaranden. Vidare kvarstår ett krav om att vittnen i förfarandet ska höras under ed (vilket innebär ett straffansvar för mened), även om parterna nu har möjlighet att komma överens om annat. Skiljedomen ska även meddelas på arabiska, om parterna inte har kommit överens om något annat. Det bör också noteras att sharia är en del av *ordre public* i Förenade Arabemiraten och att en skiljedom således kan klandras om den strider mot sharia. Vad gäller ”*onshore*”-skiljeförfaranden i Förenade Arabemiraten är det ledande lokala skiljedomsinstitutet *Dubai International Arbitration Centre* (DIAC).

Sammantaget framstår Förenade Arabemiraten, och då särskilt Dubai, på grund av det företagsvänliga klimatet och den förhållandevis låga korruptionen, som ett bättre alternativ än många andra länder i regionen. ”*Offshore*”-skiljeförfarande, och då särskilt i DIFC vid DIFC-LCIA Arbi-

tration Center, framstår i sin tur som ett bättre alternativ än ”*onshore*”-varianten, och bör kunna accepteras om traditionellt skiljedomsvänliga säten (t.ex. i Västeuropa) inte accepteras och motparten kräver att skiljeförfarandet ska förläggas till ett säte i Mellanöstern.

12.12.2 QATAR

Qatar har en förhållandevis låg korruptionsnivå. Landet har även ratificerat New York-konventionen. År 2017 antogs nya bestämmelser om skiljeförfaranden. De nya skiljeförfarandereglerna bygger delvis på UNCITRAL:s modellag, men innehåller en del avvikelser. I lagen föreskrivs t.ex. mycket korta tidsfrister för parter som vill kräva rättelse av eller klandra en skiljedom. En annan avvikelse är att parterna vid ett *ad hoc*-förfarande inte har full valfrihet att utse skiljedomare. Dessutom krävs att samtliga skiljedomar skickas till och registreras hos justitieministeriet i Qatar inom två veckor från dagen för meddelandet av domen. Vidare har man i linje med de begränsningar som föreskrivs i UNCITRAL:s modellag inskränkt möjligheterna för domstol att ogiltigförklara skiljedomar.

Trots att landet har ratificerat New York-konventionen brister Qatars domstolar vid tillämpningen av konventionen och en verkställighetsprocess riskerar att bli långdragen.

Det ledande skiljedomsinstitutet i landet – *Qatar International Center for Conciliation and Arbitration* (QICCA) – saknar moderna skiljedomsregler. De gällande reglerna är från 2012 och har bl.a. kritiserats för att de generellt förefaller ålägga skiljedomare en skyldighet att avgöra tvister efter billighet (dvs. inte enligt rättsregler).

Sammanfattningsvis kan konstateras att Qatar i och med lagstiftningen från 2017 har tagit ett steg i riktning mot internationellt vedertagen standard. Med beaktande av att lagstiftningen fortfarande innehåller en mängd avvikelser och vissa övriga osäkerhetsfaktorer är vår rekommendation att tills vidare undvika Qatar som säte för internationella skiljeförfaranden.

12.12.3 SAUDIARABIEN

Rättssystemet i Saudiarabien är, i ännu högre grad än många andra stater i regionen, baserat på sharia. Detta har medfört att Saudiarabien haft en

synnerligen restriktiv inställning till skiljeförfaranden. Under de senaste åren har dock landet genomfört flera lagstiftningsreformer som åtminstone på pappret gjort landet mer skiljedomsvänligt. Under 2012 införde landet nya skiljeförfaranderegler som bygger på UNCITRAL:s modellag. Lagen innehåller dock betydande avvikelser från internationellt vedertagen standard, med flera reservationer kopplade till sharia. Den viktigaste reservationen är att en skiljedom kan ogiltigförklaras om den strider mot materiella shariaregler eller *ordre public*.

Trots att Saudiarabien har ratificerat New York-konventionen har det tidigare varit exceptionellt svårt att verkställa internationella skiljedomar i landet. Under 2013 antogs dock nya verkställighetsregler och verkställighetsprocesser hanteras numera av en nybildad specialdomstol och inte, som tidigare, av de lokala domstolarna. Under 2016 erkändes och verkställdes för första gången en internationell skiljedom i Saudiarabien sedan de nya reglerna trädde i kraft, och justitiedepartementet i landet gör gällande att flera skiljedomar har verkställts därefter.

Ytterligare ett exempel på Saudiarabiens positiva utveckling är att en kvinna för första gången har godkänts som skiljedomare i en internationell skiljeprocess. Vidare invigdes 2016 landets första internationella skiljedomsinstitut *the Saudi Center for Commercial Arbitration* (SCCA).

Trots vissa framsteg under de senaste åren i riktning mot att bli en mer skiljedomsvänlig jurisdiktion är vår starka rekommendation att undvika Saudiarabien som säte. Detta beror bl.a. på landets relativt höga korruptionsnivå och att reglerna om skiljeförfaranden tolkas och tillämpas relativt strikt mot bakgrund av sharia. Om motparter från Saudiarabien insisterar på skiljeförfarande med säte i Mellanöstern, rekommenderar vi att sätet för skiljeförfarandet i första hand förläggs till DIFC i Dubai.

12.12.4 EGYPTEN

Egypten är sedan 1959 anslutet till New York-konventionen. Landets lagstiftning om skiljeförfaranden är primärt baserad på UNCITRAL:s modellag men har ett antal avvikelser från den och betraktas inte av UNCITRAL som baserad på modellen. Lagstiftningen innehåller i formellt hänseende inga stora avsteg från internationellt vedertagen standard. Det främsta skiljeförfarandeinstitutet är *Cairo Regional Centre for International Commercial Arbitration*. Institutet har under senare år haft

en måltillströmning på omkring hälften av SCC:s och har även en betydande andel internationella mål.

Korruptionen i Egypten är dock mycket omfattande och landet har en utomordentligt dålig ranking, både som helhet och avseende den civila sidan av rättssystemet, i *World Justice Projects Rule of Law Index 2020*. Detta innebär att Egypten är mindre lämpligt att välja som säte för ett internationellt skiljeförfarande. Till detta kommer det allmänna säkerhetsläget som råder i landet. Vår rekommendation är därför att om möjligt förlägga sätet till ett tredje, skiljedomsvänligt land och hänvisa till regelverken hos de mer etablerade skiljedomsinstituten, såsom ICC, SCC eller ICDR.

12.12.5 ISRAEL

Korruptionsnivån i Israel är, sett till regionen, förhållandevis låg. Landet tillträdde New York-konventionen redan 1958. Den israeliska lagstiftningen, som inte är baserad på UNCITRAL:s modellag, innehåller ett antal mindre avvikelser från internationellt vedertagen standard. Bland annat kan en skiljedom klandras under förutsättningar som liknar det svenska resningsinstitutet, dvs. att nya, viktiga fakta blir kända. Det ledande skiljedomsinstitutet i Israel är *the Israeli Institute of Commercial Arbitration* (IICA). Sammantaget är Israel att föredra framför många andra stater i regionen som säte för internationella skiljeförfaranden. DIFC i Dubai framstår dock som ett bättre alternativ om ett skiljeförfarande ska förläggas till Mellanöstern.

12.12.6 TURKIET

Turkiets lagstiftning om skiljeförfarande bygger på UNCITRAL:s modellag och innehåller inga väsentliga avvikelser från internationellt vedertagen standard. Landet är anslutet till New York-konventionen. Problem med korruption i Turkiet tycks emellertid öka och korruptionsnivån ligger nu högre än i flera central- och sydeuropeiska länder. Vidare är landets politiska läge i skrivande stund instabilt till följd av den misslyckade statskuppen under 2016 och dess efterdyningar i form av ökade inslag av auktoritärt styre.

År 2015 etablerades *Istanbul Arbitration Center* (ISTAC), vars syfte är att erbjuda snabba och specialiserade lågkostnadsskiljeförfaranden.

Istanbuls geografiska läge och den moderna utformningen av ISTAC-reglerna har framförts som fördelar med det nya institutet. Reglerna är jämförbara med flera internationellt accepterade och tillämpade regelverk för skiljeförfarande, och innehåller bl.a. regler om interimistisk skiljedomare och så kallade ”Fast Track Arbitration Rules”.

Sammantaget, och främst med hänvisning till den säkerhetspolitiska situationen i landet, rekommenderar vi att undvika Turkiet som säte för internationella skiljeförfaranden, och i stället förlägga sätet till en mer etablerad skiljedomsjurisdiktion med mindre politisk oro och lägre korruptionsnivå. Turkiska parter kan som alternativ ofta vara benägna att acceptera skiljeförfaranden i Schweiz, eftersom Turkiets och Schweiz lagstiftning på civilrättens område i många avseenden är identiska. Anledningen är att när det moderna Turkiet 1926 antog sin första ”civil code” gjordes detta genom att, med få modifikationer, använda den schweiziska civillagen i dess helhet. Även de ändringar som sedan dess trätt i kraft på den turkiska civilrättens område har influerats av schweizisk civilrätt.

12.12.7 MAROCKO, ALGERIET OCH TUNISIEN

Varken Marocko eller Algeriet har skiljeförfarandelagar som baseras på UNCITRAL:s modellag. Den marockanska skiljeförfarandelagen har inspirerats av modellagen, men innehåller vissa avvikelser. Till exempel föreskriver den ytterligare krav på skiljedomens form och innehåll. Algeriets skiljeförfarandelag innehåller flera betydande skillnader jämfört med modellagen. Ett exempel är att det inte går att klandra endast en del av en skiljedom. Tuniens skiljeförfarandelag är baserad på UNCITRAL:s modellag, men flera avvikelser förekommer. Samtliga tre länder har ratificerat New York-konventionen (Marocko 1959, Tunisien 1967 och Algeriet 1989).

I Marocko är institutet *Casablanca International Mediation and Arbitration Centre* (CIMAC), som lanserades 2014, en satsning på internationella skiljeförfaranden. Institutet har sedan 2018 samarbeten med ICSID och VIAC. I Algeriet finns *Mediation, Conciliation and Arbitration Centre of the Algerian Chamber of Commerce* (MCAC) och i Tunisien *Centre for Conciliation & Arbitration of Tunis* (CCAT).

Graden av korruption i dessa tre länder är hög. Erfarenheten av internationella skiljeförfaranden är relativt begränsad, men utvecklingen i Marocko kan bli positiv. Vår nuvarande rekommendation är att samtliga

tre länder bör undvikas som säte för internationella skiljeförfaranden. I första hand bör ett etablerat säte väljas, t.ex. Paris, Genève eller Wien. *CIMAC Arbitration Rules* kan övervägas om det inte går att komma överens om något av de etablerade institutens regler.

12.13 VÄST-, CENTRAL- OCH ÖSTAFRIKA SAMT SÖDRA AFRIKA

Många afrikanska länder är instabila stater som i mycket hög grad präglas av korruption. Med undantag för ett antal länder i södra Afrika och i Västafrika är majoriteten av de afrikanska staterna inte heller fullt fungerande demokratier. Utländska parter bör således i första hand förlägga sätet för ett internationellt skiljeförfarande till ett tredje, skiljedomsvänligt land och hänvisa till regelverken hos ett etablerat skiljedomsinstitut, såsom ICC, SCC, ICDR eller LCIA.

12.13.1 GHANA

Ghana tillträdde New York-konventionen 1968. Landets lagstiftning om skiljeförfaranden bygger inte på UNCITRAL:s modellag. Till de anmärkningsvärda skillnaderna hör att Ghanas lagstiftning ger ett större utrymme för domstolsingripande i skiljeförfarandet och att domstol kan avgöra en rättsfråga som uppkommer i skiljeförfarandet.

Korruptionsnivån i Ghana är, som i övriga länder i regionen, högre än i de etablerade skiljedomsjurisdiktionerna, även om nivån är bland relativt bättre i regionen. På den civila sidan av rättssystemet är korruptionen högre än i t.ex. Mauritius och Sydafrika.

Vår rekommendation är att undvika Ghana som säte för skiljeförfarande.

12.13.2 MAURITIUS

I enlighet med vad som är typiskt för regionen är korruptionen högre i Mauritius än i de etablerade skiljedomsjurisdiktionerna. Inom regionen (Afrika söder om Sahara) är dock Mauritius bland den handfulla länder med lägst korruption och landet har beträffande den civila sidan av rättssystemet rankats i toppskiktet i regionen. Mauritius har bedömts vara det

fredligaste landet i regionen och är högt placerat i det hänseendet även ur ett globalt perspektiv.

Mauritius tillträdde New York-konventionen 1996. Mauritius *International Arbitration Act 2008* är baserad på UNCITRAL:s modellag med vissa justeringar. Nämnvärda justeringar innefattar begränsningar av vilka interimistiska åtgärder domstolarna kan förordna, en särskild grupp domare i högsta domstolen som hanterar alla ärenden enligt *International Arbitration Act 2008* som första instans, en rätt att överklaga högsta domstolens avgöranden i dessa ärenden till *UK Judicial Committee of the Privy Council* i London (som bl.a. hanterar mål från Commonwealth-länder och som vanligen består av domare i Storbritanniens högsta domstol), samt att *Permanent Court of Arbitration* i Haag är den instans som utser skiljedomare när det är tillämpligt.

Mauritius högsta domstol, som alltså hanterar skiljeförfarandeärenden redan som första instans, har etablerat en skiljeförfandevänlig attityd, men undantag har förekommit. Domstolen har i stort följt internationellt vedertagen standard i sin tolkning av UNCITRAL:s modellag och visat respekt för principen om *kompetenz-kompetenz* samt antagit en skiljeförfandevänlig inställning vad gäller interimistiska åtgärder. Landet har inte haft ett stort antal verkställighetsmål, men det kan uppfattas som en trygghet ur ett västerländskt perspektiv att även dessa kan överklagas till *Privy Council*.

Mauritius har satsat stort på internationella skiljeförfaranden. Mellan 2011 och 2018 hade ett av instituten i Mauritius – *Mauritius International Arbitration Centre* (MIAC) – ett samarbete med LCIA (*LCIA-MIAC Arbitration Centre*). 2016 hölls *ICCA Congress* i Mauritius. Mauritius är det enda land i regionen som i *Delos Dispute Resolutions Guide to Arbitration Places* har bedömts uppfylla kraven för att vara ett säkert och lämpligt säte för internationella skiljeförfaranden. Utvecklingen och måltillströmningen de senaste åren har dock föranlett en del att anse att Mauritius inte blivit den succé på den internationella skiljeförfandemarknaden som många föreställt sig. En följd av detta är att praxis från högsta domstolen, som förvisso finns, inte är av sådan omfattning att landet ännu kan uppvisa ett långt track record av skiljeförfandevänliga avgöranden.

Vår rekommendation är att ett etablerat skiljeförfandesäte i första hand bör användas. I andra hand bör Mauritius i de flesta fall vara ett acceptabelt alternativ för tvister med anknytning till regionen, och kan när omständigheterna inte föranleder annat väljas framför andra juris-

diktioner i regionen. I första hand bör reglerna från ett etablerat institut användas, t.ex. LCIA.

12.13.3 NIGERIA

Nigeria är anslutet till New York-konventionen. Landet har en lagstiftning om skiljeförfaranden som bygger på UNCITRAL:s modellag och som inte avviker i något väsentligt hänseende från internationellt vedertagen standard. Ombud i skiljetvister i Nigeria måste emellertid vara registrerade som "*legal practitioners*" i registret hos landets högsta domstol. För att en utländsk advokat ska få företräda en part i ett skiljeförfarande i Nigeria krävs vidare att landets *Chief Justice* beviljar ett undantag för ombudet i fråga. På grund av detta, och den omfattande korruptionen i landet, är vår rekommendation att undvika Nigeria som säte för internationella skiljeförfaranden.

12.13.4 SYDAFRIKA

Som i många andra länder i regionen söder om Sahara är korruptionsnivån hög i jämförelse med de etablerade skiljedomsjurisdiktionerna. Jämfört med andra länder i regionen tillhör Sydafrika dock de länder som har en relativt låg korruptionsnivå. I mätningar av den civila sidan av rättssystemet placerar sig Sydafrika bra i regionen. Vad gäller specifikt alternativ tvistlösning mätt utifrån pristillgänglighet, effektivitet, verkställbarhet och frihet från korruption, har Sydafrika rangordnats främst i regionen. Säkerhetsaspekter på grund av kriminalitet och oroligheter bör noteras, men är jämförelsevis mindre påtagliga i landets kommersiella center.

Sydafrikas erfarenhet av skiljeförfaranden är främst hänförlig till inhemska förfaranden. Landet hade länge en skiljeförfarandelagstiftning som var föråldrad och innehöll en rad avvikelser från internationellt vedertagen standard, men numera har landet en modern lagstiftning av internationell standard i *International Arbitration Act 2017*. Lagen inkorporerar med vissa anpassningar UNCITRAL:s modellag som lag i Sydafrika.

Domstolarna i Sydafrika kan beskrivas som skiljeförfarandevänliga och kan i de flesta fall förväntas upprätthålla ett skiljeavtal och respektera skiljeförfarandet. Viktiga principer som separabilitet och *kompe-*

tenz-kompetenz har med tiden erkänts i praxis redan före *International Arbitration Act 2017*. Domstolarna utvecklade också redan före den nya lagstiftningen en återhållsamhet med att ingripa i skiljeförfaranden, och med den nya lagen har domstolarnas möjlighet att ingripa på annat sätt än i enlighet med internationellt vedertagen standard försvunnit. En av de anpassningar av modellagen som Sydafrika gjorde var att specificera dess breda formulering om interimistiska åtgärder på sådant sätt att det exakt anges vilka interimistiska åtgärder som en domstol kan användas för.

Sydafrika tillträdde New York-konventionen 1976. Vissa brister i implementeringen av konventionen anses ha lösts med *International Arbitration Act 2017*. Domstolarna har historiskt varit mycket återhållsamma med att acceptera *public policy*-invändningar mot verkställighet. Praxis från senare tid är i linje med konventionen, men undantag har förekommit.

Under de år som gått sedan den nya lagstiftningen trädde i kraft har internationella skiljeförfaranden ökat i popularitet i landet. Det främsta skiljedomsinstitutet – *Arbitration Foundation of Southern Africa* (AFSA) – har etablerat en internationell avdelning och ökat sitt antal internationella mål exponentiellt (från mycket låga nivåer). Enligt uppgift är AFSA det institut i Afrika med flest internationella tvister, möjligen med konkurrens från institutet i Kairo. Institutet publicerade 2020 ett utkast till internationella skiljeförfaranderegler för kommentarer. De föreslagna reglerna är moderna och innehåller t.ex. bestämmelser om *emergency arbitrator*, flerpartstvister och *third party funding*.

Sammanfattningsvis har Sydafrika goda förutsättningar att utvecklas till ett rekommendabelt skiljeförfarandeland för internationella skiljeförfaranden för tvister som har anknytning till regionen. Lagstiftningen är dock ny och den kommande rättsutvecklingen i domstolarna bör avvakta för att se hur den nya lagen tillämpas i praktiken, särskilt eftersom rättsläget före den nya lagen avvek från vad som förväntas internationellt.

För närvarande rekommenderar vi därför, i de fall etablerade säten som t.ex. Stockholm, London eller något annat tredje skiljeförfarandevänligt land utanför regionen inte accepteras av motparten, att sätet förläggs till Mauritius. I första hand bör reglerna från de etablerade instituten såsom ICC, SCC, ICDR eller LCIA avtalas. Om skiljeförfarandet behöver ha sitt säte i Sydafrika, kan ett förfarande enligt AFSA:s kommande regler vara värt att överväga.

Exempel på medlingsavtal

BILAGA 1:1

Svensk version

Mellan [*part*], [*org.nr*], [*adress*] och [*part*], [*org.nr*], [*adress*] (var och en "Part" och tillsammans "Parterna") har denna den [...] dagen i [*månad*] [*år*] träffats följande medlingsavtal ("Medlingsavtalet").

1. Medlingen ska omfatta samtliga tvistefrågor mellan Parterna som har uppkommit med anledning av [*ange t.ex. ett visst avtal och/eller sammanfatta kort den/de tvistefrågor som har uppkommit*] ("Tvis-ten").
2. Parterna har gemensamt utsett [*namn*], [*adress*] till medlare i Tvis-ten.
3. Medlaren ska i samråd med Parterna besluta om förfarandet. Par-terna ska beredas tillfälle att i skälig omfattning lägga fram sin sak. Medlaren ska opartiskt verka för en snabb och effektivt lösning av Tvisten.
4. Om inte medlingen avslutas dessförinnan enligt punkten 5 (a)–(c) nedan, ska medlingen avslutas senast [*antal*] månader från dagen för detta Medlingsavtal. Parterna och medlaren kan dock skriftli-gen komma överens att förlänga tiden för medlingen.
5. Medlingen avslutas genom:
 - (a) att ett skriftlig förlikningsavtal upprättas och undertecknas av Parterna;
 - (b) att medlaren meddelar Parterna att ytterligare medling inte bedöms meningsfullt;

- (c) att endera Part skriftligen till medlaren begär att medlingen ska avbrytas; eller
 - (d) att tiden för medlingen löper ut enligt punkten 4 ovan.
6. Medlaren, som innehar F-skattsedel, har för medlingen rätt till arvode med [*belopp*] kronor/timme (exklusive mervärdesskatt). Medlaren har därutöver rätt till ersättning för omkostnader som medlaren ådrar sig i anledning av medlingen.

Parterna är solidariskt ansvariga gentemot medlaren för betalningen av medlarens arvode och omkostnader enligt ovan. Parterna emellan ska medlarens arvode och omkostnader bäras med hälften vardera.

Medlaren har rätt att begära förskott på ovan nämnda arvode och omkostnader. Medlaren har vidare rätt att under medlingens gång begära ytterligare förskott. Förskottsbelopp ska betalas av Parterna med hälften vardera till av medlaren anvisat bankkonto. Om begärt förskottsbelopp uteblir har medlaren rätt att frånträda sitt uppdrag. Medlaren får såväl under medlingen som därefter använda förskottsbelopp för betalning av sitt arvode och sina omkostnader.

7. Om inte medlingen avslutas genom att Parterna ingår förlikningsavtal enligt punkten 5(a) ovan, sker medlingen med förbehåll för Parternas samtliga rättigheter, krav och invändningar. Eventuella preskriptions- eller reklamationsfrister o.d. ska avstanna från dagen för detta Medlingsavtal till dess att medlingen avslutas. Talefrister och preskriptionstider löper under alla förhållanden dock ut tidigast en månad efter avslutad medling. Det nyss anförda påverkar inte Parts rätt att invända att dylik(a) frist(er) redan har löpt ut vid dagen för detta Medlingsavtal.

8. Parterna och medlaren ska iaktta sekretess beträffande medlingen och vad som där har förekommit. Vid medlingens avslutande ska på Parts begäran samtliga handlingar som Parten har överlämnat till medlaren eller den andra Parten med anledning av medlingen förstöras eller återlämnas till Parten utan att någon kopia behålls.

Part får inte i rättegång eller skiljeförfarande åberopa vad som har förekommit vid medlingen. Part får inte heller i rättegång eller i skiljeförfarande åberopa medlaren som vittne eller sakkunnig.

Vad som stadgas i denna punkten 8 ska inte gälla för förlikningsavtal som ingåtts mellan Parterna enligt punkten 5(a) ovan.

9. Om medlingen avslutas utan att Parterna har träffat förlikningsavtal enligt punkten 5(a) ovan, ska Tvisten slutligt avgöras genom...

Alt. 1

...skiljedom enligt [*ad hoc eller institutionellt förfarande*].

Alt. 2

...allmän domstol med [*tingsrätt*] som första instans.

[PARTENS FIRMA]

[PARTENS FIRMA]

[Namn]

[Namn]

Härmed accepterar jag Parternas uppdrag som medlare på ovan angivna villkor:

[Namn]

Engelsk version

THIS MEDIATION AGREEMENT is made on this [...] day [...] of [...] by [party], [company registration number], [address] and [party], [company registration number], [address] (individually a “Party” and jointly the “Parties”)

1. The mediation shall encompass all contentious issues between the Parties that have arisen out of or in connection with [*indicate for e.g. a certain agreement and/or summarise the matter(s) in dispute that has/have arisen*] (hereinafter referred to as the “Dispute”).
2. The Parties have jointly appointed [name, address] as mediator in the Dispute.
3. The mediator shall in consultation with the Parties decide on the procedure. The Parties shall be given a reasonable opportunity to present their arguments. The mediator shall in an impartial manner work for a swift and effective resolution of the Dispute.
4. Unless the mediation has been terminated in accordance with items 5(a)–(c) below, the mediation shall be terminated within [...] months after the date of this Mediation Agreement. The Parties and the mediator may, however, prolong the period of the mediation through written agreement.
5. The mediation shall be terminated by:
 - (a) a written settlement agreement entered into between and signed by the Parties;
 - (b) a declaration from the mediator to the Parties that it is not meaningful to continue the mediation;
 - (c) a written request from a Party to the mediator that the mediation shall be terminated; or
 - (d) the period for the Mediation expiring according to item 4 above.
6. The mediator, who is self-employed, is entitled to a fee of [...] per hour (exclusive of VAT) for services rendered in relation to the mediation. The mediator is further entitled to reimbursement for

any expenses that the mediator may incur in relation to the mediation.

The Parties shall be jointly and severally liable to pay the mediator's fee and expenses as per above. As between the Parties, the mediator's fee and expenses shall be born in equal shares.

The mediator is entitled to request an advance on the above fee and expenses. The mediator is further, during the course of the mediation, entitled to request additional advances. Any advance shall be paid by the Parties in equal shares to a bank account designated by the mediator. If the requested advance is not paid accordingly, the mediator is entitled to resign. The mediator is entitled to use the above advance(s) during the course of the mediation as well as thereafter for payment of his/her fee and expenses.

7. Unless the mediation is terminated by way of the Parties entering into a settlement agreement in accordance with item 5(a) above, the mediation shall be conducted with full reservation for all of the Parties' rights, claims and objections. The running of any limitation, prescription or notification periods or the like will be suspended on the date of this Mediation Agreement until the mediation is terminated. This notwithstanding, periods for initiating legal action and limitation periods will in any event expire at the earliest one month after termination of the meditation. The aforesaid is without prejudice to a Party's right to object that any such period has already expired on or before the date of this Mediation Agreement.
8. The Parties and the mediator undertake to keep the mediation, including (without limitation) any views expressed or statements made in the course thereof, confidential. Upon termination of the mediation, and at the request of a Party, all documents which have been submitted to the mediator or the other Party shall be destroyed or returned to the Party having originally submitted the document without any copy being kept.

A Party may not introduce any circumstance relating to the mediation as evidence in any judicial or arbitral proceedings. A Party may also not involve the mediator in any judicial or arbitral proceedings as a witness, expert or otherwise.

This item 8 shall not apply to a settlement agreement entered into between the Parties in accordance with item 5(a) above.

9. If the mediation is terminated without the parties entering into a settlement agreement in accordance with item 5(a) above, the Dispute shall be finally resolved by...

Alt. 1

...arbitration in accordance with [*the Swedish Arbitration Act/the Arbitration Rules of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce*]

Alt. 2

...the courts of Sweden with [...] District Court (Sw. [...] *tingsrätt*) being the court of first instance.

[COMPANY NAME]

[COMPANY NAME]

[Name]

[Name]

I hereby accept the Parties' mandate as mediator on the terms and conditions set out above:

[Name]

Exempel på enkel procedur för expertavgörande

BILAGA 2:1

Svensk version

Fastställande av [*frågeställning*] [enligt punkten [...] i avtalet] ska hänskutas för avgörande av en expert enligt följande.

1. Part som önskar utverka ett expertavgörande ska skriftligen påkalla expertavgörande hos [*organisation som ska tillhandahålla experten*] med kopia till [*motparten*] och därvid ange vilken fråga som experten ska pröva.
2. [*Organisation*] ska inom [...] dagar från mottagandet av begäran om expertavgörande bereda motparten tillfälle att inkomma med kommentarer på [*partens*] begäran om expertavgörande.
3. Om parterna inte har avtalat annat ska [*organisation*] inom [...] dagar från det att begäran om expertavgörande inkom utse en expert. [*Organisation*] ska vid utseende av expert särskilt sörja för att experten är oberoende av parterna och har relevant kunskap och erfarenhet för att meddela expertavgörandet samt att experten är tillgänglig.
4. Expertens ska med beaktande av tidsfristen i punkt 5 nedan samt övriga omständigheter tillse att vardera parten ges skäligt utrymme att presentera sin inställning och det underlag som part önskar åberopa.
5. Om inte parterna avtalat annat ska experten avge ett skriftligt expertavgörande inom [...] [*dagar/veckor/månader*] från det att experten utsågs. Avgörandet ska baseras på det underlag parterna har presenterat och expertens sakkunskap.

6. [Avgörandet ska vara bindande för parterna.]

Alt.

[Avgörandet ska vara bindande för parterna under förutsättning att part inte senast [...] dagar efter mottagande av expertavgörandet skriftligen bestrider avgörandet och meddelar motparten att parten förbehåller sig rätten att påkalla skiljeförfarande enligt punkten [...] i avtalet och därefter påkallar skiljeförande senast inom [...] från det att expertavgörandet meddelades. I sådant fall ska expertavgörandet endast vara bindande och gälla till dess annat förordnas eller beslutas av skiljenämnd eller domstol.]

7. Experten ska ha rätt till skäligt arvode för sina tjänster liksom ersättning för eventuella utlägg. Kostnaderna för expertavgörandet ska bäras i lika delar av parterna.

BILAGA 2:2

Engelsk version

Determination of [*question*] [under Clause [...] in the Agreement] shall be referred to resolution by an expert in accordance with the following.

1. A party who wishes to obtain an expert determination shall submit a written request for expert determination to [*organization who will provide the expert*] with a copy to the other party and state the issue(s) which the expert shall determine.

2. [*The organization*] shall within [...] days from receipt of the request for expert determination give the other party an opportunity to comment on the request for expert determination.

3. Unless the parties have agreed otherwise [*the organization*] shall within [...] days from receipt of the request for expert determination appoint an expert. In appointing an expert [*the organization*] shall ensure in particular that the expert is independent of the parties and that the expert has the relevant knowledge and experience required to render the expert determination and that the expert is available.

4. The expert, taking into account the time limit set forth in item 5 below and other circumstances, shall ensure that each party is given a reasonable opportunity to present its case and the materials which it wishes to rely on.

5. Unless the parties have agreed otherwise, the expert shall render a written expert determination within [...] [*days/weeks/months*] from the date the expert was appointed. The expert determination shall be based on the submissions and materials presented by the parties and the expert's knowledge and experience.

6. [The expert determination shall be binding upon the parties.]

Alt.

[The expert determination shall be binding upon the parties unless a party no later than [...] days after receipt of the expert determination objects to the determination in writing to the other party and informs the other party that it reserves the right to initiate arbitration procee-

dings according to Clause [...] of the Agreement and subsequently initiates arbitration proceedings no later than [...] from the date the expert determination was rendered. In such case the expert determination shall only be binding and applicable until otherwise is decided by an arbitral tribunal or a court of law.]

7. The expert shall be entitled to a reasonable fee for his/her services and to be reimbursed for any out-of-pocket expenses. The cost for the expert determination shall be borne in equal shares by the parties.

Exempel på ramskiljeavtal

BILAGA 3:1

Svensk version

[A], [B] och [C] (var och en "Part" och tillsammans "Parterna") har ingått följande avtal: [...], [...] och [...] (tillsammans "Avtalen").

Parterna är överens om att samtliga tvister i anledning av Avtalen ska slutligt avgöras genom skiljedom enligt Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitutets ("Institutet") regler ("Reglerna"). Samtliga sådana tvister får, under de förutsättningar som framgår nedan, sammanläggas och avgöras inom ramen för ett och samma skiljeförfarande av en och samma skiljenämnd.

För att uppnå det ovan nämnda ska Reglerna gälla med följande tillägg och ändringar.

Part som önskar påkalla skiljeförfarande mot någon eller några av de övriga Parterna ska samtidigt som påkallelseskraft inges till Institutet skicka en kopia av påkallelseskraften till samtliga övriga Parter. Utöver den rätt till yttrande som svarande må ha enligt § 9 i Reglerna, ska Part äga rätt att inom [21] dagar från mottagande av kopia på påkallelseskraft, skriftligen till Institutet och med kopia till samtliga övriga Parter framställa anspråk mot någon eller några av de övriga Parterna, samt begära att nämnda anspråk ska prövas i det redan påkallade skiljeförfarandet ("Anslutningsskrift 1"). Vidare och utöver den rätt till yttrande som svarande må ha enligt § 9 i Reglerna, ska Part ha rätt att inom [21] dagar från mottagande av kopia på Anslutningsskrift 1, skriftligen till Institutet och med kopia till samtliga övriga Parter framställa anspråk mot någon

eller några av de övriga Parterna, samt begära att även nämnda anspråk ska prövas i det redan påkallade skiljeförfarandet ("Anslutningsskrift 2").

Anslutningsskrifts innehåll ska i tillämpliga delar motsvara vad som enligt Reglerna gäller för påkallelseskrift och äga motsvarande verkan. Institutet ska i tillämpliga delar förelägga svarande att inkomma med yttrande över Anslutningsskrift motsvarande vad som gäller för påkallelseskrift.

Påkallelseskrift, yttrande(n) över påkallelseskrift och Anslutningsskrift(er) ska av den Part som ger in ifrågavarande skrift till Institutet samtidigt tillsändas samtliga övriga Parter i kopia i enlighet med [*hänvisning till notisbestämmelse*].

Anspråk som har framställts genom Anslutningsskrift ska av Institutet sammanläggas med det anspråk som har framställts genom påkallelseskriften till ett skiljeförfarande förutsatt att (i) Part som har framställt anspråket skriftligen har begärt att det ska prövas i det pågående skiljeförfarandet och en sådan begäran har framförts före det att målet har hänskjutits till skiljenämnden samt (ii) Institutet inte finner det olämpligt att sammanläggning sker.

Ovanstående bestämmelser om Parternas skyldigheter att underrätta varandra är i tillägg till och ska inte inverka på de rättigheter eller skyldigheter avseende underrättelser som må åligga Institutet enligt Reglerna. Institutet ska utse hela skiljenämnden. Institutet ska efter mottagande av den initiala påkallelseskriften avvakta med att utse skiljenämnd till dess att minst [45] dagar har passerat.

Sätet för skiljeförfarandet ska vara [...].

BILAGA 3:2

Engelsk version

[A], [B] and [C] (each a “Party” and jointly the “Parties”) have entered into the following contracts; [...], [...] and [...] (jointly the “Contracts”).

The Parties agree that any dispute, controversy or claim arising out of or in connection with any or all of the Contracts, or the breach, termination or invalidity thereof, shall be finally settled by arbitration in accordance with the Arbitration Rules (the “Rules”) of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce (the “Institute”). Any such dispute, controversy or claim may, subject to the conditions set forth below, be joined and settled in one and the same arbitral proceeding before one and the same arbitral tribunal.

For the foregoing purpose the Rules shall apply with the following additions and amendments.

A Party who wishes to initiate arbitration against any or several of the other Parties shall, simultaneously with the filing of the request for arbitration with the Institute, send a copy of the request for arbitration to all other Parties. In addition to the rights of a respondent under Article 9 of the Rules, a Party may, within [21] days of receipt of a copy of the request for arbitration, submit in writing to the Institute, with a copy to all other Parties, claims against any of the other Parties, and request that such claims be joined to and settled in the already initiated arbitration (Notice of Joinder No 1). In addition to the rights of a respondent under Article 9 of the Rules, a Party may further, within [21] days of receipt of a copy of a Notice of Joinder No 1, submit in writing to the Institute, with a copy to all other Parties, claims against any of the other Parties, and request that such claims be determined in the already initiated arbitration (Notice of Joinder No 2).

A Notice of Joinder shall, in applicable parts, contain the same information as is prescribed by the Rules for a request for arbitration and have the same effect. The Institute shall, in applicable parts, request the respondent to submit an answer to a Notice of Joinder in the same manner as for a request for arbitration.

The request for arbitration, answer(s) to request for arbitration and Notice(s) of Joinder shall be simultaneously copied to all other Parties by the Party who files the relevant document with the Institute in accordance with [*reference to notice provision*].

The above provisions regarding the Parties' obligations to notify each other is in addition and without prejudice to the Institute's rights or obligations to provide notifications under the Rules.

Claims filed by way of a Notice of Joinder shall be consolidated by the Institute with the claim(s) filed by way of the request for arbitration into one arbitration proceeding, provided that (i) the claiming Party has requested in writing that its claim(s) be determined in the already initiated arbitration and such a request has been made before the case has been referred to the arbitral tribunal, and (ii) the Institute does not find it inappropriate to provide for consolidation.

The Institute shall appoint the entire arbitral tribunal. The Institute shall not appoint the arbitral tribunal until at least [45] days have passed since the Institute received the initial request for arbitration.

The seat of the arbitration shall be [...]. The language of the arbitral proceedings shall be English.

Tidsjämförelse mellan olika skiljedomsinstitut

Institut	Genomsnittlig handläggningstid från påkallande till skiljedom	Kommentar
SCC	<p>Hälften (50 %) av de ordinära skiljeförfarandena har en handläggningstid om 6–12 månader. 27 % av de ordinära skiljeförfarandena har en handläggningstid som understiger 6 månader.</p> <p>Majoriteten (52 %) av de förenklade skiljeförfarandena har en handläggningstid som understiger 3 månader. 45 % av de förenklade skiljeförfarandena har en handläggningstid om 3–6 månader.</p>	<p>Tidsangivelserna är baserade på uppgifter från institutet.</p>
ICC	<p>Genomsnittlig handläggningstid för ett ICC-förfarande är 26 månader. Mediantiden är 22 månader.</p>	<p>Tidsangivelserna är baserade på uppgifter från institutet.</p> <p>ICC skiljer sig från övriga institut främst genom att dess regler föreskriver att s.k. <i>Terms of Reference</i> ska upprättas samt att skiljedomens ska kvalitetsgranskas av <i>ICC International Court of Arbitration</i> innan den översänds till parterna.</p>

Institut	Genomsnittlig handläggningstid från påkallande till skiljedom	Kommentar
ICDR/AAA	Genomsnittlig handläggningstid för ett ICDR-förfarande är 15,4 månader. Mediantiden är 13,1 månader.	Tidsangivelserna är baserade på uppgifter från institutet.
LCIA	Genomsnittlig handläggningstid för ett LCIA-förfarande är 16 månader.	Tidsangivelsen är baserad på uppgift från institutet.
”Swiss Chambers”	Genomsnittlig handläggningstid för ett ordinärt skiljeförfarande är 11 månader. Genomsnittlig handläggningstid för ett förenklat skiljeförfarande är 6 månader.	Tidsangivelserna är baserade på uppgifter från institutet.
CIETAC	Genomsnittlig handläggningstid för ett ordinärt skiljeförfarande är 13,29 månader. Mediantiden är 6,9 månader. Genomsnittlig handläggningstid för ett förenklat skiljeförfarande är 8,17 månader. Mediantiden är 9 månader.	Tidsangivelserna är baserade på uppgifter från institutet.
DIS	–	Institutet har meddelat att det inte kan ange genomsnittlig handläggningstid.
HKIAC	Genomsnittlig handläggningstid för ett ordinärt skiljeförfarande är 15,8 månader. Mediantiden är 12,9 månader. Genomsnittlig handläggningstid för ett förenklat skiljeförfarande är 8,9 månader. Mediantiden är 10,7 månader.	Tidsangivelserna är baserade på uppgifter från institutet.
SIAC	Genomsnittlig handläggningstid för ett SIAC-förfarande är 13,8 månader. Mediantiden är 11,7 månader.	Tidsangivelserna är baserade på uppgifter från institutet.

Kostnadsjämförelse mellan olika skiljedomsinstitut

Exempel 1 – Tvisteföremålets värde uppgår till EUR 100 000

*En skiljedomare**

Skiljedoms-institut	Institutets avgifter (EUR)	Arvode till skiljedomare (EUR)	Totalt (EUR)
SCC	5 500	12 500	20 700 (inklusive omkostnader)
ICC	5 320 (USD 6 230)	9 256 (USD 10 840)	14 576 (USD 17 070)
ICDR	2 967 (USD 3 475) (International Arbitration Standard Fee Schedule)	–	Ej uppskattningsbart
LCIA	2 154 (GBP 1 950)	–	Ej uppskattningsbart
”Swiss Chambers”	4 165	8 000	12 165

* I tvister som rör belopp i denna storleksordning räcker det i regel med en skiljedomare.

Skiljedoms- institut	Institutets avgifter (EUR)	Arvode till skilje- domare (EUR)	Totalt (EUR)
HKIAC	3 754 (HKD 34 078)	Maximalt: 9 882 (HKD 89 715)	Maximalt: 13 636 (HKD 123 793)
DIS	1 500	5 000	8 500 (inklusive omkostnader)
SIAC	Snitt: 2 636 (SGD 4 213) Maximalt: 3 516 (SGD 5 618)	Snitt: 7 996 (SGD 12 778) Maximalt: 10 661 (SGD 17 037)	Snitt: 10 632 (SGD 16 991) Maximalt: 14 177 (SGD 22 655)

Beloppen är medelvärden om inte annat anges

Exempel 2 – Tvisteföremålets värde uppgår till EUR 1 000 000

Tre skiljedomare

Skiljedoms-institut	Institutets avgifter (EUR)	Arvode till skiljedomare (EUR)	Totalt (EUR)
SCC	18 400	75 900	108 445 (inklusive omkostnader)
ICC	21 077 (USD 24 683)	110 286 (USD 129 153)	131 363 (USD 153 836)
ICDR	16 203 (USD 18 975) (International Arbitration Standard Fee Schedule)	–	Ej uppskattningsbart
LCIA	2 154 (GBP 1 950)	–	Ej uppskattningsbart
”Swiss Chambers”	4 165	128 849	133 014
DIS	10 500	64 185	93 941 (inklusive omkostnader)
HKIAC	9 876 (HKD 89 657)	Maximalt: 139 935 (HKD 1 270 362)	Maximalt: 149 811 (HKD 1 360 019)
SIAC	Snitt: 8 724 (SGD 13 941) Maximalt: 11 631 (SGD 18 587)	Snitt: 112 421 (SGD 179 655) Maximalt: 149 894 (SGD 239 540)	Snitt: 121 144 (SGD 193 596) Maximalt: 161 525 (SGD 258 127)

En skiljedomare

Skiljedoms-institut	Institutets avgifter (EUR)	Arvode till skiljedomare (EUR)	Totalt (EUR)
SCC	18 400	34 500	60 835 (inklusive omkostnader)
ICC	21 077 (USD 24 683)	36 762 (USD 43 051)	57 839 (USD 67 734)
ICDR	16 203 (USD 18 975) (International Arbitration Standard Fee Schedule)	–	Ej uppskattningsbart
LCIA	2 154 (GBP 1 950)	–	Ej uppskattningsbart
”Swiss Chambers”	4 165	51 540	55 704
DIS	10 500	25 285	45 899 (inklusive omkostnader)
HKIAC	9 876 (HKD 89 657)	Maximalt: 46 645 (HKD 423 454)	Maximalt: 56 521 (HKD 513 111)
SIAC	Snitt: 8 724 (SGD 13 941) Maximalt: 11 631 (SGD 18 587)	Snitt: 37 474 (SGD 59 885) Maximalt: 49 965 (SGD 79 847)	Snitt: 46 197 (SGD 73 826) Maximalt: 61 596 (SGD 98 434)

Beloppen är medelvärden om inte annat anges

Exempel 3 – Tvisteföremålets värde uppgår till EUR 10 000 000*Tre skiljedomare*

Skiljedoms- institut	Institutets avgifter (EUR)	Arvode till skilje- domare (EUR)	Totalt (EUR)
SCC	40 900	207 900	286 120 (inklusive omkostnader)
ICC	50 574 (USD 59 226)	296 890 (USD 347 679)	347 464 (USD 406 905)
ICDR	24 770 (USD 29 007) (International Arbitration Stan- dard Fee Schedule)	–	Ej uppskattningsbart
LCIA	2 154 (GBP 1 950)	–	Ej uppskattningsbart
”Swiss Chambers”	26 658	355 893	382 551
DIS	40 000	196 185	295 041 (inklusive omkostnader)
HKIAC	22 874 (HKD 207 656)	Maximalt: 330 644 (HKD 3 001 670)	Maximalt: 353 518 (HKD 3 209 326)
SIAC	Snitt: 20 876 (SGD 33 361) Maximalt: 27 835 (SGD 44 482)	Snitt: 253 210 (SGD 404 644) Maximalt: 337 612 (SGD 539 525)	Snitt: 274 086 (SGD 438 005) Maximalt: 365 447 (SGD 584 007)

En skiljedomare

Skiljedoms-institut	Institutets avgifter (EUR)	Arvode till skiljedomare (EUR)	Totalt (EUR)
SCC	40 900	94 500	155 710 (inklusive omkostnader)
ICC	50 574 (USD 59 226)	98 963 (USD 115 893)	149 538 (USD 175 119)
ICDR	24 770 (USD 29 007) (International Arbitration Standard Fee Schedule)	–	Ej uppskattningsbart
LCIA	2 154 (GBP 1 950)	–	Ej uppskattningsbart
”Swiss Chambers”	26 658	142 357	169 015
DIS	40 000	77 285	148 199 (inklusive omkostnader)
HKIAC	22 874 (HKD 207 656)	Maximalt: 110 215 (HKD 1 000 557)	Maximalt: 133 089 (HKD 1 208 213)
SIAC	Snitt: 20 876 (SGD 33 361) Maximalt: 27 835 (SGD 44 482)	Snitt: 84 403 (SGD 134 881) Maximalt: 112 538 (SGD 179 842)	Snitt: 105 280 (SGD 168 243) Maximalt: 140 372 (SGD 224 323)

Beloppen är medelvärden om inte annat anges

Exempel 4 – Tvisteföremålets värde uppgår till EUR 100 000 000

Tre skiljedomare*

Skiljedoms-institut	Institutets avgifter (EUR)	Arvode till skilje-domare (EUR)	Totalt (EUR)
SCC	70 000	386 650	525 147 (inklusive omkostnader)
ICC	88 021 (USD 103 079)	564 832 (USD 661 458)	652 853 (USD 764 537)
ICDR	38 269 (USD 44 816) (International Arbitration Stan- dard Fee Schedule)	–	Ej uppskattningsbart
LCIA	2 154 (GBP 1 950)	–	Ej uppskattningsbart
”Swiss Chambers”	53 676	705 732	759 408
DIS	40 000	427 185	595 341 (inklusive omkostnader)
HKIAC	44 943 (HKD 408 000)	Maximalt: 701 184 (HKD 6 365 530)	Maximalt: 746 127 HKD 6 773 530)
SIAC	Snitt: 44 585 (SGD 71 250) Maximalt: 59 447 (SGD 95 000)	Snitt: 540 337 (SGD 863 491) Maximalt: 720 450 (SGD 1 151 322)	Snitt: 584 922 (SGD 934 741) Maximalt: 779 897 (SGD 1 246 322)

Beloppen utgör medelvärden om inte annat är angivet

* I tvister som rör belopp i denna storleksordning bör nämnden inte bestå av en ensam skiljedomare.

Sammanfattningsvis kan konstateras att snittkostnaden är lägre för ett SCC-, HKIAC- eller SIAC-förfarande än för övriga institut, beräknat efter samtliga priser i urvalet. Snittkostnaden för ett ICC-förfarande är något högre. Ett Swiss Chambers-förfarande har i regel den högsta snittkostnaden. Hänsyn bör dock tas till att HKIAC endast redovisar det maximala arvudet till skiljedomarna, att SIAC redovisar både maximala kostnader och snittkostnader, att de totala kostnaderna för ICDR- och LCIA-förfaranden inte är uppskattningsbara, samt att övriga institut redovisar snittkostnader. Vid användande av kostnadsjämförelsen bör hänsyn tas till att de olika instituten baserar sina priser på olika valutor och att valutafluktuationer därför påverkar jämförelsen.

Modellklausuler

1. SCC (*Stockholm Chamber of Commerce*)
2. ICC (*International Chamber of Commerce*)
3. ICDR/AAA (*International Centre for Dispute Resolution/American Arbitration Association*)
4. LCIA (*The London Court of International Arbitration*)
5. SCAI (*Swiss Chambers' Arbitration Institution*)
6. CIETAC (*China International Economic and Trade Arbitration Commission*)
7. WIPO (*World Intellectual Property Organisation*)
8. ICAC (*International Commercial Arbitration Court*)
9. DIS (*The German Arbitration Institute*)
10. HKIAC (*Hong Kong International Arbitration Centre*)
11. SIAC (*Singapore International Arbitration Centre*)
12. NAI (*Netherlands Arbitration Institute*)
13. VIAC (*Vienna International Arbitration Centre*)
14. FAI (*The Arbitration Institute of the Finland Chamber of Commerce*)
15. DIA (*The Danish Institute of Arbitration*)
16. UNCITRAL (*United Nations Commission on International Trade Law*)
17. P.R.I.M.E. Finance (*Panel of Recognised International Market Experts in Finance*)
18. ICSID (*International Centre for Settlement of Investment Disputes*)

I den mån en modellklausul inte innefattar angivande av *säte* för skiljeförfarandet eller *språk*, så bör komplettering ske (se avsnitt 7.2 och 7.3 ovan).

1. SCC

www.sccinstitute.se

1.1 Ordinärt skiljeförfarande

Twister som uppstår i anledning av detta avtal ska slutligt avgöras genom skiljedom enligt Skiljedomsregler för Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut.

Rekommenderade tillägg:

Skiljenämnden ska bestå av [tre skiljedomare/en skiljedomare].

Skiljeförfarandets säte ska vara [...].

Språket för förfarandet ska vara [...].

[...] lag ska tillämpas på tvisten.

1.2 Ordinärt skiljeförfarande – Engelsk version

Any dispute, controversy or claim arising out of or in connection with this contract, or the breach, termination or invalidity thereof, shall be finally settled by arbitration in accordance with the Arbitration Rules of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce.

Recommended additions:

The arbitral tribunal shall be composed of [three arbitrators/a sole arbitrator].

The seat of arbitration shall be [...].

The language to be used in the arbitral proceedings shall be [...].

This contract shall be governed by the substantive law of [...].

1.3 Förenklat skiljeförfarande

Tvister som uppstår i anledning av detta avtal ska slutligt avgöras genom skiljedom enligt Regler för Förenklat Skiljeförfarande för Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut.

Rekommenderade tillägg:

Skiljeförfarandets säte ska vara [...].

Språket för förfarandet ska vara [...].

[...] lag ska tillämpas på tvisten.

1.4 Förenklat skiljeförfarande – Engelsk version

Any dispute, controversy or claim arising out of or in connection with this contract, or the breach, termination or invalidity thereof, shall be finally settled by arbitration in accordance with the Rules for Expedited Arbitrations of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce.

Recommended additions:

The seat of arbitration shall be [...].

The language to be used in the arbitral proceedings shall be [...].

This contract shall be governed by the substantive law of [...].

1.5 Medling

Tvist i anledning av detta avtal ska hänskjutas till medling enligt Medlingsregler för Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut, om inte någon av parterna när tvist uppkommit motsätter sig detta.

1.6 Medling – Engelsk version

Any dispute, controversy or claim arising out of or in connection with this contract, or the breach, termination or invalidity thereof, shall be referred to Mediation in accordance with the Mediation Rules of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce, unless one of the parties objects.

1.7 Kombinationsklausul – Förenklade regler i första hand

Tvister som uppstår i anledning av detta avtal ska slutligt avgöras genom skiljedomsförfarande administrerat av Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut (SCC).

Regler för Förenklat Skiljeförfarande ska tillämpas om inte SCC med beaktande av målets svårighetsgrad, tvisteföremålets värde och övriga omständigheter bestämmer att Skiljedomsregler ska tillämpas. I sistnämnda fall ska SCC också bestämma om skiljenämnden ska bestå av en eller tre skiljedomare.

1.8 Kombinationsklausul – Förenklade regler i första hand – Engelsk version

Any dispute, controversy or claim arising out of or in connection with this contract, or the breach, termination or invalidity thereof, shall be finally settled by arbitration administered by the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce (the "SCC").

The Rules for Expedited Arbitrations shall apply, unless the SCC in its discretion determines, taking into account the complexity of the case, the amount in dispute and other circumstances, that the Arbitration Rules shall apply. In the latter case, the SCC shall also decide whether the Arbitral Tribunal shall be composed of one or three arbitrators.

1.9 Kombinationsklausul – Medling i första hand

Tvist i anledning av detta avtal ska i första hand hänskjutas till medling enligt Medlingsregler för Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut, om inte någon av parterna när tvist uppkommit motsätter sig detta.

Om någon part motsätter sig medling eller om medlingen avbryts, ska tvist i anledning av detta avtal slutligt avgöras...

OBS! När modellklausulen sätts in i ett avtal ska ett av nedanstående alternativ väljas!

Alt. 1

...genom skiljedom enligt Skiljedomsregler för Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut.

Alt. 2

...genom skiljedom enligt Stockholms Handelskammares Skiljedomsinstituts regler för förenklat förfarande.

Alt. 3

...genom skiljedom vid Stockholms Handelskammares Skiljedomsinstitut (SCC). SCC:s Regler för Förenklat Skiljeförfarande ska gälla om inte SCC med beaktande av målets svårighetsgrad, tvisteföremålets värde och övriga omständigheter bestämmer att Skiljedomregler för Stockholms Handelskammares Skiljedomsinstitut ska tillämpas på förfarandet. I sistnämnda fall ska SCC också bestämma om skiljenämnden ska bestå av en eller tre skiljedomare.

Alt. 4

...av allmän domstol.

1.10 Kombinationsklausul – Medling i första hand – Engelsk version

Any dispute, controversy or claim arising out of or in connection with this contract, or the breach, termination or invalidity thereof, shall first be referred to Mediation in accordance with the Mediation Rules of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce, unless one of the parties objects.

If one of the parties objects to Mediation or if the Mediation is terminated, the dispute shall be finally resolved...

IMPORTANT:

When using the model clause, one of the options below should be inserted.

Option 1

...by arbitration in accordance with the Arbitration Rules of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce.

Option 2

...by arbitration in accordance with the Rules for Expedited Arbitrations of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce.

Option 3

...by arbitration at the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce (the SCC).

The Rules for Expedited Arbitrations shall apply, unless the SCC, taking into account the complexity of the case, the amount in dispute and other circumstances, determines that the Arbitration Rules of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce shall apply. In the latter case, the SCC shall also decide whether the tribunal shall be composed of one or three arbitrators.

Option 4

...in any court of competent jurisdiction.

1.11 Kombinationsklausul – Värde

Twister som uppstår i anledning av detta avtal ska slutligt avgöras genom skiljedomsförfarande administrerat av Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut (SCC).

Regler för Förenklat Skiljeförfarande ska tillämpas om det omtvistade värdet är mindre än 1 miljon kronor och om det omtvistade värdet uppgår till 1 miljon kronor eller mer ska Skiljedomsregler tillämpas. Skiljenämnden ska bestå av en skiljedomare om det omtvistade värdet uppgår till mer än 1 miljon kronor men mindre än 10 miljoner kronor. Om det omtvistade värdet uppgår till 10 miljoner kronor eller mer ska skiljenämnden bestå av tre skiljedomare. Det omtvistade värdet omfattar kärandens yrkande i påkallelsekriften samt genkärörmål som framställts i svaret över påkallelsekriften.

Rekommenderade tillägg:

Skiljeförfarandets säte ska vara [...].

Språket för förfarandet ska vara [...].

[...] lag ska tillämpas på tvisten.

1.12 Kombinationsklausul – Värde – Engelsk version

Any dispute, controversy or claim arising out of or in connection with this contract, or the breach, termination or invalidity thereof, shall be finally

settled by arbitration administered by the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce (the "SCC").

The Rules for Expedited Arbitrations shall apply where the amount in dispute does not exceed EUR 100,000. Where the amount in dispute exceeds EUR 100,000 the Arbitration Rules shall apply. The Arbitral Tribunal shall be composed of a sole arbitrator where the amount in dispute exceeds EUR 100,000 but not EUR 1,000,000. Where the amount in dispute exceeds EUR 1,000,000, the Arbitral Tribunal shall be composed of three arbitrators. The amount in dispute includes the claims made in the Request for Arbitration and any counterclaims made in the Answer to the Request for Arbitration.

Recommended additions:

The seat of arbitration shall be [...].

The language to be used in the arbitral proceedings shall be [...].

This contract shall be governed by the substantive law of [...].

2. ICC

www.iccwbo.org

2.1 Ordinärt skiljeförfarande

Samtliga tvister med anledning av eller i samband med detta avtal ska slutligt avgöras enligt Internationella Handelskammarens skiljedomsregler av en eller flera skiljemän utsedda i enlighet med dessa regler.

2.2 Ordinärt skiljeförfarande – Engelsk version

All disputes arising out of or in connection with the present contract shall be finally settled under the Rules of Arbitration of the International Chamber of Commerce by one or more arbitrators appointed in accordance with the said Rules.

Or

All disputes arising out of or in connection with the present contract shall be finally settled under the Rules of Arbitration of the International Chamber of Commerce by one or more arbitrators appointed in accordance with the said Rules. The Emergency Arbitrator Provisions shall not apply.

Recommended additions:

The law applicable to the merits shall be [...] law.

The number of arbitrators shall be [...].

The place of the arbitration shall be [...].

The language of the arbitration shall be [...].

2.3 Förenklat skiljeförfarande – Engelsk version

OBS! ICC:s ordinära skiljedomsregler innehåller bestämmelser som anger att tvisten ska avgöras genom förenklat skiljeförfarande i tvister om mindre värden. Tillägget nedan ska enbart användas om parterna vill använda förenklat skiljeförfarande oavsett tvistens värde.

All disputes arising out of or in connection with the present contract shall be finally settled under the Rules of Arbitration of the International Chamber of Commerce by one or more arbitrators appointed in accordance with the said Rules.

The parties agree, pursuant to Article 30(2)(b) of the Rules of Arbitration of the International Chamber of Commerce, that the Expedited Procedure Rules shall apply irrespective of the amount in dispute.

3. ICDR/AAA

www.adr.org

3.1 Ordinärt skiljeförfarande

Any controversy or claim arising out of or relating to this contract, or the breach thereof, shall be determined by arbitration administered by the International Centre for Dispute Resolution in accordance with its International Arbitration Rules.

Recommended additions:

The number of arbitrators shall be [one/three].

The place of arbitration shall be [city, (province or state), country].

The language(s) of the arbitration shall be [...].

3.2 Medling

If a dispute arises out of or relates to this contract, or the breach thereof, and if the dispute cannot be settled through negotiation, the parties agree first to try in good faith to settle the dispute by mediation administered by the American Arbitration Association under its Commercial Mediation Procedures before resorting to arbitration, litigation, or some other dispute resolution procedure.

3.3 Kombinationsklausul – Medling i första hand

The parties hereby submit the following dispute to mediation administered by the American Arbitration Association under its Commercial Mediation Procedures [the clause may also provide for the qualifications of the mediator(s), the method for allocating fees and expenses, the locale of meetings, time limits, or any other item of concern to the parties].

4. LCIA

www.lcia.org

4.1 Ordinärt skiljeförfarande

Any dispute arising out of or in connection with this contract, including any question regarding its existence, validity or termination, shall be referred to and finally resolved by arbitration under the LCIA Rules, which Rules are deemed to be incorporated by reference into this clause.

The number of arbitrators shall be [one/three].

The seat, or legal place, of arbitration shall be [city and/or country].

The language to be used in the arbitral proceedings shall be [...].

The governing law of the contract [is/shall be] the substantive law of [...].

4.2 Medling

In the event of a dispute arising out of or relating to this contract, including any question regarding its existence, validity or termination, the parties shall seek settlement of that dispute by mediation in accordance with the LCIA Mediation Rules, which Rules are deemed to be incorporated by reference into this clause.

4.3 Kombinationsklausul – Medling i första hand

In the event of a dispute arising out of or relating to this contract, including any question regarding its existence, validity or termination, the parties shall first seek settlement of that dispute by mediation in accordance with the LCIA Mediation Rules, which Rules are deemed to be incorporated by reference into this clause.

If the dispute is not settled by mediation within [...] days of the commencement of the mediation, or such further period as the parties shall agree in writing, the dispute shall be referred to and finally resolved by arbitration under the LCIA Rules, which Rules are deemed to be incorporated by reference into this clause.

The language to be used in the mediation and in the arbitration shall be [...].

The governing law of the contract shall be the substantive law of [...]

In any arbitration commenced pursuant to this clause,

(i) the number of arbitrators shall be [one/three]; and

(ii) the seat, or legal place, of arbitration shall be [city and/or country].

5. SCAI

www.swissarbitration.org

5.1 Ordinärt skiljeförfarande

Any dispute, controversy or claim arising out of, or in relation to, this contract, including the validity, invalidity, breach, or termination thereof, shall be resolved by arbitration in accordance with the Swiss Rules of International Arbitration of the Swiss Chambers' Arbitration Institution in force on the date on which the Notice of Arbitration is submitted in accordance with these Rules.

The number of arbitrators shall be [one/three/one or three].

The seat of the arbitration shall be [name of city in Switzerland, unless the parties agree on a city in another country].

The arbitral proceedings shall be conducted in [language].

6. CIETAC

www.cietac.org

6.1 Ordinärt skiljeförfarande

Any dispute arising from or in connection with this Agreement or the breach, termination or invalidity thereof, shall be submitted to the China International Economic and Trade Arbitration Commission (CIETAC) [Beijing/Shanghai Sub-Commission/South China Sub-Commission in Shenzhen] for arbitration which shall be conducted in accordance with the Commission's arbitration rules in effect at the time of applying for arbitration. The arbitral award is final and binding upon both parties. The seat of arbitration shall be [Beijing/Shanghai/Shenzhen] where also the hearings shall be held. The language of the arbitration shall be English. The arbitral tribunal shall be composed of three arbitrators. The arbitrators appointed by the parties as well as any arbitrator appointed by CIETAC need not be members of the Panel of Arbitrators issued by CIETAC. The presiding arbitrator shall not be a national of the Peoples Republic of China or Sweden. The arbitral tribunal shall adopt an adversarial approach when examining the case. The Summary Procedure set out in the CIETAC Rules shall not apply.

Klausulen utgör exempel på en anpassad klausul för ordinärt skiljeförfarande mellan en svensk och en kinesisk part (se avsnitt 12.5.1 ovan).

7. WIPO

www.wipo.int/amc/en/

7.1 Ordinärt skiljeförfarande

Any dispute, controversy or claim arising under, out of or relating to this contract and any subsequent amendments of this contract, including, without limitation, its formation, validity, binding effect, interpretation, performance, breach or termination, as well as non-contractual claims, shall be referred to and finally determined by arbitration in accordance with the WIPO Arbitration Rules. The arbitral tribunal shall consist of [a sole arbitrator/three arbitrators]. The place of arbitration shall be [place]. The language to be used in the arbitral proceedings shall be [language]. The

dispute, controversy or claim shall be decided in accordance with the law of [jurisdiction].

7.2 Förenklat skiljeförfarande

Any dispute, controversy or claim arising under, out of or relating to this contract and any subsequent amendments of this contract, including, without limitation, its formation, validity, binding effect, interpretation, performance, breach or termination, as well as non-contractual claims, shall be referred to and finally determined by arbitration in accordance with the WIPO Expedited Arbitration Rules. The place of arbitration shall be [place]. The language to be used in the arbitral proceedings shall be [language]. The dispute, controversy or claim shall be decided in accordance with the law of [jurisdiction].

7.3 Kombinationsklausul – Medling i första hand

Any dispute, controversy or claim arising under, out of or relating to this contract and any subsequent amendments of this contract, including, without limitation, its formation, validity, binding effect, interpretation, performance, breach or termination, as well as non-contractual claims, shall be submitted to mediation in accordance with the WIPO Mediation Rules. The place of mediation shall be [place]. The language to be used in the mediation shall be [language].

If, and to the extent that, any such dispute, controversy or claim has not been settled pursuant to the mediation within [60/90] days of the commencement of the mediation, it shall, upon the filing of a Request for Arbitration by either party, be referred to and finally determined by arbitration in accordance with the [WIPO Arbitration Rules/WIPO Expedited Arbitration Rules]. Alternatively, if, before the expiration of the said period of [60/90] days, either party fails to participate or to continue to participate in the mediation, the dispute, controversy or claim shall, upon the filing of a Request for Arbitration by the other party, be referred to and finally determined by arbitration in accordance with the [WIPO Arbitration Rules/WIPO Expedited Arbitration Rules]. The arbitral tribunal shall consist of [a sole arbitrator/three arbitrators] The place of arbitration shall be [place]. The language to be used in the arbitral proceedings shall be [language]. The dispute, controversy or claim referred to arbitration shall be decided in accordance with the law of [jurisdiction].*

* The WIPO Expedited Arbitration Rules provide that the arbitral tribunal shall consist of a sole arbitrator.

8. ICAC

www.icac.org.ua

8.1 Ordinärt skiljeförfarande

Any dispute, controversy or claim arising out of or relating to this contract, including the conclusion, interpretation, execution, breach, termination or invalidity thereof, shall be settled by the International Commercial Arbitration Court at the Ukrainian Chamber of Commerce and Industry in accordance with its Rules.

Recommended additions:

This contract shall be regulated by the substantive law of [country].

The number of arbitrators shall be [one/three].

The place of arbitration shall be [city].

The language(s) to be used in the arbitral proceedings shall be [Ukrainian/Russian/other].

9. DIS

www.disarb.org

9.1 Ordinärt skiljeförfarande

All disputes arising out of or in connection with this contract or its validity shall be finally settled in accordance with the Arbitration Rules of the German Institution of Arbitration (DIS) without recourse to the ordinary courts of law.

The arbitral tribunal shall be comprised of [a sole arbitrator/three members].

The seat of the arbitration is [city, country].

The language of the arbitration shall be [language of the arbitration].

The rules of law applicable to the merits shall be [law/rules of law].

9.2 Förenklat skiljeförfarande

All disputes arising out of or in connection with this contract or its validity shall be finally settled in accordance with the Arbitration Rules of the German Arbitration Institute (DIS) without recourse to the ordinary courts of law.

The arbitral tribunal shall be comprised of [a sole arbitrator/three members].

The seat of the arbitration is [city and country].

The language of the arbitration shall be [language of the arbitration].

The rules of law applicable to the merits shall be [law/rules of law].

The Parties agree that the arbitration shall be conducted as Expedited Proceedings and that Annex 4 of the DIS Arbitration Rules shall apply.

10. HKIAC

www.hkiac.org

10.1 Ordinärt skiljeförfarande

Any dispute, controversy, difference or claim arising out of or relating to this contract, including the existence, validity, interpretation, performance, breach or termination thereof or any dispute regarding non-contractual obligations arising out of or relating to it shall be referred to and finally resolved by arbitration administered by the Hong Kong International Arbitration Centre (HKIAC) under the HKIAC Administered Arbitration Rules in force when the Notice of Arbitration is submitted.

*The law of this arbitration clause shall be [Hong Kong law].**

The seat of arbitration shall be [Hong Kong].

*The number of arbitrators shall be [one or three]. The arbitration proceedings shall be conducted in [insert language].***

Note:

* Optional. This provision should be included particularly where the law of the substantive contract and the law of the seat are different. The law of the arbitration clause potentially governs matters including the formation, existence, scope, validity, legality, interpretation, termination,

effects and enforceability of the arbitration clause and identities of the parties to the arbitration clause. It does not replace the law governing the substantive contract.

**** Optional**

10.2 Medling

Any dispute or difference arising out of or in connection with this contract shall first be referred to mediation at Hong Kong International Arbitration Centre (HKIAC) and in accordance with its then current Mediation Rules. If the mediation is abandoned by the mediator or is otherwise concluded without the dispute or difference being resolved, then such dispute or difference shall be referred to and determined by arbitration at HKIAC and in accordance with its Domestic Arbitration Rules.

11. SIAC

www.siac.org.sg

11.1 Ordinärt skiljeförfarande

Any dispute arising out of or in connection with this contract, including any question regarding its existence, validity or termination, shall be referred to and finally resolved by arbitration administered by the Singapore International Arbitration Centre ("SIAC") in accordance with the Arbitration Rules of the Singapore International Arbitration Centre ("SIAC Rules") for the time being in force, which rules are deemed to be incorporated by reference in this clause.

The seat of the arbitration shall be [Singapore/city and country].

The Tribunal shall consist of [one/three] arbitrator(s).

The language of the arbitration shall be [...].

This contract is governed by the laws of [country/jurisdiction].

11.2 Förenklat skiljeförfarande

Any dispute arising out of or in connection with this contract, including any question regarding its existence, validity or termination, shall be referred to and finally resolved by arbitration administered by the Singapore International Arbitration Centre ("SIAC") in accordance with the Arbitration

Rules of the Singapore International Arbitration Centre (“SIAC Rules”) for the time being in force, which rules are deemed to be incorporated by reference in this clause.

The parties agree that any arbitration commenced pursuant to this clause shall be conducted in accordance with the Expedited Procedure set out in Rule 5.2 of the SIAC Rules.

The seat of the arbitration shall be [...].

The Tribunal shall consist of one arbitrator.

The language of the arbitration shall be [...].

This contract is governed by the laws of [country/jurisdiction].

12. NAI

www.nai-nl.org

12.1 Ordinärt skiljeförfarande

All disputes arising in connection with the present agreement, or further agreements resulting therefrom, shall be settled in accordance with the Arbitration Rules of the Netherlands Arbitration Institute.

Additionally, various matters may be provided for:

The arbitral tribunal shall be composed of [one arbitrator/three arbitrators].

*The arbitral tribunal shall be appointed according to the list procedure.**

The place of arbitration shall be [city].

The proceedings shall be conducted in the [...] language.

*The arbitral tribunal shall decide as amiable compositeur.***

Consolidation of the arbitral proceedings with other arbitral proceedings pending in the Netherlands, as provided in Section 1046 of the Netherlands Code of Civil Procedure, is excluded.

Note:

* Article 13 provides for appointment of the arbitrator or arbitrators by the parties. If the parties wish to agree a different method of appoint-

ment, they must include this in the arbitration agreement. If the parties prefer the list procedure provided for in Article 14 over appointment by the parties, they must include this clause in the arbitration agreement.

** Article 42(1) provides that the arbitral tribunal decides in accordance with the rules of law. The arbitral tribunal will decide as amiable compositeur if the parties, by agreement, have authorised it to do so (Article 42(3)). The parties' deviating agreement referred to can be achieved by using the aforementioned clause.

12.2 Medling

*For the purposes of resolution of each and any dispute that has arisen or might arise further to the present agreement, or any further agreements resulting from the same, the parties shall – or a party shall – file a request for mediation with the NAI secretariat in accordance with the NAI Mediation Rules. If such request fails to result in a comprehensive resolution of the dispute by conclusion of a contract of settlement as referred to in Article 7(1) (a) of the NAI Mediation Rules, by an arbitral award on agreed terms as referred to in Article 8 of said Rules, or by a combination of both, the dispute – or any part thereof not resolved in any of the aforesaid manners – shall be resolved exclusively in accordance with the NAI Arbitration Rules.**

* If the parties agree on arbitration as well, in case mediation does not lead to a solution, they may make provisions for certain matters with regard to such arbitration. Reference is made to the provisions under the heading "Recommended arbitration clause" as laid down in the Arbitration Rules of the Netherlands Arbitration Institute (NAI Arbitragerglement).

13. VIAC

www.viac.eu/en

13.1 Ordinärt skiljeförfarande

All disputes or claims arising out of or in connection with this contract, including disputes relating to its validity, breach, termination or nullity, shall be finally settled under the Rules of Arbitration (Vienna Rules) of the Vienna International Arbitral Centre (VIAC) of the Austrian Federal Economic Chamber by one or three arbitrators appointed in accordance with the said Rules.

Optional supplementary agreements on e.g.:

The number of arbitrators shall be [one/three].

The language(s) to be used in the arbitral proceedings shall be [...].

The substantive law of [...] shall be applicable.

14. FAI

www.arbitration.fi

14.1 Ordinärt skiljeförfarande

Twister som uppstår i anledning av detta avtal ska slutligt avgöras genom skiljedom enligt Centralhandelskammarens skiljedomregler.

Rekommenderade tillägg:

Skiljenämnden ska bestå av [en skiljedomare/tre skiljedomare].

Skiljeförfarandets säte ska vara [stad och land].

Språket för skiljeförfarandet ska vara [språk].

14.2 Ordinärt skiljeförfarande – Engelsk version

Any dispute, controversy or claim arising out of or relating to this contract, or the breach, termination or validity thereof, shall be finally settled by arbitration in accordance with the Arbitration Rules of the Finland Chamber of Commerce.

Recommended additions:

The number of arbitrators shall be [one/three].

The seat of arbitration shall be [town and country].

The language of the arbitration shall be [language].

14.3 Förenklat skiljeförfarande

Twister som uppstår i anledning av detta avtal ska slutligt avgöras genom skiljedom enligt Centralhandelskammarens regler för förenklat skiljeförfarande.

Rekommenderade tillägg:

Skiljeförfarandets säte ska vara [stad och land].

Språket för skiljeförfarandet ska vara [språk].

14.4 Förenklat skiljeförfarande – Engelsk version

Any dispute, controversy or claim arising out of or relating to this contract, or the breach, termination or validity thereof, shall be finally settled by arbitration in accordance with the Rules for Expedited Arbitration of the Finland Chamber of Commerce.

Recommended additions:

The seat of arbitration shall be [town and country].

The language of the arbitration shall be [language].

15. DIA

www.voldgiftsinstitutet.dk/en

15.1 Ordinärt skiljeförfarande

Any dispute arising out of or in connection with this contract, including any disputes regarding the existence, validity or termination thereof, shall be settled by arbitration administrated by The Danish Institute of Arbitration in accordance with the rules of arbitration procedure adopted by The Danish Institute of Arbitration and in force at the time when such proceedings are commenced.

Recommended additions:

The arbitral tribunal shall be composed of three arbitrators.

The place of arbitration shall be [...].

The language to be used in the arbitral proceedings shall be [...].

This contract shall be governed by the substantive law of [...].

15.2 Förenklat skiljeförfarande

Any dispute arising out of or in connection with this contract, including any disputes regarding the existence, validity or termination thereof, shall be settled by arbitration administered by The Danish Institute of Arbitration in accordance with the rules of simplified arbitration procedure adopted by

The Danish Institute of Arbitration and in force at the time when such proceedings are commenced.

Recommended additions:

The place of arbitration shall be [...].

The language to be used in the arbitral proceedings shall be [...].

This contract shall be governed by the substantive law of [...].

15.3 Medling

Any dispute arising out of or in connection with this contract, including any disputes regarding the existence, validity or termination thereof, shall be settled by mediation administrated by The Danish Institute of Arbitration in accordance with the rules on mediation adopted by The Danish Institute of Arbitration and in force at the time when such proceedings are commenced.

If the mediation proceedings are terminated without a settlement, the dispute shall be settled by arbitration administrated by The Danish Institute of Arbitration in accordance with the rules of arbitration procedure adopted by The Danish Institute of Arbitration and in force at the time when such proceedings are commenced.

16. UNCITRAL

www.uncitral.org

16.1 Ordinärt skiljeförfarande

Any dispute, controversy or claim arising out of or relating to this contract, or the breach, termination or invalidity thereof, shall be settled by arbitration in accordance with the UNCITRAL Arbitration Rules.

Recommended additions:

The appointing authority shall be [name of institution or person].

The number of arbitrators shall be [one/three].

The place of arbitration shall be [town and country].

The language to be used in the arbitral proceedings shall be [...].

17. P.R.I.M.E. FINANCE

www.primefinancedisputes.org

17.1 Ordinärt skiljeförfarande

Any dispute, controversy or claim arising out of or relating to this contract, or the breach, termination or invalidity thereof, shall be resolved by arbitration administered by P.R.I.M.E. Finance in accordance with the P.R.I.M.E. Finance Arbitration Rules.

The number of arbitrators shall be [one/three], and [this arbitrator/these arbitrators] shall be selected from P.R.I.M.E. Finance's list of approved arbitrators.

[Where there will be three arbitrators] Each party shall appoint one arbitrator from P.R.I.M.E. Finance's list of approved arbitrators, and the Chairman shall be selected in line with article 9(1) of the P.R.I.M.E. Finance Arbitration Rules.

(c) Where necessary, the Secretary-General of the Permanent Court of Arbitration shall act as the appointing authority, and shall appoint from P.R.I.M.E. Finance's list of approved arbitrators, to which list the parties herewith agree as the basis for the appointment of the arbitrators.

The place of arbitration shall be [town and country].

The language to be used in the arbitral proceedings shall be [...].

17.2 Medling

Any dispute, controversy or claim arising out of or relating to this contract, or the breach, termination or invalidity thereof, shall be submitted to mediation in accordance with the P.R.I.M.E. Finance Mediation Rules. Any mediation shall take place in [town and country] and be administered by P.R.I.M.E. Finance.

Subject to Articles 18 and 19 of the P.R.I.M.E. Finance Mediation Rules, a party may commence arbitration proceedings administered by P.R.I.M.E. Finance in accordance with the P.R.I.M.E. Finance Arbitration Rules:

The number of arbitrators shall be [one/three], and [this/these] arbitrators shall be selected from P.R.I.M.E. Finance's list of Experts.

[Where there will be three arbitrators] *Each party shall appoint one arbitrator from P.R.I.M.E. Finance's list of Experts, and the Chairman shall be selected in line with article 9(1) of the P.R.I.M.E. Finance Arbitration Rules.*

Where necessary, the Secretary-General of the Permanent Court of Arbitration shall act as the appointing authority, and shall appoint from P.R.I.M.E. Finance's list of Experts, to which list the parties herewith agree as the basis for the appointment of the arbitrators.

The place of arbitration shall be [town and country].

The language to be used in the arbitral proceedings shall be [...].

18. ICSID

icsid.worldbank.org

18.1 Ordinärt skiljeförfarande

The [Government]/[name of constituent subdivision or agency] of [name of Contracting State] (hereinafter the "Host State") and [name of investor] (hereinafter the "Investor") hereby consent to submit to the International Centre for Settlement of Investment Disputes (hereinafter the "Centre") any dispute arising out of or relating to this agreement for settlement by [conciliation]/[arbitration]/[conciliation followed, if the dispute remains unresolved within [time limit] of the communication of the report of the Conciliation Commission to the parties, by arbitration] pursuant to the Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of Other States (hereinafter the "Convention").

Stater anslutna till New York-respektive ICSID-konventionen

https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/conventions/foreign_arbitral_awards/status2

<https://icsid.worldbank.org/en/Pages/about/Database-of-Member-States.aspx>

* Staten har signerat men ännu ej ratificerat konventionen.

Stater anslutna till New York-konventionen	Datum då staten ratificerade konventionen	Förbehåll	Stater anslutna till ICSID-konventionen	Datum då staten ratificerade konventionen
Afghanistan	30 november 2004	A, C	Afghanistan	25 juni 1968
Albanien	27 juni 2001		Albanien	15 oktober 1991
Algeriet	7 februari 1989	A, C	Algeriet	21 februari 1996
Andorra	19 juni 2015	A		
Angola	6 mars 2017			
Antigua och Barbuda	2 februari 1989	A, C		
Argentina	14 mars 1989	A, C	Argentina	19 oktober 1994
Armenien	29 december 1997	A, C	Armenien	16 september 1992
Australien	26 mars 1975		Australien	2 maj 1991

Stater anslutna till New York-konventionen	Datum då staten ratificerade konventionen	Förbehåll	Stater anslutna till ICSID-konventionen	Datum då staten ratificerade konventionen
Azerbajdzjan	29 februari 2000		Azerbajdzjan	18 september 1992
Bahamas	20 december 2006		Bahamas	19 oktober 1995
Bahrain	6 april 1988	A, C	Bahrain	14 februari 1996
Bangladesh	6 maj 1992		Bangladesh	27 mars 1980
Barbados	16 mars 1993	A, C	Barbados	1 november 1983
Belarus	15 november 1960	B	Belarus	10 juli 1992
Belgien	18 augusti 1975	A	Belgien	27 augusti 1970
			Belize	*
Benin	16 maj 1974		Benin	6 september 1966
Bhutan	25 september 2014	A, C		
Bolivia	28 april 1995			
Bosnien och Hercegovina	1 september 1993	A, C, I	Bosnien och Hercegovina	14 maj 1997
Botswana	20 december 1971	A, C	Botswana	15 januari 1970
Brasilien	7 juni 2002			
Brunei Darussalam	25 juli 1996	A	Brunei Darussalam	16 september 2002
Bulgarien	10 oktober 1961	A, B	Bulgarien	13 april 2001
Burkina Faso	23 mars 1987		Burkina Faso	29 augusti 1966
Burundi	23 juni 2014	C	Burundi	5 november 1969

Stater anslutna till New York-konventionen	Datum då staten ratificerade konventionen	Förbehåll	Stater anslutna till ICSID-konventionen	Datum då staten ratificerade konventionen
Centralafrikanska republiken	15 oktober 1962	A, C	Centralafrikanska republiken	23 februari 1966
Chile	4 september 1975		Chile	24 september 1991
Colombia	25 september 1979		Colombia	15 juli 1997
Cooköarna	12 januari 2009			
Costa Rica	26 oktober 1987		Costa Rica	27 april 1993
Cypern	29 december 1980	A, C	Cypern	25 november 1966
Danmark	22 december 1972	A, C, F	Danmark	24 april 1968
Djibouti	14 juni 1983	A, C	Djibouti	9 juni 2020
Dominica	28 oktober 1988			
Dominikanska republiken	11 april 2002		Dominikanska republiken	*
Ecuador	3 januari 1962	A, C		
Egypten	9 mars 1959		Egypten	3 maj 1972
Elfenbenskusten	1 februari 1991		Elfenbenskusten	16 februari 1966
El Salvador	26 februari 1998		El Salvador	6 mars 1984
Estland	30 augusti 1993		Estland	23 juni 1992
Etiopien	24 augusti 2020	A, C, I	Etiopien	*
Fiji	27 september 2010		Fiji	11 augusti 1977
Filippinerna	6 juli 1967	A, C	Filippinerna	17 november 1978

Stater anslutna till New York-konventionen	Datum då staten ratificerade konventionen	Förbehåll	Stater anslutna till ICSID-konventionen	Datum då staten ratificerade konventionen
Finland	19 januari 1962		Finland	9 januari 1969
Frankrike	26 juni 1959	A	Frankrike	21 augusti 1967
Förenade Arab-emiraten	21 augusti 2006		Förenade Arab-emiraten	23 december 1981
Gabon	15 december 2006		Gabon	4 april 1966
			Gambia	27 december 1974
Georgien	2 juni 1994		Georgien	7 augusti 1992
Ghana	9 april 1968		Ghana	13 juli 1966
Grekland	16 juli 1962	A, C	Grekland	21 april 1969
			Grenada	24 maj 1991
Guatemala	21 mars 1984	A, C	Guatemala	21 januari 2003
Guinea	23 januari 1991		Guinea	4 november 1968
			Guinea-Bissau	*
Guyana	25 september 2014		Guyana	11 juli 1969
Haiti	5 december 1983		Haiti	27 oktober 2009
Honduras	3 oktober 2000	A, C	Honduras	14 februari 1989
Indien	13 juli 1960	A, C		
Indonesien	7 oktober 1981	A, C	Indonesien	28 september 1968
			Irak	17 november 2015
Iran	15 oktober 2001	A, C		
Irland	12 maj 1981	A	Irland	7 april 1981

Stater anslutna till New York-konventionen	Datum då staten ratificerade konventionen	Förbehåll	Stater anslutna till ICSID-konventionen	Datum då staten ratificerade konventionen
Island	24 januari 2002		Island	25 juli 1966
Israel	5 januari 1959		Israel	22 juni 1983
Italien	31 januari 1969		Italien	29 mars 1971
Jamaica	10 juli 2002	A, C	Jamaica	9 september 1966
Japan	20 juni 1961	A	Japan	17 augusti 1967
			Jemen	21 oktober 2004
Jordanien	15 november 1979		Jordanien	30 oktober 1972
Kambodja	5 januari 1960		Kambodja	20 december 2004
Kamerun	19 februari 1988		Kamerun	3 januari 1967
Kanada	12 maj 1986	D	Kanada	1 november 2013
Kap Verde	22 mars 2018		Kap Verde	27 december 2010
Kazakstan	20 november 1995		Kazakstan	21 september 2000
Kenya	10 februari 1989	A	Kenya	3 januari 1967
Kina	22 januari 1987	A, C, H	Kina	7 januari 1993
Kirgizistan	18 december 1996		Kirgizistan	*
Komorerna	28 april 2015		Komorerna	7 november 1978
			Kongo-Brazzaville (Republiken Kongo)	23 juni 1966

Stater anslutna till New York-konventionen	Datum då staten ratificerade konventionen	Förbehåll	Stater anslutna till ICSID-konventionen	Datum då staten ratificerade konventionen
Kongo-Kinshasa (Demokratiska Republiken Kongo)	5 november 2014		Kongo-Kinshasa (Demokratiska Republiken Kongo)	29 april 1970
			Kosovo	29 juni 2009
Kroatien	26 juli 1993	A, C, I	Kroatien	22 september 1998
Kuba	30 december 1974	A, C		
Kuwait	28 april 1978	A	Kuwait	2 februari 1979
Laos	17 juni 1998			
Lesotho	13 juni 1989		Lesotho	8 juli 1969
Lettland	14 april 1992		Lettland	8 augusti 1997
Libanon	11 augusti 1998	A	Libanon	26 mars 2003
Liberia	16 september 2005		Liberia	16 juni 1970
Liechtenstein	7 juli 2011	A		
Litauen	14 mars 1995	B	Litauen	6 juli 1992
Luxemburg	9 september 1983	A	Luxemburg	30 juli 1970
Madagaskar	16 juli 1962	A, C	Madagaskar	6 september 1966
			Malawi	23 augusti 1966
Malaysia	5 november 1985	A, C	Malaysia	8 augusti 1966
Maldiverna	17 september 2019			
Mali	8 september 1994		Mali	3 januari 1978

Stater anslutna till New York-konventionen	Datum då staten ratificerade konventionen	För-behåll	Stater anslutna till ICSID-konventionen	Datum då staten ratificerade konventionen
Malta	22 juni 2000	A, I	Malta	3 november 2003
Marocko	12 februari 1959	A	Marocko	11 maj 1967
Marshallöarna	21 december 2006			
Mauretanien	30 januari 1997		Mauretanien	11 januari 1966
Mauritius	19 juni 1996		Mauritius	2 juni 1969
Mexiko	14 april 1971		Mexiko	27 juli 2018
			Mikronesiska federationen	24 juni 1993
Moldavien	18 september 1998	A, I	Moldavien	5 maj 2011
Moçambique	11 juni 1998	A	Moçambique	7 juni 1995
Monaco	2 juni 1982	A, C		
Mongoliet	24 oktober 1994	A, C	Mongoliet	14 juni 1991
Montenegro	23 oktober 2006	A, C, I	Montenegro	10 april 2013
Myanmar	16 april 2013		Namibia	*
			Nauru	12 april 2016
Nederländerna	24 april 1964	A, E	Nederländerna	14 september 1966
Nepal	4 mars 1998	A, C	Nepal	7 januari 1969
Nicaragua	24 september 2003		Nicaragua	20 mars 1995
Niger	14 oktober 1964		Niger	14 november 1966
Nigeria	17 mars 1970	A, C	Nigeria	23 augusti 1965

Stater anslutna till New York-konventionen	Datum då staten ratificerade konventionen	Förbehåll	Stater anslutna till ICSID-konventionen	Datum då staten ratificerade konventionen
Nordmakedonien	10 mars 1994	C, I	Nordmakedonien	27 oktober 1998
Norge	14 mars 1961	A, J	Norge	16 augusti 1967
Nya Zeeland	6 januari 1983	A	Nya Zeeland	2 april 1980
Oman	25 februari 1999		Oman	24 juli 1995
Pakistan	14 juli 2005	A	Pakistan	15 september 1966
Palau	31 mars 2020	A, C		
Palestina	2 januari 2015			
Panama	10 oktober 1984		Panama	8 april 1996
Papua Nya Guinea	17 juli 2019		Papua Nya Guinea	20 oktober 1978
Paraguay	8 oktober 1997		Paraguay	7 januari 1983
Peru	7 juli 1988		Peru	9 augusti 1993
Polen	3 oktober 1961	A, C		
Portugal	18 oktober 1994	A	Portugal	2 juli 1984
Qatar	30 december 2002		Qatar	21 december 2010
Rumänien	13 september 1961	A, B, C	Rumänien	12 september 1975
Rwanda	31 oktober 2008		Rwanda	15 oktober 1979
Ryssland	24 augusti 1960	B	Ryssland	*
			Saint Kitts och Nevis	4 augusti 1995
			Saint Lucia	4 juni 1984

Stater anslutna till New York-konventionen	Datum då staten ratificerade konventionen	Förbehåll	Stater anslutna till ICSID-konventionen	Datum då staten ratificerade konventionen
Saint Vincent och Grenaderna	12 september 2000	A, C	Saint Vincent och Grenaderna	16 december 2002
			Salomonöarna	8 september 1981
			Samoa	25 april 1978
San Marino	17 maj 1979		San Marino	18 april 2015
São Tomé och Príncipe	20 november 2012		São Tomé och Príncipe	20 maj 2013
Saudiarabien	19 april 1994	A	Saudiarabien	8 maj 1980
Schweiz	1 juni 1965		Schweiz	15 maj 1968
Senegal	17 oktober 1994		Senegal	21 april 1967
Serbien	12 mars 2001	A, C, I	Serbien	9 maj 2007
Seychellerna	3 februari 2020	A, C, I	Seychellerna	20 mars 1978
Sierra Leone	28 oktober 2020	A, C, I	Sierra Leone	2 augusti 1966
Singapore	21 augusti 1986	A	Singapore	14 oktober 1968
Slovakien	28 maj 1993	A, B	Slovakien	27 maj 1994
Slovenien	6 juli 1992	I	Slovenien	7 mars 1994
			Somalia	29 februari 1968
Spanien	12 maj 1977		Spanien	18 augusti 1994
Sri Lanka	9 april 1962		Sri Lanka	12 oktober 1967
Storbritannien och Nordirland	24 september 1975	A, G	Storbritannien och Nordirland	19 december 1966
Sudan	26 mars 2018		Sudan	9 april 1973

Stater anslutna till New York-konventionen	Datum då staten ratificerade konventionen	Förbehåll	Stater anslutna till ICSID-konventionen	Datum då staten ratificerade konventionen
Sverige	28 januari 1972		Sverige	29 december 1966
			Swaziland	14 juni 1971
Sydafrika	3 maj 1976			
Sydkorea	8 februari 1973	A, C	Sydkorea	21 februari 1967
			Sydsudan	18 april 2012
Syrien	9 mars 1959		Syrien	25 januari 2006
Tadzjikistan	14 augusti 2012	A, I, J		
Tanzania	13 oktober 1964	A	Tanzania	18 maj 1992
			Tchad	29 augusti 1966
Thailand	21 december 1959		Thailand	*
			Timor-Leste	23 juli 2002
Tjeckien	30 september 1993	A, B	Tjeckien	23 mars 1993
			Togo	11 augusti 1967
Tonga	12 juni 2020	C	Tonga	21 mars 1990
Trinidad och Tobago	14 februari 1966	A, C	Trinidad och Tobago	3 januari 1967
Tunisien	17 juli 1967	A, C	Tunisien	22 juni 1966
Turkiet	2 juli 1992	A, C	Turkiet	3 mars 1989
			Turkmenistan	26 september 1992
Tyskland	30 juni 1961		Tyskland	18 april 1969
Uganda	12 februari 1992	A	Uganda	7 juni 1966

Stater anslutna till New York-konventionen	Datum då staten ratificerade konventionen	Förbehåll	Stater anslutna till ICSID-konventionen	Datum då staten ratificerade konventionen
Ukraina	10 oktober 1960	B	Ukraina	7 juni 2000
Ungern	5 mars 1962	A, C	Ungern	4 februari 1987
Uruguay	30 mars 1983		Uruguay	9 augusti 2000
USA	30 september 1970	A, C	USA	10 juni 1966
Uzbekistan	7 februari 1996		Uzbekistan	26 juli 1995
Vatikanstaten	14 maj 1975	A, C		
Venezuela	8 februari 1995	A, C		
Vietnam	12 september 1995	A, B, C		
Zambia	14 mars 2002		Zambia	17 juni 1970
Zimbabwe	29 september 1994		Zimbabwe	20 maj 1994
Österrike	2 maj 1961		Österrike	25 maj 1971

Förbehåll och anmärkningar avseende New York-konventionen

- A Staten tillämpar konventionen endast för erkännande och verkställighet av skiljedomar som meddelats i en annan konventionsstat.
- B I förhållande till skiljedomar meddelade i icke-konventionsstater, tillämpar staten konventionen endast i den utsträckning dessa stater medger ömsesidig behandling.
- C Staten tillämpar konventionen endast i förhållande till tvister som uppstått ur rättsförhållanden, oavsett om de är kontraktuella, som definieras som kommersiella enligt den nationella lagstiftningen.
- D Kanada har förklarat att staten tillämpar konventionen endast i förhållande till tvister som uppstått ur rättsförhållanden, oavsett om

- de är kontraktuella, som definieras som kommersiella enligt kanadensisk lagstiftning. Förbehållet omfattar inte provinsen Quebec.
- E Den 24 april 1964 förklarade Nederländerna att konventionens tillämpning omfattar Antillerna.
- F Den 10 februari 1976 förklarade Danmark att konventionens tillämpning omfattar Färöarna och Grönland.
- G Storbritannien har utökat tillämpningen av konventionen för skiljedomar meddelade i en annan konventionsstat till att omfatta följande territorium: Gibraltar (24 september 1975), Isle of Man (22 februari 1979), Bermuda (14 november 1979), Cayman Islands (26 november 1980), Guernsey (19 april 1985) och Jersey (28 maj 2002).
- H Vid återtagandet av suveräniteten över Hong Kong den 1 juli 1997 utökade Kina tillämpningen av konventionen till att omfatta Hong Kong, Special Administrative Region of China, med förbehåll för den förklaring Kina ursprungligen gjort vid anslutningen till konventionen. Den 19 juli 2005 förklarade Kina att konventionens tillämplighet omfattar Macao, Special Administrative Region of China, med förbehåll för den förklaring Kina ursprungligen gjort vid anslutningen till konventionen.
- I Staten tillämpar konventionen endast i förhållande till skiljedomar som meddelats efter ikraftträdandet av konventionen.
- J Staten tillämpar inte konventionen i förhållande till tvister vars föremål utgörs av fast egendom belägen i staten, eller rätt i eller till sådan egendom.

Stater anslutna till Bryssel I-förordningen, Luganokonventionen och 2005 års Haagkonvention

https://e-justice.europa.eu/content_judgments_in_civil_and_commercial_matters__brussels_i_regulation-391-sv.do

<https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/treaties-agreements/agreement/?id=2007081>

<https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/print/?cid=98>

* Staten har signerat/ratificerat konventionen men den har ännu ej trätt i kraft.

Stater	Bryssel I-förordningen	Lugano-konventionen	2005 års Haag-konvention
Belgien	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
Bulgarien	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
Cypern	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015

Stater	Bryssel I-förordningen	Lugano-konventionen	2005 års Haag-konvention
Danmark	10 januari 2015 ¹³	1 januari 2010 ¹⁴	1 september 2018
Estland	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
Finland	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
Frankrike	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
Grekland	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
Irland	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
Island	10 januari 2015	1 maj 2011	
Italien	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
Kina			*
Kroatien	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
Lettland	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
Litauen	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
Luxemburg	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
Malta	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
Mexiko			1 oktober 2015
Montenegro			1 augusti 2018
Nederländerna	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
Nordmakedonien			*

¹³ Danmark omfattas av Bryssel I-förordningen genom en tidigare parallell-överenskommelse med EU om förordningens föregångare, vilken tillämpas på rättsliga förfaranden som har inletts, officiella handlingar som formellt har upprättats eller registrerats och förlikningar inför domstol som har godkänts eller ingåtts före den 10 januari 2015.

¹⁴ Danmarks ratifikation avser inte Grönland eller Färöarna.

Stater	Bryssel I-förordningen	Lugano-konventionen	2005 års Haag-konvention
Norge		1 januari 2010	
Polen	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
Portugal	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
Rumänien	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
Schweiz		1 januari 2011	
Singapore			1 oktober 2016
Slovakien	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
Slovenien	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
Spanien	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
<i>Storbritannien¹⁵</i>		<i>Ansökan om tillträde den 8 april 2020</i>	<i>1 oktober 2015</i>
Sverige	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
Tjeckien	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
Tyskland	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
Ukraina			*
Ungern	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015
USA			*
Österrike	10 januari 2015	1 januari 2010	1 oktober 2015

¹⁵ För Storbritanniens ställning i förhållande till Bryssel I-förordningen, Lugano-konventionen och 2005 års Haagkonvention med anledning av brexit hänvisas till avsnitt 5.6 ovan.

Rangordning av jurisdiktioners skiljedomsvänlighet

Skala för rangordning av jurisdiktioners skiljedomsvänlighet

Nedanstående rangordning av de olika jurisdiktionernas skiljedomsvänlighet bygger på att skiljeförfarandets säte förläggs till den eller de utpekade städerna. Särskilt i federalt organiserade stater (såsom USA) kan det vara stora skillnader även inom ett land vad gäller domstolarnas erfarenhet av att hantera komplexa skiljedomsrelaterade frågor. För rangordningen har väsentligen följande kriterier använts:

1 = Förstahandsval. En mycket skiljedomsvänlig jurisdiktion med väl fungerande skiljedomsinstitut samt lång och omfattande erfarenhet av internationella skiljetvister. Mycket låg korruptionsnivå, lagstiftning och praxis kring skiljeförfaranden utan väsentliga avvikelser från internationellt vedertagen standard samt mycket låg risk för otillbörlig inblandning från lokala myndigheter/domstolar.

2 = Andrahandsval. En skiljedomsvänlig jurisdiktion. Motsvarar till stor del beskrivningen ovan, men har kortare/mindre omfattande erfarenhet av att hantera internationella skiljetvister och/eller inslag i lagstiftningen och/eller praxis kring skiljeförfaranden som i någon mer väsentlig mån avviker från internationellt vedertagen standard.

3 = Tredjehandsval. Acceptabla säten, men där lagstiftning och/eller praxis kring skiljeförfaranden i högre grad än ovan avviker från internationell vedertagen standard och/eller där erfarenhet av att hantera internationella skiljetvister är begränsad och/eller där korruptionsnivån är något högre än ett första- eller andrahandsval.

4 = Fjärdehandsval. Bör undvikas. Avvikande och/eller svårtilämplig lagstiftning och/eller praxis kring skiljeförfaranden och/eller mycket

begränsad erfarenhet av internationella skiljetvister. Korruptionsnivån är ofta högre än i ett tredjehandsval och det kan finnas en inte obetydlig risk för otillbörlig inblandning från lokala myndigheter/domstolar.

5 = Ska undvikas. Stora avvikelser från internationellt vedertagen standard i lagstiftning och/eller praxis kring skiljeförfaranden, begränsad till obefintlig erfarenhet av internationella skiljetvister, hög korruptionsnivå och/eller betydande risk för otillbörlig inblandning från lokala myndigheter/domstolar.

Land	Stad	Rangordning	Avsnitt
ADGM	Abu Dhabi	4:e hand	12.12.1
Algeriet	Alger	4:e hand	12.12.7
Argentina	Buenos Aires	4:e hand	12.11.4
Australien	Sydney eller Melbourne	2:a hand	12.7
Belarus		5 – ska undvikas	12.4.2
Belgien	Bryssel	2:a hand	12.2.10
Brasilien	Sao Paolo	4:e hand	12.11.2
Bulgarien	Sofia	4:e hand	12.4.5
Chile	Santiago	3:e hand	12.11.3
Danmark	Köpenhamn	2:a hand	12.2.3
DIFC	DIFC (Dubai)	3:e hand	12.12.1
Egypten	Kairo	4:e hand	12.12.4
Estland	Tallinn	3:e hand	12.4.4
Filippinerna		5 – ska undvikas	12.6.5
Finland	Helsingfors	2:a hand	12.2.3
Frankrike	Paris	1:a hand	12.2.6

Land	Stad	Rangordning	Avsnitt
Förenade Arabemiraten	Dubai	4:e hand	12.12.1
Ghana		5 – ska undvikas	12.13.1
Grekland	Aten	4:e hand	12.3
Hong Kong	Hong Kong	1:a hand	12.5.3
Indien		5 – ska undvikas	12.9
Indonesien		5 – ska undvikas	12.6.3
Israel	Tel Aviv	3:e hand	12.12.5
Italien	Milano	4:e hand	12.3
Japan	Tokyo	3:e hand	12.6.6
Kanada	Toronto	2:a hand	12.10.1
Kazakstan		5 – ska undvikas	12.4.2
Kina	Peking, Shanghai eller Shenzhen	4:e hand	12.5.1
Lettland	Riga	4:e hand	12.4.4
Litauen	Vilnius	4:e hand	12.4.4
Malaysia	Kuala Lumpur	3:e hand	12.6.1
Marocko	Casablanca	4:e hand	12.12.7
Mauritius	Port Louis	3:e hand	12.13.2
Mexiko	Mexiko City	5 – ska undvikas	12.11.4
Nederländerna	Amsterdam	2:a hand	12.2.9
Nigeria		5 – ska undvikas	12.13.3
Norge	Oslo	2:a hand	12.2.3
Nya Zeeland	Auckland	2:a hand	12.8
Peru	Lima	4:e hand	12.11.4

Land	Stad	Rangordning	Avsnitt
Polen	Warszawa	3:e hand	12.4.3
Portugal	Lissabon	4:e hand	12.3
Qatar	Doha	5 – ska undvikas	12.12.2
Rumänien	Bukarest	4:e hand	12.4.5
Ryssland		5 – ska undvikas	12.4.1
Saudiarabien		5 – ska undvikas	12.12.3
Schweiz	Zürich eller Genève	1:a hand	12.2.5
Singapore	Singapore	1:a hand	12.5.4
Slovakien	Bratislava	4:e hand	12.4.6
Spanien	Madrid	3:e hand	12.3
Sverige	Stockholm	1:a hand	12.2.2
Storbritannien	London	2:a hand	12.2.4
Sydafrika	Johannesburg	3:e hand	12.13.4
Sydkorea	Seoul	2:a hand	12.6.7
Taiwan		5 – ska undvikas	12.5.2
Thailand		5 – ska undvikas	12.6.2
Tjeckien	Prag	4:e hand	12.4.6
Tunisien	Tunis	4:e hand	12.12.7
Turkiet	Ankara eller Istanbul	5 – ska undvikas	12.12.6
Tyskland	Berlin eller Frankfurt	2:a hand	12.2.8
Ukraina		5 – ska undvikas	12.4.2
Ungern	Budapest	4:e hand	12.4.6

Land	Stad	Rangordning	Avsnitt
Uruguay	Montevideo	4:e hand	12.11.3
USA	New York	2:a hand	12.10.2
Vietnam		5 – ska undvikas	12.6.4
Österrike	Wien	2:a hand	12.2.7

Register över avtalsklausuler

Föreslagna grund- och tilläggs-klausuler	Avsnittshänvisning
Alternativ tvistlösning	
Kontraktuellt påbjuden förhandling	4.2
Exempel på medlingsavtal	Bilaga 1:1–2
Exempel på enkel procedur för expertavgörande	Bilaga 2:1–2
Nationell domstol	
Prorogationsklausul med exklusiv behörighet för svensk domstol	5.1
Tilläggs-klausul om begränsad rätt att överklaga svensk tingsrättsdom	5.2
Skiljeförfaranden	
Grundklausul <i>ad hoc</i> -skiljeförfarande	7.1
Tilläggs-klausul om sätet för skiljeförfarandet	7.2
Tilläggs-klausul om språket för skiljeförfarandet	7.3
Tilläggs-klausul om antalet skiljedomare	8.1
Tilläggs-klausul om skiljenämndens behörighet att komplettera avtal m.m.	8.3
Tilläggs-klausul om fristen för skiljedomens meddelande	8.4
Tilläggs-klausul om domskäl och domens bindande effekt	8.5

Flerpartsförhållanden: Två parter med flera avtal	9.2
Flerpartsförhållanden: Flera parter och flera avtal	9.2
Exempel på ramskiljeavtal	Bilaga 3:1–2
Twisteklausul för tilläggsavtal m.m.	9.3
Avtal med stater och statskontrollerade enheter	9.4
Tilläggsklausul om offentlighet och sekretess	9.5
Tilläggsklausul om edition och andra bevisfrågor	9.6
Tilläggsklausul om interimistiska åtgärder	9.7
Tilläggsklausul om kostnadsfördelningen i tvister angående anställningsavtal o.d.	9.8

Landspecifika tilläggsklausuler

England

Tilläggsklausul när internationellt skiljeförfarande förläggs till England	12.2.4
---	--------

Indien

Tilläggsklausul när internationellt skiljeförfarande förläggs till Indien	12.9
--	------

Kina

CIETAC:s modellklausul med särskilda tillägg	12.5.1 och 6.1 i Bilaga 6
--	---------------------------

Malaysia

Tilläggsklausul när internationellt skiljeförfarande förläggs till Malaysia	12.6.1
--	--------

Nederländerna

Tilläggsklausul när internationellt skiljeförfarande förläggs till Nederländerna	12.2.9
---	--------

USA

Prorogationsklausul med exklusiv behörighet för amerikansk federal domstol	5.5
Tilläggsklausul om juryrättegång	5.5
Tilläggsklausul om straffskadestånd (<i>punitive damage</i>) i domstol respektive skiljeförfarande	5.5 och 12.10.2
Tilläggsklausul om jurisdiktion för amerikanska domstolar att erkänna och verkställa meddelad skiljedom	12.10.2
Tilläggsklausul om allokering av ombudskostnader	12.10.2
Tilläggsklausul om <i>competence-competence</i>	12.10.2

Vid institutionellt förfarande rekommenderar vi att institutens modellklausuler används.

Modellklausuler	Avsnittshänvisning
SCC	
Ordinärt skiljeförfarande	7.1 och 1.1–1.2 i Bilaga 6
Förenklat skiljeförfarande	1.3–1.4 i Bilaga 6
Medling	1.5–1.6 i Bilaga 6
Kombinationsklausul – Förenklade regler i första hand	1.7–1.8 i Bilaga 6
Kombinationsklausul – Medling i första hand	1.9–1.10 i Bilaga 6
Kombinationsklausul – Värde	1.11–1.12 i Bilaga 6
ICC	
Ordinärt skiljeförfarande	2.1–2.2 i Bilaga 6
Förenklat skiljeförfarande	2.3 i Bilaga 6

Modellklausuler	Avsnittshänvisning
ICDR/AAA	
Ordinärt skiljeförfarande	3.1 i Bilaga 6
Medling	3.2 i Bilaga 6
Kombinationsklausul – Medling i första hand	3.3 i Bilaga 6
LCIA	
Ordinärt skiljeförfarande	4.1 i Bilaga 6
Medling	4.2 i Bilaga 6
Kombinationsklausul – Medling i första hand	4.3 i Bilaga 6
SCAI	
Ordinärt skiljeförfarande	5.1 i Bilaga 6
CIETAC	
Ordinärt skiljeförfarande med särskilda tillägg	6.1 i Bilaga 6
WIPO	
Ordinärt skiljeförfarande	7.1 i Bilaga 6
Förenklat skiljeförfarande	7.2 i Bilaga 6
Kombinationsklausul – Medling i första hand	7.3 i Bilaga 6
ICAC	
Ordinärt skiljeförfarande	8.1 i Bilaga 6
DIS	
Ordinärt skiljeförfarande	9.1 i Bilaga 6
Förenklat skiljeförfarande	9.2 i Bilaga 6
HKIAC	
Ordinärt skiljeförfarande	10.1 i Bilaga 6
Medling	10.2 i Bilaga 6

Modellklausuler	Avsnittshänvisning
SIAC	
Ordinärt skiljeförfarande	11.1 i Bilaga 6
Förenklat skiljeförfarande	11.2 i Bilaga 6
NAI	
Ordinärt skiljeförfarande	12.1 i Bilaga 6
Medling	12.2 i Bilaga 6
VIAC	
Ordinärt skiljeförfarande	13.1 i Bilaga 6
FAI	
Ordinärt skiljeförfarande	14.1–14.2 i Bilaga 6
Förenklat skiljeförfarande	14.3–14.4 i Bilaga 6
DIA	
Ordinärt skiljeförfarande	15.1 i Bilaga 6
Förenklat skiljeförfarande	15.2 i Bilaga 6
Medling	15.3 i Bilaga 6
UNCITRAL:s skiljedomsregler	
Ordinärt skiljeförfarande	16.1 i Bilaga 6
P.R.I.M.E Finance Rules	
Medling	17.1 i Bilaga 6
Ordinärt skiljeförfarande (utan medling)	17.2 i Bilaga 6
ICSID	
Ordinärt skiljeförfarande	9.4 och 18.1 i Bilaga 6

Mannheimer Swartlings guide till kommersiell tvistlösning ger en strukturerad genomgång av de olika tvistlösningsalternativ som står parter till buds, från domstols- och skiljeförfarande till medling och andra alternativa tvistlösningsformer. För- och nackdelar med olika former för tvistlösning behandlas ingående. Guiden ger också konkreta råd till den som ska förhandla tvistlösningsklausuler med utländska motparter vad gäller bl.a. val av säte för skiljeförfarande och tillämplig lag. Slutligen är guiden ett referensverk med bl.a. modellklausuler och exempel på hur vissa särskilda frågor kring tvistlösning kan regleras. Sammantaget ger guiden konkret vägledning för den som har anledning att överväga lämplig tvistlösningsklausul för ett svenskt eller internationellt kommersiellt avtal.

Mannheimer Swartlings verksamhetsgrupp för tvistlösning är ledande i Norden och tillhör toppskiktet inom området i världen. Gruppen har en omfattande erfarenhet av såväl kommersiella tvister inom alla upptänkliga bransch- och rättsområden som av statliga investerings- tvister och regulatoriska tvister. Verksamhetsgruppens medlemmar företräder klienter inför domstolar i flertalet av de länder där byrån har kontor och agerar ombud inför skiljenämnder i hela världen.

För mer information om Mannheimer Swartling och dess verksamhetsgrupp för tvistlösning, besök mannheimerswartling.se.

jure

JURE BOKHANDEL

Artillerigatan 67, 114 45 Stockholm

Tel: 08-662 00 80 E-mail: order@jure.se

Beställ dina böcker på jure.se

ISBN 978-91-7223-827-5